

TUDOR ARGHEZI

SCRIȚ R

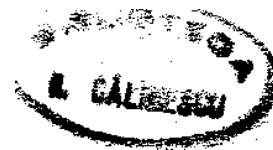
*7

cc)

i

fi.

1

•4

•4

PROZE

EDITURA MINSRVA

SCHIȚE DE PORTRET

icjll-1967

MORȚII

De la o vîrsta, nu mai interesează vîrsta, și omul începe să intre în epoca minerală, unde, ca săjii la lecuți tău, contemporanii nu te acceptă totuși prea de tînăr, adică numai de optzeci, nouăzeci de ani, un moment de tranziție de vreo două sute, trei sute de ani. Rîlativ la contemporaneitatea cum e înțeleasă de noi, indivizii care au scris și pictat și au trăit prea mult revin la viața tolerată înviați, cam de pe la anii 1200 încoace.

După ce a trăit ca vai de lume o viață zisă reală, vexat către sfîrșitul ei, și de natură și de generațiile care se uita strîmb la tine că încă nu temi deplasat, ceea ce a rămas din tine, posumortetn, hîrtie și carton, trebuie să treacă prin purgatoriul lung al opiniilor inegale — și se pomenesc urmașii tăi că teiai mutat din uitare în clasicism, ajungînd clasic și model, fără să te fi gîndit. O ipoteză. De fapt rămîi în drumul istoriei pentru amatorii de vieți diverse neîmplinite, printre surcele fi coceni.

Se povestește că, de curnd, Bernard Shaw, asistînd' la o reprezentație a uneia din piesele lui, un tînăr din public Ua, cum se zice la noi, fluierat. Englezii, fluieră și în semn de aprobare, dar fluierătura spectatorului trebuie să se fi manifestat afară din obicei de ostentativ. Shaw are vreo nouăzeci de ani, poate că și trecuți. Autorul sta sculat din loja lui în picioare și adresîndu-se rebelului spectator, fără niciun accent de apostrofă, ua spus cu vocea, la vîrsta tui

cea mai tare: « Domnule, sînt de părerea. dumitale; piesa care teta scos din pepeni e proastă. Atît m*am priceput, atît am făcut ».

Dar te oprești la Shaw și la cei de o vîrsta cu el. Le*au trecut pe dinainte și pe de lături rmduri de oameni într*un veac și mai puțin, șt au dispărut. Ei au avut prieteni și prietenii stau dus.

Cînd prietenii se schimbă cu admiratorii nu mai e acelaș lucru: vine un duh de marmoră cioplită, de bust, de ediții cu pergament, un năduf de cimitir cu inscripții, o adiere de parastas. Ai întîrziat. De ce nu te>ai grăbit, ca să cazî întins de tînăr în șanțul cărții tale, deschisă pe masa de lucru, ca o muscă?

Mai ciudat este că toți oamenii care stau prefăcut că trăiesc în timpul tău, continuă să trăiască mai intens în tine după ce mor. Figurile lor au încăput în pinacoteca ta, mai nesfrîțită ca viața, și sînt neîmtrerupt prezenți. Moartea, pămîntul saufiacăra rugului de cadavre nu sînt în stare, reducîndude în putregai și cenușă, să le supprime ceea ceti mai subtil și nuanțat în ei, portretul, adică o nimica toată personală, apărută printno simplă diferență neglijabilă a trei* patru elemente constante ale fizionomiei ei, și nu înțelegi pentru ce, unică, o singură dată în gloata mileniilor străbătute de miliardele de oameni prot vizorit.

Poate că dată în sarcina unui socotitor filozofic de cifre vagi, aluzia har putea îndruma către un argut merit valabil pentru demonstrarea existenței unui suflet în om.

' 9 4 7

*

TH. CORNEL*

Absența din Capitală pînă la ultima oră, a prietenilor noștri, m»a silit să iau singur o sarcină mult mai potrivită cu talentele confrăților mei și să jelesc în numele revistei *Viața socială*, pe unul din colaboratori.

E sfișietor de greu să te vezi deodată fără nicio pregătire sufletească, adus să scrii la aceea; masă, cu o cerneală din aceeaș călimară, elogiul funebru al celui ce și*a stat, ca să zîc așa, alături tot timpul, sau pe scaunul din față, al celui care meditmd se uita la tine și la care, căutînd un început de ins»krație, te uitai. Mi se pare că mă izbesc de cotul lui cînd, în vederea unei cuvîntări, scriu că Theodor Cornel a murit, șt pare căd simt citindu»mi peste umăr și că*l văd că trasare. . .

M»am despărțit de Cornel acum cîteva zile. îmi dovedea, cu glume, lipsa de talent a unui pictor, foarte cumpărat, de la Ateneu, și*mi plăcea săd văd schimbîndu'si fizionomia și trmîndu'si în masă palma furioasă. latăd acum nemișcat! . . . Intre aceste două atitudini, omul sculat pe picioare și gata de trîntă, și omul întins pe spate și de»a pururea indiferent, e un contrast care mămspăi* mintă.

* Text rostit în ziua de 17 februarie tptl la ttunori mîntarea poetului Theodor Cornel, redactor la revista *Viața socială și prieten al tui Tudar Arghezi*.

Am un alt motiv să mi se pată sarcina mea dera lu<o groparului înaintea, nesuferită. Pe Cornel ham cunoscut îndeaproape. Acum cîțiva ani, Cornel a făcut parte din viața mea. Pe Cornel l»am iubit! — Nu bam iubit ca pe un colaborator: oamenii de litere ce se pot găsi de față își dau seama de această ușoară deosebire. L»am iubit ca pe un prieten — și atunci cînd prietenii socot indelicatetea ca un grad de prietenie înaintat, eu pe Cornel mi se pare că ham respectat.

Cu toate acestea mi*e cu neputință să mă des* part de dînsul pe tăcute, cum ar fi mai frumos — și cu muțenia cu care Timpul se smulge de lîngă noi. . . îi datorasc prietenului meu un cuvînt, un rămas bun, oricît m<ar îngrozi faptul că pentru atîta lucru trebuia să ne dăm întîlnire întrmn d< mttir. Rămas bun zadarnic, fărandoială! Dar cu un corectiv: moartea lui Cornel veni atît de iute cu toată conștiința ce*o am în această clipă, lim« pede, că el a murit, sufletul meu n*a ajuns să se deprindă. Sînt încă pornit spre iluzia că Theodor Cornel mă mai aude. Dar să cred că între noi ma încăput acel zid uriaș și negru, de care își sfărîmă pumnii omenirea în deșert; prin care nu se mai aude nicio bătaie și niciun strigăt; care de la în* ceputul lumii mcoace, zi cu zi crește, și în lungul căruia visarea noastră zugrăvește speranță și ideal necontenit.

Viața lui Theodor Cornel, viața lui cea adevă* rată, începe la Paris, unde s*a exilat acum vreo cincisprezece ani, într<o împrejurare ce trebuie indicată. Pentru ca să scape de închisoare pe un tovarăș al lui, de redacție, vinovat de un articol ce privea pare<se justiția moravurilor, Cornel pre* feră să nu denunțe pe autorul adevărat al acelui articol; preferă să«și ia răspunderea unei crime ce n-o făcuse și pleacă în surghiun.

••

i

•

Se poate reproșa, e adevărat, ziarului de pe vre* muri caracterul lui de foaie copilărească, lucru la care justiția nu s«a gîndit — și Cornel ar putea fi muștrat pentru că a scris la acel ziar — ceea ce ar fi cam tot una cu ad cere socoteală pentru ce ba fost foame și pentru ce a căutat să mînce cînd ba fost. Pe vremea aceea, trebuie să știm că lite* ratura poporanistă era încă necunoscută șt că citi* torii, mai puțin rafinați decît astăzi, se îndreptau în sinceritatea lor, spre lectura care li se potrivește în toate timpurile mai bine.

însă în fața actului admirabil de*a prefera drep< tului său de apărare, osînda unei singurătăți de nefericire deplină, muștrarea pur platică ce s»ar aduce lui Cornel dispăre. Dreptul de<a se apăra cînd a fost pe nedrept acuzat și de a denunța pe un individ mai puțin pregătit decît el să priceapă justiția conștiinței — era pentru Cornel o lașitate. Cornel a fost ceea ce se numește, cu un cuvînt ce nu mai figurează și astăzi prin vocabulare, un **om**, un om întreg, un om de caracter: e singura mîn* drie de care nu s«a temut în viața lui; că a fost un om de caracter! E calitatea pe care și cel mai rău intenționat din vrăjmașii lui «tacă are) t*o va recu* noaste: că a fost un om de caracter!

Voi apăsa și mai mult pe acest punct și mă voi întreba, cîți oameni ca dînsul se pot găsi, nu zic în țara aceasta, alcătuită în chip firesc din tot soiul de suflete dispartate, dar cîți se pot găsi ca dînsul printre noi, cei de aici, care sîntem prin natura lu< crurilor ceva mai aleși, mai uniformi, mai apro* piați de izvoarele adevărate ale vieții șt mai che* mați? Poate că fiecare dintre noi, cei de față, are de regretat o înjosire cel puțin, o trădare cel puțin, cel puțin o nedemnitate. Ei bine! Theodor Cornel n*a cunoscut o astfel de mîhnire.

Am însemnat pricina materială a emigrării lui, tocmai ca să*i pot aduce acest nespuse de rar elo»

giu — și ca să vă arăt în același timp confruntat cu o dificultate, cu o împrejurare decisivă în ce privește noblețea unui suflet.

Mai e nevoie să vorbim și de ce fel de viață a dus Cornel la Paris? Nu, negreșit, de viața lui mintală, care »a împuternicit și »a întins la contactul elite» lor intelectuale franceze — dar **de** viața cea mă» runtă, pe care o încearcă toți studenții fără mij» loace, gătuiți de orașele mari ale Occidentului.

Ne uităm într-o zi amândoi la vîrfurile catedralei Notre Dame. Sînt aproape șase ani de atunci, prin decembrie și era cam pe la prînz. Cornel ducea sub» suoară un ghiozdan cu cărți, și printre cărți, pro» vizîile pe ziua ceea: șocolată și franzele. Era masa lui obișnuită: un baton de șocolată și două fran» zeluțe. Frugal pînă la spiritualitate, muncind toate muncile, scotocind prin toate bibliotecile, dar vesel și voios. Theodor Cornel a trăit un șir întreg de peripeții realiste care îi evocă infernul Parisu» lui cu hohotul lui de trudă și de frămînt, cu revobtele lui, cu ceața și ploile lui, cu podurile depărtate de peste Sena, pe sub care călătoresc rostogolindu» se, învinșii, către Morgă.

În același timp Cornel întemeia o societate de bele'arte și sfîrșea de scris o călăuză amănunțită a Luvrului, lucrare de proporțiile unei enciclopedii.

Să nu pierdem din vedere însușirile intelectuale ale lui Theodor Cornel. Să ne aducem aminte că el a fost un critic de artă dintre cei mai recunoscuți de către pictori, oameni extrem de simțitori la sfaturi. Chiar în Paris, unde critica înțelege și cunoaște materia criticată aprecierile lui treceau de binevenite și exacte. În judecățile sale Cornel aducea documentarea unei științe minuțioase. A scris la ziare franceze ca **Le Courier Européen** și la ziare românești ca **Adevărul**. Ultimul său studiu de artă a fost să se publice la noi în **Viața socială**. Vorbind despre Muzeul Simu, Cornel

mai proclama încă o dată, înainte de a închide ochii, dumnezeirea artei și în același timp valoarea educativă a celei mai frumoase colecții de la noi.

E poate momentul să adresăm aci o mulțumire respectuasă fondatorului muzeului. Domnul Simu a ținut să nu rămînă strein de înmormîntarea prietenului nostru, și, dintr-o pornire ce-i face cinste deosebită, ne-a adus să credem că scriitorii români nu mai sînt cîinii năpăstuiți de pînă ieri și că între clasa avută și ei, pot exista, măcar în chip postum, și puncte de atingere altfel decît teoretice și sentimentale.

Cornel a apucat să scrie și două cărți de literatură artistică, **Mentalia** și **Cmări pentru mână**, a căror inspirație particulară făgăduia scrieri viitoare personale. E uimitor că omul acesta zădărnicit ca nimeni altul de problema zilei de mîine, a mai putut să găsească stările sufletești ale zonelor intelectuale celor mari, prin care de la Homer pînă la Goethe și Totstoî, au scoborît către apus toți luminatorii.

Noi așteptam ca situația materială a lui Cornel să se limpezească, acum cînd el ajunsese să și iși găsească o situație materială. Odată liniștită și conștientă sufletului, ne așteptam ca pana lui să ne poată da în sfîrșit, paginile puternice și vii pe care le-ar fi scris. Cornel avusese ideea nimerită să compune un fel de dicționar al contemporanilor, pe care îl începu îndată după întoarcerea lui în țară. Persoanele onorabile ce nu s-au putut ilustra într-un altfel trebuiau să lase urme îngrijite în acel dicționar; iară persoanele ilustre să poată găsi într-un singur loc, din cînd în cînd, la momente de îndoială, materie de îmbărbătare în textul propriului lor portret, biografii sobru scrise și informate bine. Dar cine se aștepta ca **Portretele contemporane** care au sleit puterile lui Cornet, să se oprească la litera B, iar

ca, în cazul când vor fi continuate, să cuprindă atât de repede și biografia întemeietorului lor?

Așa a fost Cornel, o inimă distinsă, un suflet plin de farmec, un prieten cum vor fi întodeauna puțini și un poet neîmpăcat.

Cred că nu mă înșel nici când voi adăoga că mat scumpă și decît arta și decît viața lui, pe care s'a grăbit să și'O sleiască, a fost lumea, omenirea, bau fost scumpi mai presus de toate, oamenii cei *neant* mărați care suferă și se sting; i»a fost scumpă minu»nea acelei taine ciudate care zămislește zilnic ființe noi pentru suferință și luptă, ființe veșnic noi, în»genunchiate sub lanțuri veșnic vechi, bau fost scumpe mulțimile acelea negre de muncitori care put a fum, a sudoare și sînge: miile de ochi învă»păiați ce se îmbulzesc, tăcute, în jurul amvoanelor sociale, și care reprezintă forța și drepturile pă#mîntului, drepturile acestui pămînt ce iată, nul cere, și căruia trebuie să>î dăm peste cîteva clipe un prieten duios... bau fost scumpe holdele de oameni pe care un vînt de ideal, ce nu se poate compara cu nicio mișcare omenească de pînă as»tăzi, le clatină din ce în ce mai mult și căroro holde li se tăgăduiește cu învierșunare tocmai cele mai pline și mai groase spice.

Cornel și»a zis: Din aceste gloate adînci, din sufletele, din brațele, din mîinile acestea, ies toate, și voi fi cu ele oriunde se vor îndrepta.

Mbar plăcea să sfîrșesc cu un strigăt de energie șt cu o imagine de viață neîncetată în fața acestei inimi ce s'a oprit. Sîntem într»adevăr, unui care în lumea aceasta de schimbări necurmăte, de apari*ții și dispariții subite, am ajuns să nu mai vedem pe morți. Liniștea privirilor noastre rămîne așin»tită cu hotărîre pe modelul unei omeniri desăvîr*site și delicate, precum a visat»o și Cornel.

-"

*

*

»

Însă nu putem fi toți la fel. Iar alături de noi trebuie să plîngă o mumă ce șwa pierdut copilul și niște frați îndurerați. Poate or mai fi de față și alții, a căror iubire pentru cel plecat singur și neîn*tovărășii adaogă la iubirea și la durerea noastră o nuanță. Cum voi turbura ducerea lor cu un strigăt de victorie?

Să desprindem peste acest mormînt o roză de poezie șbn chip de despărțire să afîrșim cu versul lui Arthur Rimbaud:

«*Mature, berce2.de chaudement, ii a freid*».

i 9 i i

SCRISOARE DESCHISA LUI JEAN.JACQUES
ROUSSEAU

Domnului J. J. Roueau,
Posterestanc, Rue du Mt. Blanc, Geneve

N*am mai primit, iubite prieten, de la tine, niciun rînd. În optsprezece luni și mai bine, ai fi putut, gîndesc, să'ți miști puțin condeiul cu care te*am lăsat în mîna și aă<mî trimiți măcar o cartă poștală, cu vreo vedere a lacului L^man, în fața căruia de*atîtea ori am stat amîndoi de vorbă. La stînga ta s'a deschis încă de mult pe Quai des Berges, bazarul *Dtgringoladeii* cu mii de asemenea «ilustrate». N<ai avea decît să<ți întorci puțin capul și să strigi să ți se aducă o duzină. Din bu*zele tale de bronz ar fi de ajuns un singur *psst!*

Sau poate că n*ai luat portofelul cu tine? Te temi ca negustorul de cărți poștale să nu*ți surî» dăm față ca și strămoșii lui genevezi? Ei, da, el ți-ar putea aduce aminte că deși turnat în aramă, n<ai decît o cămașă pe tine, încinsă cu o curea și un volum în mîna, care prețuiește mai nimic. Ce ai mai citit de cînd nu neam văzut? Știi că de Diderot se vorbește și la « Terasă» în București, și de amicul tău Voltaire. A apărut acum o ediție excelentă din *Larousse*, în care figurezi și tu.

Era deunăzi în acest oraș de lîngă Dunăre, de unde*ți scriu la repezeală, o seară de ploaie poso*morită. Răsfoiam *Spovedaniile* tale și *Contractul social* șbmi aduceam aminte că te lăsasem în insula ta, în mijlocul iernii, sub copacii tăi despuiți, cu o carte pe genunchi, cum te găsisem, ascuțin*

du*și vînturile, dinspre Savoia și Jura, tășurile pe spinarea statuii tale nesimțitoare.

Ei, dar nici eu nu ți«am mai scris nimic, te rog să mă ierți. Trăim în niște zile minunate cînd timpul se pierde cu o artă infinită. Pentru ca să nu ne ținem de vorbă noi am inventat « ocupațiile » și sîntem într*adevăr foarte ocupați, căci invenția a fost luatăm serios. De dimineața pîna seara și o parte din noapte cu toții muncim la ceva ce ne displace fiecăruia, ne pierdem timpul pe toate po#tecile streine și numai pe drumul nostru nu ne găsim niciodată. Asta se cheamă activitate și sîn«tem foarte mulțumiți că nu facem la urma urmei nimic. Cît e de departe unda de peruze și smarald a Lacului imens din jurul tău!

Noi artiștii, scriitorii, filozofii, învățații, cum ne pretindem, suferim de lașitatea generală, care constă în a înstreina munca adevărată și a îndrep. ta*o către stomac. Ca să fim în plinul misiunii noastre, noi ar trebui să răpim, să furăm, să ne în*deletnicim cu brigandajul și escrocheria, la adă» postul căroră să putem gîndi și scrie neturburați, pentru gloria patriei și nemulțumirea noastră.

Primești regulat *Facial* în ultimul timp ai văzut că Societatea Scriitorilor Români m.a veștejit. . . Cînd ne*am despărțit în Geneva nu mă cunoștea nimeni. Îți făgăduisem să mă întorc tot uecunoscut. Să mă ierți, am alunecat în ispită. Azi fac parte din o societate de scriitori. Ca să putem însemna ceva ne strîngem și noi la un loc. Ce să facem? Cum n<avem geniu, cum s*avem prestigiu, — ne cons»truim un prestigiu al Societății, un geniu al Socie*tații, care neexistînd nu le contestă nimeni.

A! dragă Jeandacques, tare mi*i lehamite de scriitorime și ce bună era societatea ta, tu ceasor*nîcar și eu nu mai știu ce, în mijlocul lebezilor, al undelor, al rațelor sălbaticel! Noi priveam seara șirul de lămpi, mărunte ca mărgăritarele și pier*

dute pe pe țărml drept al Lemanolui, de la Eaux* Vives pînă la Hermanțe, pe subt cheotoarea zării. In București. . . relații. Asculți pe zi o mie de r̃ozii la care mai adăogi și tu o sută. Noi sîntem niște scriitori, niște artiști de tarabă, noi »avem respectul și profetismul din arta noastră; calitatea de scriitor ameliorează o situație cîștigată pe aiurea; noi nu sîntem scriitori, sîntem **și** scriitori. E un titlu minor. Ai auzit tu de Caragiale? A murit! Acela era un scriitor; el semăna cu tine. Cîte prostit, ce talaze de idioții scaruncă din presa noastră ca să acopere cu zgomot sicriul lui din Berlin, tu nici nu*ți închipuiești! Se face prin ziare și socoteala banilor pe care i/a încasat în ub timul timp. Teatrul Național *ka* dat opt mii de lei; cel din Craiova două mii — directorii lor cîș* tigă titlurile de binefăcători de care au nevoie. Statura lui Caragiale trebuie redusă Ia statul mic al inșilor care bau jignit toată viața, prin inju» riile lor, prin laudele lor, prin salutul lor, prin trista lor ipocrizie.

Dar tu ești fericit pe soclul tău, hrănit în chip ideal cu aer, cu soare și cu budincă de stele. în București te<ai recunoaște mai puțin și ai fi un bun ziarist și<atît. în loc de a scrie o pagină bună pe săptămîna tu ai face proză cotidiană, cîteva coloa* ne de jurnal. O parte din noi sîntem sifilitici; cealaltă parte ne masturbăm. Tu te»at întreba, bietul meu Rousseau, cînd ne mai rămîne timp și pentru asta, maî ales în groaza noastră de sin< gurătate. îndată ce sîntem singuri ne apucă urîtul cu amețeala lui neagră, nbi frică de noi înșine, de amenințările sufletului nostru și ca să scăpăm de singurătate, ne aruncăm întrio trăsură sau într*un tramvai și dăm fuga în lume multă. Pe Calea Vie* toriei cinci mii de cerșetori de mulțime fugăriți de urîtul singurătății se tîrăsc pe trotuare ca un nămol de omizi, de sus în jos, de jos în sus. . . Un

popor nenorocit, suferind de»o rană necunoscu* tă — rana care ucide puterea noastră încă de tineri, care ne putrezește bărbăția și avîrtul și speranța. De*abia tineri noi am și îmbătrînit. Ca să se poată menține bietul Caragiale a fugit în țara nemțească. Ca un domn al vieții moleșite de pe trotuare, e muscalul de lux, din Piața Teatrului, scopit.

Sînt silit să^mi întrerup scrisoarea. A venit cî< neva care o să mă ție de vorbă cel puțin un ceas; trebuie să mă supun. Sînt foarte ocupat. . .

în așteptarea răspunsului tău, te rog, iubitele Jean.Jacques, primește îmbrățișările mele și făgă* duința cățți vot scrie detaci înaintea mai des.

Sărută din parte*mî Muntele Blanc pe creștet și spunea să fie cuminte.

i 9 i 2

Bună dimineața, Monsieur Jean'Jacques. La o sută cincizeci de ani după ce ai murit, pot să te deștept și să-ți zic: scoală-te, bună dimineața, cum ai dormit?

Nu este așa? ne cunoaștem destui de bine, bunul meu filozof. Înainte de a se fi improvizat în orașul tău de ceasornicari, care te-a refuzat viu și te acaparează în mormânt, mașina de cîntat a Ligii Națiunilor, noi am stat de vorbă vreo zece ani: dumneata în bronz și eu în pardesiu, pe un frig apreciabil. Afară de papagalul meu cu unghiile înghețate; afară de miile de pasări albe cenușii, venite din Norduri, ca să desfacă deasupra insulei în care stă pe scaun carnea dumitale dureroasă, ivită în metal, crizanteme de aripi și buchete de stoluri; afară de Muntele Alb și de becurile electrice și afară de singurateca undă a Lemanului, cine mai sta pribeag cu noi?

Și pasări, numai pasări și vara târziu. Dedesubtul meditației dumitale cu fața întoarsă către Chillon, vîsleau corăbii albe pentru Lohengrinii reveriei, lebezile, sutele de lebezi ale insulei filozofului lor.

Ț'baduci aminte, într-o noapte te-am ridicat de mîină, de pe scaunul de aramă și am plecat amîndoi la Ferney, unde ne aștepta prietenul dumitale aristocratic și avar, Monsieur de Voltaire. Dumneata tăcuseși de multe ori în arșiță, drumul pe jos, ros de cusătura groasă a nădragului de dimie

și bășicat la un loc care ți s-a prefăcut în material etern. Domnul de Voltaire nu era acasă: murise și el — și neam întîtnit cu mutra lui, rînjită din acelaș material, la o răspîndire de castani ruginiți. Acest ticălos te batjocorise destul.

Mbai povestit că ducîndu-te, pe vremuri, o dată nu bai găsit acasă și încă nu murise. Dumneata, bietul de dumneata, entuziasat și naiv, și amărît, te-ai necăjit că Domnul se afla la Paris și ai scris pe ușa lui închisă cuvîntul «Aferde». Și ai luat-o pe jos îndărăt la Geneva. Iar cînd bat certat după cîteva săptămîni, că te-ai ostenit să-l cauți de«a surda, geniala lichea și a răspuns, lăsîndu-te cum se zice și azi pe la voi, estomacat: știu, țbam găsit numele pe ușa.

Ofensa asta te-a intimidat și n'ai mai putut să spăla niciodată. Prezența domnului de Voltaire, care rînjea și în melancolie, te-a făcut deatunci încoace să ți se înmoaie picioarele și să te bîlbîi. Iată pentru ce am pornit în noaptea ceea amîndoi, dumneata cu tălpi de fier și eu cu pingele: căutam pentru dumneata o răzbunare. Și tcarn răzbunat; învîrtind o chivără din ziarul *Humanite'* al lui Jaures și punîndu-i bustului de băbuță al domnului de Voltaire în cap.

în parcul acestui tovarăș bogat, care a mlzgalit cu zîmbetul lui indelebil un veac întreg și o lume întregă, considerată de tristețea dumitale ca o problemă de vijelii, am găsit inima lui, zidită întrun părete, biserița lui, păstrînduși înscripția, dar transformată acum, de noii proprietari, în beci cu butoaie; drumurile de preumblare ale bătrînului și veverițele din timpul lui, fiind brazii și plopii drepți, îmbrăcați în iederi, cu cozile înflăcărare.

«*Lx pays de Gex*» care începe acolo, în dosul cuptoarelor de olărie smălțuită și a fabricilor de țigla, purta spicul de grîu, gros cît funia, din

țara mea depărtată și pământul fierbinte de ia noi din Dolj. Vino să*ți arăt, domnule Jean* Jacques, țbam spus, dînd grîul deoparte și spin* tecînd cu brațele holda, vino, săiți arăt țara mea; pe*aci pe dedesubt; mi*i dor de ea. Și am stat acolo amtdoi, mirosînd țărîna caldă. Și țî*am povestit, ațîțat de amintiri și generozități o sumedenie de minciuni și de lucruri adevărate, pe care tu le gîndiseși, pc care neamul meu de sciți le trăia fără să le scrie.

X"»tn spus atunci cum se iubesc flăcăii și fetele noastre în bucate, binecuvîntați de sus. Țî*am spus că noi avem un cîntec țărănesc delicat:

* Tu *să numeri stelele*
Și eu floricelele ».

Și țî*am mai spus că Ia noi copiii noștri frumoși, ieșiți din căsnicia belșugului, cu lumina și tinerețea, sînt numiți cu o vorbă fragedă, copii din flori. . .

Ce mai faci, domnule Jeanjacques? Bună dimineața. Cum ai dormit?. . .

1928

I

I. L. CARAGIALE

Mă găseam duminică, zi de **10** iunie, dimineața, întrmn democratic vagon de tramvai, încărcat cu lume bucureșteană.

Tramvaiul se opri în Piața Teatrului și o horă sprintenă de țigani mărunți, cu ziare subsuoară, se prinse în jurul nostru: *Moartea lui Caragiale ! ediție specială* !. . . sau: *Moartea lui Caragea !* Numele autorului glumeț al atîtor cuvinte stîlcite și fraze pompoase corupte, suferea soarta neolo* gismelor rostite de cetățenii din obor care vorbeau pe la **1880** «pe ridicatele» sau cum se mai zicea, în stil academic, tot pe atunci « radical ».

înțelesei numaidecît, cu mult tumult de voci sentimentale în sufletul meu că Luca Ion Caragiale murise. De balconul Teatrului zării spînzurat, ca •o bucată de noapte, drapelul negru care cu cîtva timp mai devreme se clătinase deasupra sicriului lui Petre Licîu.

Ochii îmi alunecară pe fața beatificată de brici și pudră, a compasagerilor mei duminicali, îmbră» cați în cele mai proaspete straie: cîteva evantalii sprijinite de umerii cucoanelor asudate, băteau ca niște aripi desfăcute și tăiate scurt în această primăvară, de pasări domesticite, cu penele pestrițe, roșii, verzi și albe. Domnii, răniți, ai fi crezut, la cap, își tamponau fruntea cu batista cocoloșită*n palmă sau își priveau cu mulțumire forma ghetelor galbene, prin care totuș relieful

de la degetul mare al piciorului, comprimat de rigorile boxului, până la lustru, le amintea de suferințele îndurate la încălzire.

Erau în tramvai cu toții ca la vreo cincizeci de înși, cu doamne cu tot, îndeletnicindu-se în câte feluri toate, fieștecările din ei. Vestea morții lui Caragiale nu pricinui nicio mișcare, nu dădea loc la niciun zvon de glasuri, vagonul se urni din stație și ziarele, răcnite de vocile puilor de țigan, găsiră un singur cumpărător, în persoana slugii dumneavoastră.

Eu știu, desigur, că a murit într-o bună zi și Goethe și tot nu s-a clătuit pe fața luminii o singură frunză ca să coboare de la sine pe mormântul lui. Și nesimțirea lucrurilor a fost deopotrivă de mare ori de câte ori s-a povârnat în prăpastia glorioasă a omenirii vre unul din curajoșii alpiniști ai gândirii. Cu o indiferență nesfârșită primește țărâna și cadavrele vitelor moarte de dalac, și osemintele unui Pasteur sau Leonardo da Vinci. Numai o dată se pare că a luat și tăria parte la răstignirea unui om, când sa posomorit și a cuvântat pământului cu fulgere și nori. Încolo, tot ce se întîlnește pretutindeni e zîmbetul jumătate romantic și jumătate sarcasm, cu care întîmpină natura: și automobilele de veselie și dricurile ce grăbesc spre cimitir.

Mă așteptam însă la o tresărire a tovarășilor mei de tramvai: voiam să văd că iau parte și dinșii oarecum, cel puțin cât țiganiii vânzători de gazete, la gândurile noastre, ale celor care, exagerat de mult sau exagerat de puțin, punem preț pe viața stinsă a lui Caragiale. Aș fi dorit să stau de vorbă cu cineva din fața mea. O clipă, jignit, nuaș fi sculat să țin un discurs de invective.

Caragiale nu exista pentru niciunul din cei cincizeci, nici în cea mai pierdută din amintiri. El care s-a scoborit în toți aceștia; care și-a dăruit cu deamăruntul; care și-a bătut capul în

>• gura și în creierii lor; care ba bătătorit cu atîta iubire ca să-i facă tot pe ei să rîdă. . .

F De la moartea lui încoace, ziarele ieșiră mai negre decît de obicei și n-a fost pană care să nu arunce cîteva lacrimi mai întunecate pe marmura treptelor umbrite, pe care se depărtează tot mai mult, acum, de la noi, pasul încă foarte cald, al jăluitului muzelor noastre.

I Aș mărturisi, în ce mă privește, că moartea maestrului dacă m-a răzvrătit pe de o parte furia secretă ce mocnește în fiecare din noi și izbucnește la ora ultimă a unui om ales — vîrtej ridicat deodată din ocele sufletului, cu țărîna sfîntă a tuturor celor care au gândit, au cîntat și s-au războit aproape de-a surda, dar un vîrtej ce se topește apoi din nou la atingerea lui cu atîtea imagini de lumină, de înflorire și de curaj, se scutură și se risipește — pe de altă parte m-a mirat mai puțin, ca să zic așa, decît aniversarea celor șaiszeci de ani ai lui, din primăvară. . . îl întîlnisem, într-adevăr, pe Caragiale, acum vreo cîteva luni, la cea din urmă întoarcere a lui în țară și după ce timp de doisprezece ani n-am mai dat ochi cu dînsul. . . îl recunoșteam mai mult după sunetul, alterat și el, al vocii, decît după chip, și într-o clipă încercai două senzații opuse și deopotrivă de ascuțite: o vastă bucurie că am să revăd și durerea grozavă că l-am văzut. Caragiale cel puternic, cel vînjos și mîndru, de parea de două ori mai înalt de cum era, — fața abundentă și largă, orientarea senină a frunții, ochii ca niște portrete adînci, umerii bine purtați, atitudinea ageră și liniștită — îmi apărea mascat într-un om sleit, aproape umilit. Am stat în fața lui subț neastîmpăr și apăs, și cu toată greutatea dea mă obișnui cu această schimbare, eram împins diavol lește săfi analizez ființa și cuvintele minuțios și să adaog la excesul meu de tristețe, flacăra ochilor

Iui întunecată, craniul lui pare ca rănit în creștet, decolorarea obrazilor, tremurul mâinilor.

Ceea ce mi' s«i părut că funcționa și mai bătrîn decît orice organ canalizat cu sînge, era, Ia Cară* giale, stihia sufletească. În toate cuvintele lui, deși multe, se așeza ceva ca nisipul care încetinează avîntul cîntător al undelor. Glasul îi venea ca după un drum nespul de lung. Avea clipe cînd ne îndemna să nu«l vorbim de rău și, fiindcă nu voiam să ne răsără lacrimile, ne uitam în vorbele lui ce nu cuprindeau trebuincioasa ironie. Mai mult ostenit decît așezat în jețul de unde ne vorbea, însoțindu<se de un gest dezamăgit, el părea în haina lui neagră veche, cu pălăria lui dreaptă de pîslă tare, ca un pastor mormon care ar fi fost odinioară arhiepiscop catolic.

Am regăsit acest ton ciudat în graiul aproape bisericesc at scrisorilor Iui trimise gazetarilor și publicate de aceștia după moarte. E un sunet nou în sufletul lui Caragiale, un fel de iertare indirectă se pare, pe care o cere de la corespondenții lui de a fi prea mărunți față de dînsul. E tonul serilor de iarnă și al sfatului din gura sobei. E ca un regret universal. Mai tînăr, acum vreo cincispre* zece ani, Caragiale, impetuos și iureș trecea printre aspirații la gloria condeifului, ca un îmbfinzitor de fiare, cu arma întinsă. Era ca un revolver veșnic încărcat.

mnafară de cei suportabili maestrului și care în ceată zgomotoasă, făceau în juma un fel de pro» cesie uneori supărătoare și pentru cel admirat și pentru trecători — ceilalți nu găseau milă și cru* țare la dînsul. Am putut asista odată la concedierea penibilă a unui băiețaș cu plete, desigur prostuț și orgolios, care se ținea pe trotuar, cu un manus; cris în mină, după Caragiale. Pe unde*o mai fi acest fost tînăr, cîți copii va fi avînd, cîte sinecure, ce afaceri o fi mai «învîrtind?». . .

Moda ca un debutant să parvie pe spinarea celor cu reputații stabilite, datează de p&atunct. Afară de cei care meritau stima Iui și afara de cei care mau mertiat*o, au fost destui cerșetori de geniu care, în fața ochilor încrunțați ai maes* trului, au suferit înfrîngeri memorabile pentru ei.

Acum în urmă, mai vîrstnic, mai iertător și poate chiar mai ironic în fond, decît peiatunca, Caragiale adoptase tactica dea nu se opune Ia nicio călcare literară. Oricine vroia să aibă un certificat de scriitor, trimitea maestrului o seri' soare de ploconeli și tămîieri și maestrul îi răs» punea. . . E curios cum se aseamănă tiparul sufletesc al tuturor scrisorilor publicate de curînd de oameni foarte deosebiți.. , Dar se vede că viermina care cu cîțiva ani în urmă umbla să împuieze în cărțile lui și să le mînjească, nu aflase de noile dis* poziții ale lut Caragiale. E de crezut că într»altfel »ar fi grăbit să aibă de la dînsul și ei cîte o seri* soare, care publicată azi, »ar fi consacrat scriitori și încă scriitori cu talent. Ar fi scris și ei la rîndul lor cît îi iubea Caragiale de mult și ar fi cheltuit cerneală ca să ne povestească strînele lor legături de prietenie cu un om care prin vîrsta le*ar fi putut fi bunic. E într*adevăr o suferință reală să un om într*o generație de muște și să ai nevoie de bîzîitul și de ouăle lor ca să trăiești tihnit.

întrmn fel, Caragiale a procedat cuminte, căci astăzi în loc deiatîtea flori de mattpolon șt hîrtie, mormîntul bar fi acoperit cu insulta valeților dați afară, din care cei mai puțin bine primiți au și încercat să se răscoale. Printre ei sînt unii care în **1912** îț pregătesc numere de revistă, speciale, după ce în **1010** bau atacat pe chestiuni de bani, ca pe un simplu notar sau contabil abuziv.

E nevoie să mai spunem cine a fost Caragiale? Să tăiem în scrisurile lui luminișuri ipotetice, cînd

tot cea scris el e*atît de limpede și de just luminat? N*ajunge numai indicația prea cunoscută de altfel, a scrupulelor lui cînd scria, ca să știm că el era un artist. Ca Flaubert, prințul chinuiților, Caragiale căuta oremtregi, zilemtregi, cuvîntul cel bun, elasticitatea insinuantă sau asprimea sau ritmul unei fraze. Intuițiile lui, necunoscute la mulți scriitori mai tineri, erau ale unui artist de vocație. El vedea stilul aproape material, cu scobituri, cu reliefuri, cu linii și arabescuri, și citind pe Caragiale străvezt conturul și graficul ideilor. Pe unele din paginile Iui pare că ți<ai plimba pipăitul, ca să descoperi subt fluiditatea degetelor, ca atunci cînd înconjuri cu mîna o tiară veche de aur, pietrele scumpe prinse definitiv în metalul de preț.

Fărămdoială însă că Ion Caragiale ne*ar fi putut lăsa o comoară mai mare și mai profunda, și o spunem mai mult ca să sfirșim un articol, decît pentru ca să ne permitem o judecată dăscălească. Sînt oameni care nu trebuiesc supuși codului obișnuit, cu toată tendința la uniformizarea în drepturi și datorii, în muncă și onestitate, specială timpurilor ce urcă. Mă întreb uneori, dacă zelul de sclav al calului face în definitiv mai mult decît trîndăvia inteligentă și atotștiutoare a pisicii. . . PISOIULUI MEU, ca să doarmă ziua întreagă și întreaga noapte, îi pun perina cea mai dulce și mai fru<moașă. Pe cal, numească<se **si** Pegas, aș fi silit să*l țin întodeauna la grajd.

A zidi, a zidi mult și frumos e minunat. Dar »ar zice că uneori e și mai frumos să*ți construiești cetățile în minte și să le lași să fugă, căci aplecîni du*te să iei mistria de jos și piatfa, te poți murdări pe mîini. . .

i 9 i 1

II

Bunele procedee literare și civile cer ca viața scriitorilor să fie publicată și cenușa lor bine scormonită. Pentru ce să fie scutit de acest cult admirativ tocmai Caragiale, cînd generațiile vii*toare s*au și pregătit săd poarte din gurâm gură și săd glorifice, ca pe unul de*ai lor? Și, în definitiv, Caragiale, cuiar adînc de celebritate pentru o întreagă ceată de critici și de scriitori parazitari, poate fi, la o aniversare funebră, un subiect de articol de presă decent.

Sînt de la moartea lui Caragiale, doi ani împliniți astăzi. Dacă din schema lut provizorie omenească mai rămîne un fragment de conștiință pe undeva, aceasta va ști să batjocorească după cuviință, strădania împărțitorilor de tauri, terorizați de zîmbetul trecut al acestui scriitor, analist și prob, De altfel, prozatorii de la ziare și reviste, au încercat ta moartea bătrînului nostru, ușurarea bouului slobozit de jug. Ei se vor simți în stare să tragă vanitatea din laudele pe care Caragiale nu se mai găsește la capătul niciunei linii ferate ca să le citească, jignit sau ironic. Bravii mei camarazi, momentul e potrivit; nun nevoie decît de cerneală, hîrtie și îndrăzneală.

Admiratorii lut Caragiale încap în două cate*gorii, o categorie de actuali și alta de foști. Cei care au fost s*au întîlnit cîndva cu «maestrul»

și maestrul ba luat peste picior. Nu este detractor mat aprig ca admiratorul de odinioară, care socotea să<i plătești atitudinea de prozelit cu un certificat de existență literară.

Sînt oameni bine intenționați, care te apără fără să l< o ceri, convinși că acest serviciu indiferent se plătește. În elogiile lor ei nu cunosc nicio măsură, și numai sS poată lăsa impresia unei similitudini, unei apropieri sau tovărășii, că de te> au supărat, ei nici nu se vor întreba. Naivitatea statului lor sufletesc îi face să creadă că numai înjuriile pot să dispuie, atunci cînd acestea ne plac.

Omul care te>a lăudat crede că te*a înțeles, și cum a înțelege sau nu pe cineva pare o problemă, și a nu* l înțelege defel o adversitate, trebuie să* i rămîi obligat. E< o obligație, nu prea complicată, de ad înțelege la rîndul dumatăle. Acestea se numesc raporturi literare și acționează progresul artei. Un domn îți prezintă volumul lui prost, altul îți trimite un manuscris cu indicația că el este * acela care ». . .

Rămîne să* l put pe acest necunoscut la remorcă sau s5* l lași să se întoarcă în împrejurările lui turburi. Atunci intervin scrupulul cel bun și reflecțiile inutilităților artistice și literare. Trebuie să alegi: iad admirator fervent sau hotărăște* ! franc să* și vadă de mediocritate.

Darul de*a trimite pe admiratori la aer șes cînd numele î< t îmbolnăvește, ba cultivat în special Caragiale. El a posedat tactul admirabil șt delica* tețea supremă de<a nemulțumi pe mulți și cu atît mai vîrtos cu cît aceștia i* au făcut cele mai neru* șinate declarații de camaraderie literară.

Negreșit că firea omenească este diversă. Unii din acești respinși intrînd în definitivă tristă tăcere au oftat. Alții au rămas în cîmpul de legume al literaturii, îndîrjțți. Cîte o piatră cade din cînd în cînd pe mormîntul nepăsător al lui Caragiale:

ea vine de»acolo, arșă de* o veche pată de caustic venin. Recunoștința jigodiei, Caragiale n*a pro* fesat* o niciodată, și pentru prietenii lui cei mai de la suflet nu s>a codit să fie chiar despot și aspru.

Majoritatea admiratorilor lui nu pot fi nici ei deosebiți de minoritatea adversarilor declarați. Ei prețuiesc în Caragiale ceea ce Caragiale a disprețuit ca scop și n*a utilizat decît în accesoriu. Ei se tăvălesc pentru o vorbă bine și trivial spusă, aceiași care afectează morala cîtorva calvinist! ai literaturii românești. Și de aceea este mare Cară* giale pentru că i<a făcut pe ei să rîdă, atunci cînd funcțiunile digestive cereau un optimism porcesc.

A fost emisă de cîteva ori părerea că teatrul lui Caragiale s*a demodat, pe temeiul că n< ar avea un așa* zis «înnălțător» în ele. Mediocritatea dorește să fie înnălțată, și pe cheltuiala scriitorilor mari. Tot ce o jignește este critica neputinței sale subiective. Inconștiența prostiei merge atît de departe încît în schimbul triumfului ei, de care suferă cu regularitate toate valorile productive, să inspire respect și să fie iubită. Demodat? Este ca și cum s* ar spune că s*a demodat pergamentul.

Teatrul lui Caragiale nu mai place claselor noi ce s* au iscat — și dcaci argumentul împotriva calității lui. Observația, deși exagerată, poate cuprinde adevăr. Numitele clase rîvnesc spre aristocrație, șt Caragiale vine să le aducă aminte, în fiecare an, pe scenă, că se obîrșesc din teatrul lui, din oamenii acestui teatru. Publicului de staluri principale și loji, opt camere mari, baie, totul a * i'egout și electricitate, îi face sincer rău evocația latrinelor în jurul cărora a trăit, înaintea de afacerea care a hotărît ascensiunea lui socială, el și familia lui. Caragiale îi readuce la nas musca ridicată de pe gunoaie, care* i gîdila buzele în pat,

demagogia lui pretențioasă, resursele adevărate ale strălucirii lui actuale. Și toate acestea să mărturisim că nu *aranjează* pe fiul de cîrciumar, cu joben, monoclu și automobil, educat la Paris, revenit ciocoi, numit deputat la întoarcere sau ajutor de primar.

Ceea ce trebuie relevat la Caragiale înaintea de toate, este pasiunea lui pentru corectitudine și stil. Caragiale nu este scriitorul cîtorva volume întâmplătoare, dezmațate, și al unei literaturi perioade lipsită de spiritul selecției.

Scrisul era la Caragiale o religie. Pentru a compune o simplă scrisoare, el apela la puterea tuturor facultăților eliminatoare și critice pe care le punea în acțiune la degajarea din întuneric a unei idei. El a crezut în scrisul lui și nu a luat numele artei în deșert.

Cînd mai toți scriitorii au scrisul ca o dejecție; cînd a scrie sau a te scărpină ajunge o muncă la fel; cînd autori de douăzeci de ani au neobrăzarea gravă de a fi tipărit cîte tot atîtea volume — Caragiale trebuie arătat și propus ca un model sufletesc tuturor celor ce nu știu să gîndească și să rabde cu umilință, cu frică și dezinteres domeniul născut dintr-un ideal de artă, același la toți scriitorii care au putut însemna pămîntul negru și înghețat cu o cărare albă de vremelnică zăpadă.

i 9 i 4

III

O foaie a căzut în seara de 9 iunie din calendar: Sfîntul Chirii. Citesc dedesubt: Moartea lui Caragiale (1911), Cînd au trecut trei zeci și cinci de ani?

O amintire de Ia defunct poate să dea o culoare mai justă a omului decît un panegiric.

Aveam șaisprezece ani și, ca să nu-mi pierd toată vacanța, m-am băgat custode pe o lună la o expoziție, întîia expoziție internațională de pictură din București. Sala de marmură, aşamumită, din strada Regală, a hotelului «Union» pe cit de plină cu tablouri, pe atît de goală de vizitatori, avea în mijlocul ei o masă, la care citeam neturburat. Cîte o păreche îndrăgostită se arăta din cînd în cînd sfîioasă în ușa și era poftită să intre, timiditățile dragostei nevinovate fiind întodeauna atrase de muzică, de poezie și pictură, autoarele climatului necesar sufletului devenit brumos.

Pe ta prînz, odată, a intrat Caragiale cu un cîrd de admiratori gălăgioși. Cu toate că amar în sine, scriitorului nu-i plăcea să provoace ilaritatea facilă a diletanților dintre cafenea și literatură. În fața unui peizaj de Puvis de Chavannes a consimțit ca prin estropierea vulgară a primului nume, să-i facă să rîdă ca niște tineri imbecili ce erau.

Scena m-a vexat. Am mai povestit-o cu condeiu, dar mi se pare că numai parțial.

M*am apropiat respectuos de Caragiale, făcîndu!» atent că nu a citit bine silabele și literele din semnătură. Hazul cetei a stagnat. Caragiale m*a întrebat, ca un profesor, cum mă cheamă și în ce clasă sînt. I*am spus. Cam iritat, m*a mai întrebat dacă știu cine este el. Am răspuns: «Nu știu». «Sînt Caragiale», a precizat Caragiale. * Nu știu, am zis, nu cunosc ». Ar fi putut să*mi dea explicații, să*mi facă o mustrare de ignoranță, dar Caragiale avea prea dezvoltat simțul comicului ridicul, ca să mai adauge ceva. A ieșit din expoziție destul de plictisit, și dacă n/ar Ț stăpînit irascibili* tatea admiratorilor contrariați, aș fi rămas în expo* ziție bătut. Vocifera între ei un vlăjgan frumos cu jobenul și cravata impecabile, în stare să dove* dească maestrului un devotament excesiv și să *aperi prestigiul cu o boxare la sînge.*

A doua zi, aproape de prînz, Caragiale reappare în expoziție singur. Poartă o pălărie panama superbă. Vine spre masă. Mă scol. îi întind cata* logul, pe care îl îndărăt cu dosul manii, îmi ia «cazul, șade, și fără bună ziua, nici altă introdu* cere, mă ațintește. Tace. Mă înfășoară cu privirea, ca și cum nvar fi desenat cu un tibișir. . .

— Tu ești un pezevenchi! îmi spune în sfîrșit, surîzînd Caragiale.

Nu răspund.

— Tu știai cine sînt. . .

— Știam, domnule Caragiale, dar. . .

— Nicio vorbă! Am înțeles. . . Ai avut dreptate. Vrei să iei masa cu mine?

— Bucuros, domnule Caragiale.

— Haide, închide prăvălia.

Mi<a ajutat și maestrul **și** am trecut cu el alături în restaurantul pe atunci renumit al hotelului «Union». Masa a fost excelentă și copioasă, și am pierdut și ora deschiderii expoziției de după* prînz.

— Nu 6 prost, mă băiete, nu vezi că nu vine nimeni?

A treia zi la orele douăsprezece precis s*au repetat și vizita și masa și delicata plăcere de a Ț asculta vorbind pe cel mai rafinat om de spirit și de inimă al epocii literare din adolescență.

Continuarea pe altă dată, pe cine știe cînd.

IV

Sînt unul din puţinii rămaşi în viaţă care hau cunoscut aş zice, oarecum de mai aproape.

Relatasem, odată, mai demult, cît şi mai tîrziu, împrejurarea originală în care am făcut cunoştinţă cu poetul în Bucureşti, la o expoziţie internaţională de pictură, acum vreo şaizeci de ani.

Aş avea poate de spus că acest clasic al literaturii cu verva scăpărătoare şi cu condeiul în aparenţă fluid, şba muncit condeiul cu o răbdare de trapist.

Cînd vre un cercetător migălos, înzestrat cu aceeaş răbdare ca el, va putea să compare, juxta* puse, manuscrisele şi variantele succesive redactate, ale aceluiaş obiect, pînă la simplificarea stilistică definitivă, în cazul că ar putea să existe asemenea materiale pe undeva, cititorul, îşi va aduce aminte de un alt mucenic al strădaniei literare, Gustave Flaubert. La fraza de început din **SalambS**, roman* cierul francez a ciocănit şapte ani: „*C'ttait ă Mtgare, province de Carthage, dans Us jardins d'Hamilcar*”. Tot atîta timp din viaţă şi ba chel* tuit şi florentinul Da Vinci, ca să găsească în portretul Mona Lisei, surîsul Giocondei, proaspăt şi azi, ca şi acum cincî veacuri, sărutat de penelul meşterului italian.

Caragiale a fost văzut odată sfîşiind în bucăţi cu necaz, zece cărţi poştale, una după alta, din pricina unei propoziţii de nouă ori nereuşită. . . Voia să*1 invite pur şi simplu pe prietenul lui

din Iaşi, Ibrăileanu, alt spirit complex la extrem şi muncit, întrso vacanţă, la o minăstire din Moldo* va, Agapia sau Neamţ, nu mai ţin minte.

Terminîndu'şi invitaţia, şi recitînd*o, Caragiale a rîs. Un contabil ar fi scris*o dintrodată, însă contabilul n*ar fi fost un scriitor şi un artist.

Exigent pînă la tiranie cu sineş, se explică de ce opera rămasăm urma lui, ca şi a poetului Eminescu, nu se numără cu cifra anilor trăiţi în maturitate.

Stilul lapoviţă şi robinet nu putea să nud fie antipatic unui căutător în cerneală de cristale. Glumind pe socoteala unei burghezii semidocte cu o ironie blîndă dar sîngeroasă, Caragiale a fost un martor supărător pentru o epocă politică, destrăbălată în mediocritate, conştientă că e observată şi caracterizată exact. Publicul cititor afla în Caragiale compensarea dezgustului la care ajunsese. Cuvîntul lui tipărit era aşteptat cu nerăbdare şi frică. O frază răsturnată nu ştiu cum, un cuvînt sucit cum ştia numai el săd su< ceaşcă, provoca pe de o parte hohotul de rîs şi, pe de alta, vrajba răzbunătoare.

Dar paralel cu satira necruţătoare, condeiul lui Caragiale parcurgea toată claviatura literară cu strălucire. El a putut si ilustreze teatrul cu o dramă zguduitoare, **Năpasta** şi genul nuvelei cu o cumplită povestire, **O făclie de Paşti**. Accentul geniului e pretutindenî prezent.

Atelierul lui literar se instalase la fruntaria dintre Gogol şi Moliere.

în gluma ironică a fostului nostru mare contem* poran transpare amărăciunea omului chinuit, şi odată cu palma dată peste gura falselor elite ipo* crite ale Societăţii, se zăreşte în ochii lui lacrima durerilor mute şi mila de asupriţi. Mi se pare că aş fi surprins*o şi eu, ivită discret în faţa unui tablou de ţărani săpînd în pămînt, supravegheaţi de ispravnicul călare, cu cravaşa.

Răzbunarea hulei acestor elite nta întârziat mult. Un minuscul nemernic simili*universitar stipendiat și»a luat sarcina infamă să*1 acuze pe Caragiale, de plagiat, fabricînd și o pagină moto* tolită dintr.o carte inexistentă, scrisă de un maghiar inexistent. S*a tăgăduit originalitatea puternicei lui piese de teatru *Năpasta*. Toată gîndăcăria conser* vatoare și liberală îi exprima astfel resentimentele refulate. Neavînd o instanță de apel academic, de altfel inutilă, și uitînd cu o cinstită naivitate că magistratura făcea parte din complotul urzit, Caragiale a dat pe netrebnic în judecată, justiția îl aștepta bucuroasă că poate da un verdict oficial de stigmatizare. Denunțatorul a fost, bineînțeles, achitat.

Consternat de dușmănia unanimă a forurilor înnalte, și umilit, Caragiale șba luat geamantanul și, ostracizat și sărac, s*a expatriat Ia Berlin, unde ura mediocrității nu*1 mai putea ajunge. . .

Din otrava lui Socrate trebuia împărtășit și Caragiale.

1962

V

Pentru onoarea literară, aș prefera să nu mai mbaduc aminte de impresiile totuș persistente, primite la exilarea lui Caragiale. A fost momentul penibil al plecării din București cu dăsağa pribe* gieii la spinare spre «o destinație necunoscută». fntr*o asemenea zi pornise odinioară de acasă și Tolstoi, pribeagul. Dar aceea? onoare îmi cere să nu mi le fac, de vreme ce nu le*am aflat din auzite, aproximative și diluate, ci le»am trăit, mîhnit că le retrăiesc.

Ceea ce ba determinat pe Caragiale să*și ia lumeam cap nu a fost nici lașitatea atentatului de discreditare comis, nici atitudinea unei parodii de Justiție, chibzuită în cluburile politicii de gașcă. Desigur că scepticismul lui, în care mai zvîcnea ceva din generosul optimism al unei naturi bogate, și*a dat seama (cu un ceas prea tîrziu) că înfățișarea lui la o instanță judiciară împotriva unei sinistre canalii similimniversitare, interpusă, fusese o gre* scală de psihologie.

Caragiale era în fond un sensibil de nuanțe multiple și un gingaș, cum bam cunoscut. Dacă încă nu m*am învrednicit să acopăr un caiet cu figura lui adevărată cum i*o știu, este din pricina permanentei zile de mîine, care de cele mai multe ari e azi. . .

Pe Caragiale ba silit să se izoleze de țară amară, ciunea: o atitudine de rezervă și ambiguitate a pri*

etenilor de generație mai ales și de profesiune, fie prozatori, fie versificatori, considerați de el, nud vorba, epigoni. Trebuie pusă în paranteză de aur gruparea revistei *Viața Românească*. Ieșenii au dat ideilor și condeiului valori intrate definitiv în moștenirea simțirii naționale, Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Topârceanu și, cu dimensiuni de interlect așa zice unice, dacă nu măș teme căi pătez curba elipticii cu semnul *ix* al unui elogiu, alt Mihail, Ralea, directorul actual al revistei, strămutată din Iași în București.

Caragiale s'a găsit singuratic și părăsit, în fața unei complicități, când exprimată, când ascunsă, săd dăm calificativul cuvenit: unanimă.

Așa s'a manifestat încă o dată cinstirea geniului autentic de către o clasă nerușinată de parveniți, improvizată pe latifundii și petrol, din fraudă, cămătă și misitie. O clasă profund depravată, putredă pînă suflet și așa risca un cuvînt, pînă conștiință.

Cer scuze sensibilităților prea literare sau remișniscențe pe care leăș fi indispus.

1961

*

MIHAIL EMINESCU

Soarta unor oameni, sita celor mai buni din ei, rămîne veșnic tristă. După ce mediocritatea i'a umărit și apăsă o viațămteagă, șar crede că moarte, care suprimă inegalitățile și depărtează, trebuiesăviecu liniște pentru dînșii. Mediocritatea nu cunoaște însă respectul, ba rolul ei ajunge mai agreabil și lesnicios atunci cînd se simte rămasă în isprăvile ei.

îndeobște omul prost și cu Ifose culturale are în literatură două atitudini, și trece de la una la alta ca o muscă, dintr'o circiumă într'o academie, fără nîcio greutate. într'o atitudine persecută geniul, într'alta îl proclamă mare. în viață te cenzurează și îți dă sfaturi sau îți face niscai porcării; după moarte se răzgîndește și te scoată genial. în ambele cazuri el a jucat în viața dumitale, intelectuală sau fizică, un rol, nu este așa? . . . Musca știe să guste, cu o indiferență egală, și mierea și altceva, nu știu cum aş putea spune ca să nu supăr pe domnul Banu.

Eminescu avu nenorocul să fie și să rămîie poetul nostru cel mai mare. Cit de scump și a plătit această calitate o mărturisește pe de o parte viața, pe de alta posteritatea lui, deopotrivă de tragice amîndouă. Așa plătește și Caragiale și tot așa vor plăti toți cei care se vor mai ridica în literatură peste nivelul literar al epocii.

Cine n'a găsit cu cale să descopere o taină, să scrie cel puțin o broșură asupra lui Eminescu?

Mediocritatea e mai ales gravă și primejdioasă, când se hotărăște să admire. A fost un întreg șir de păduchi și se credea că ei s'au sfârșit cu domnul Scurtu. Acest domn voia să fie critic cu orice preț și să provoace vîlvă. Se specializase în Eminescu. Găsise teren. Cu o încapăținare petroliferă se hotărîse să sleiască, să claseze, să l. . . mă rog, să descopere. Întreprinderea domnului Scurtu a reușit să desființeze pe acest critic care venea din nu știu ce provincie nemțească să ne lumineze asupra unui poet recitat în toate școlile și cunoscut de toată lumea, și ha scoborît în lumea gazetarilor, mai puțin trivită cu puterile sale, mediocru și între ei. Azi de criticul nostru nu se mai știe nimic; Eminescu totuși a rămas cu toată știrbirea suferită.

Se făcuse tăcere. Păduchii reînvîază. Azi ei se numesc într'altfel. În nepuțința lor de a scrie ceva, ei vor scoate o ediție din scrierile lui Eminescu; tot ale lui! Au scotocit prin mîzgăliturile, prin caietele uitate aproape, ale poetului, ce se găsesc la Academie. Incapabili de a pricepe o frumusețe, ei publică tot ce le cădem mîna cu acea pasiune a insului dobitoc ca și spurggJoXcejidQcă. Numele lor va rămîne. . . va zice: domnul Cutare e cel care a stricat orînduiala bună, făcută cu gust, a scrierilor lui Eminescu. Acest poet care, ca și Baudelaire, so mulțumit să scrie o singură carte înșă. bună, va avea în curînd, să nădăjduim, douăzeci de volume, reunirea tuturor neroziilor și nimicurilor ce se pot găsi la moartea unui scriitor, oricît de valoros, aruncate într'un cufăr condamnat.

În *Flacăra* s'a publicat de curînd o poezie **Satan**, descoperită de finul spirit critic al subtilului literat, domnul Banu. Nu se poate preciza dacă manuscrisul a fost scos dintr'o vestă veche sau din latrina unui hotel pe unde va fi trecut Eminescu. Poezia e înșă ca oricare alta, scrisă de orice colaborator al domnului Banu. E o noță versificată, de un tînăr

inabil și prea tînăr. Afară de curiozitatea imbecilă a dascălilor cu aere literare, ea nu satisface niciun sentiment, nu folosește nimănui, și lui Jimineșcu în definitiv îi dă ugnează. Sau poate domniile culegătorf de hărțiri aruncate vor să demonstreze că nu scriu numai dînșii prost și să găsească o asemănare cu Eminescu și o justificare a existenței lor. Eiade vârat și asta, că un volum inedit, de Eminescu, atrage banii cititorului.

Literatura consideră înșă toate suplimentele de soiul acesta ca niște falsificări și ele trebuiesc luate exclusiv ca atare. **Satan** din *Flacăra* nu este și nu poate fi de Eminescu; această bucată rămîne opera domnului Constantin Banu, care a descoperit-o și care, animat de cel mai pur cult pentru poet, îi va băga mereu nasul și va descoperi și alte bucăți, fîr gînie și scorii. Autorul este autor nu numai cînd „grie” dar mai cu "sMm | 3lulicTc^aî^gjiin tot ce a scris. Tot ce Tașă el nepuotocat într'un timp în căre a tipărit, e^ejjjs^existenț, este sîngele, e matca moarțlar^: însoțește nașterea nouii*nas* Jâit^CiTun instinct mult mai sigur decît al domnumi Banu, moașa taie sfoara buricului și scoafa lehză o mîhîncă. Arta nu ține socoteala de încercări și elanuri neizbutite. E artă ceea ce»i defnitiv și i defnitiv ceea ce hotărăște scriitorul cu talent. Dacă Eminescu ar fi găsit că paginile lui parazite meritau să uETi^teMe^ar fi puțificat și fnu s'afîHăsat pe seama spălătoarelor din **ion** — și atunci n^nescu"n*ar"mai "fi lost țmîQescu. "T-iteratiira nu poate recunoaște decît un singur Eminescu: acela care a voit el să. fie; iar nu pe cel născocit de păduchii de azi, mai tenaci și decît viermii, care în mormîntul poetului au murit și ei demult — păduchii Eămînzi ai unei fantome.

Simți o mthture când, supus nevoilor comemora*
tive și datoriei de*a semăna mormîntul poeziei cu
o mîna de cît de palide ideative petale, trebuie
să*și întorci cititorii către Eminescu. Limba în care
ai vorbit de alții, cuvintele cu care i*ai lăudat, nu
se mai potrivesc, imaginile au slăbit. Diamantele
mici sînt arătate în vîrful uno^cjesto fragilei^Tentru
un Bloc 'mtreg^e^TaTră^scumpă, și degetele de
fier și mîinile de carne sînt neputincioase, și el
cere o unealtă nouă pentru a putea fi înfățișat, în
dreptul soarelui, lumii. Ai năzui să le*o ridici oa*
menilor pe brațe cu talazele și milenarelele nămo*
luri de aur, ca să le arăți în întregime marea. Și
pentru că nu*și poate juca pămîntul în palmă, te
mărginești să iei din oceanul albastru, din supra*
față, un pahar. . .

Ce s*ar putea repeta despre Eminescu? Că este
poetul cejjnaj mare al limbii românești? S*au spus
acestea toateșfaltele multe. Este^rTslhgur papagal
din cîți își curăță ciocul pe vergeaua coliviei cultu<
rale, care să nu fi reeditat aceleași exclamații, scoase
de mii de ori pentru Eminescu, și alții cîțiva?
Numeroase au fost molile și numeroși gîndacii
care au căutat în^JLminescu o pricină de celebri*
tate și s*au pudrat pe **aripi** și lațe^u^polen din
auxuijui. Rînd pe rînd, cînd unii cînd alții, din
timp în timp, se încearcă cioclii cerșetori ai mor*
mîntului închis și cetluit cu piatră, să se scoboare

în lăuntru, și după un Eminescu am avut un Emi*
nescu postum, care se va înmulți în nainte.

Ce»i vinovat Eminescu că puterea lui de scriitor
întrece pe a tuturor? Și întrucît admirația timpu*
lui viitor merită o atenție și o analiză atunci cînd
vreme de vreme nu se deosibește pentru scriitorii
în viață, cu adevărat valoroși.

Este un lucru pe care aclamațiile contimporani*
lor noștri nu sînt în stare să ne facă sad dăm uitării:
indiferența de o parte și ura de altă parte, a contim*
poranilor lui, sau și mai bine zis, tirania. « Cel mai
mare scriitor » al românilor a fost sluga unei trude
mărunte și îndelungate. Nimeni, și nici domnul
Miorescu, n*a zărit în ochii lui Eminescu privirea
Lui însuș Dumnezeu. Acest om, care a scris o s>
tiră, cîntece de iubire adînci ca niște gemete de
pasiune, trebuie să fi purtat în lumina ochilor lui
mirați un răsărit. Singure femeile au știut să le
contemple timide, cu instinctul lor pentru ceea ce
ghicesc a fi forță și stăpînire.

Omagiile contimporanilor nu se mișcă afară
din cale, astăzi cînd a nu respecta pe,,Ejjiinejcu
este o dovadă de imbe^fljt&te. Dacă ar trăi din
nou Eminereu's^Tcunovrs*ar apuca să cînte, și din
nou ar frămînta limba, cas^oj^nyw_Jntnoj jr»
zeală de jâlg^u^ISu^rușuti de oțeWecungscute,
aceeaș ar fi lumea din jurul lui ca pe timpuri, și
aceeaș antipatia. El ar fi numaidecît contestat de un
Bianu, criticat de un Dragomirescu, concurat de
un Eftimtu, insultat de un Banu, bîrfit de un
Lăcusteanu, izmenit în proză și versuri de niște
ucenici furibunzi, care»! vor recunoaște cel mult
ca un egal.

Și astăzi cînd alături de gunoiiu nostru literar,
acest nefericit și fflorioș Eminescu, al cărui trup
sufleli^TnSăiămează toată arta între Aldebaran și
Terra, ar azvîrlî cristale definitive în vîntul ce nu
le poate duce ar fi pentru noi de prisos, noi nu

ham putea cinsti și tunoaște. Cîțiva, puțini, și ne»
știuți șbar putea, e drept, da seama de ceea ce vulgul
ignoră — și cît trebuie reținut dintno epocă a unui
artist.

Nouă, la urma urmei, această atitudine ne place.
Ea satisface credința noastră că geniul e un izo*
latorji^jedăautoritatea să °P^^^^zî^niuLfac*
ticț a cîtorva înc^nltorrsrugarnici, așezînd între
mormîntul poetului și ei o sabie întinsă.

i 9 i 4

III

După trecerea convoiului pe dinaintea mormîn*
tului poetului acoperit acum patruzeci de ani,
Coc6 și*a rostit și el, în singurătate, din pricina ti*
midității, mentalul lut discurs, agățat pe*o ramură
de tei. Pămîntul era înflorit cu buchete și coroanele
încolăceau monumentul ornamentat cu basorelief.
Și zeci de mii de urme de talpă lăsaseră tipare în
pulberea din țărîna.

Ai văzut? Îngîna Coc6, ești poetul cel mai mare
al graiului nostru și unul din c_ș vreo cfăuăzeci de
scripcari jjeniâu ai neamului omenesc. Pe cînd noi
săream printre coceni și bozii, împiedicați ca puii
de corb, în lanțul nevăzut al rîmei tîrîtoare, tu te
ridicaseși demult între soare și luceafăr și îți ascu*
țeai penele glodului pe tocilele de gheață, șlefuite
în azur. Tu nu știai că ești chiar atît de uriaș, cum
nu știe nici luceafărul nimic de strălucirea lui, indi*
ferent ca luna Ia bătaia ei, căci nu te<ai oglindit în
tine și în apele de subt tine ca să te bucuri și să
te răsfeți. Lumina ta țî*a fost dureroasă, ameste*
cată cu fumul și cu cenușa.

Ai văzut? Universitățile, te proclamă șliceptrti
aujaus pe tine stafiinirg, ca si cum te*au zămislit
ej^ găsind în aripa ta cîteva din penelelor din
coadă. A c a d e ^ a J ț U ^
țe superi că lipsește din București/Ta o vie sau oru*
nane. **Ai** devenit proprietatea tuturor celor care
;uT"nevoie de o justificare cu începutul în stihile

veciei. Nu te*ai așteptat — hai? — la atîta «suc» cea ». Bine că ai murit ca să nu împiedici viii să mestice și să doarmă. Nu te*ai socotit atît de variat în harurile tale, ca să te reven^ce toată lumea cu firmă și capital. A 0ă că ai rost de toate^sioet^si pr^o L L t^ econonusț." FetroLștii te*au d^vedhvpetro» rtst și cerealîpfl*cerealist. Filozofii te*au descoperit filozof și oameni politici bărbat politic. Portretul și statuia ta se va reproduce în mii de formate și exemplare și lingă toate călimările ți se va ivi, cu șt fără mustăți, înfățișarea. De o singură ascjcajie ai scăga^ de a ortodoxiei: tu nîTfaci parte din tra* tîție', dm tradiția mediocrilor.

Dacă nu mureai, trebuia să intri corector sau redactor la unul din marile ziare contemporane cu mormîntul tău și perfecționate — și at fi primit indicații naționale de la domnul Stelian^Popescu și nterareTdj^ Sau ai fi r'edactat *Universul literar* șt ai fi fost dat afară pem tru ca nu te pricepeai Ia literatură. Și nu te^aj^fi aJes.d^pjutat subt democrați pentru că ai fost con» servator, și mai fi avut niciun rost în presă pentru că nu ai fi știut să scrii.

Sau te duceai, la bătrînețe, la meserie, topind clei pentru tîmplari șt suflînd cu foalele la fierărie. Nu teiar fi trimis cumva în streinătate niciun guvern, ca să reprezînți presa românească față de felinarele din Amsterdam, reporterii de fapte diverse găsin* du<se mat apți și mai serioși pentru misiunile mari ale Ministerului de Externe: Și cum mai fi avut nici nevastă facilă, nici fete potrivite, nici surori, înțelegi că situația ta se făcea tot mai grea și mai fără leac.

Dar te pomenești că țbar fi trebuit o sută de mii de lei ai unui așamumit premiu de poezie național. Ax fi votat împotriva ta ppfljj.djn T?^te<ai născut,

ceatiu. ma>. jnnalt ji. maj.^redoic „ca .toți,. Bine că

ai murit, bietule, înainte de*a se fi măsurat gramom» fonul, flașneta, greierii și pițigoi cu tine. Asa, ai mai putut să iei parte la trăire. . .

t

1929

IV

Am fi fost de părere ca în iocul unui chip copiat după o fotografie aproximativă, să ilustrăm prezența însemnare de aducere aminte cu o figură trasă din natură. Copacul, pasărea, piatra sau bucată de pământ ar fi tot Eminescu cât și o imagine litografică, și mai mult. El se amestecă acum cu timpul, cu peizajul, cu spicele și cu pișată și ort unde este grație și acest Domn a Târătoiu răi ai pământului dintre apele perpendi-

rcuiare

J^J^va^j^ge^e-

Desihatorul s'ar fi simțit la nelocul lui să înfașeze personajul de carne creionată al artistului transpus în vegetal și lut, cum se găsește prin bunăvoința amară a naturii, și sugestia putea să fie jignitoare. O nălbă ar fi stat bine în evocarea lui și tot atât de exact un șoim. . . A fost ales din trei portrete cunoscute ale poetului cel mai comun și mai apropiat de noi, prin generala asemănare cu omul în surtuc și nădragul alb, din zona picioarelor de munte, dintre șesuri și rîndul al doilea de dealuri. Mustața Lui întoarsă negustorește și obrazul pot aparține cititorilor dintr-un conac, unde se vîntură porumbul, treieră mașina și plutește cîrdul rotit al porumbieilor, ca un stol de scrisori aruncate din cerdac în sus.

Ce te legeni, codrule, fără ploaie, fără vtnt ?

Ne-a venit să strigăm numele poetului în april, într-o seară dulce, cînd vînturile pitice și cocoșate

ale bălții aleargă după luna subțiată, încoace, și cînd broaștele mici, din care bijutierul face motive de agrafe și ace decorative, macină la orizont praf de întuneric în rîjnițe minuscule de piper, fnsăș vocea cățelului se catifelează cu scrum în depărtare și abia cîntă în tîia oară cocoșul, trezit și el de liniștea semnificativă a lumii.

/ Pasul gîndului pune sandale mute, ca să nu se sfiiască salcia și să nu prindă mugurele de veste că o peniță de aur cu vârful de iridium bont se învîrte ca un fluture la o lumină de staa, pe vocalele în* Horite ale unei chemări pierdută pentru viață și rămasă pe hîrtie.

Iată cartea lui Spatul copiilor. Ei au adormit învățînd pentru primul examen al copilelor înalte și al băieților bondoci:

«Ce te legeni, codrule,

Fără ploaie, fără vtnt,

Cu crengile la pămînt?»

; Eminescu nu e în program, dar stihurile lui (plac enigmaticilor cărturari de abecedar.

— Cînd te va întreba domnișoara cine a « scris » cîntecul pe care dă spui pe dinafară, vezi să răspunzi că ba scris Eminescu.

— Cine-i Eminescu, tătutul?

— Cine a fost? că nu mai e. . . Oamenii fac

detot, și u-mai-înt B-u-mâ-ielcK- Se topesc, se scutură, și se fac fin și mîncă vacile slabe din capătul lumii. Uite, colo departe, dincolo de zarea și a ochiului și a ochianului cu care căutați voi în ceruri ereții, așteaptă vacile sterpe, îngropate în pămînt pînă la coarne, cu gurile căscate. Ați văzut pe Cocolatino? El se plimbă pe țarm și intră cu mîinile la spate în gura crocodilului căscată, trece prin crocodil la pas și iese pe dincolo în picioare.

Eminescu ăsta a cîntat pînă s'a întîmplat ce s'a întîmplat, că nu s'a mai auzit. A luat*o pe dindosul cîmpiei și s'a rătăcit printre secară, bozii, măghi*ran și latele. El nu era lăutar pentru alții, ci numai pentru el singur. Urîridu*i*se cu tăcerea, scotea scripca din sîn și sta dinaintea codrului și îl cînta. Numai că oamenilor din timpul lui nu le plăcea la picioare, pentru că nu puteau să joace după cîru tecul lui și nici la cap din pricină că nu le intra pe urechi.

Cum nu^o|i|J a c ^ ^ qa^să între, așa nu pătrundea cîntecul jiii întencuielile minții, Dar dînd cuTjuricuI degetului șiim bolo*van, bolovanul se găurește.

Azi avem toți gaura trebuincioasă în cap, și ne*am învățat să jucăm numai Ia cîntecul lui. Dacă nu murea, era să vadă și lăutarul cînt e de jucat și de cîntat, — și atunci șbar fi băgat scripca în foc și s*ar fi palmuit peste ochi. Bine că s'a pierdut prin grîuri, prin meiuri, și printre stupit de unde roiesc albinele noaptea, îmbrăcate în licăriri de licuric.

*«De ce nu m>aș legăna,
Dacă trece vremea mea ?»*

1932

f

V

\

j

\

i

j

I

'

i

De cîteva zile, poetul are un monument la marginea mării. . . Pentru el, bineînțeles, ori mai tîrziu, ori mai devreme — sau niciodată — e indiferent. E poate că puțin rușinos pentru cititorii, pentru admiratorii lui, dacă, iarăși bineînțeles, o tonă de mineral fasonat și semnat de un artist însemnează ceva pe planul în care apare ideea și se urzește expresia. Se pare că a cultiva pe morți în materialul viu al epocilor succesive face mai multă cinsta unui neam de oameni decît uitarea — și că acest lucru poate primi, ca la locul lui, numele de cultură.

Căci cultura în carne și oase nu e asta. Cultura despre care se vorbește ca de o panacee la tot soiul de morbidități ale ignoranței, nu e a cărților și a scriitorilor de versuri și proză. Ea aparține numai acelor scripte și intelecte care vorbesc despre ei și cu cît vorbesc mai plat, cu atît e cultură mai binevenită. Cultura e o proprietate exclusivă a unui gen de capacități, culese de pe toate maidanele învățămîntului, culturalii. Fără să fie chiar dascăli întodeauna, ei se recrutează din pensionarii creștînismului organizat în marginile profesiunilor care au cerut o licență, un bacalaureat, un grad social, isprăvit fără nicio scînteiere în vederea unei renașteri în metal cultural.

Ateneele mișună de aceste nulități și toate organizațiile făcute pentru păparea unui buget și pentru

fabricarea la București a unei stampe intelectuale, destinată numitului popor, mai inteligent și mai original — oh! incomparabil — decât toți cîți își închipuiesc căd duc de nas cu fraze încîrligite, își fac onoarea să colaboreze cu ele. Apar o sumedenie de periodice subvenționate în toate părțile țării, însuflețite de cîte un năpîrlit care, înapt pentru trecerea unei propoziții simple din mișcarea vieții sau a scrutării ei pe un caiet, își ia pe umerii lui dărăpănați cobilița culturii și în toate adunările glasurile cele mai grave vin din gura acestui negustor. El nu e todeauna lipsit de simțul extazului și profesează dexteritatea căderii de camdăratele dinaintea sarcinilor ideale pe care și le asumă. Sînt biurocrați, administrații și ministere, unde rîvna și jalea lui cu tarife se formulează în exortații și apeluri suferite, pentru păstrarea și difuzarea culturii.

Așa era și în timpul vieții lui Eminescu. Cu el nu s-a stat niciodată nimeni de vorbă despre cultură, rezervată cîtorva belferi ignari, proști și veninoși. Oamenii imbecili și serioși nu scriu literatură, ci numai hărăsorează, o documentează și o propun în linia de lungă, desfășurare a locului comun — și numai oamenii serioși administrează cultura și fac de gardă în camera ei mortuară. Dacă Eminescu ar fi participat la ceremonia care se sfințise la Conststanța statuia și s-ar fi cerut biletul de identitate și un director de minister, deputat cultural, barba în terzis să intre în adunare.

Statuia lui Eminescu de la Constanța nu exprimă mai mult decât absența ei de pînă mai deunăzi din pinacoteca sub cerul liber al serviciilor municipale, însemnează însă că a fost acceptat în sfîrșit și culturalii. De acum să te ții! Vor vorbi de aci înainte atît de sistematic și de magnanim culturalii, încît îl vor face pe Eminescu odios.

Eminescu trebuie totuș să se dezechilibreze cam puțin în HuraS^ aflate abia Ta început.

Eminescu are o statuie ca și poetul Ovidiu la Marea Euxină, dar e încă netipărit. Statuia lui cea adevărată, de jur, e. . .
Edițiile poeziei lui Eminescu respectă și greșelile de tipar ale corectorilor analfabeți, care au văzut și au dat bun de imprimat volumului de versuri originale, în absența poetului din țară. Toată lumea știe că autorul s-a opus la tipărirea în carte a versurilor lui apărute în *Convorbiri* și că disperat de tenacitatea cîntărilor, care țineau deocamdată locul culturalilor de mai tîrziu, el și-a scos pașaport și a fugit în străinătate, lăsînd să se frece pe cap.

A fost o invazie de cultură în textul poeziei lui Eminescu, fiecare cultural eminescian făcîndu-și datoria orgolioasă de a tipări un Eminescu mai bun decât voia însuși poetul, amplificat cu tot ce aruncase el la coș. rîjește rețesctotjelul de fîminește variații și puși la puț TuîBacia vaTrperfecționată pînă Ei ai deveni imposibil unui cititor onest să mai recunoască pe Eminescu. Ca și Balzac, Eminescu ar fi dorit săfșt reducă ceea ce se numește la un scriitor opera lui, la cîteva pagini, la acele pagini care intuiția artistului dezinteresat de sine spune că pot fi acceptate între concrețiunile definitive din vitrina cu cristale.

Jos enciclopedia! Ne lipsește un Eminescu corect.

' 9 J 4

care totuș continuă, sau că rămîne pe dinafară. Acelaș lucru se petrece cu fragmentele de idei din cuprinsul aceleiași expresii: accentul ideii și accen» tul frazei nu corespund, sau mai exact ele trebuie să corespundă neapărat, cu toate că nici acolo nu prea corespund. La Eminescu, todeauna corespund. Fără nicio excepție. Cuvîntul bate odată cu ideea.

Paginile de față nu pot a' fie o prezentare și o explicație metodică a lui Eminescu. Competința autorului e limitată, și ea n'ar vrea să semene cu ni mic coordonat și pedagogic. E vorba de un Eminescu, zărit în dezordine și răzleț, după o călătorie prin peizajele lui, făcutăm zigzag și fără cice* rone. . . Mîmteje jincepe de i^rmuîrejuj^jîtare pqtetL . . Ljndenute jSoțTurca, te uiți^ și te mul* țumești cu cîteva imagini^T^groase. rT5acă aș rîvni sa"agăț <e constelația lui Eminescu o lumină, ar fi o neînchipuită îndrăzneală. Constelația fuge mereu, se depărtează mereu: cine ar putea s'o ajungă? Morților noștri, din drumul de sus, le în* chînăm o scînteie, aprinsă, aici, pe pămînt, la o răscruce de drumuri de pămînt, într*o candelă al* bastră. . . Culoarea de safir și de ametist e a tuturor priveliștilor, mai todeauna de noapte, din reveriile poetului pe care!»! pomenim.

Aș fi încercat un portret de aspecte: dar cum s*ar putea reda portretul umbrei și al timpului neisprăvit? Cîteva reflexe e tot ce se poate aduna pe oglinda unei lentile. Slovele de față sînt o laudă de seară, ca un acatist. . .

Mă numesc unul din oamenii în viață, care bau văzut pe Eminescu în carne și oase. Eram copil de nouă ani. L*am zărit pe Calea Victoriei. . . Trecea prin public un om grăbit, fără să ocolească, impe* tuos. « Uite*! pe Eminescu! » — a spus cineva, cu un glas pe care*! țiu minte. Se pare că poetul nu mai făcea parte din viața lui și că trăia o metem»

psihoză străină. Nu puteam ști atunci cine era să fie Eminescu, și ar fi fost normal să«i uit numele auzit. E curios că nu ham uitat. Mi*a rămas în ureche, odată cu tonul de stupefacție și de compă* ttmire, probabil, cu care a fost rostit. Mba rămas aninat ca de o schiță de fum. Nu mă puteam gîndi, atunci, că după cincizeci și cinci de ani trecuți voi evoca într*o pagină de tipar ceea ce începea să fie, încă de pe atunci, o amintire, . . ,

Mult mai tîrziu, cunoscîndud pe Ion Slavici, care a fost prieten cu Eminescu, am insistat să*mi povestească personalitatea socială și de camarad a poetului, care știam dintr*alte guri că nu*și răsfăța nici puținii prieteni, nici numeroșii lui adversari, egal cu sine și nedezmîntit. E m j n e ș c u a f i ^ c e e a

just^A fost un om, om întreg!"Tntr*aTtfel, nici nu putea să fie ce a fost și ce este. Dar Slavici nu avea spiritul de observație plastic și mi*a lăsat întrebă) rile fără răspunsul așteptat.

« Dacă tu știi problema astei vieți cu care lupt, Ai vedea că am cuvinte pana chiar să o fi rupt».

în istoria creațiilor estetice, se întîlnesc două ca* «"l 1l^yUță, la meșterit lor: mizeria și buna*stare. nștelegem prin cuvîntul « meșteri» scriitorii, pic* torii, sculptorii, muzicanții și pe toți meșteșugarii, a căroră muncă e turburată și sporită de o durere necunoscută. Errunescuafo^ integral, num.aJ4^nif^^ fără altă meserie, din care să trăiască. Eminescu e, se poate spune, primul scriitor de prqfesie. român. Pînă la Eminescu, scriitorii de limbă românească afară de Niculae Bălcescu, erau sprijiniți pe ceea ce se cheamă o carieră. Mai diletanți sau mai puțin diletanți, ei trăiau dintr*alte osteneli.

între poeții fără multă figură, literatura noastră a înregistrat rapid numele unui Candiano

Popescu, autor și al unei republici, de la Ploiești. Candiano era militar; a murit general. Nud citez ca exemplu de profesie dublă, dar el a publicat un volum de versuri, cu titlul: *Cînd ntam ce face*; îl citez ca o pildă de mentalitate a unui timp, față de care erai dator să te scuzi: «N*am ce face». Adică: «N»am ce face altceva mai bun și neavînd ce face, fac poezii, vă rog să mă iertați: cînd am ceva de făcut sînt om serios».

P^eja[^]Jteratura constituiau în spiritul unei epoci niște agremente de inutilitate decorativă, ca o leacă[^]pian'sluî'a^e li sc urască, la cucoane,"[^]trJncTcîhd mau ce face. . . Era prin urmare o îndeletnicire suplimentară, litera*

poezia, luată cum trebuie, era o pierdere de timp, de oameni fără căpătîi, și te declasa. Nu înseamnă însă că dedublarea activității, a unei activități lite* rare, împletită cu o activitate socială, ar fi dat nu* mai literatură minoră; dimpotrivă — însă realita* tea unicei activități literare, ca o profesiune, »a definit odată la curtea prinților, și a Papii, unde artiștii »au avut inexorabilă trebuință de o profe* siune alimentară. Literatura devine cu totul pro* fesională mult mai tîrziu, prin i[^]djjstria1twjwa_con/ deiuluLîn gazetărie ori în editură, un tîrziu cînd, 1 aproximativ, scriitorul poate trăi din cărțile lui, 'scris[^]dxy[^]i?;jdJ3[^]S[^]i_PC temeiu unui contract,

în industria literară intră, firește, confecția, arti* ficiul, lucrul pe măsură, manechinul și o foarte dubioasă originalitate; redevențele față de reminis* cență, plagiatul deghizat. . . Cinci volume citite pot să dea de altfel întodeauna al șaselea manuscris, chiar în perfectă sinceritate, în ideala inconștiență a unui autor, cățși cheltuiește vocația personală.

La noi, scriitorii de pînă la Eminescu »au re* cruțat, ca și aiurea mai ales din Bjj[^]ică[^]s[^]dintre

boieri; ceea ce pare să pledeze în beneficiul ideii ca arta se potrivește mai repede cu buna»stare decît cu mizeria, și cred că ideea nu e prea inexactă. E o părere contrarie, firește, punctului de vedere al oamenilor excesiv de serioși, care, ca să se scape de unele răspunderi mai ușor, și ca să nu*și încurce intelectul în probleme, preferă să condiționeze ta» lentul cu mizern[^]neagrA- Letopiseții n*au fost scnșÎTTnSâ, la[~]ãT optulea etaj al unui bloc și pe col» țul unei mese de borda fără blidul de linte.

Bineînțeles că poezia lui Vasile Alecsandri a că» pătat de la îndestulările poetului un surîs prea des fericit și o dulceață idilică puțin cam iritantă. Marele nostru poet acuarelist ar fi fost dispus să parfumeze și caprele, ca să obție o aromă unifcra» a naturii. Incontestabil că viața de proprietar cu venituri și funcția de ministru, cum a fost Alee sandri, se împacă mai intim cu mierea decît cu amă» răciunea.

Pentru egalitatea de temperament și pentru o literatură tihnită, rețeta este să nu te ai bine cu problemele îndoielii, să nu te raportezi la necu* noscut, la mister, la moarte, la contradicțiile grave ale existenței; Avera fiind o certitudine, preferi să adopți certitudinea împotriva tuturor incertitudi» nilor, pe care, pentru împăcările și beatitudinea optimismului, e strict necesar să le arunci cît colo. . . La certitudinea avuției dacă se adaugă nis* cai certitudini morale, convingerile și credințele gata făcute, ești un semen și un scriitor fericit. . .

Cazul poetului Eminescu nu intra în această clasificare, nici pentru om nici pentru poet; omul a sufert cumplit, și poezia lui, încleștată, e ana»

Actor, student, gazetar, în luptă cu oamenii, cu șerpîi, cu muștele, cu catîrii — cu viața; pribeag, hoinar, încolțit, flămînd, cînd îmbrăcat, cînd fără cămașe pe el și bolnav, într«o sărăcie insuportabilă

azi niciunui om civilizată, deprins cu minimum de confort, Eminescu nu a fost niciodată stăpîn pe orele lui de lucru și a scris pe unde apuca, de* a fuga și pe sărite. Între secunde și necesități, el tre* buia, înainte de toate, să dea tipografului articolul lui politic cotidian, plus informații și fapte di* verse. . . Se străduia să improvizeze și o doctrină pentru un partid care a murit fără doctrină.

Istoria literară merge, în epocile de aristocrație, între Ovidiu, Virgiliu, Marcu Aureliu și Platon și, mai târziu, cam între Francois Villon și Voi* taire. Voltaire a fost un mare scriitor, dar și ceea ce se numește azi un om de afaceri, ceva cam ca un samsar distins și cu multe relații. Jeanjacques Rousseau, prietenul lui Voltaire, făcea pe jos, ros de cusătura pantalonilor de dimie, toți kilometrii dintre Geneva și Ferney. Mort de foame și de obo» seală, Jeandacques ar fi dorit să mănince după atîta drum, cîteodată, cu tacîmuri de argint.

O anecdotă: se povestea de către Jeanjacquiștii bătrîni din Geneva, că mai ducîndu*se o dată la Ferney și exasperat că nu găsește pe castelan acasă, Rousseau ar fi scris cu tibișirul pe ușa de intrare a castelului marelui scriitor, marele lui prieten, un cuvînt, care pe franțuzește se scrie cu litera Me. Anecdota mai spune că întîlnindu»sc după cîtva timp într*altă parte, Rousseau «ar fi plîns iui Voi» taire că* l căutase. Știu, ar fi răspuns Voltaire. Ți»am găsit numele pe ușa. . .

Acestea erau legăturile, mai demult, între scrii* tort și buna societate.

Antipodul social din istoria literară franceză, al unui Voltaire, al unui Saint*Simon, Fenelon, Mira* beau, Bossuet și alții, e Franțois yillon, poetul, ca și Eminescu, al unei singure și u7iicTcarțrHe"ver* 5TTr7rtn*Tai^p!^

luTVillon era feroce și lua forme de atac, nu de

melancolie. Viilona fost de profes^ăcjaclalagiu și. . . hoț. Avea prin urmare și o proteste alimen* țari!*. TȘtreangul i «a legănat pe dinaintea nasului de aproape, și dacă n»ar fi avut un admirator, pe un mare senior, poetul nu scăpa de spînzurătoare și Panteonul ar fi avut azi, între marile lui persona* lități defuncte, un schelet ros de ciori, atîrnat de o funie, între colonadele de la intrare.

Încoace, mai spre noi, foarte aproape de noi, Arthur Rimbaud, un mare poe^r^sbajceaegat poezTaTa^cuTunTeTde neguH&TieTprofesînd con» fiافتSffltfrarSroe^ de Răsărit, pe cînd prietenul lui. Paul Verbine, fără cămin și haimana, eraj^ăzduit la un spital din Paris. Goethe ceHn-iai lucid gînditor din toate literaturile, Victor Hugo, Dante, n*au fost scriitori săraci. Istoria lite* rară recentă pomenește și cazul_djiblu^âbsQlut.uuic, al contelui Tojstoi. După ce și»a scris opera ca un prinț,~pe.domeniile lui de la lasnaia Poliana, și»a părăsit, foarte bătrîn, marile lui bunuri și proprie» tați, cu traistam spinare, ca_să phrăJn șâxyte. A murit, ajungînd desculț într»o stație mică de cale ferată, noaptea, pe o bancă, între țărani și necu» noscut.

În rezumat, parcă aș fi voit să spui. că nu e o condiție a talentului, ca scriitorul să fie sărac lipit, chiar dacă o aristocrație a pîeții, ca să*și puie avan* ția și avîntul la un adăpost moral, șt*a făcut un principiu artistic și o înțelepciune de direcție din sentința că unui intelectual îi stă bine, bolnav, pe salteaua infirmeriei, iar sănătos, în mizerie și slu» gămicie. Eminescu n*a avut parte nici de un pu» bite cititor, nici de un stăpîn inteligent, nici de sub* Aventii, nici de generozități, afară de acelea, mo» jdeste, ale lui Maiorescu, prea puțin înstărit și el. Poetul a robit la o masă de redacție, alter» nînd articolul de gazetă, plătit prost, cu poezia gratuită . . .

De ce a fost ales pentru paginile de față un subiect Eminescu? Ca să se repete ce «a mai spus? Se mai poate spune ceva despre Eminescu? Critica nu e o specialitate a autorului și, critică i »a făcut poetului de către toată lumea. Să nu omit mentio*

Jnarea celei mai frumoase, scrisă de domnul George Călinescu, care a dat publicului și o viață a Iui Eminescu.

Să se vorbească despre Eji mneșcii. mxfjles,ji,fît TM Ls! ?5.-fJ^? *9 L L* e, i * o a r l ^ in cititori și ziditori. De ce să fim reticenți? mai mare ca toți.

Originea obiectului paginilor de față e modestă. Cercul revistei **Vremea** șua înjghebat un program de prezentări de concepții și de oameni, făcute de scriitorii încă în viață. Am fost pus și eu pe o listă de asemenea scriitori, încă în viață. Nefiind nici conferențiar, nici ideolog de profesie, m*am sfiit mereu să apar în public ca un actor literar. E o funcție mult prea gingașă să teși din hîrtie și din tipar și să te arăți: « Eu sînt ăla . . . » Dacă nu poți întodeauna să scapi, tot scapi înjghebînd niște pagini.

Nu»mi aduc aminte cum alunecase vorba spre Eminescu. Adică îmi aduc aminte . . . Todeauna vine vorba de Jîminescu. Cînd eram tînăr venea vorba de Dumnezeu Am fost întrebat dacă n»ar fi bine să«mi iau subiectul Eminescu. De bine, sigur că era bine. Dar nu era de<ajuns. Apucînd să făgăduiesc a trebuit să mă țin de cuvînt. Am avut motive să mă consolez de îndrăzneala mea. Pe la mormîntul Iui Eminescu, trece, de o vreme în<coace, toată ginta literară. Eminescologii au vorbit de subt teiul lui Eminescu, mult, și cu elan: unii din ei »au și împrorietărit. . . Cine nu»și ascute creionul pe piatra lui de mormînt cu medalion? Cine nu'sTaisi^

zeci" 3e domni cărturari. . . Morții servesc de mb nune pe oameruXJn viață. Oamenii în viață n*au

de justificat prea multe merite ascunse, iar bunul neant personal poate să fie amestecat cu aurul străin în părți egale.

Eminescu este mai mult pretext decît subiect. Subiectul ar trebui tratat ca o poemă mistică, dar asemenea adevărată litanie cere o dematerializare îngerească.

Eminescu a fost făcut și erou de roman. Nu de multă vreme a circulat și chestiunea, lansată prin presă, dacă Eminescu mar putea fi adus dinaintea cuștii suflurului, într*o piesă întreagă. Odată cîndva, Eminescu a fost pus să reciteze cu vocea unui actor, care ba prefăcut cocoșat și milog pe scenă, versurile unui autor din zilele noastre.

Eminescu ba cam prevăzut pe toți:

/ « *Or să vie peta ta umă în convoi*
, ' *de*nmormîntare*
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare;
Iar deasupra tuturor va vorbi vr'un mîtitel,
Nu slăvindte pe tine, — lustruindwse pe el
Sub a numelui tău umbră. Iată tot ce te
așteaptă ».

Djcj^rn^^sînt ex^^
rațe șfcîmtrum sentiment, oarecurn^^i^e^ojegia»
fițateV'să nune î'nch^
fj"simțit mai bine. "Ast3zî, oricine poate tipări și scoate în vînzare versurile lui ca operă personală, în calitate de asociat al lui Eminescu: unul dă și altul ia. Mai lipsește săti dispară numele de pe copertă, înlocuit cu numele unui colaborator.

Cu scriitorii în viață se petrece exproprierea chiar dacă n*a trecut încă aşamumitul domeniu ublic, domeniul morții, peste ei. Domeniul pu»lic conferă comerțului de literatură, facultatea interesantă de a se bucura de anexarea unui scrib tor Ia negoț, după treizeci de ani de la publicarea volumelor lui, fără să datoreze drepturi de autor

nici urmașilor direcți, nici autorului, rămas even* tual în viață printr*o stranie fantezie.

Depozați după treizeci de ani, scriitorii sînt co/Sor^i'^Kîa^do^^z^T^upS" ce au scos o carte; "cu~seninătate și fără puțință de reacțiune. Orice personaj cultural, care n*a fost în stare să scrie și să semneze un crîmpei original, se instalează autor pe spinarea oricărui scriitor. Subt cuvînt că face culegeri de școală, ceea ce*i adevărat, căci își asu gură, ca fals autor, o clientelă obligatorie școlară, pe care autorul adevărat nu o are, el ia din cărți tot ced pare bun de negoț și, subt un titlu de volum, al lui personal, iscălește, tipărește și înca* sează . . . , Am cumpărat un astfel de volum intitulat **Cartea copilăriei** și semnat de un pedagog necu> noscut. Are patru sute de pagini din patruzeci de autori: douăzeci și șapte morți și treisprezece în viață.

Aceste nerușinări se numesc antologii.

Autorul nu are dreptul să intervie. El se izbește de un drept parazit, care îl depozitează. Dreptul îi aparține aceluia care practică . . . antologia. Prin manevre abile, în care excelează întodeauna suava nulitate, s'a putut strecura în legea proprietății literare și artistice, un aliniat, desfășurînd legea, în momentul chiar cînd a fost înființată, și dreptul de proprietate intelectuală, tocmai cînd era con* sacrat.

Antologistul didactic îi sugerează pe scriitori, și vii și morți, și nu le face măcar celor vii onoarea **sin** previe cad vor servi apetitul și digestia. Dacă o romanță a unui muzicant a fost cîntată într.un local de petreceri, dreptul de proprietate e respectat. În muzică n'a intrat antologia. Ea e rezervată literaturii.

Să ne închipuim că Eminescu ar trăi contîm* poran cu noi, că ar fi internat într'un spital, la Viena, bolnav de maladia care ba ucis, și că ar avea

trebuință de puținii bani produși de volumul lui de versuri, abia tipărit, ca să<și plătească bietul om pensiunea medicală. Baniul lui «ar afla în buzun* narul unui educator, care ba pus pe numele lui, în antologie. N*ar fi de mirare ca un asemenea autor să se cheme chiar Vizanti, să fie chiar acel Vizanti, cu asonante de Arhipelag, care pe vremuri ba urmărit cu dușmănie și care azi bar învăța să scrie, el, Vizanti, românește neaș, și bar combate vehement, că scrie cum știe el, nu cum vrea Vizanti.

Cît a trăit, Eminescu a fost pîrît că nu știa, să scrie jîj^ă^strică limba românească a unei corciturii didactice cu numele ~3iTVTzantL Nu importă dacă dulcele venetic primea botezul la Gorița sau la București, ori dacă nașul i*ar fi dat în scaldătoare numele de Alexe sau de Timoleon.

În cele ce sînt de spus, ne conducem de cartea de versuri, **Poezii**, ediția Maiorescu, din care lip* sesc prea puține poezii definitive. Și vom face abs> tracție" de toate adabsele tipărite, de la Maiorescu încoace, pe socoteala lui Eminescu.

Ediția Maiorescu, tipărită, cum spune prefața editorului, «în lipsa poetului din țară», a fost oajrgcufn publicată Jără învoierea^ lui. * El a fost todeauna prea impersonalei prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, mai spune Maiorescu, pentru a fi putut fi **înduplecat** să se îngrijească însuș de o asemenea culegere, cu toată străduința amicilor lui literari».

Cauza lipsei din țară a poetului, din nefericire, se cam cunoaște. El se depărta tot mai mult de sine, și steaua lui începea să șovăiască, să pîlpâie și să ia drumul cometelor rătăcite.

Volumul **Poezii**. cu^iode_iajzℓci,și^uia dt4>u< căți pe vreo trei sute de pagini, ilustrat cu o gra* vură de mărimea unui timbru poștal. Poetul se

iubea atât de puțin, încât a fugit și de pensula poetului și de obiectiv. Comparată cu vanitățile de vitrină ale urmașilor, atitudinea lui de indiferență s'ar cuveni să ne cam jeneze . . .

Maș gândi că măcar într-o privință să încerc o schemă de organizare a poeziei lui, împărțită pe compartimente. Într-o prezentare, simplificarea pare o trebuință de ansamblu pentru ca un cititor să se aleagă, după o vorbărie, cel puțin cu o noțiune, dacă se poate, mai aproape de adevăr.

Inspirația lui Eminescu, e firește, variată, dar casetele în care ar putea să fie adunate cristalele ei, nu se pot face nici după culoare, nici după carate, nici după transparență, unele intrând în mai toate celelalte, în Eminescu e dragoste, și durere de „dragoste. Decepția corectă în dragoste influențează toată inspirația lui de sentiment. Poetul se regăsește intact într-alt punct de pornire, opus, în harul sarcasmului și al lepădării.

Dragostea lui Eminescu e mai cu seamă sensuală, o dragoste pribeagă, de pasiune. Ea e momentană și totală în momentul ei, și se epuizează în întregime pe o singură împrejurare reluată continuu, continuu trăită și continuu epuizată în întregime. Vreo șaptesprezece poezii de dragoste sînt romane și cîntece de vioară:

*«Pe lingă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți,
Tu nu m'ai cunoscut».*

Dragostea lui Eminescu nu e amestecată dintru început cu visul. Visul lui începe cînd dragostea sa a isprăvit. Dragostea poetului nu a durat nicio dată, rămîne instantanee, dragoste de senzații iuți. Ceea ce rămîne din dragostea trecută, devine vis de*abia în singurătate, ca o mîhnire că a fost numai sensuală; cînd a trecut. Femeia lui Eminescu

nu e nicio dată soție, rămînînd exclusiv a mîncărilor. Bărbatul e un treacîc într-un laț de fier [. . .]
'g-atagtaurdffpa^'atfeeT carel trăbat eternitatea și se întîlnesc din zbor în dreptul unei stele . . .
Căsătoria stingherește: ea nu poate să fie făcută decît cu o singură femeie. Dragostea asta și*ar pierde farmecul în formele gospodărești ale vieții. Statornicia, după care tînjește totuș, îi face poetu lui oroare.

Femeia lui Eminescu nu are două înțelesuri sau mai multe. Ea nu turbură printr-un complex de nuanțe; foarte depărtată și de femeia adevărată, tovarășa bărbatului, și de acea femeie, tot adevărată și ea, din poezia de imperceptibile, a școlilor literare, cît timp e dorită, și numai amară răciune după despărțire. Despărțirile poetului au fost tot atât de numeroase, probabil, cît și accesele lui de pasiune. Cu femeia, Eminescu a fost numai bărbat. Femeia, înțelesul ar fi cerut mai mult de la el, un joc de dragoste, complicat ca o dans și subtil, dacă nu cerebralitate și abstracții.

Cîteva citate la întîmplare:

*« Sărutări erau răspunsul
La întrebări îndeosebi
Și de alte cele m lume
N'aveai vreme sa întrebi».*

*« Fruntea albă m părul galben
Petal meu braț încet s'o culci,
Lastnd pradă gurei mele
Ale tale buze dulci. . . »*

*« De miii da o sărutare,
Nimem lume nta o știe,
Căci va fi sub pălărie —
Ș'apoi cine treabă are!»*

«Părul tău ți se desprinde
Și frumos ți se mai șcede,
Nu zi ba de teioi cuprinde —
Nimem lume nu ne vede».

«Și mă mir eu, cum de vremea
Să mai treacă se îndură,
Căci eu stau șoptind cu draga
Minăm mână, gurăm gură».

elementară. În nurnă arbat și nimic mai puțin, și, după o vorbă latinească, trist, poetul a fost și mereu dezamăgit. . . Femeia păpușe, femeia harem, nu mai e pe gustul epocii noastre, când ea participă și la război, ca Ioana d'Arc. Poezia nouă, așa zisă, și este, fără nicio îndoială, o poezie nouă, e mat imprecisă, fiind și mai proaspătă și mai adevărată și mai naivă. Poezia nouă nu începe, cum spun manualele, acum cinci» zeci de ani. Ea începe de acum vreo două mii. . . Poezia a descoperit în femeie ^giu^ . .

Tot poezia dedragoste a lui Eminescu, se alege totuș o bucată care o depășește, orientată de o sensibilitate de distanță și de regret. E scurtă:
Din valurile vremii.

«Din valurile vremii, iubita mea, răsai
Cu brațele de marmur, cu părul lung bălai —
Și fața străvezie ca fața albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zîmbetul tău dulce tu mîngîi ochii mei,
Femeie între stele și stea între femei,
Și întorcîndu-ți fața spre umărul tău stîng,
În ochii fericirii mă uit pierdut și plîng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump
Să te ridic la pieptuimi, iubite înger scump,

Și fața mea în lacrimi pe fața ta sto plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți to mec
Și mîna friguroasă s-o încălzesc la sîn,
Aproape — mai aproape pe inimaimi s-o țin.

Dar vai, un chip aievea nu ești astfel de treci,
Și umbra ta se pierde în negurile reci
De mă găsesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos!
Zadarnic după umbra ta dulce le întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind!».

Decepția îi dîm Mui Enynes ^uJ^ lîmea ^âre"
! ipsește jun dragoste, și lumina tîrzie și dureroasă, rămasă ca o chiciură pe plopul lui, după ce dragostea s-a stins, compensează deficiența. De fapt, poezia caracteristică și mare a lui Eminescu, se ridică de aci, din nînjhrjre. Speranță, credință, mîngîiere, nimic nu se găsește în Eminescu. Locul de încălzire, e dezamăgirea.

Accentele sînt profunde. Dezamăgirea a dat limbii românești o capodoperă de amărăciune glacială, care se cheamă *Luceafărul*.

«A fost odată cam povești,
A fost ca niciodată
Din rude mari împărătești
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mîndrăm toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și lîndreapti
Lîngă fereastră, undem colț
Luceafărul așteaptă.

*Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.*

*// vede azi, îl vede mâni,
Astfel dorințad gata;
El iar privind de săptămîni,
îi cade dragă fata. »*

în ce mă privește, ca simplu cititor, am slăbi* ciunea să gust, pe lîngă decepția enormă a poetu* Iui, darul Iui de sarcasm și de invectivă, mai dur decît la toți scriitorii din preajma epocu.

Eminescu e și un pamfletar. Satira lui e o răz* vrătire de lîuumEa împotriva vieții. Pînă la Emi* nescu, scriitorii cu tendința să desconsidere momen* tul au fost dedesubtul nivelului cerut. Afară de părinții Bisericii, repetitori ai învierșunărilor pro* fetice.

Bărbăția românească Eminescu nu o cîntă cu pasivitatea elegiei.

întîlnirea cu Baiazid, la Rovine, replicile Iui Mircea:

«Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul».

tumultul vijelios al luptelor de izgonire, tabloul cîmpului de bătaie, atmosfera, sînt de o măreție și de o putere unice în literatura noastră, [. . .] După cît se poate înțelege, profesional vorbind și comparînd versurile de o perfecțiune lapidară cu alte versuri, metoda de lucru și de control a poetului, în genere cea mai sigura, era să*și lase manuscrisele să zacă. Depărtîndu'se un timp de ele, obiectivitatea scriitorului față de sine sporește. Elementul talent, ca să zic așa, își pierde impe* tuozitățile în folosul analizei impersonale. Autorul

i

i

poate să*și vadă scăderile și inegalitățile mai exact, scăderi și inegalități mai puțin simțite de cititor decît de autor. Așa se întîmplă că autorul primește elogii, pentru rezultatele cu merite nebotărite, pe cînd rezultatul mai valabil al activității lui e scăpat uneori din vedere. Nu e o eroare, e o chestiune de pricepere în meserie.

Eminescu nu era un improvizator, cu încredere exagerată în spontaneitatea oarbă, careți are con* tribuția ei în izbucnirea unei idei sau Ia ivirea unei imagini. Că En^^so^lu^a^^ajonbjyjtier, dovedeștej^erfecțiuneajaj^re au ajuns unele ver* suri, din" carej^fti cita cîteva. Fentfu altele, cele maI"multe7 ≪a lipsit răgazul. Trebuie să ne închi* puim că, nemulțumit întodeauna, și de versurile lui bune, ceea ce constituie o eleganță (Eminescu nu suferea de nicio formă de vanitate în pergo* nalitatea lui, preocupată de alte satisfacții) poetul lucra migălos și stăruitor, între timpurile lui furate de viață. Eminescu e singurul poet român care a împins meticulozitatea pînă la întocmirea pentru uzul propriu a unui dicționar de rime. Dar evi* dent, lucrul la Eminescu a fost numai un adju* vant: oricine lucrează, fără să fie Eminescu. Nu*i de ajuns să lucrezi: e numai obligatoriu. Substanța vine încărcată cu materiale inutile, de care trebuie debarasată prin rafinare: dacă lipsește altceva, rafi* nezi numai materiale inutile.

Desigur că nu se obține cu materiale derizorii o poezie de calitate, și nici nu poate să fie orice fel de poezie de una șt aceeaș calitate. Nici nu e trebuință. Geniul e un accident: o literatură e suficient să ne onorabilă. Nimeni nu trebuie des* curajat. E și o moralitate a literaturii, vreau să zic o decență a mărginirilor, o camaraderie, un criteriu de suprafețe. Orice om, care simte că i*ar plăcea să scrie, trebuie îndemnat; căci chiar numai atît, dragostea de a seri, este un început

de talent. Enyri^c^nu a_scris o carte^ el a tufe*
rit»o; ruptă din el. Fugărit ca un agneț, de fiare,
pl*ui spmi, zdrențele culese din măciuliile ghimpate,
au dat pumnul de mătase diamantină, strîns în
cartea lui.

Perfecțiunile lui Eminescu vin, ca toată per*
fecțiunea7*uin simplitate. Să nu ne înșelăm: sim*
plicitatea nu singură, O simplitate venită
singură, e un defect al scrisului literar și se cheamă
cu alt cuvînt: facjh^țate; o bagatelizare, o trans*
punere banală pe focle pergament. Meșteșugarul
vede, fără greutate, cît e de lucrat cuvîntul lui
Eminescu, ca să ajungă la simplitatea lapidară.

Cei vechi, care nu scriau Ia becul electric, izbu*
tind să realizeze la opaiț lucruri mai bune decît
epocile luminatului cu ÎJO de wați, erau învino*
vățiți că manuscrisul le miroase a ulei și seu. în
căutarea simplității geometrice a expresiei, vechii
confrați se străduiau prear mult subt lampa cu
feștilă. Păstrînd proporțiile, totuș e preferabilă faci*
lității prezența muncii, chiar chinuită, într*un text
literar. Reproducerea incoloră e o fotografie ver*
bală, un robinet cu debitul prompt: de ajuns să
întorci. Un vers cu transparențe șt puncte opace,
o frază ruptă, o frumusețe frîntă, ascund un sub*
strat și un pipăit. Căutarea chiar neizbutită cons*

J & H ^ f e S * -

Revizuirile lui Eminescu în vedereai^rfprțiMnii
for^^T^e^«7pT6^al)tt aluTnate"pTna~la strîngerea
versurilor intram volum, nedorit de poet. . . Viteza
vieții, terminată așa de curînd, e vizibilă în ritm,
în rimă mai ales, în cadența vagă a primului
cuvînt ieșit înnainte. S*a vorbit și se vorbește de
un stil căznit. Se face cîte unei cărți muștrarea
că e prea lucrată și s*a propus, ca un model
de urmat, idealul altei simplități, simplitatea
procesului«verbal. E o prețiozitate capricioasă, de

dragul atitudinii interesante. Realitatea e că spon*
taneitatea dă numai schița operei, prima impresie,
intuiția despre un lucru care de*abia trebuie lucrat:
Nu ne putem întinde prea mult în limitele
fixate și ale obiectului de căpetenie din comen*
tăriile de azi, asupra unei chestiuni, care într*o
zi sau alta, va trebui studiată deosebit.

Am ales din poeziile lui Mihai Eminescu pentru
dumneavoastră, care le cunoașteți tot atît de bine
ca și comentatorul, un șir de versuri susceptibile
să reprezinte perfecțiunea. Să le cităm cu un
singur comentariu școlăresc la început, la un sin*
gur vers.

«în cuibar rotit de ape, peste care luna zace»

N*ăș putea să precizez formele anterioare ale
acestui stih, ieșit, cu limpezimea și cu conturul
lui, din mat multe redactări evidente.

Nimeni nu zice: *cuibar de ape*. Toată lumea
zice: copcă și vîrtej. Dar *cuibar de ape* e șt plastic,
șt pitoresc și frumos. Dacă în Ioc de *cuibar de
apă*, care ar fi fost frumos numai întrucîtva, poetul
ia pluralul șt zice *cuibar de ape*, imaginea capătă
șt tremurul de jFurrgrț

E focul să mai bănuim că, înnainte de *cuibar
rotit de ape*, fusese *cuibar rotund de ape*; numai
forma cuibarului, fără mișcare. *Cuibar rotit de ape*
exprimă tot ce trebuia, și acest rezultat poetul
ba obținut succesiv.

Peste care zace luna, e o imagine de completare,
din cele familiare poetului, dar ea dă *tabloului
așternut* și pune un punct de răcoare în mișcarea
cuibului de ape.

Cuibar e și el un cuvînt căutat și lucrat. Instinc*
tiv, relativ la limbă, poetul trebuie să fi scris
întîi *cuib* și numai după aceea *cuibar*, dînd versu*
lui și ritmul. Inversiunea: *peste care luna zace*,

cu verbul la urmă, îi dă versului o putere, absentă din construcția directă. Asta s*ar putea chema stil. Stilul pare să fie meșteșugul de a da cuvintelor duritate, relief, culoare și însuflețire.

Versul întreg pare scris pe metal gros. Are ascuțiturile și linia scobită, impusă de materialul în care e săpat. *în cuiabar rotit de ape peste care luna zace.*

Ca să nu cădem în pedanterie profesională, nu repetăm analiza. Ea folosește numai unui scriitor în patru ochi cu călimara lui și care nu ține să fie prea binecrescut față de sine.

Că Eminescu lucra versurile, trecute prin mai multe redactări, se vedește din cacofoniile versurilor nelucrate sau mai puțin lucrate sau scrise de»adseptul.

Iată câteva versuri de o integrală perfecțiune a sonorității, tehnică și de expresie. Sînt nenumărate:

Imagine de fericire:

«Fataii roșie ca mărul, de noroc us umezi ochii,»

Plasticitatea sărutării:

« Căci pe rînd șitastupă gura, cînd cu gura se adapă. »

în versul următor poetul creează un cuvînt compact:

«Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul»

Transparență:

*« Prin ușoaramvinețire a subțirilor mătăsuri;
Tîmpla bate liniștită ca o umbră viorie »*

«Mai sunawei, dulce corn,

/ Pentru mine vreodată ? »

i

« Pîn'ce izvorăsc din veacuri stele una cîte una. »

Y
i
i
\
^
:
:
j
!
:
~*
i

« Cine e nerod să ardă în cărbuni smaraldul rar?»

*« Cu privirea ostenită
Ca o zîmă să răsară.»*

«-Cînd luna trece prin stejari»

« Ca un stîlp eu stam în luna»

*« Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate
Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate ! »*

Am smuls aceste câteva versuri din spațiul emi* nescian, ca să fac simțită tresărirea unei alte atmos* fere în fiecare vers și umbra fiecărei imagini căzută întrialtfel, după soarele deosebit, care o zărește, în spațiul poetului, din bolta lui cea mai de sus, lumina inundă din toate părțile, divergentă. Ha* osul e încununat de o horă de aștri lunatici.

Un studiu care nu se face nici în critica scrisă, nici în cea orală, la catedră, ar folosi și cititorilor și scriitorilor înșiși. Tînăr, mai puțin tînăr, vîrstnic sau trecut, cum se poate spune cu eufemisme de politețe, un scriitor rămîne, la toate viatele, un debutant, care își începe *tt* toate zilele slova. Arta "e~b nefnțreryptă" reluare, a. meseriei de'_a.capo.

Felul de a lucra al lui Eminescu, identificat, nu pe confidențe și indiscreții, ci pe opera lui, scrusă tată punct cu punct, silabă cu silabă, icoană cu icoană, expresie cu expresie, ne*ar putea învăța multe lucruri în ucenicia artistică. Asemenea con* fruntări ar fi binevenite, cu toți scriitorii intrați în repertoriul național, de la Anton Pann, care a fost și el un mare scriitor. Desigur că pentru această ispravă nu este de ajuns terminologia, Ea îmbîc* sește tot mai greoi, de un timp încoace, lecțiile savante de literatură.

Aș putea să fac o afirmație, o afirmație de bilanț, fără șovinism. Stadiul atins de literatura noastră permite, după Eminescu, Caragiale, Odobescu, Alecsandri, Bălcescu, Creangă și ceilalți, să se spună că avem o scoală literară românească, în stare să dea, plecând numai de la ea, experiența producției artistice în țară să mai fie nevoie neapărat, la scriitorii cu o instrucție literară mijlocie, de cercetarea literaturilor străine. Eminescu e singurul și scriitorul încă tânăr se poate spune că este în șugul literar din celeșaze și Hha de poezii ale lui. studiate cu de amănuntul.

Termin cu mărturisirea credinței că Eminescu nu și iubea literatura, poziția cea mai corectă față de sine a unui artist, care nu știe să culegă miresmele din câmpul de putregaiuri al zădărniciilor. Eminescu iubea strădania de a ajunge la forjă, dar odată atinsă, din punctul de vedere, o fracțiune, creștii că era.

Între ce vrea poetul și lucrul făcut, e pentru văzul lui adevărat o diferență, întodeauna, care dă smerește. În perspectivă divină, e foarte firesc că Eminescu a refuzat să scoată versurile în volum. Tipărirea unei cărți de poezie implică răspunderi în ordinea esențială de care poetul știe dat bine seama când prietenii lui stăruiau să fie poezia publicată.

Nu am putea ști ce părere avea Eminescu despre *Luceafărul* lui. *Luceafărul* trebuie socotit însă, că face parte din Sfintele Scripturi, după Apocalips.

VII

Mă numesc unul din oamenii în viață care au văzut pe Eminescu în carne și oase.

Aveam nouă ani, fără precocitățile literare ale altor copii înzestrați pentru ceea ce a început să se numească — Doamne, Doamne! — muzicologie.

Locuiam pe Calea Victoriei, deasupra unui tînă chigiu, și ieșeam dimineața la plimbare pînă la locul ce se chema pe vremuri « Cișmeaua roșie » (în dreptul străzii fostă Fîntîinii, fostă Lueger, fostă Berthelot, fostă Popov).

Într-o dimineață am văzut aglomerație multă, urmărind cu cinismul rîsului prost, un om cu mîncările cămășii dezbrăcate.

Am auzit, ofensîndu-mă încă de pe atunci, strigătul « uitat pe nebunul de Eminescu ».

Numele trecătorului, zvăpăiat în mișcări și cu privirea rătăcită, mi s-a îngropat în ureche. Mi-a fost copilărește o milă tristă, care m-a ținut inima în toacă a acraselor de gimnăzium și marele meu profesor Gîrbea, m-a spus că omul aproape desfăcut de viață era un mare poet. . .

Indiferența agresivă a tumultului de stradă nu sta oprit atunci. Tot pe Calea Victoriei, după vreo opt ani, am văzut și în Timocul Mărrndntihei huiririle de mulțime. De astă dată vuietul incriminării exactitate. Tvlacedonski murdărise columbia sufletească a marelui poet cu o epigramă, mai urîtă ca orice hudaială și pe care publicul nu ba iertat-o.

în epigrama lui, poetul «Lucearâului» era pur și simplu și direct calificat de nebun.

Înto altă epocă, pe cînd" ieșisem și eu din tean»
! cui hîrtoagelor mele Ia tipar, aflam că la bacalau»
reat poezia lui Eminescu era necunoscută.

Scandalizați, cîțiva colegi de începătură literară, neom dus cu autorizația direcției unui liceu să asistăm în tnadevăr la un bacalaureat. Nu pot în< sista asupra rușinii cu care am părăsit liceul. Mub țumită fie profesorilor respectivi, fie lipsei de lec* tură în familii, de lungă durată, aproape niciun candidat nu era edificat în materie de poezie. Douăzeci și cinci la sută din candidați nu auzi* seră niciodată de Eminescu, alți douăzeci și cinci la sută parcă auziseră ceva, restul de cinzeci se împărțeau între două contrarii, unii socotindud între fosilele învățate la geologie, și alții socotindud mort.

A trebuit să treacă penibil o viață. A trebuit să se instaureze la noi socialismul lui Lenin, care a fost un mare cărturar și un prieten al poeziei, pentru ca publicul, care a huiduit pe Eminescu, să învețe carte și sad citească și săd iubească pînă în cătunele cele mai depărtate ale țării.

Fusesem închis în lagărul din Tîrgu<jiu. Soldații de gardă, recrutați din țărănimea oltenească, îmi cereau pe furiș cîte o părere despre Eminescu.

Pentru că omul își aduce aminte cu emoție și de suferințele lui nedrepte, legătura cu închisoarea și județul meu, Gorjul, nu s<au destrămat. Astăzi cărțile de poezie ale lui Eminescu se deschid pe toate laițele și polițele țăranilor, aceiași țărani care îi scriau Domniței:

*« De din vale din Rovine
Grăim, Doamnă, către tine,
Mu din gură, ci din carie,
Că ne eștt așa departe...»*

>

i

[

|

[

I

t

\

i

1

Eminescu nu a scris o carte, el a suferit.o; ruptă din el. Fugărit ca un âgneț, de fiare, prin spini, zdrențele culese din măciuliile ghimpate au dat pumnul de mătase diamantină strîns în cartea lui.

Cititorii lui mai adînci sînt muncitorii din fabrici și uzine. Ei au dat echipe artistice și literare în stare să ție vie între noi făptura de vis și de expre* sie a marelui nostru poet comparabil cu Homer și Goethe, clasicii lui.

Poezia trăiește și azi virginală în sufletul unui popor, autor de geniu a celui mai frumos folclor universal.

i 94

PANAIT CERNA

Se zvonește că ar fi murit și poetul Cerna, La Lipsea, odată cu examenul de doctorat în litere, poetul și-ar fi dat și sufletul, după trei zile de pneumonie.

Vestea ne uimește. Trebuie să dăm ori nu crezare?

Tinerețea robustă a lui Cerna ne-ar fi făcut mai repede să credem că viața poetului abia începe. În starea jalnică a literaturii tinere de azi ne așteptăm ca poetul să-și plămuiască, revenind în țară, inspirațiile care mai puteau să salveze mediocritatea muzelor noastre. Un sentiment de durere revobtată ne încercă, gândindume că moartea poetului poate fi reală.

Cerna s-a deosebit de concurenții săi literari și prin talent și prin înfățișare morală. Arta lui, de parte de a se asemăna cu abilitatea trivială a scriitorilor mai noi, are adâncimi care orientează scrisul lui spre poezia mare. Cu Cerna credem că pierd o personalitate intelectuală atotstăpînitoare și un poet de rasă mare, indiferent dacă el ar fi reușit sau nu să răspundă la așteptările unei critici care ba ignorat în bună parte, sau nu ba proclamat îndeajuns, sau ba contestat din imbecilitate artistică.

Discret și invizibil, poetul Cerna a evitat cenaclurile, pontifii nuli ai publicațiilor de tiraj, reclama; n-a tras de mîne și de pulpană pe nimeni,

n-a lingușit ziarele și n-a sărit laolaltă cu puricii lor critici, nu s-a fotografiat cu modelele obișnuite, rase «au nerase, ale obiectivelor comerciale. Ne-a plăcut întodeauna mîndria fără ifos și seninătatea lui disprețuitoare.

Vestea morții poetului Cerna pare a se verifica prin atitudinea Ministerului de Externe, care a refuzat să cheltuiască două mii de lei pentru admisia trupului în țară, și, drept răsplată, că acest scriitor a adăugat la sensibilitatea limbii românești cîteva cîntece și cîteva suspine noi, preferă să lase să fie înmormîntat în pămînt străin la Lipsea, pe o cheltuială mai mică . . .

Trebuie să ne îndoim că Ministerul de Externe dă un astfel de răspuns așteptărilor noastre, de a vedea odată arta onestă respectată cel puțin în clasa care citește, și pe artiștii care cultivă odată cu talentul demnitatea omului, cinstiți. Cu atît mai mult ar trebui să ne îndoim de hotărîrea Ministerului de Externe cu cît în capul lui se găsește cine? . . . domnul Titu Maiorescu . . .

Poetul Cerna trebuie îngropat în pămînt românesc, și Societatea Scriitorilor Români are datoria să intervievă energic și victorios.

i 9 i j

pagini întrodevăr frumoase, al căror preludiu vibrează în stihurile de pînă azi, atît de repede postume.

II

Dacă muzele nu se mai pot încă demult bucura de nașterea scriitorilor buni, în schimb au timp să se mîKnească de dispariția lor. în ultimele zile muri la Lipsea, poetul Cerna. Domnul profesor Mehedinți, care a contribuit întrucîtva, prin influi ența domniei sale, la trimiterea poetului în strai* nătate, la studii, poate să fie mulțumit că protejatul domniei sale moare doctor. Căci trebuie să spunem un lucru: bursa de studii i.a fost lui Cerna funestă. Flăpînd în urma unui acces de boală care ha lăsat îutco stare de etern convalescent, Cerna putea să fie scutit de tensiunea sistematică și exagerată a studiilor impuse de protectorii săi, destul de profe* sori și prea, pentru ca să permită unui poet să trăiască din cîntece și reverii.

Oricît am combate practica privilegiilor din țara noastră, acordate aproape exclusiv lipsei de merit, nu ne putem împiedica de a le cere pentru talente, în special pentru oamenii de știință și artiști, chiar cu prețul de a crea o nouă clasă de paraziți și de a se da preferință celor mediocri. Artiștii nu pot folosi țării nici în ministere, nici la universități. Singurul folos ce't pot ei aduce este ^ literaturii, limbii românești și în genere artei. Un poet dă un prost profesor; un pictor: un prost funcționar.

Poate că fără doctorat, Cerna ar mai fi trăit vreo douăzeci de ani și ar fi putut seri cîteva

ST. O. IOSIF

O nouă surpriză: moartea poetului Iosif. încă o tristă verificare a unei constatări făcute, cu regret, de noi, că scriitorii români de o precocitate în toate maladivă, mor înainte de vreme.

Când Ia cincisprezece ani ești om de geniu, evi* dent că la treizeci și cinci trebuie sa fi cel puțin în agonie.

La noi nu se găsesc octogenari ca în știința și arta engleză, franceză, germană, în care notorie* tatea începe uneori foarte târziu. Noi voim să fim consacrați la optsprezece ani pentru ca la majorat să ajungem niște sceptici, niște oameni a! căror lucafăr pare stins, niște intelectuali blazați, fără credințe, fără visuri, fără ideal, dogoare și rîvnă.

Literații noștri nu luptă în nicio direcție, nu determină curente, mișcări — iar dacă uneori unii contrazic incidental regula de stagnare și viață mediocră, ei sînt priviți între confrați ca niște dez« metici ridiculi sau cel puțin ca niște oameni răi și dușmănoși. t

Nu vom căuta cu prilejul morții unui poet care a avut talent și o inimă profund cinstită, cau* zele ofilirii noastre vremelnice, cunoscute sau necu* noscute.

în cel privește pe el, în parte, pe Iosif, pe care noi I*am stimat și ca ins și ca scriitor și

poate chiar mai mult decît mulți din prietenii lui apropiați ne*am putea însă aminti unele lucruri determinante în viața unui om sensibil și delicat.

Iosif nu mai era de vreo patru ani încoace acelaș Iosif de mai înainte. O aventură și dureroasă și scabroasa a distrus speranțele acestui om, care își pusese fericirea în brațele unei femei și în mîinile unui prieten — o aventură care ar putea fi criti* cată cu violență, mai ales azi, dacă în mijlocul ei n*ar fi piruetat zănatecul Amor, un copil idiot și blond, împărțitor de flori și de multe triste mur* dării.

Iosif șba pierdut într*o singură zi două rezime esențiale la oamenii sentimentali: soția și prietenul cel mai bun.

Temperamentul lui de jertfă ba determinat pe bietul Iosif să»și adune sentimentele în singură* tatea lui și să sufere pînă . . . ieri. Toate versurile lui, toate rîndurile lui, tot ce»a scris de la prăpastia vieții lui încoace, în fundul căreia doarme azi cu mîinile pe piept — era plin de o sevă amară, de dorul inexprimat dar risipit între cuvinte, al unui Canaan pierdut pentru todeauna.

Și poate că tristețea lui, deși eternă, nu s*ar fi arătat dacă prietenii nenorocirii lui n*ar fi fost atît de aproape de el, dacă nu s*ar fi exprimat în unele gesturi publice, în vecinătatea lui și dacă o copilă de cîțiva ani nu i»ar fi rămas ca un zălog prețios și groaznic al trecutului.

Moartea tui Iosif ne«a îndurerat nespus de mult. L»am întllnit în ajun, posomorit și pare că mai singur decît întodeauna și cu o expresie în ochii lui, atît de concentrată, atît de depărtată, încît am evitat să*] salutăm, ca să nu i se turbure lumea ce începea să se însenineze în sufletul lui bun și devotat. . .

Ne doare moartea lui și, prin contrast cu ziua în care ne ajunse vestea ei, România își aduna tine» retul pentru lupte, pentru o «sforțare istorică» nouă și mare — adică pentru ceea ce este potrivit apatiei literare și morții.

r

\

r

p

Fără voie îți aduci aminte de marșul poetului: **La arme!** în jurul căruia s'a făcut atîta zgomot, mai ales după mobilizare. Deși scrise în timpul războiului balcanic și al agitației din țară, cînd materia ostășească devenea poezie și această poezie o modă sinceră, negreșit, și explicabilă, stihurile lui Iosif, odată mobilizarea decretată, avură pentru mulți o valoare profetică. Regimentele care străbăteau orașii cîntînd, s'au încrucișat în ulița Bucureștilor, cu convoiul funebru și corpul scriitorului de versuri a fost scoborît în pămînt, pe cînd scînteiau săbiile pe tocilă.

,

,

;

Marșul lui Iosif era marșul României și al poporului românesc adunat sub steagurile cu vulturi ale țării. Dar Iosif era strein . . . El nu fusese cel puțin un cetățean al țării pentru care visase victoria, inferior în București chelnerului ce aducea cafeaua și «cetățeanului» dement și urlător din zilele electorale ca să-i recunoască dreptul de a se simți în țara lui, a căreia limbă o muncise cu o conștiință inteligentă și o măsură neobișnuită, Parlamentul a uzat trei ani întregi; primirea lui Iosif printre români, fiind votată de cameră în ziua de j aprilie **1910** și de senat în mai, anul acesta. în sfîrșit, după trei luni de la moarte, legea încetățenirii lui a fost promulgată foarte la timp. în cimitir se va putea adăuga inscripția cetățeniei acestui împămîntenit...

Comedia cetățeniei e plină de surprize. Români* lor li »e acordă sau li se refuză pentru că nu sînt născuți în România. Streinilor li se refuză cetățenia pentru că sînt născuți în România. Streini și'unii și alții.

Foetul Iosifa murit Strein. Printre voturile depu* taților care au binevoit să*1 recunoască, vom cons* tata cu plăcere, că în urna Camerii s*a găsit și un vot « contra ».

Onorabilul reprezentant al națiunii poate că se înrudește cu alt onorabil parlamentar care a refu* zat o pensie văduvei lui Caragiale, pe motiv că acest necunoscut fusese scriitor.

' 9 ')

ILARIE CHENDI

Harie Chendi a murit și el.

Hotărît, generația **lor** e osîndită să se stingă toată vremelnice, ucisă de morbul infam al Venerii. Cu prețul unei sărutări, culeasă lamtîmplare, cumperi în puterea intelectuală și trupească a tinereții, vio* lenta devastatoare a creierului subtil și mănos.

Dar pentru ce trebuie să piară rîndul acestor băieți cu talent și pînă ce nu »au produs întregi, nici cel puțin nu au trăit? . . .

Ieri a pierit Iosif, astăzi pleacă și Chendi. Moar* tea celui mai bun prieten al celui care s*a zis că n*avea niciun prieten — ceea ce în definitiv poate să fie o virtute într*un timp defavorabil dragostei și prieteniei — a impresionat atît de tumultuos pe Chendi, internat la Pantelimon, încît l*a îmbrîncit pe fereastra ospiciului afară, în glorioasa lumină a țării, unde pluteau depărtate rîndunelele. Sinuci* derea acestui om dezorganizat de boală, isprăvește frumos o viață, printr*o revoltă de gigant.

Ne așteptăm ca mîine să ne mîhnească altă moarte de camarad, dacă nu de prieten, de vreme ce anul acesta ne*a și ucis mai mulți d^fjir*înșii. A fost o generație ciudată aceasta, a înnamțașilor noștri de un pas, care n*au cules decît poame pu* trede și amare pentru gustul lor delicat și aristo* cratic.

Situația literară de azi, cînd poți ajunge să scoți o revistă durabilă și să ți se tolereze chiar în presa

cotidiană oarecari preocupări de formă și limbă, se datorește acestor tineri osteniți prea de timpuriu și care și-au avut pentru ce să se ostenească. Noi câștigăm azi cu ce trăim, acolo unde aceștia se sleiau muncinduse să nu moară. Fiede ușoară tragica țărâna.

Pentru lauda lui darie Chendi n<ajunge un arti» col, necum un necrolog. Cel mai afinat dintre arde» leni și cel mai artistic și mai nervos scriitor de cri* tică în limba românească, pe care a căutat să o voluptifice, dacă se poate spune, în fiecare cuvânt, scris cu îngrijire, așezat simetric și elastic și rotund ca boabele de struguri tămâioși întuneciorchin — cere o carte ca să vorbească de el, în pagini încete și cu croieli amănunțite, de Soare.

Cei mai mulți, și din scriitori, au urât cu îndâr* jire și pe acest analist sarcastic și coroziv. Criticii profesioniști în special au avut să sufere în București usturimea aleasă a penii lui, în care sticlea o pică» tură de venin, de<o frumusețe de smarald.

Dar ce importă ciuda lor netălmăduită față de un scriitor care rămîne, în pofida tuturor, cu câteva pagini, un clasic!

I 9 M

I

!

I
j

Misaduc aminte de«o întâlnire cu Ilarie Chendi, pe Bulevard. Fusese un timp la Pantelimon și acul inteligenței lui părea să se îndrepte. Tratamentul dăduse rezultate.

În programul vieții bolnavului supravegheat fu* sese introdusă libertatea ieșirilor în oraș. Medicii obținuseră certitudinea că pensionarul lor începe să se folosească din nou de câteva noțiuni pierdute pîn*atunci sau turburate. Așa, el putea să apuce trotuarul și să*] urmeze fără să se încurce în ghidul Bucureștilor și în trăsuri. Pasul, pervertit de influ* ențele misterioase ale maladii și trădător, recăpăta stabilitate- Prăbușit4a picioarele idolului ced bles* temase, Ilarie Chendi renăștea, sculîndu*se pe brînci.

Sufletul lui însă se tăvălea încă în țărâna adora» țiunii. Poetul zburase ca un stol de muguri din lumina crengilor și rămînea singur muritorul, pus* tiu ca un copac de iarnă care s*a hotărît să umble, lemn uscat și noduros, prin opalul transparent al cetii, fără scop.

Cînd l*am zărit pe Bulevard, mi s«a părut că mi se părea. Mentalmente îmi făcusem definitiv soco* teala și*i dădusem întâlnire lui Chendi întno lume viitoare, în care el putea să devie prin condensare metafizică, o linie sau un punct. Il văzui urmînd chenarul de arbori înșirați pe Bulevard. Era ca o îzulie călare pe»o umbră și ca o umbră ce descăle»

i

1

j)

'

:

case. Era cîi un um cu figuri și numai cu figură, ca un **LazaT** nou, înviat de un alt Mîntuitor, nu* mai pe jumătate, și mirosind **a** ce se descompu» sese din ființa Lui înmormîntată.

Îi ieșii înaintea cu o bucurie înfiorată. M*a recu* noscut. Și cum îndrăzneau să*l întreb ceremonios: « Ce ai mai făcut? » el îmi răspunse: « Misa ascuns proprietărea umbrela. »

Înțelesei... Îi lăsa să mi povestească romanul cu peripeții confuze și infinit de trist al umbrelei ascunse și regăsite.

Povestirea Lui a durat cel puțin un sfert de oră.

Ilarie Chendi nu mai era din lumea noastră a celor care mișunam pe bulevarde. El și trecuse la universul curbelor și al punctelor unde visasem să*i reîntîlesc.

M*am despărțit de el ca întrio nebuloză. Eram amîndoi halucinați și distrați, fiecare într-un fel deosebit. Și **imam** uitat după el, coborînd bule* yardul spre Eforie și mi se mai pare că merge și astăzi . . .

«a slujit un parastas de curînd pentru odihna neodihnitului scriitor. Au fost în biserica unde i s*a citit molitva veșnicului repaos, patru scriitori. . . Presa n*a adus prin nimic aminte numele lui Ilarie Chendi. Ea se ocupă cu o febrilitate canalie de in* trigie culiselor politice și de valoarea infimelor personaje sociale. Și nu e de mirare: șefii presei actuale sînt samsarii, ofițerii în retragere fără vocație, cămătarii, foștii polițiști și profesioniștii șan* tajului.

Și s*ar fi găsit un mijloc, și cel mai omenesc, de aducere aminte în persoana familiei scriitorului. Murind, Ilarie Chendi a lăsat în IQIY o femeie și doi prunci, unul de trei ani și celălalt de un an și jumătate. Își închipuiește cineva că Academia **Rar** mână, care îngrașe atîtea animale, de la domnid

BrâtescmVoinești pînă la domnul Bîanu, căpăuni uscățivi însă nesățioși, n*a acordat urmașilor Lui Chendi, fost ani de zile bibliotecarul Academiei, dccît « prin o concesie extraordinară » o pensie de o sută treizeci lei pe lună/

Un ins de semnalat atenției celor ce mai gîn* dese și se emoționează, este doctorul Anttpa. Acest mormoloc a fost în timpul ocupației un fel de sfert de ministru, un așa*zis girant, figurant de guvern, care avea voie să stea drept și să nu sufie în fața unui **feldwebel** german, ca să*și salveze autoritatea și prestigiul maimuțărind pe Cezarul omni* potent și crud față de funcționarii subalterni, Vă* duva lui Ilarie Chendi intrase în serviciul Ministe* rului de Domenii, ca să*și crească copiii; carica* tura ministerială a girantului «a redus leafa la o sută de lei pe lună! Intervenii atunci domnul. Stere pe lîngă rînza satisfăcută a girantului, cu rugămîntea să se aibă în vedere calitatea funcțio» narei și sarcinile ei. Odiosul broscoi cheamă pe doamna Chendi în biroul său și își plătește luxul unui succes de regent **in partibus**, copleșind*o cu greutatea puterilor lui în Stat. Brutal, vanitos, impertinent, și cîrn girantul, degenerat, fetus co* coșat din pîntec, îi vorbește ca un generalisim:

— Doamnă, nu mă impresionează nici dacă vei masa împotriva mea un pluton de intervenții.

Iată ce li se rezervă tuturor scriitorilor români, tolerați în timpul vieții și umiliți în posteritate — afară, bineînțeles, de nulitățile prea patente și de obsecuiozitățile obsedante. Ilarie Chendi nu a flatat stupiditatea și impotență nimănuia dintre puter* nici. O secătură academică fixează copiilor o po* mană, dăruiată cu frazeologie- O stîrpitură cracă* nată, care și*a creat un titlu de savant în distra* gerea crapilor din Dunăre, face, fonf, pe viteazul cu văduva săracă a unui scriitor sărman.

^ Toți veți trece pe*acofo, poeți și prozatori, toți cîți consimțiți la sacrificiul de-a crea o limbă pen. tru oratoria parlamentară, pergamente de civili* zație miniștrilor fără idei și merite și nimic pen* tru voi.

Cîtă vreme nu se vor aduna scriitorii întrmn sindicat profesional, hotărîți să*și facă din el o armă de atac și un instrument de muncă și solida, ritate, copiii lui Ilarie Chendi vor muri de foame și de frig.

1920

MARC A. JEANJAQUET

încă o cruce, încă un necrolog. Dar acest mor* mînt deasupra căruia lăsăm să cadă cuvintele noas* tre de întristare, e depărtat și strein.

Dintre creștetele albe ale Alpilor și vîrfurile Jurei, care slujesc de tumul lui Jeanjaquet, culcat acum și adormit pe piatră, se ridică imaginea mor* mîntului, în acelaș timp cu imaginea țării helvete, albastră în lacurile ei și trandafirie pe rîpi.

Poate că de Jeanjaquet, care a trăit printre noi mai mulți ani de*a rîndul; care ne*a iubit țara dar n*a prea fost cunoscut înnafară de lumea pictorilor și scriitorilor—publicul cel mare nici n*a avut de știre.

Era un băiat blond, înnalt, bine desinat, cu pri* virea senină a liniștitelor ape din patria lui; o figură jumătate galică și jumătate germană nordică; un sentimental și un romantic predispus la cea tnfr* nită reverie dulce și pasivă care e în acelaș timp și un simptom de vremelnică despărțire de fața aspră și violentă a pămîntului, stropit cu sînge, tăiat și spart cu fierul.

Pletele lui, care*i încadrau obrazii și figura deli* cată ca într*un portret din vremea perucilor și a conteselor gingașe — spuneau numaidecît în jurul căror preocupări se învîrtesc gîndurile diafane ale tînărului din drum. Subt bereta lui de catifea, jeanjaquet părea că sosește dintr*o excursie subt Pirinei, ca să plece din București mat departe, cine știe unde, în Mexico sau Groenlanda.

în suflet, tînărul neuchâtelez, era poet și ireme;
diabil poet. În București, el a fost gazetar, colabo-
rator asiduu, dacă nu e prea puțin pentru munca
lui de la ziarul conservator* democrat **La Rpumanfe**.

Din Elveția l*a adus în țară doamna Elena Văcă*
rescu, căreia credem că într*un moment greu al
vieții lui, plină de nemulțumiri și accidente, Jean*
jaquet i*a adresat o rugămintă și dovezile talentului
său literar. Subdirector al liceului francez din Cons*
tanța, după ce fusese profesor la Neuchâtei, unde
în timpurile grele cu care a avut să lupte, acest
etern nemulțumit a fost șt ceasornicar, ca tatăl
său și ca Jean*Jacques Rousseau, și la un moment
dat și jandarm.

Acum vreo trei ani de zile, ziarele din București
primiră fiecare câte o carte poștală de la Constanța,
iscălită: Jeanjaquet. Întrmn moment de lirism ex*
cesiv, sau împins de dorul de țară, care la unii
elvețieni ia proporții uriașe și se manifestează prin
sinucidere sau fugă, îndată ce doina lor națională e
cîntată, din întîmplare, în streinătate—Jeanjaquet
s*a aruncat în Marea Neagră, fără să uite,
totuș, să*și facă preparativele și să previe ziarele că
a murit. E de prisos să spunem că «moartea»
tînarului poet din Neuchâtei, înecat la Cons*
tanța, a fost, atunci, lipsită de gravitate și s*a măr*
ginit, din fericire, la o simplă baie, în definitiv
delicioasă. Înneatul cunoștea arta înnotulul la
perfecție.

Fertilitatea ziaristică a lui Jeanjaquet a mers ală*
turi cu activitatea lui literară de poet, de prozator,
de critic de artă.

Poezia lui o cunoaștem prea puțin ca să ne
putem rosti asupra ei; proza lui ni*i mai cunos*
cută; din articolele publicate în **La Rpumanie**, la
deschiderea expozițiilor de pictură, și din foile*
toanele lui asupra scriitorilor români în limba fram
ceză, destul de numeroși. E primul care a între*

↳ins publicarea acestor * **Contributions** » la istoria
literaturii franceze din România.

Jeanjaquet a fost însă apreciat ca poet în strei*
nătate și cîteva modele despre calitățile lui lirice
figurează prin antologii.

Ceea ce am cunoscut mai ales din acest helvet,
care se trage dintr»o foarte veche familie swițerană,
o familie cu importanța și greutatea ei în politica
micului canton, unde predominau numele a trei
singure familii; ceea ce ne*a fost mai la îndemîină
din Jeanjaquet — este omul, foarte simpatic, de*o
fermecătoare naivitate copilărească, todeauna ne*
căjit și todeauna gata să*i treacă furia și necazul,
după o vorbă bună, după o strîngere de mîină prie*
tenească, după o sticlă de bere și cîteva țigări
consumate la aceeaș masă.

Acest Marc Jeanjaquet sîntem mîhniți că s*a
pierdut pentru todeauna și pentru toți.

CEZAR BOLIAC

Ziaristul are asemănător cu actorul caracterul fugitiv și instantaneu al artei sale, dacă se poate spune, dacă scrisul ziaristului este într-adevăr o artă, cum credem noi. Ceea ce rămâne dintr-un actor e numele lui comentat în ziare și ceea ce rămâne din munca ziaristului este ziarul acesta care a înregistrat numele actorilor, adică nimic.

Viața unui ziar poate atinge veacuri; nu-i mai puțin adevărat că viața unui număr de ziar durează cât existența unei efemere, ale căreia aripi au atâtea analogii cu hîrtia. Douăzeci și patru de ore. Ziarul necitit în timp, în ziua lui, a murit, foaia se pierde și **păstrîndu** este ca și cum ai arunca-o, ochiul nu mai e atras de un jurnal peste care a trecut lumina soarelui o singură dată. Căci foi vechi i se preferă cartea din bibliotecă.

Ziarul joacă totuși un rol în viață; apariția tot mai numeroasă și mai diversă, și cu atît mai **utilă**, a ziarelor, este astăzi indispensabilă. Bine sau rău, ziara se face de ziare, și chiar dacă ziarele ar fi în genere, rele, folosesc. Să se suprimă ziarele, nu le poți înlocui cu nimic. Să li se suprimă libertatea diversității și bi va lipsi ceva important publicului politic sau nepolitic. Evident că în majoritatea cazurilor ziarismul e o profesie. Aceasta întesează pentru registrul pe care îl ține de faptele întîmplăte într-o zi. Dar este și un ziarism de idei, de ideal, un ziarism supărător, pătimaș ca și poli-

tica însăși care știe să transforme minunat pe oamenii ei și să-i consume în cîtiva ani de zile și pe cei mai bine chemați să înfăptuiască un ideal.

Cezar Boliac este sărbătorit după un veac de la naștere, a fost un idealist, un ziarist cum nu mai sînt prea mulți, astăzi cînd urmașii lui, mai practici și mai pozitivi sînt în bună parte niște excelenți pipăitori de bancnote. Pentru cugetarea lui, acest om cu privirea cruntă, a fost izgonit din țară și a avut să guste înstrăinarea silită, cea mai grea pentru un luptător național și care pentru bărbatul de idei o consacra.

Ziariștii contemporani au de sărbătorit în Boliac un precursor și un exemplu. Dacă ziarele lui s-au numit numai **Trompeta Carpaților** și **Buciumul** într-un timp cînd dominau concepțiile auditive, Cezar Boliac a fost în schimb și de fapt, un mare precursor, și el merită să-i aibă portretul în odaia de lucru a tuturor gazetărilor asigurați în libertatea scrisului lor de jertfa predecesorilor, care nu trebuiesc nicicum uitați.

Trebuie repetat un singur lucru, că scriitorii cu autoritate simt prea puțin necesitatea legăturilor cu trecutul revoluționar al țării și că nu s-au grăbit să facă din centenarul lui Boliac o sărbătoare a libertății de gîndire românești.

i 9 i j

FELIBRUL

Cînd pentru întîiaș dată ham auzit, numele de vînt al lui Mistral mi s'a părut în copilărie, a fi de fluture sau de floare. Și a fost mai mult. Mistral: un poet. Poezia lui îi mișună, ca și numele, de mii de limpezimi. Sufletul acestui antic, modern e ca o pînză albă ce o fi fost așternută peste noapte, deasupra ierbii cu miros suav, brobonată de rouă.

Despre Mistral, unul din patriarhii Mediteranei franceze și latine, se poate spune că s'a stins, întrebuițînd imagini de amurg și stele în apus, și de glasuri depărtate pe cîmpie toridă. Numai în orașe oamenii mor și moartea evocă ignobilul ca* davru. Pe cîmpie, unde lumina moare în ape și rozele se desfoaie în mireasmă, moartea se înfățișează ca un rit al pămîntului, discret. Moartea Lui Mistral încheie ca un ceas de seară strălucirea unei vieți, care a fost, în gingașul ei optimism, o ne* curmată zi de mai.

În sud, unde plantele cresc cu o încredere în destinele anului religioasă; unde parfumul se exa* gerează și ramurile, încărcate de frunze uleioase de ceară, par de cristal, veacul Lui Mistral a putut impetuos să străbată tinerețea, liniștit maturitatea, și să se așeze, bătrîn, pe stela marmurei lui albe.

Totuș «midlul» are cuvînt să fie trist că felibrul lut cel mai mare, nu mai privește din țărături Provansa și că pulberea romană nu se mai poate așeza, de aur, pe umerii de pelerin ai poetului, la

Avignon și Arles. . . Mistral era ca un strămoș al lumii vesele și focoase din miazăzi.

Se știe că Mistral a rămas întodeauna credin* cios pămîntului din care s'a ridicat și, în loc să urmeze pilda mai a tuturor scriitorilor însetați după Mecca scatologică a orașelor capitale, a repu* diat Parisul și a știut să*l cucerească dintrmn cătun. Numai cu greutate se poate geniul împrieteni cu cetatea, superficială, artificială, și zgomotoasă, de un zgomot tragic și mizerabil; și în dragoste și în ideal și în muncă,

Mistral și*a trăit viața laolaltă cu natura, în rînd cu soarele, cu grîul, cu fructele, cu vitele și cu Dumnezeu.

El a putut să guste toată viața timpul și majes* toasa lut lărgime. El a putut să urmărească alune* carea lentă a umbrei, să asculte cîntecul subtil al tăcerii, să deosibească azurul, să cugete mult la toate lucrurile esențiale, înlocuite în oraș cu **cafe* chantant**, cu teatrul, cu boxul, cu opereta și jocul politic. El a putut să*și întărească înafară de carte, care spune puțin, convingerile fericite și să ia orientarea cerească mare, a muntelui, a pădurii, a mării.

Mistral, în sudul Franței are un tovarăș de cele* britate în celălalt patriarh al geniului francez, învățătorul Fabre. Dacă el a scris **MtreilU**, **Călen* dai**, **Insuile de Aur**, celălalt a întocmit în igno* ranța universală, ascuns ca una din viețuitoarele pe care lesa studiat, jignit de larmă și descurajat de elogii, cele zece volume monumentale despre insecte, o poemă vastă și ciudat documentată a vieții.

Țăranul din Maillane a plecat: săteanul din Serignan a rămas. El își va mai aprinde luleaua de cîteva orî, măsurînd cerul, și poate că va mai apuca să scrie o carte pentru învățătura sufletului omenesc, orgolios și deșert.

Și gândul Iui, însoțind trupul glorios al celui mai vîrstnic dintre cîntăreți, către tumul, a fost cea mai frumoasă laudă ce va fi fost adusă în susurul grierilor din clopotele de sticlă, nemuritorului Mistral.

i 9 i 4

MIHAI CODREANU

E numele unui poet. Sîntem siliți să o spunem căci publicul cunoaște poeți mai celebri, pe domnul Cincinat Pavelescu, pe domnul Victor Eftimiu, și alții. . . Minai Codreanu e prea puțin cunoscut. El e discret ca un suiș de munte și ascuns ca o candelă de aur. Și stă la Iași, ca biserica «Trei Ierarhi», credincios cu stăruința pămîntului de naștere, ca «Sfîntul Mormînt» Palestinei.

Noi nu ne putem gândi la poetul Codreanu fără o bruscă tresărire a sufletului, din adînc. Pentru că s'a tîrît cu pasiune și iscodire prin fundul învăluit cu flori al lumii, pentru că l'a neliniștit curiozitatea omului cu geniul mărginit și adeseori dintr'un cer în celălalt s'a zvîrlit, mînjindu*se cu stele, ca o panteră prinsă în colivia splendidă și Strîmtă a universului nostru, natura făcu un farmec, și într'o mare zi de dumnezeiască arșiță, cînd poetul căuta mai înflăcărat rostogolirea soarelui în violenta lui lumină, i'a fulgerat ochit și i'a închis.

Și de atunci încoace, poetul Codreanu, în care pare deghizat pentru fragilitatea timpului și a împrăjirii, un demon miraculos, privește viața pe dinlăuntru și cu pipăitul. . . Din tot ce a fost, lutul rămas fantoma substanțială și nicio mîhnire. El viețuiește în tragica singurătate a ideii pure, și sufletul Iui a crescut în miez ca un stup, în care coloniile nevăzute de albine aduc din ceruri smirnă.

tămâie și parfum. Pentru poet e o consacrare. Doi artiști de-ai noștrii sînt astăzi prizonierii vieții și ai eternității. Unul, e pictorul Luchian. Celălalt, Codreanu.

Mihai Codreanu șba tipărit poeziile, *Statui,întnun* volum. Poemele lui Codreanu sînt sonete. Accs» tei forme convenționale, a cîntecului, care nici el, e drept, nu trece peste șapte coarde, poetul și*a supus inspirația ca unei dogme. Și el a putut să dea limbii românești în dar, cele mai lapidare stihuri ce s*au scris, șt ar trebui să spunem; ce s/au cioplit.

Materia poetică a maestrului Codreanu nud sus pusă niciunui suspin omenesc de rînd și bi pură și incoruptibilă ca diamantul. O asprime aristocratică și religiozitatea cuvîntului scris. Versul, evident, e lucrat cu o atenție sacră. Codreanu u*a scris niciodată pentru presă, el a scris pentru artă, indiferent Ia tot ced omenesc înnafară, și dispreț ținitor de mijloacele lesnicioase mulțumită cărora oricine poate fi citibil.

Ceea ce noi cinstim mai presus de orice haruri Ia Mihaî Codreanu e ceea ce lipsește mai tuturor scriitorilor de azi și ceea ce s*a convenit sâ se numească stil. A căuta drumul indirect ce duce Ia o idee, a cumpăni cuvintele întmin oarecare fel, a sprijini fraza undeva, a da loc în gîndire acelei obscurități totuș care, îmbelșugată de intuiții nume* roase, circulă prin univers, a nu ceda emoției vub gare și a valorifica pe un plan înnalt și abstract toate noțiunile și impresiile — și multe alte lucruri mai mărunte și mai mari ale imponderabilului artistic sînt de resortul unui stilist. Neapărat că stilul vine cu scriitorul, dar e un stil al stilului cared al scriitorului de rasă și stilul acesta e poetul Codreanu.

Sînt castele în adîncimea Galiei păduroase, de cîteva veacuri. O grilă de fier înnaltă însingurează

parcul și castelul, cu arme pe frontispiciu. Insul modern a legat intrarea cu clădirea printr-o sonerie, care răspunde, zgomotoasă în interiorul vecilor din castel. Nu«i mai turbura. Domnul Dubois e la Paris.

Ne pare rău că trebuie să ieșim din arhitectura tăcerii și să scoatem pentru poetul Codreanu aceste chiote de laudă stridentă.

1 9 1 4

POMPILIU ELIADE

Te*ai întrebat de ce folos iiau putut fi atâtea titluri și demnități mortului, care ieri, trecea prin fața « Terasii» într*un car purtat la pas de niște cai cu mască și deghizați ca niște mușchetari. Căci titlurile și distincțiile au fost departe să*i lipsească acestui profesor muncitor ca o batoză și înțârcat de orice bucurie. Cineva spunea scoțindu*și pă*tăria: « Săracul Eliade, a fost un nenorocit! »

E adevărat. Și*i adevărat că unii oameni se nasc pentru nenorocire exclusiv, ca dropia pentru a fi împușcată. Succesele lor și cele mai neînsemnate sînt făcute ca să scoată și mai violent în relief, apriga lipsă de noroc, pe care par s>o acopere superficial. Cele mai frumoase zile ale unora sînt ca niște vitrine luminoase în care strălucește mai puternic inevitabila lor deșertăciune.

Toată lumea recunoaște ca o măsură morală, străduințele uriașe prin care Pompiliu Eliade s*a ridicat și, într*o proză cu atît mai sărăcuță cu cît pornește dintrmn suflet întristat fără căldură, dom*nul profesor Gh. Adamescu vorbește la rîndul sau prin *Kpmânul* de această muncă a normalis*tului de la Paris. Afară de pergamentele universi*tare de rigoare, din neîncetată sîrguință a lui Pom*piliu Eliade au ieșit și cîteva volume franțuzești.

În bibliografia revistelor pariziene, ele au figurat printre altele multe. E toată opera lui, nu putem

preciza calificativul, istorică, literară, critică? Eliade fusese silit să nu se prea califice nici singur.

Evident, el a fost un admirabil elev de liceu, semn din cele mai rele. Și, desigur, și un extraor*dinar normalian, ceea ce«i și mai rău. Elevul pre*coce, sîrguitor, premiul întâi, băiatul adorat de părinți, luat pildă în familie, privit cu respect — ce situație tristă! Copilul care nu se joacă și nu fuge de la școală, care nu uită niciodată de carte, care învață de zece, care nu dă ghionti și care nu înjură, copilul moderat, copilul model, băiatul*fetiță, cel mai cuminte și mai dureros simpatic!

Viața acestor copii se schițează numaidecît. Ei vor cunoaște multe lucruri citite și vor fi niște molii eterne ale hîrtiei. Nicîo nebulie, nicio revoltă, nicio patimă, viața molcomă uniformă, ștearsă și posteritate idem.

Pompiliu Eliade ar fi fost un om mare în felul lui. Nenorocirea lui intelectuală se pregătea însă în acelaș timp ce se pregătea el însuși pentru cari*eră. O epocă nu poate încăpea mai mulți oameni de acelaș sens, decît la acelaș nivel. Eliade Pom*piliu ar fi putut străluci în acelaș timp cu Ionescu Gion, cu G. Dem. Theodorescu, cu domnul Gh. Adamescu și chiar cu Tocilescu și putea forma cu dînșii o constelație culturală armonică. Personalitate domnului Iorga trebuia să*l reducă ia neant. Alături cu acest savant al acelorași cunoștințe Eli*ade a trebuit din prima zi, cînd, nou și titrat, a venit să vorbească încrezător și sigur, să cedeze definitiv!

Un suspin adînc răsturnă tot restul nefericitului defunct.

Domnul Iorga era un impetuos, un pasionat, un om de riscuri, de jertfe, o nevroză. Pompiliu Eliade se retrase și suferi să joace rolul accesoriu pe care ba jucat, subț porunca împrejurărilor, nestăpînite de titulari și dorințe.

Apoi, moartea lui se întâmplă să fie și dînsa obscură, moartea lui vine în niște zile cînd un singur om în largul României nu se gîndește la moarte, în niște zile de luptă crîncenă pentru viață, pentru viața unui neam întreg, în niște zile cînd cei morți sînt duși cu grabă la groapă și uitați. Cortegiul străbătu Bucureștii în alegerile pentru constituantă.

Și ca o supremă tristețe pentru cei mișcați de moartea lui Pompiliu Eliade, carul funebru s-a încrucișat pe Calea Victoriei cu trăsurile multicolore ce se întorceau de la « Bătăia de flori ». Și florile ce din cînd în cînd erau aruncate din auto. mobilele zgomotoase peste trecători, păreau zmulse din coroanele grele, stropite cu lacrimi și înfășurate în panglici de doliu,

i 9 i 4

CEI DE AZI

La ședința de duminică a Societății Scriitorilor Români — demisie de comitet, alegere de nou comitet, acte îndeplinite sau proiectate — au participat scriitorii mai numeroși decît în trecut, vreo patruzeci la număr și necunoscuți ședințelor de pîmacum, unti veniți din depărtare, în locul celor localnici, absenți.

Figuri noi, ca într-o sală de teatru, care în genere nu aminteau mai defel tipul de pînă acum zece ani al literatului. Vecbea chică a dispărut sub foarfecă bărbierului, ca la popi, și odată cu părul vulvoi și cît mai nescărmănat, aspectul de poză și descurajare sub care se prezintă scriitorul, de fapt sau numai în icre. Romantismul unui Delavrancea, Unos ca un berbec și visător ca un tenor îndrăgostit, mantaua cu pelerină, chiar și pălăria luntre, toate au dispărut. Scriitorii se prezintă ca niște domni decenti din burghezie și s-au lepădat aproape cu desăvîrșire și de singurul pitoresc ce mai rămînea, ici și colo, unghia funebră și patina grasă a pielii, moderat scaldată. Croiala hainelor, mustața, gulerul, manșeta, au cîvilitatea îngrijită a funcționarilor de Bancă și a judecătorilor ajutori. O întrunire de scriitori tăcută nu s-ar deosebi de o conferință de ingineri care tac, prin nimic.

Între alți membrii provinciali este învățătorul Ciocîrlan, scriitorul cîtorva schițe hrănite cu imaginile pămîntului țărănesc. Dispărut de cîțiva ani

din. literatura, din literatura de presă, mercantilă, aceea care ține numele scriitorilor la suprafața ușoară a vieții literare, așa*zisă, bucureștenească, el și*a făcut din Abecedar un instrument de cui* tură și din profesie un apostolat.

înfățișarea energetică și abruptă a dascălului Cio* cîrlan, contrastează, bronzată sub arșița Moldovei, de unde vine plin de țărîină și de lumină, ca un fluture sau ca un lup, cu chipurile anemico«biblio* file ale literatorilor mărginiți de patru părții unei odăi. Capul lui, acoperit cu scufia unui păr mă* runt, retezat, țărănește, la jumătatea frunții, face impresia unui lacăt mare, cu gura de fier. Mînile lui nu sînt moi și lăptoase, și în speranța lui nu *sta.* descompus niciun resort. De aceea vorbirea îi e caldă și un farmec trece prin cuvintele lui, aruncate ca niște lopeți de pămînt, de*aci din* coace, alături.

Ciocîrlan ne aduce aminte de omul primitiv, onest și naiv, primitor de orice sămînță, cu ger* menul viu, jertfitor de sineș pentru toți, idealist pîna la nebunie și în veșnică însuflețire de flăcău iubeș.

Ne preocupă prea puțin cît geniu a binevoit să puie destinul In acest dascăl sătesc, mai mult, mat puțin ori nicidecît. Noi ham privit cu plăcerea cu care contempli arborii neîncetat fertili: în fructe și în desime de frunză. Noi am năzui să vedem de*a lungul drumurilor țării numai ase* menea copaci adînci. Timpul nostru am dori să fie un timp de încredere, de nădejde, de visuri și de așțare. Scriitorii noștri am dori să fie cuptoare de oșel. Scrisul lor noi ham visa puternic alături de o personalitate vie și hotărîtă. Au plîns de la Doină pîna la Eminescu și mai încoace toate coardele noastre, și s*au sfărîmat, și toate energiile noastre veștede s*au așternut ca o catifea cu reflexele moarte întru întîmpinarea melancoliilor nocturne,

cu picioarele de fildeș rece. Rafinamentul cerebral care pune surdina țipătului de veselie vulgară dar și entuziasmul tuturor bucuriilor și victoriilor făgă* duite (și la nevoie zmulse cu violență) norodului nostru trist pîna ieri.

i 9 i 4

I

EMIL GIRLEANU

Emil Gîrleanu, pe vremuri Emilgar, ne dă o dată mai mult prilejul să deplîngem scurta durată a unei vieți de scriitor român, pe lîngă care scurtîmea vieții omenești normale pare un fel de veac. Scriitorul nostru nu apucă să*și trăiască bine începutul unei reputații oarecare și dispare subit. Rînd pe rînd au căzut tinerii muzelor noastre, mulți și din cei mai destoinici.

Gîrleanu, care șba sleit alaltăieri zilele, la Cîmpu* lung, a dus viața mai a tuturor acestor morți vremelnici și de cîteva ori mai tragică decît a multora dintre dînșii. El ma gustat din bucuria vieții, neîncetat peregrin, trist, slab ca un Christ și cu o flacără, «ar fi zis, în ochi, de pui de vultur, speriată. Expresia figurii lui părea să mărturisească tuturor spaima ce i*a dafco imaginea de luptă și de mișcare intensă a lumii care trăia ca și el și murea așîșderi la suprafața planetei.

Trecerea inconsistentă a scriitorilor noștri prin acest spațiu de vastă lumină în care sticlește Caraimanul și se leagănă apele, eterne, pe noi întodcauna nea mirat. Regula aceasta care ucide tot ce este tînăr ne impresionează. Cînd vocea inspirației dobîndește un accent mai puternic, cînd sufletul e mai bine pregătit pentru abordarea gîndirilor mari, atunci exact dispar amîndouă, nu se știe de ce. Nu se știe de ce. . .

Morții aceștia, față de care natura simte o indiferență trivială, par a fi fost trădați de un

viscer sau otrăviți de vre un virus. Și nud numai o ironie de medicină curativă. De fapt, ei »au lăsat clipă de clipă, zî cu zi, pradă invaziei întu* nericului din pămînt, intrat întrdnșîi în forma unui ultramicroscopic vorace și au sucombat de*a binelea prevestirilor unui diagnostic stabilit cu zece ani mai devreme. Indiferență, indiferență și la ei. Ceea ce revine la a zice că iia ucis sufletul lor înnaintea morbului cu nume greco«chinez. înnainte de a fi fost bolnavi ei au fost osteniți, și cine ostenește prea devreme pare să consimtă la dispariția lui.

Scriitorul român e subt unele raporturi un primitiv și subt toate la un loc un descurajat. El ma putut să primească educația de energie și de nestrămutare a omului occidental, viu la minte și la suflet dîrz. Societatea din jurul lui, amestec de ușurătate și de provizoriu, n*are cu indivizii ei nicio solidaritate. Pe el nici învățătorul, nici preotul, nici prietenii, nici femeia și ncti părinții nsau știut săd împuternicească. Izolat, el a rămas izolat și trist. Cu cîtă ardoare trebuie să cerem artiștilor tineri, atitudine bravă a inamicului social!

Bietul Gîrleanu! Moartea lui ne face să suferim. Suferința vremelniceii lui și suferința pentru starea lui de hidoasă sărăcie la moarte, cînd înmormîntarea trebuie cerșită de la Stat. După ce nu ne*am știut trăi viața, nici să murim noi nu sîntem în stare să știm.

Bietul Gîrleanu! Suferința noastră se prelungește și cu amintirea loviturilor, pe care, în avîntul unui prea mare și orbitor entuziasm artistic, i le*am dat acum cîțiva ani. Pentru ce ești silit să te lupți cu oamenii muritori?

Bietul Gîrleanu! Lacrima noastră secretă pentru dînsul e sinceră și prietenească.

MIRCEA DEMETRIAD

Un peizaj ca Ia înmormântarea lui Caragiale. Bulevardul, statuile, piețele, universitatea și ploaia, ploaia mărunță peste toate. Convoiul se strecoară prin obscuritatea cerului lăsat pînă jos, și tîrît de* a lungul asfaltului murdar ca o draperie.

Mîrcea Demetriad are înmormântarea lut. Cine» ar fi crezut? Ne uităm cu băgare de seamă ca să se ridice capacul cutiei lungi dinlăuntru geamuri* lor carului negru, și să zărim în crăpătura lui ochiul amuzat al celui mai vesel și mai tineresc confrate. Această surpriză nu s* a făcut nici în fața Teatrului Național, unde în lipsa unui reprezen* tant oficial și a unui discurs pentru autorul dra* matic jucat pe scena lui, au salutat vizitii de auto* mobile și s* au ridicat să* l petreacă din ochi, pe capră, eunucii.

Iată resturile lui Fialkowski, în vitrina unui cine* matograf. Iată «Terasa». Două sute de metri înapoi: cafeneaua lui Kubler. Intre episcopie și bulevard a fost cuprinsă toată sfera de evoluție a lui Mircea Demetriad, care îndreptîndu* și viața după activitatea stelelor, răsărea odată cu lumina felinarelor și asfințea odată cu ele, între Calea Moșilor și a Victoriei, înconjurat de prieteni*

Ca și domnul Macedonski, de care l.a legat tre* cutul eroic al *Literatorului*, academie liberă de

poeți cu mai multă sau mai puțină chemare, dar cu o egală rîvnă pentru gîndurile frumoase și sen* timentele alese, Demetriad a preferat întodeauna tinerețea, camaraderia entuziastă a debutanților, doritori de o îndrumare, îndrăgostiți de artă, suflete încă pure și în stare de un devotament pentru idei. Desigur că această nevoie de multiplicare, este întriuun fel, și comparativ cu singurătatea, mai spornică și mai adîncitoare pentru artiști, o slă* biciune și o școală de necurmte deziluzii și amă* răciune. Dar Demetriad avea atîtea veselie, atîta putere nesleită de* a da lucrurilor și oamenilor o înfățișare caricaturală și hazlie, încît necazurile ce* i veneau de la ele și durerile ce le moștenea din contactul cu ei, se găseau copleșite. La masa lui din cafenea, în colțul lui retr&s, o vervă deosebit de glumeață juca de cu seară pînă zori, timpul trecea ușurel și plăcut — și odată cu el viața, viața lui Mircea și* a prietenilor lut.

Ce s* a putut într* adevăr alege din această viață închinată rafinamentului de civilizație? Multe seri* eri, fără îndoială, o operă numeroasă, dar puțin definitivă. Poeziile lui Mircea Demetriad n< au, ca versurile clasice ale prietenului său Macedonski, acel accent de vecie, care face din opera acestuia un monument de tragedie. Ele par provizorii cu conștiință. Scriitorul Demetriad ne face permanent impresia că versurile pe care l.e* a dat ieri la tipar ca să apară astăzi, s* a gîndit, despărțindu* se de manuscrisul lui, că trebuiesc revăzute și complec* tate. Acest filozof amabil, știa să ironizeze chiar preocuparea lui fundamentală și să nu sacrifice o seară de plăceri publice muncii celei mai aride. De aceea poate că istoria literară, așezîndud între Bonifaciu Florescu, si arhitectul Ciocîrlan ca într* o atmosferă, se va rosti asupra acestui excelent și savuros om de litere, adăpat Ia cele mai suculente

izvoare estetice și literare, ca despre un amator aristocrat, dotat din belșug.

Dar toate acestea na*u poate nicio însemnătate. Mircea Dernetriad, un parizian de București, a murit. Șbi tot ce **poate** fi mai trist în ziua de toamnă și de ploaie mărunță, prin care convoiul lui de moarte **a trecut** către cimitir, fără nicio **Coroană** a Societății Scriitorilor Români agățată de car. Și, ciudată ironie în schimb, cu o coroană a doctorului în medicină care **ba** «căutat», Pe parv glica de mătase se putea citi: «Lui Mircea Deme* triade, medicul recunoscător». . .

i 9 i 4

D. ANGHEL

Literatura noastră are tot mai multă nevoie de un cronicar cu mâna permanent în zăbranic, și scriitorul este redus în ultimile vremuri, tinere și noi, la rolul meschin de cioclu și de jăuitor.

Pe când bătrînii au apucat anotimpul de bumbac și lînă al vîrstei și, tricotați pînă la urechi, pășesc liniștiți sub văzduhul trist și sub umbrela groasă, ca niște negustori cu firmă veche, cunoscută, cei tineri fac pe cocorii și supuși unui sezon artistic, fragil și scurt, se duc, unii prin ceruri și alții cu aripile moi ca o jupă, pe ploaie, la fața pămîntului de noroi.

Cine poate să spuie dacă Anghel a trecut în spațiu prin turlele vieții cele mat înalte sau prin fereastra cea mai de jos? Rănit și bolnav, a fost găsit în obscuritatea bisericii, prunc plătînd și strivit în ușile de fier. Cîteva zile, el «a mai zvîr* colit în sîngele lui, pe lespezi, cu degetele rupte, cu pieptul sfărîmat.

Ne<am adus aminte, la moarte, de poet, care ne*a fost un adversar, și, întrmn fel, un prieten. Ne»am adus aminte de chipul cum ne primise în republica literară, nedumerit, supărat ca un stră> bun și excitat ca un juvenil.

Ne a m adus aminte că ne cunoscusem și că ne*am despărțit.

în capul de arab urît al lui Anghel stagna privi* rea vastă, candidă și profundă a unui cerb cu coroanelemcurcatem aer, dar cu copita, delicată,

așezatăm trotuar. . . Surîsul Iui era subtil și lin, într-o figură ca bronzul, de o vechime primitivă. . . Numai neastîmpăr, nerăbdare și dogoare de rug, el trebuie să fi trăit zile de zeci de ori mai lungi decît realitatea, și suferințe de mii de ori mai crîncene decît obștește.

EI putea să discute totul, liniștit: suporta contra dicția cu o minte pregătită de reflecție și lectură, îndată ce imaginea femeii, iubită cu exces, frămîntată dintoo carne solemnă debordantă și copieșitoare, făcea obiectul unei nemulțumiri, unei aluzii, Anghel se ridica, se arunca impetuos, își făcea din orișicine un vrăjmaș, provoca și pe Joe, care putea să-l puie în lanțuri și să-l culce, sub greutatea veșnică a fierului dumnezeesc, pe o stîncă furtunoasă, de pustie.

Atunci el știa să renunțe la toată bucuria naturii lui, făcută să strălucească și să se mistuiem lumina, putea să rupă o prietenie, să renege un trecut, putea să pară excentric și posedat. Tremurul, durea Iui, geamătul surd pe cared scotea ființa lui încolțită de ură și ațîțată de păreri de rău, trebuiau văzute la lucru.

Și, de fapt, apărînduși femeia și instinctul, el avea și sarcina tragică de a păzi osemintele așezate sufletul său, ale unui fost tovarăș, care se mai mișca. . . Spada lui, neconținut întinsă, bănuind umbra, suspectînd tăcerea, avea să apere în femeia scumpă și tortura unui prieten, ucis de sărutarea Iui predestinată și veninoasă, ca sărutarea celui ce iubește fără de minciună.

Doi ani întregi trecură între antagonști. . . îi întîlneam uneori și am fi voit să!» întrebăm: unde te duci? Fața lui era atît de muncită, mîhnirea lut pentru trecut atît fără de scăpare, încît ne simțeam chemați către infernul lui, deopotrivă de osîndit și de burghezi și de artiști, către suferința lui secretă — și datori cu o mîngîiere.

Și totuș, într-o seară, nu prea de mult, Anghel puse "capăt anilor, trecuți fără lămurire. Silit de o împrejurare, el veni să batăm ușa noastră. Răzimat de un prieten, un om discret și înțelept, el înainta în lungul vestibul cu precauțiunea unui luptător ostenit, care și păzește talpa de pămînt. Subt culoarea lui neutră simțirăm o paliditate extremă. Sufletul Iui se zărea ca o frunză, abia animată încă de copac. Anghel crezuse că loveștem ușa unui inamic; el întîlni un tovarăș adevărat, care s'a căznit să-i previe sentimentul de umilință.

Asigurat, el s'a așezat și aprinse cu greutate o țigară. Ființa lui palpită ca o pasăre prigonită. Prietenește, ham prins în brațe. Simțirăm crescînd repede, ca o furtună de sentimente ce trebuia să se spargă, o dragoste bună, de frate. Prin ochii lui concentrați trecu o lumină lenevoasă de conșimțitoare blîndețe. Puturăm vorbi și puturăm întemeia o situație care sfîrși prin dispariția lui. . .

Anghel, cel care contestase cu violență pe atîția, care insultase prin scris femeia, era dezarmat în fața unui atac. Un articol apăruse în ziarul la care noi funcționam atunci — injurios.

Numele și persoana soților Anghel erau înconjurate de ostilitatea tuturor, pentru că între dînșii fusese strivită ființa de catifea și floare a poetului Iosif, care lăsase în orchestra simplă și bucolică a vîntului cîntece curate și de o naivitate dulce. Asasinatul iubirii trecea în sarcina lor, și Anghel, care a trebuit să expieze greșala tragică de a l iubit, cu o sinceritate mîndră, pe femeia prietenușului său celui mai mare, simțea crescînd acuzația în privirea, în cuvintele reci ale contemporanilor săi și o vedea, pretutindeni, exagerată.

Cine putea fi vinovatul, cînd în această treime de forțe chinuite, fiecare fusese distrus? Mai mult orgoliu dintr-o parte sau mai multă credință din alta, ar fi redus tragedia la o povestire scrisă pentru

moralizarea mulțimii. Natura reunește însă uneori într-un punct, și cel mai frumos, toată fatalitatea ei nepăsătoare.

Noi nu vom putea să uităm niciodată mărturia sirea unui suflet încercat de vulcanice suferințe. Vocea lui, privirea lui, hotărârea lui s-au imprimat în noi cu o culoare de neșters. Și bucuria noastră cea mai fericită a fost atunci când, ajungând să liniștim sufletul poetului, am câștigat din strângerea mâinilor lui, prelungă, o emoție de încredere mută.

i g i r

Când trăiești mai mult și ai trăit laolaltă cu pana și călimara, înmormântând pe unii și dezgropînd pe alții prin spațiul și cimitirul hîrtiei, îți aduci singur mustrarea că viața face din tine un cioclu cu lumînarea aprinsă printre plopi și terebinți.

Doi artiști, ale căroră ultime zile s-au scuturat odată cu frunzele în ceața lui noiembrie, poetul Dimîtrie Anghel și cîntărețul Gheorghe Folescu, au împlinit la numărătoarea morții treizeci și doi și treizeci și șapte ani.

I-am cunoscut pe amîndoi și amîndoi s-au sinucis.

Despre cel dintîi am o amintire curioasă. Vor* biserăm de cîteva ori cîte puțin, păstrînd în ce mă privește rezerva potrivită cu contemporanii, care nu câștigă întodeauna să fie prea mult apro* piați. Stima din depărtare e o formă de politețe, ferită de surprize. Lucram la o gazetă cu o regulă interioară anarhică. Adeseori, nu puteam lua cuno* ștință de cuprinsul uimitor al ziarului decît la apariție și trebuia să demisionez periodic și tot așa să primesc asigurări pentru un control eficace, călcate succesiv.

Anghel avea de apărut o dragoste, a cărei eroină a două tragedii consecutive, mîndră de a repartiza fatalitățile romanțioase, izbutise să excite în public și la confrăți o repulsie nedeghizată. Susceptibili* tățile maladive ale poetului, fascinat și iritabil, sporeau pe măsură cu imperativele, Doamna, pasio>

nară să<și plătească indiferența de opinie față de încercările sale literare prin pana docilă a fostului amant, devenit pentru salvarea dezechilibrului unei prietenii înșelate un soț gelos, dezamăgit, și iras* cibil. Deja spiritul lui polemic dezorientat încer* case un eșec al bunului simț, insultând întrmn arti* col caricatural o rivală literară a soției, **pe** Izabela Sadoveanu, profesoară, scriitoare și colaboratoare critică a fostei *Viața Românească*, ediția lbrăileanu.

În ziarul, la care mă refer, eroina era din pricini binecuvîntate dar exploatare cinic și meschin, sis* tematic săgetată. Mă întâlneam la cafenea cu ochii fulgerători ai lui Anghel, dar era indiscret și necolegial săd divulg de ce nu mă împăcăm cu geniul de ieftină satiră și cu procedeele din propria mea gazetă. Îl lăsam să deducă din contraste, dar el nu<și putea stăpîni febrilitatea pînă la obiectivism.

Întoo seară, nu fără sentimentul tacit al ușură< tații ardente a nevestei lîngă grațiile brutale și voluminoase ale căreia ființa firavă a poetului se osifica treptat: Anghel era hotărît să întreprindă o crimă burlescă. Eram acasă. Suna cineva și m<am dus să deschid. În lumina becului de Ia ușă, poetul Anghel ținea un revolver enorm îndrep* tat spre mine și mîna*i tremura cumplit, atît de greutatea armei cît și de emoția gîndului că peste un minut el avea să fie un asasin.

Am înțeles și am rîs. Scena i s*a părut și lui inacceptabilă. A rîs și el. Am întins mtna să iau revolverul și el mi ba dat. Văzîndud că șovăie pe picioare, gata să cadă dcamdaratele **pe** scara din spatele lui și să'și frîngă spinarea, ham luat în brațe și am fugit cu el în apartament lungindud pe o canapea. Era ușor ca un palton. Am stat lîngă el. «am dat un pahar de limonada, a băut o cafea, am fumat cu el. S*a înviorat.

Și<a trecut mîna peste ochi. Miia spus: «Ce bine e în casa dumitale! De ce n*am și eu un

cămin liniștit?» Neam îmbrățișat. Mba povestit comedia funestă în care trebuia să joace. Lacrima. Urît ca naiba, dar expresiv, vîlvătaia unei spe< ranțe subit aprinsă în sufletul lui îl făcea frumos și copilăros.

Din seara aceea n*am avut prieten mai delicat și mai cald ca Dimitrie Anghel. Intram alături într<o fază morală imposibilă. Îmi reproșa că nu ne vedem decît două ori pe zi. Prezența mea îi ajunsese un medicament și tonicitatea leacului creș* tea în raport invers cu violențele din căsnicia lui. Această prietenie angelică a ținut pînă la cunos* cuta dezolantă dezlegare.

În Montmartre, midinetele și fetele din boema literară îl strigau: Mitif! Trăsese în cartier un alt român, un oltean din Craiova, Mity Golfineanu, creatorul unui gen ilustru de revista săptămînală *Le Cri de Paris*, unic în toată lumea și inimitabil. Mity, Mitif păreau că se găsesc în prelungire și astăzi ei se suprapun șt pentru balerinele de la *Moulin Rpuge* se confundă.

Sărmanul Mitif!

1 9 4 6

ALEXANDRU DAVILA

Ne/aducem aminte de vreo douăzeci de oameni Ia fel. Bătrâni prin vîrstă, tineri Ia înfățișare, puter* nici și exuberanți. Toți au murit accidental. . . Pe unul ham văzut în Savoia, căzînd din vîrfurile unei clăi de fin și rămînînd frînt la unghi drept în șira spinării, mort pe sol. Avea optzeci de ani și părea de patruzeci. Ochii ca de șar sub mustața sprîncenelor de cărbune, treceau în douăzeci de sate Ia poalele Alpilor drept cei mai frumoși. Avea patruzeci de vaci albe cu șoldurile pătate, cărămizii, și laptele lor bătrînul îl aducea noaptea, pe lună, la Annemase, în vase înnalte ca niște amfori, grele ca niște blocuri de plumb și orînduite în carul lui adînc. Știa să cînte, era văduv, avea cinci copii, bărbați suri, îi plăceau versurile, vinul și fetele toate.

Pe Alexandru Davila hați cunoscut. . . încă ieri bați văzut alergînd pe patru roate de gumă, umflate cu vînt, pe Calea Victoriei, din Bucu* reșli. . Era grăbit, Dumnezeu știe pentru ce, și îmbrăcat în pielea simulată a unei pantere de velur. Capul lui aspru, frumos ca de șarpe, ele* gant și fin ca vulpea polară, se potrivea cu blana. Zăreai cu plăcere trecînd înnatnte, cu zgomotul exploziv al mașinei, această tinerețe tîrzîe. Cuiul privirei lui era vînat și albastru ca oțelul și făgăduia să ațîțe rece și batjocoritoare, încă zeci de ani de zile enigma existenței.

Și a căzut, Davila, accidental, ucis de o slugă, ca PaubLouis Courier, după ce jucase, accidental, într«o piesă de teatru.

în ce ne privește, Davila ne»a fost francamente antipatic. *Grandseigneur* flegmatic și cabotin. Orgo« liut lui excesiv și exprimat cu ferocitate în împre* jurările cele mai slabe. Lom văzut pe Davila mobilizînd într*o sală de liceu literatori ca domnii Tzigara*Samurcaș, BrătescuA'oinești, de Herz și alții ca să*și asigure prezența fără celebritate a Societății Scriitorilor Români și luptînd cu vio* lentă, mai comică decît seninătatea chiar a concu» rentului său, împotriva domnului Mihalache Dra* gomirescu, ales într*adins de membri ca prin agre» area intenționată a unui glomotoc cu ochelari și cioc, opus lui Davila ca o satiră, să excite disprețul lui pînă la spațiu. Sosit cu siguranța izbînzii, Davila dete un asalt cochet și furios și părăsi sala îndată ce se convinsese că marele factor activ și ferment intelectual al Societății avea să fie cel mai sus numit cu ochelari. . .

Dar Davila a scris o piesă întru totul frumoasă, *Vlaku Vodă*, pe care o revistă populară, însetată după senzațional și ieftinătate de procedee, a decla* rat*o, fără dovadă, furată. Atunci noi am luat cu bucurie, apărarea întregă a celui suspectat. Un lucru era sigur în ipoteza că *Vlaicu Vodă* nu putea să fie de Davila, imposibilitatea lui Odobescu de*o a fi scris. Altă minte, alte procedee, alt sistem de imaginație. Pentru că trebuia născocit încă un al treilea autor improbabil, acuzația fu părăsită toc* mai atunci cînd amenința cu dovezile decisive.

Curios complex, omul asasinat. Mîna lui de fost comisar știu să organizeze Teatrul Național și săd facă productiv. Dacă un director, printre cei de ieri de la Stănescu încoace, a însemnat ceva pentru teatru, apoi acela a fost Davila. Teatrul avea un stăpîn șt scena un paznic intuitiv priceput șt dîrz.

Ceea ce constituie caracteristica admirabilă a acestui om e însă facultatea prețioasă a reînnoirii, atât de absentă contemporanilor noștri, istoviți la nctimp, veștezi în plină floare, uscați în dezvoltare. Alexandru Davila a fost personificarea ideii că niciodată șt nimic nu este prea târziu. Fiece zi venea la el cu o dorință nouă și cu o încordare nouă, și tinerețea lut curmată de un cuțit aruncat în creier e produsul întreg al acestei năzuințe permanente de a se refăce nevătămat și nou.

P.S. Articolul de mai sus a fost să fie un necrolog. . . Alexandru Davila, mort câteva ore, a trecut și peste moarte. . . Medicii bau regăsit în viață. Păs* trâm articolul așa cum a fost scris atunci când Davila. . . murise.

i . l s

GALA GALACTION

Bunul nostru camarad și prieten străvechi, poartă de câteva zile o răspundere gravă. Academia Ro* mână a strecurat în paginile cărții sale de povestiri, din ramurad de dafin câteva frunze. Smirna imagi* nilor lui se va risipi de*aci Înainte printre ramuri de nemuritoare. . .

Gazetele vor vroi săd tipărească portretul, bio» grafia, E un succes, o sărbătoare. Orișicum, anto* logiile câte unui Dragomirescu, vor transforma viața lui de idealistă abnegare în material de școală și din pricina premiului academic scriitorul ere» dinții și fanteziei va deveni un autor didactic și una din problemele viitoare ale programului școlar *la română ».

El va fi analizat și dovedit, din punctul de vedere al limbii, al sintaxii. Subt reveria pentru sineș, scara clasificării va fi așezată și prietenii lui vor afla despre Galaction în câte feluri a fost, cum rumeni nu șbar fi putut închipui că este. Vom auzi de « omul și opera », vom citi broșuri desigur și un șir de articole imens. Credințele pe care nu le*a putut avea în nicio împrejurare, îi vor fi pre* cizate și el va primi, uimit, orice interpretări, de nevoie, căci de le*ar refuza poate să fie contestat și înlocuit pe treapta valorilor cu o personalitate literară mai culantă. . . Violent, el va fi alăturat adunării scriitorilor cu care n*are nicio asemănare. Virtuți care bar împiedeca să fie un artiit îi vor

fi acordate — și el va trebui să le primească. Prețuitorii lucrurilor literare, cei ce stabilesc reputația unui scriitor, și*au format în simplitatea mijloacelor lor intelectuale un calîp. în el trebuie să încapă oricine, ca să iasă cu toții la fel, ca niște bucăți de săpun.

Și el nu va putea să protesteze nici împotriva portretelor cu penița pe care un desinator sau un pictor i le va întocmi pentru o foaie, ca un omagiu — și după care i se va clădi pe«o piață din București sau T. Măgurele, monumentul, vreo* dată, hidos, de către un sculptor antreprenor de artă publică, nul șt totuș «inspirat» ta lectura *Biserțuții din Răzoare*. Un drum din București, poate Aleea Mitropoliei, va purta numele de str. Gaiation, care va E rostit strada Galățton.

În sfârșit editorii se vor întrece să*i propuie fabricarea unui volum de proză, pentru data de **i-S** august, o septembrie, i ianuarie cu contract — și*i vor oferi suma de două'trei mii de lei. îl vor scoate Bibliotecile *de populari» zare ».

— Uite, ăsta e Gaiation, vor spune băieții cu lîină la tîmple.

— Care, ăla grasu?

— Nu! celălalt, cu barbă.

E ora celebrității. . . Dedicățiile, scrisorile, cărțile poștale. O declarație din cînd în cînd a unei domnișoare bătrîne sau accentul naiv și sincer al unei tinereți care vrea să facă «fericit» pe scriitor, Și, poate că la urma urmelor, 'averea, care vine artistului întodeauna prea tîrziu, după ce un dezgust considerabil i*a superdealizat simțirea. Invitațiile cu oribila rugăminte «să citiți din opera D*v». Expoziția pe un scaun de salon a scriitorului, care trebuie să seînteteze la fiecă pas verbal, ca o potcoavă. Comentariile. Admirățiile, Glasul soacrelor. Cochetăria măritişului. E frumos!

frumusețe antic orientală. De ce nu se rade? Mior plăcea mai blond. . .

Totul ia acest ton suprapus de slăvire. De la consacrarea în Academie, într*o ședință prezidată chiar de rege, înregistrează cereri de abonament mai multe — și noi înșine avem senzații academice triste...

Apoi, concurenții, care cred că premiile au fost rău distribuite. Fiecare sigur că a fost nedreptățit. Grupul lor, adunat la cafenea, în discuție literară;

— Am recitit volumul premiat, cu indignare, aca* demicienii sunt niște ramoliți. Nicio pagină cum* secade. E ceva, dar nu așa de mult. Uite, să'ți citesc o povestire de mine; ai să vezi limbă, comparații, imaginație și adevăr. . .» Și oricine dispune de mai mult «talent» decît Gaiation.

Iată tot ce poate aduce gloria, după care rîvnește haita vanitoșilor, prea repezi ca să o caute, prea tîrzii ca să o înțeleagă.

în ce ne privește, obișnuiți ca nemulțumirile și ura să urmărească și în prieteni, pe cel care îndrăz* neste să se îndoie de genialitatea unui arbitru cu autoritate, trebuie să recunoaștem domnului Delavrancea un merit în special calitativ. Ar fi fost normal, și în datină literară, ca Gaiation să nu pătrundă în Academie ca un victorios, din pricina tovarășiei de la revista *Cronica*. Unul din noi n*a știut să aibă, într*adevăr pentru unele din piesele de pe vremuri ale domnului Delavrancea, atenția mistică datorită maștrilor. Cine n«ar fi ținut'O minte? Domnul Delavrancea a putut să uite: ne înclinăm. Dar insistînd asupra surprinză* torului procedeu al domnului Delavrancea, obser* văm că nu facem în acelaș timp decît un adaos de apreciere asupra însușirilor de scriitor ale lui Gaiation.

Calitatea, hotărîtă și decisivă în cariera unui scriitor, este la Gaiation, înainte de toate, voința

de-a fi scris — dat la vârsta lui, numai o carte. Un autor poate să compună multe: o singură carte este întodeauna cartea lui caracteristică și definitivă. Atît cît poate fi ceva definitiv. A ști să renunți la fructele multe ca să le rezumezi în unul, e o artă de grădinar ca și de scriitor. Artistul distruge de două ori mai mult decît cîtează să lase și se pare că meseria de scriitor trebuie sprijinită pe formula unui masacru de fiecare clipă și amenințată de o îndoială permanentă. Construcția literară are un infinit de etaje. Multe fațade trebuie răsturnate și de cîteva ori cu o singură pîrghie surpat interiorul. Indulgent cu alții, scriitorului, bolnav de această umanitate, i se cere o cruzime atentă și neostenită față de sineș.

Întîrzierea domnului Galaction de a-și alcătui un volum ține de încetineala ritmului lăuntric al gîndirii sale întregi. El nu se varsă decît plin și pentru timpul pe care-l pune arta lui ca să creeze ne putem aduce aminte de nașterea lentă și amănunțită a organismelor, streine controlului și stat pînirii noastre. Ca să strîngă esența artistică, precum o simte el, Galaction întrebuițează toate uneltele naturii și pentru sîmbure și pentru formă, și pentru formă și pentru valoare.

Începem fără voie, să intrăm în Marele Magazin General al elogiilor. A-ți vorbi prietenul de bine poate să pară suspect. . . Să ne strecurăm pe lîngă el cu melancolie. Cine știe! Poate că pe fiecare din noi îl așteaptă Academia. . .

/<?//

II

Gala Galaction împlinește cincizeci de ani. Dacă un mare credincios ortodox nu propunea o masă de sărbătoare, pe care scriitorul a trebuit să o refuze și dacă Adrian Maniu nu pomenea de împlinirea sigură a vîrstet, unii din prietenii poetului nici nu băgau de seamă că de cinci ori cîte zece ani au putut să treacă atît de repede într-ascuns.

Nu trebuie să ne jeluim însă prea mult de scurtimea timpului sau de alunecarea prea rapidă a bărcilor noastre de-a lungul undelor lui de ocean luminos: părerea de rău a călătorului este numai că nufși poate opri luntrea după voie, ca să contempleze în adîncurile lui minunile, călătoare și ele, fîsula dorită nu apare niciodată. Ia timp și nu iese înaintea pescuitorului de frumuseți depărtate, niciodată.

Galaction se găsește în epoca de viguroasă fecunditate. Cei cincizeci de ani ai lui sînt pentru el a doua tinerețe de douăzeci și cinci. Revărsarea tui artistică împiedicată de zidul din afară al Bisericii, e mai tumuloasă și mai sprintenă ca întodeauna. Lui "Wagner, mizer pînă la patruzeci de ani, îi trebuia un prinț: Wagner și ba găsit și era cît pe-aci săfși găsească și Galaction prințul lui, care, mai puțin statornic decît al Bavariei, și-a părăsit și coroana și stelele și poezia. Și era să-și găsească și un bancher, de Ia rîvna căruia artistică literatura sa așteptat la mult mai mult și mat sintetic decît

a realizat. Dar adversarii scriitorilor sînt la noi savanți și Gaiaetion a trebuit să aibă măcar savantul lui, cel puțin unul, care s'a priceput săd * aran» jeze », scriitorul disprețuind să se lupte în umbra intrigii și a calomniei cu muștele și cu gîngăniile de bucătărie. într*adevăr, neamul nostru generos și inteligent știe să dea naștere unor individualități morale, în lumea culturală, mai prejos de orice excepțiune la năzuința că știința de carte rafinează sentimentele și le înavuțește. Fiecare din noi muns ceste din greu ca să trăiască dar fiecare din noi găsește găleata fîntînu din care vitele au dreptul să se adapte, spartă de mîinile unui savant, lacom ca să bea el fîntîna întreagă, pînă la mocirlă.

Ne<a destăinuit amfitrionul că intenția lui, ofe* rind un banchet scriitorului Gaiaetion, nu era numaidecît săd ospăteze și săd îmbrace cu alaiuri, care întristează o simțire sfioasă ca a scriitorului nostru. El urmărea mai mult, să înceapă de la masă o subscripție pentru traducerea **Vechiului Testament**, pentru care este nevoie de o subven* ționare puternică și continuă, timp de cel puțin trei ani. Sorții cei buni ai literilor românești au făcut ca singurul transcriitor cu ponderă egală originalului, să fie Gaiaetion, care dispune în mij* loacele lui de esențele pînă la nuanțe și dincolo de ele, ale subtilului, amarului și suavului cu care au fost scrise Sfintele Scripturi. Universitatea poate spori de zece ori mai mult ca azi: Gaiaetion nu se repetă. Dacă în timpul lui un artist este unic, unicitatea lui trebuie normal folosită timpului întreg al culturii românești: iată noțiunea care lipsește Statului și organizațiilor de cultură.

Dar sorții cei meschini ai culturii românești dispun cu totul întrtaltfel. Artistul e silit să se încurce și să se împovăreze în ițele sociale, pînă la desființare; și atunci cînd a crăpat subt povară, fără să fi putut da limbii lui întreaga și adevărata

lui sfortare, e felicitat de ipocrizia contimpora* nilor de prea puținul pe care ba făcut.

Nouă ni s#a părea că intențiile de la banchetul care n#a avut loc pot să fie puse în acțiune. Că traducerea Bibliei întregi trebuie făcută de singurul om în stare să<i dea echivalentul românesc, este o datorie față de limbă, față de rostul ideal al cărturarilor noștri, nu mai vorbim de industriași, de financiari și negustori, care pot fi îndemnați fără, credem, prea multă greutate, să colaboreze la o inițiativă literară de această importanță.

Ba, poate, că se va putea face mai mult: o editură care să subvenționeze efectiv scriitorii aleși pentru producția anuală a cîte unei cărți bune. După o socoteală elementară, lăsînd unei organi* zații editoriale făcută cu principii noi, chiar facultatea să cîștige pentru fondul ei general, cheltuielile de subvenționare integrală a scriitorilor se compensează în cel mai rău caz cu vînzarea cărților editate.

III*

Prietenul nostru Gaiaetion, Gala Gaiaetion, preot după Irinduaia lui Melchisedec și artist după a lui Dumnezeu, s-a văzut consacrat prozator într-un conclave, care cuprindea scriitorii de calitate domnilor Octavian Goga și Sadoveanu, două autorități literare libere, neîmpărecheate cu Universitatea sau Cursul secundar. După una din versiuni, poate cea exactă, povestitorul cu slova de aur a întrunit unanimitatea sufragiilor pentru un așa-numit premiu, pe care, după ce a fost desfășurat la elevi, au început să-l ia profesorii. Aceeași versiune narează că după vot, adică după o hotărâre definitivă, a urmat un răzvod, adică a doua hotărâre definitivă, datorită intervenirii domnului Iorga, ca reprezentant al ordinii și disciplinei. Intrând în munci, rectorul «a supărat foarte, a ocărât și a propus pe domnul Rebreanu, pe care anul trecut, când nu putea să-i joace piesele de teatru — domnul Iorga e și un teatralist iar domnul Rebreanu încă nu devenise director de teatru — l-a refuzat cu aceeași vehemență sub cuvântul că în **1928** actualul director al Teatrului Național, era un trădător de patrie. Ce «avea de-a face căciula cu prefectura singur rectorul, care încă nu era rector, putea să știe. Facă Domnul ca peste un an la sorocul

** Acest text a fost inclus în mod greșit în cuprinsul votumului Scrieri ij.*

premiului, dacă Ministerul artelor nu va avea destulul simț de măsură să-l desfășureze de cu iarnă, Gaiaetion să fi fost scris o cronică dramatică favorabilă domnului Iorga, adică să-i fi dat un acout intelectual: scriitorul va fi premiat cu propunerea rectorului.

Domnul Iorga avu și această inelegantă. Înălăturînd pe Gaiaetion de la expresia reală a premiului — o sumă de o sută mii de lei — se va fi simțit mulțumit. Un soldat asasina un om pe cîrop, odată, pentru o țigare, pe care o ținea la ureche — și un vîntor ne-a afirmat odată, certat de noi că ucide natura, excitarea lui morbidă dinaintea ființelor în zbor și în mișcare. Dacă ne-am osteni să căutăm în literatura lui Freud sau a lui Krepelin, probabil că am găsi undeva, prin sîngiuri și bucățelele de ficat ale unui capitol, sămînța psihologiei domnului rector.

Desigur că nu ca să deplîngem satisfacția dublă a părintelui Gaiaetion, poftit să șadă și poftit să se scoale, de la aceeași masă în aceeași zi, de către aceleași gazde, improvizăm rîndurile de față. Vrem să constatăm altceva, un fenomen de salbaticie la unii din intelectualii noștri, fenomen monstruos și bastard în ritmul sufletesc al poporului nostru, cu care chiar unii deputați ai aspirațiilor lui, înflăcărați! lui apostoli, de cele mai multe ori cu de-a sila și fără să fie poporul întrebă, n-au comun moralmente nimic. Dacă te găsești cu roata ruptă într-un sat, unde baba văduva își mulge vaca, pe cînd scoți găleata cu apă din puț, ca să te adăpi, baba strigă la dumneata și te cheamă să «ți puie la gură oala cu lapte cald, pentru dumneata și pentru pomana morților ei. Seara, săteanul te oprește să mîi la el și ți pune din toată sărăcia în ranița de turist un miez de mămăligă și o coaje de caș. Dărnicia lui ca și a semenilor lui din oraș este unanim recunoscută la români.

Furia literară și otrava politică, străine românilor care de»a dreptul din brazdă și de la vatră, e fără cruțare la betegii mai mari și mai mici ai unui intelect, românesc în porniri și vrăjmaș în rezutate. Pentru_că ajscnsjℓe ce_jjo^i^^ ca^lții^u^ti^se refuză_ elogiul, _pe care ai dreptul să scuipi, ca șfpe poeziile tăTe, dar ți se ia~plinea ^HjT^pVjțiasă,^3in Ihina"șPdintre glngifși dacă ai apucat să ingfiîți unT dumaticat,' ești chinujt_.sâ*l verșiTîentru că nu teăitovit' Ia coarne cu coarnele mari ale unui călăreț cultural cu schimbul, el se ține după tine, te urmărește unde te hodinești, ca să te înțepe să te scoli, îți răstoarnă blidul dinaintea căruia țbai așezat animalul în genunchi ca săd ospătezi. Te spune vecinilor că mănînci muște că ai avut o mamă curvă și un tată falși* ficator de bani, că practici moșitul ilicit și raclajul. Se duce la prietenii tăi și te mîzgăleste. Dacă «ar sîa~în~TnTnX~șlhuT«ar fi pînXlă urmă teamă căd dai cu capul de păreți, ar intra în casa ta deghizat ca să*ți prindă copiii și să le scoată ochii cu briceagul.

De unde ați moștenit, voi, oameni răi și abjecți, așa excrement de suflet și așa puroi de sînge? De unde veniți șt cine v*a fătat? re voi nu vă supără nicidecum existența pustuitoare a numărului res*pectabil de brute, care dau peste voi. Acelora le sărutați cauciucurile băligate de la automobil - - dar nu vă lasă să trăiți Gala Galaction!

1929

IV

Gala Galaction împlinește vîrsta de optzeci de am

Nu știu dacă de prea multe ori cîte doi din contemporanii noștri pot să*ți spuie că s*au cunoscut acum șaizeci de ani și că prietenia le*a durat senină, credincioasă și nestingherită, șaizeci de ani. Noi, Galaction și mai jos iscălitul, aducem această simplă mărturie pentru noi, ca doi plugari vecini, întlniți primăvara pe brazdă și aprinzîndu<și unul de la celălalt luleaua. In luleaua sufletului nostru mai stă vie în mahorcă, o fărîmă de aur de jar.

Neam cunoscut în căminul lut, așternut cu scoarțe ji cu perdelele atîrnate în ferestre, năframe de borangic. Săteanca teieormăneaaă, maică*sa, de*o incomparabilă, copleșitoare, gingașă bună*tate, îi zicea fiului ei cărturar, cu sfiala respectului, Dumneata... Taicăis u^cînd nejamcunoscut^mu*rise^ Simpatiile lui literare se opriseră cu devota*mentul unui cult, Ia frații Edmond și Jules de Goncourt și la Gheorghe Coșbuc, citat la orice răs_pîntie de dialog.

In casa din strada Semicercului (mai este? nu mai este?) ne întîlneam cîteva tinereți începătoare, vreo șase băieți simțînd în ei ca o chemare nelă* murită, dar incredințați, fără pic de orgoliu, ci în smerenia cinstită a sensibilității, că nud va înșela chemarea. Se pare că, înir»adevăr, n*a fost chemarea strîmbă. Ea nu ț'a mințit mat mult

Jecît pe floarea de păpădie, răsărită prin urzici,
la zăplaz.

Cei mai mulți dintre ucenici condeiului adunați
în lungul pridvor al casei de prietenia literară,
deocamdată naivă au pierit câte unul, cel din
urmă Nicu Ilocea. Mai trăiesc doi dintre toți,
Gaiaetion, la optzeci de ani, și îngâimătorul
acestor aduceri aminte, la sorocul unui an mai
puțin.

O lacrimă, pe care nu aș vrea să o explic, mă
împiedică să mi duc bucuriile amintirii pînă la
capăt, întrerupte de o trădare a creierului, ostenit
de a fi fost prea mult muncit. . . Șaizeci de ani de
osîrdie și canon echivalează cu o epocă de zdruncin,
abnegare și jertfă de sine. . . Dar lacrima nu trebuie
să biruie la stîlpnicii rămași de pază pe hotare,
virtutea și rîvna. Nu!

Ce însemnează pentru scriptura graiului ro*
mânesc prezența lui Gaiaetion în secol, nu se
cade să fie spus de prietenului lui, parțial, căci e
stăpînit încă de o emoție de acum șaizeci de ani,
la citirea manuscrisului **Moara tui Călifar**.

După Alexandru Odobescu, careți supraveghea
cu asprime mărginirile, ritmul, încrucișerile și
încovoiala frazei, denumite stil, Gaiaetion e cel
dîntîi artist, în timp, al verbului inefabil și virginal.

19 / 9

V

Votam să *i însoțesc umbra cel puțin cu condeiul
încă din ziua în care se desprinsese de el. L«am
ridicat de câteva ori din călimară, în deșert: parcă
murise și condeiul.

Se înfierbîntau pleoapele și lacrima îmi șoptea:
în pacea definitivă dă «i pace și tu.

Lacrima avea optzeci de ani de viață și șaizeci
și cinct de prietenie, răbdătoare la toate furtunile
și dezbinările încercate.

Porniserăm odată la drum vreo șase feciori,
șase adolggcenti. Unul cu frații Goncourt în
ghiozdan, celălalt cu Jules Laforgue în buzunar.. .

Grigorescu va. WOSicî. de tînar, U_Paris, JJașcam»
a murit mțx<jj_cjjgdră profesor universitar, Vasile
Dumitrescu rebotezat de Gaiaetion, Uernetrius,
șha închis ochii întrmn așternut de chiruxgie^Șa^
renga s*a pierdut în negurile unei înserări, iară
să mai poată ieși din ea. N. D. Cocea și<a lăsat
mîinile pe piept întrnun spital. Acum se stînsese din
constelația lirei și Gala Gaiaetion. Mai rămîne
unul... Pe cîtă vreme, nu știe nici el, nici iritarea de
o prea lungă durată în posibile renașteri succesive.

Rămîne să se spuie întralte pagini, viitoare, ce a
trăit, îndurat și împlinit omul și scriitorul, întno
viață frămîntată, cu bucurii puține, pe care florile
proaspătului mormînt nu le mai pot împlini.

1061

141

VASILE ALECSANDRI

Norocul favorizează pe morți.

Alecsandri a fost întodeauna prea puțin citit. N»a iscat pasiune; n»a supărat pe nimeni și nici fericiți n»a prea făcut. Versul lui e liniștit fără adâncime, e clar fără lumină, inspirația lui e satisfăcută. E un poet pentru după*prînz și pentru cititorul care ia la prînz și un *liqueur* — unul singur. O bună parte din societatea cu dare de mîna se găsește într*o permanentă senzație de după prînz și un *liqueur*.

Alecsandri înfățișează « buna dispoziție » în poezie, și câteodată pe cea mai excelentă. Monumentul lui ar trebui conceput cu o delicioasă havană de bronz în dreptul buzelor surizătoare, fără motiv. Havana morală a poetului niciodată nu s»a stîns și nici zîmbetul cel fără de motiv.

Portretul lui e atît de corect — ca și poezia, ca și versurile în care poezia lui s»a strecurat.

*«Latina gintă e regină
întrtale lumii ginte mari
Ea poartăm frunteto stea divina
Lucind prin timpii seculari.»*

Ce corect! și ce plin de niște cuvinte, la care noi nici nu ne gîndim. Alecsandri nu poate seri așa ceva decît în redingotă, manșete, cu cravată nouă.

*«Tu care ești pierdută în neagra vecinicie
Stea dulce și iubită a sufletului meu. . . »*

în neagra vecinicie! . . nu»i așa că e fals pentru Alecsandri? El nu trebuia să scrie așa, pentru că nu era nici trist și nici zguduit cînd s»a gîndit la femeia iubită: el era după-prînz și după *liqueur*, în cele mai bune dispoziții de*a scrie cîteva versuri.

Totuș, Alecsandri e, ca să zicem, admirat peste puterile lui. De ce? E un poet norocos. Statut nu poate uita că el a fost și ministru. E un poet Excelență. Apoi, mai ales el a lăsat și o proprietate rurală, după moarte, pe care o celebrase cu entuziasm: era a lui, erau Mirceștii, nume frumos! Proprietatea, întreținută de venerabila doamnă Alecsandri, văduva poetului, există și azi. Nu»i casa dărăpînată a răposatului Creangă, mm odaia de hotel a lui Eminescu — e o proprietate de bună societate. Cadrul potrivit pentru o mare aniversară, la care toată lumea binecrescută poate să ia parte, fără să»și strice jobenul în pragul de sus al ușii, fără să se mlnjească de var. E comod chiar pentru glorie, să poată șede în jilțurile sufrageriei.

O însușire incontestabilă a poetului a fost că el a putut să fie de actualitate și ocazional. în tema războiului din 1877, el a scris un rînd de bucăți în versuri extrem de binevenite. Poet regal și de Stat, el a știut să puie la contribuție Monumentul. Astăzi, el ar seri, dacă mar fi murit demult, o sumedenie de poezii fastuoase și splendide, mai cu seamă că, după opinia unei rime oarecare, născută cu ultimele revărsări de presa cotidiană, scriitorii în viață au defectul de*a nu fi în actualitatea cea mai arzătoare. . .

Pentru nenumărate pricini, Vasile Alecsandri e, prin urmare, un mare poet. Lumea va continua

sad sărbătorească fără ad citi și va citi în schimb pe Eminescu. [. . .]

Altă voce, nu este așa? alt vocabular, altă stranie tărie, întoo idee pe care Alecsandri a cuprinsa în toate stihurile lui, calm și ceremonios.

191 r

11

Literatura noastră se mai găsește, în ceea ce privește frecvența publică, în stadiul curselor de cai și din pricină că interpretii sentimentului de umanitate sînt, aproape exclusiv, tinerii din fragede vîrste, pripiți de o sevă exuberantă, cînd se vor* bește de un poet, el este imediat înhămat la o problemă. Care e mai mare, Alecsandri sau Emi* nescu? Generațiile anuale sînt mînate de o însu> flețire de recorduri.

Este adevărat că, redusă la acest element, lite* raturii îi lipsește, cum se constată pe altă dia< gonală a chestiunii adesea, o așamumită critică și mai ales o sumedenie de critici, care au început să fie atît de necesari ca și suma poezilor, ob* ținută în șaiszeci de ani de floricultură mentală. Pentru inventarul materialului literar, datorit unui mare număr de scriitori, apăruiți în sălbătecia naturii, ca buruienile cu aromă, e nevoie într* adevăr de un serviciu de botanică inteligentă, căruia nu i se consacră încă profesorii.

Critica se produce după normele poeziei, în tablete, sonete și epigrame, documentate de inspi» rație și fantezie, măsurînd proporțiile și referim du'se la un raport, aproximativ.

Metoda, din punctul de vedere al agrementului și al variațiunii, nu lasă mult de dorit, căci sea- mănă cu excursiile și dă plăceri divizate, după un program circular, în momente și submultipli

de moment. Dar e o metodă fără memorie și stabilitate, în care secunda împiedică priveliștea veacului și a timpului: ghemul trece prin urechea acului în fragmente, și pe cînd sînt cusuți nas» turii, se desface haina. Lucrul care se cheamă cultură și care justifică în ansamblu o activitate de la pană la pană și de la generație la generație, împletite împreună, pentru a prinde la un țarm definitiv vasul fantomal, se execută cel mai puțin și nu se mai face deloc.

Vasile Alecsandri, de care gazetele și publicațiile literare își aduc din cînd în cînd calendaristic aminte, ca să ceară unui colaborator un articol ca un acces și un fel de judecată în patru linii telegrafice, n»a ispitit cu personalitatea lui răgazul și onestitatea profesională a nîciunuia din acei literați constructivi și organizatori, pe care îi oferă studiul universitar și catedra. În aprecieri provizorii și în instantanee mici de « Kodak », se cuprinde cînd un port cînd altul din trecutul literaturii.

Dar de acest grav inconvenient nu suferă numai literatura. Amatorismul e tot atît de bine reprezentat în științele legate cu pămîntul românesc, în cereale ca și în petrol, în geografie, în meteorologie și chiar în geologie, pentru care a fost creat un institut, cu desfășurarea infinit de lentă. Am putea afirma, fără intenții jignitoare, că regiunea științifică cea mai exploatată aparține medianei și în special diviziunii ei principale, a nașterilor — și acest lucru, probabil grație torentului neîncetat de viață, care bîrriuie de la sine și ne silește să ne ținem după spumele lui.

Ne găsim încă și desigur din cauza unui progres forțat, în starea sufletească a nerăbdării, sporită de plictisul în care se rezolvă acest sentiment. Un zigzag furtunos ne aruncă de la o preocupare la alta, hora vieții noastre a încăput întîm ritm

artificial, fiecare din noi face într-o săptămînă călătoria repetată de cincizeci și două de ori pe an a lui Cristofor Columb, pe un spațiu de un kilometru pătrat.

Remediul acestui patinaj, deghizat în zeci de costume diverse, ar fi venit de la studiul lui Diogen, neturburat în cîrcoferințele lui, la gura unui butoi răsturnat. În bibliotecă și în universitate inteligența românească și ar fi putut găsi un tempo și o dimensiune constructivă, răpită de evenimente precipitate în viața noilor ei generații. Ea nu s»a putut folosi măcar, ca la catolici, de liniștea răinștirii, de grija împăraților și a papilor. Biblioteca a intrat în geamantan, cu oglinda, cu peria, cu papucii și cu săpunul de ras și ca la niciun popor în vîrsta lui de formație, politica a intrat lătra» toare și injurioasă în toate activitățile, știrbindude pe toate și devenind instrument de selecțiune în toate profesiile, meșteșugurile și artele — și în poezie.

Singura școală în care se mai poate refugia, într-un program forțat ca un coș-de raci, o preocupare, neîncetat asaltată de preocupările concurente, se poate să fi rămas liceul, unde provincia mai ales, numără profesori de merit, agitați însă de o autoritate sîcîitoare. În universitate începe numaidecît, la cele mai multe facultăți, amatorismul. Profesorii caută febril cu totul altceva decît mulțumirile, desigur măsurate în suprafață, ale catedrei și studenții sînt atrași în orba lor pasională. De cîte ori universitatea noastră creează tipul meditativ, indispensabil circulației culturale pe altitudini, acesta se declasează, ca un invalid. Studentul se refuză profesionalmente cu întreaga lui individualitate profesiunii în perspectivă, la exemplii profesorilor lui, absenți din stricta disciplină.

Mai este vreme pentru Alecsandri, un clasic al literaturii? Cine e mai mare, vrem să știm, la

ghișeu, Alecsandri sau Eminescu? . . . Dacă e mai mic nu interesează. Dacă e mai mare, de ce ar interesa mai mult? Nu e mai literar să lăsăm libe>lula să doarmă, învăluită în ciripitul luminii și al ceței alburii de la Mircești, pe mormîntul poe*
tului liniștit?

Și să vorbim de el, peste cincizeci de ani, cînd temperatura bolnavului nostru va fi scăzut. . .

i , j o

CONSTANTIN MILLE

Viața activă sporește avuția certitudinii și a îndoielii prin afirmație și tăgadă și în pulberea răscolită de luptă, adversarii se lovesc și seucid pe ghicite. Dar cînd azurul a cernut bobul mărunt al umbrei și a strecurat colbul ridicat pînă la ceruri, rămîn în ciur cîteva scînteii și un praf de lumini siderale.

Secunda morții nu seamănă cu niciun timp al duratei și iscarea ei schimbă sunetul pietrei care a zburat, a căzut și s'a oprit. Ceea ce a fost exis* lentă, devine o viață și ceea ce fusese viață se face pildă. Constantin Miile are acum un început și un sfîrșit: între aceste două termene simetrice se pot însuma exponenții cifrelor lui.

Deși meșteșugul gazetăriei se învecinește cu toate activitățile și le însoțește pe toate, reprezentînd cu o nobilă resignare un moment între literatură și gîndire și un moment din circulația fiecărei opere și acțiuni, Constantin Miile nu a fost un bărbat politic, niciun cugetător social, niciun scriitor și nici măcar un gazetar în înțelesul lui Clemenceau, lui Harden sau al lui Rosetti (C. A.). El nu a strălucit cu o genialitate particulară în presă sau advocatura. El a fost mai mult decît atît și a realizat incomparabil mai mult decît geniul agitat, clocotitor, provizoriu, instabil și transfug. El a realizat un criteriu și un nivel.

Este infinit mai ușor de mînuit o praștie sau o lance decît echilibrul unei balanțe. Constantin Miile este întemeietorul unei prese, care fiind în acelaș timp socialistă, burgheză și naționalistă, nu a fost nici burgheză apăsătoare, nici naționalistă șovină. El a creat presa respectului de oameni, de libertăți și de dreptate; a creat o opinie publică și o mentalitate. Acțiunea lui s'a tradus în viața publică printr'un spor progresiv de civilizație; ea trebuie categoric precizată acum cînd tendințele unei părți din presă năzuiesc la obscurantism.

Constantin Miile a fost un mare cetățean; un cetățean în sensul francez, helvetic și american al acestui cuvînt degenerat.

Constantin Miile a fost un îndrumător.

1927

II

Pe cînd ziarul *Adertrul* își instalase bturourile în pasajul «Vtllacros», aveam vreo 'cincisprezece ani. Alexandru Beldiman, întemeietorul gazetei, o ceda lui Constantin Miile, un tînăr avocat socialist, încă fără nume în presă, cedîndu*i numai un titlu și o lozincă: « Să te ferești, române de cui strein în casă », dimpreună cu o reputație de foaie antidinastică și oarecum republicană, nu fără o intenție de naționalism.

Cu timpul, ziarul șba lepădat dimpreună cu lozincă de pe manșetă și obiceiul de primăvară: «Zece Mai, zi de doliu», o zi cînd numărul acestei sărbători naționale apărea cu pagină ceruită. Constantin Miile a înțeles romantismul protestării cotidiene și tot ce era perimat în atitudinea de mușchetar a fondatorului, pe care l vād și acum la fereastra din strada Cosma, pe unde mă duceam la școală, frumos, trecut și cu barbișonul epocii.

Moravurile vremii erau îndrăznețe dar și absurde și se repercutau pînă și în licee. Intr'o seară, împins de gloata clientelelor de partid, am asistat la devastarea redacției *Adevărului*. Firma doborîită era bătută cu ciomege și se aruncau prin vitrinele sfărîmate, în pasaj, broșurile inofensive. *Scrisori către țărani*. Cred că mba mai rămas șt azi pe undeva exemplarul cu care msam dus acasă. Devastarea se petrecea neturburată în fața Prefecturii de Politie . . .

Din pasajul «Viilacros» («ori Mâcca») Constantin Miile și-a mutat ziarul, din ce în ce mai căutat și mai citit, în palatul de mai târziu; era să spui: actual. . . Primele mașini rotative aduse în țară au fost ale lui Constantin Miile, ca și prima redacție civilizată. Redactorii, instalați confort tabu, erau distribuiți în camere deosebite și, în pașatul propriu, cu mai multe etaje, se putea respira un aer sănătos.

Adevlru și ziarul *Dimineața*, creația integrală a lui Miile ajungeau la un tiraj nemaiațins și Ta apogeu, devenind o universitate. Nu cred să se găsească în ultimele patru-cinci generații de intelectuali un singur student sau liber-profesionist, care să nu fie trecut cel puțin o dată viața lui pe la *Adevirul*. Oamenii aflau întodeauna acolo bună primire și, la nevoie, o consolare. Consolările erau de multe ori administrative: cine a cerut, la o mare trebuință, un concurs, fără să fi primit de la Miile un bon de cassă, câteodată decisiv pentru toată viitoarea carieră?

Constantin Miile e ctitorul celui mai liber ziar cu puțință și al unei școli de libertate, rămasă fără profeți. Ca organizator din nimic al unei vaste instituții de presă, unde au învățat să gândească politic masele de cititori, Constantin Miile e unicul exemplar de claritate și energie în mișcarea intelectuală românească. La *Adevirul* apoi, nu s-a pomenit niciodată acel spirit de emfază, de falsă catedră și de căprărie obedientă, comun tuturor ziarelor noastre din timpuri. Dimpotrivă, o atmosferă de totală colegialitate domina forfota continuă a publicului atras de ospitalitatea intelectuală, a celei mai de sine stătătoare tribune.

Pedagogia marelui dascăl de civism și eleganță profesională s-a întemeiat pe discuția slobodă a tuturor problemelor politice și sociale și pe respectul cuvenit adversarului onest și leal. În istoria

politică a țării, încă nescrisă, nici măcar începută, Constantin Miile și școala lui au meritul de a fi creat și dezvoltat opinia publică și românească vie, pe care evenimentele, terorismul și fanteziile extravagante n-au fost în stare a le înnăbuși. Să dăm Cezarului cea a Cezarului.

Dovadă, trecerea de care se bucură și astăzi *Adevirul* fostul ziar cel mai independent. A fi independent este a păstra o distanță egală față de toate pozițiile standardizate.

947

H. SANIELEVICI

iată o carte asupra căreia ne«am mira să nu se aștearnă cea mai onorantă tăcere. Ea se cheamă cu titlul doct și moderat: **Cercetări critice si filosofice**, și autorul lor, H, Sanielevici.

Va fi tăcere pentru că domnul Sanielevici e un * tip » incomod, gîndește și operează. Și domnul Sanielevici se prezintă ca o inteligență nouă. Dacă nu va fi tăcere, are să fie distanța. Pionii univers» tari îl cunosc și au priceput încă demult că între aprecierea lor și ci, va fi întodeauna o diferență, cu neputință de încurcat în niscaiva fraze. Ei vor face cel mult ca poezii, admirînd brazii și nepu* tîndu»se urca în crengile lor. **Ca pique**. . .

Pe învelitoarea cărții sale domnul Sanielevici a gravat un Archimed simbolic, preocupat să preci/ zeze creștetele triumphiului, pe nisip. Autorul se găsește puțin în situația geometrului grec, cu trei legionari în spate . . . doctori în filosofie.

Asupra calității de moral a domnului Sanielevici nu ne»a trebuie decît o dovadă. în sala de conferințe a «Fundației Carol», domnul Sanielevici inaugura un cenaclu de filosofi/amatori cu o conferință de nivelul căreia neam face o idee citind în volumul apărut ultimul articol: **De la critica literară la biologia mamiferelor**. Ne găseam în publicul nespecialist, compus din vreo trei sin» gure persoane. Conferențiarul aducea subt pla* fonul boltit pe mediocritatea locului, probleme noi

și o personalitate neprevăzută. A vorbit un ceas în fața unui auditor care lua note. Am examinat auditorul.

O șoaptă ne spune că toți chibzuitorii conferinței erau doctori cel puțin, ai universității lui Mirandola. Cam toți de vîrsta lui Crist, ei pose* dau, evident, mult mai multe adevăruri decît fiul lui Dumnezeu. Ți se strîngea inima gîndindu<te la volumul de erudiție și de supremă înțelepciune distribuit în cei vreo cincisprezece doctori și o domnișoară urîtă. Gestul lor frecvent, două degete pe frunte, deschise ca un cîrlig de rufe, făcut cele» bru de fotograficul criticului Lovinescu, în prima lui pubertate, le dă o expresie rîdiculă și solemnă.

Președintele acestui cenaclu era ochelarul domnului Rădulescu Motru, apis literar. Un moment, șba făcut apariția, cu o traistă roșie subsoară, răzbată pe fesă, alt învățat, Mihalache Dragomirescu, prevăzut subt gură cu o pensulă ton fecal și gen barbișon. Simțind că e vorba de **altceva**, puternicul critic se strecura în vîrfurile ghetelor cu elastic, afară. Discuția ce avea să urmeze putea să se bergeata.

Discuția, în sfîrșit. . . Ideile domnului Sanielevici fură criticate, combătute, trecute prin raț* nerie cerebrală a domnilor din față. Cîteva cu fălcile late cuvîntă mult.

O singură obiecție: « colegii » domnului Sanielevici se războiau cu el în privința unor idei pe care nici nu le emisese, de o banalitate pură. Conferențiarul trecu pe lîngă intelectul atîtor doctori, ca o pasăre cu aripele mart prin fața unul rînd de stîlpi telegrafici. Nenorociții, n*au înțeles o iotă. Niciodată nu ni s»a părut mai stupidă filosofia, ca atunci, cînd atîția eminenți lingeau bolovanii ei.

Domnul Sanielevici e și un ins ciudat. în loc să caute succesul facil al carierei făcute și victorii de polemist, înzestrat cum este cu un tăș de judecată

prompt și radical, și cu o pană plină de un minunat venin, el într-o bună zi, profesor de Stat și invitat prin urmare la o agreabilă existență de vegetal înfloritor în politică și roditor în finanța, nu făcu cel puțin pe naționalistul și plecă să reia studiile de* a capo și să învețe antropologia. . .

Pentru această ispravă, Universitatea, sîntem convingiți, îl repudiază. Și em dreptul ei. Cine nu se învoiește cu un arivism ușure și se vădește vizitat de probleme, poate să stea deoparte, jucînd pe Spinoza într*un ungher de stradă, șt pe savantul la el acasă. La Universitate nu se umblă cu mof* turi. Acolo; una din două; ori te hotărăști să fii un bun idiot de Rădulescu, Dragomirescu, Lovinescu, ori n*ai de ce intra.

Oricum, știința, care profesată cum o înțelege domnul Sanielevici, e o artă superioară și o arcană, are în persoana scriitorului nostru un mare mi* sîonar...

1916

C. A. ROSETTI

în vreme ce două fracțiuni conservatoare se sforțau la « Dacia » să cîrpească fresca națională din care, prea mobile și prea puțin aderente cu fondul, sfârîmăturile lor au căzut de atîtea ori — pe o piață a Bulevardului, partidul liberal sîrbă. torea, în persoana lui Rosetti, puterea lut și solida* ritatea lui istorică, cu sineș. Iar efortul celor două țărîni se arăta cu atît mai ridicul în acea duminică vastă de ceruri sincere, deschise peste orașul che* mat să centreze toate spițele românești, încît pett* cele izolate nu izbutiseră să găsească măcar cimen* tul sau cel mai puțin un clei durabil șapte zile, pentru lipirea tor între ele . . . Impresia generală pe care o lasă ziua centenarului Rosetti se schi* țează ca o fntînă abundentă și torențială, alături de care zac două urcioare sparte, cu apă turbure la fund.

La « Dacia » se discuta supremul punct de ere* dința al unei acțiuni politice, refugiata din Ardeal în hale; ieftinirea trufelor, trebuincioase delicatei digestii a boiernașilor parveniți, cu cincisprezece bani de bucată. în Bulevard, așezat în jilț, omul de bronz al unei splendide generații, primea, ca o zeificare a muncii și a disciplinei, omagiile vea* cufui sosit.

Rosetti nu e însă numai omul politic al unei grupări revoluționare, care a clădit o Românie — atunci cînd ar fi de ajuns să umble cu fantoma lui

de amintire și de lumină în viața noastră superioară subț această singură simbolică formă. Rosetti atrage simpatia și venerația minților și sensibilităților celor mai diverse, ca un poet, pe care toată lumea îl citește și din care fiecare înțelege un crîmpei. **In** ceasul cînd lumea românească, destul de adîncită în propria sa personalitate, încă necunoscută, se va ridica peste zile și momente, și, liberă de ucenicia datoriilor, se va contempla în haosul ei trecut — agitat de vârtejuri și urzit din preludii de zare — ca să și cheme părinții la viața senină a unei istorii cristaline și să și orînduiască genealogia culturală, atunci Rosetti va fi, printre cei dintîi, scos din marea lui nebuloză și, construit din nou de mîinile unui artist genial, născut din țărănime, va li așezat pe treapta ei în picioare.

Rosetti e figura pe care șho pot revendica, deo» potrivă, și bărbații de Stat și oamenii contempla» tivi. în spiritul lui au încăput și ordinea și romanismul. Manifestările lui politice și sociale au înto» deauna și puțină fantezie și un punct de artă. Ideile lui, totuș clare, sînt decorative; o ghirlandă de roze trece de* a lungul vieții lui prismatice și sumbre. El e un om care nu poate să uite peizajul mistic, de origină, al omenirii. Capricios uneori, uneori straniu, neîncetat arzător, cel dintîi ziarist român a fost să aibă somptuozitatea și valoarea unui întemeietor.

Scrisul lui are linia largă și viziunea depărtată. Cît de frumos și de puternic se vădește subț pana lui cuvîntul « Libertate », unul din cete mai trăda» toare și mai ingrate pentru scriitor, alunecător și banalizat în cele mai multe pagini de literatură. De cîte ori îl scrie, Rosetti îi face cuvîntului față și cadru. Examinați la alții și la moderni valoarea cuvintelor cardinale — și veți deosebi parcă și o cantitate prozodică alta. Cuvintele, îndeobște moarte, din pricina celui ce le sapă, ca pe niște

morminte, suferă la Rosetti de o frăgezime pură — și au solia lor naturală. Și ele idea e*ntodea* una profundă și sinceră, în orice caz și bărbătească, Filosofia își atribuie cu voioșie gîndiri de felul acesteia: « *Plîngerile ce s<au făcut contra isractifilcr nu înseamnă că religia să poată avea vreun loc în orice respingere li star face de la drepturile politice în l\cm3niai>* — și fraza, scrisă în і&у6 aparține unui scriitor de cea mai autentică aristocrație.

Rosetti a murit în **1885**, de curînd. Și totuș, sau tocmai din această pricină, e puțin cunoscut. A fost un visător cu o reverie imensă și un bărbat, ne spun bătrînii, obișnuiți să armonizeze, frumos.

TOMA FLORESCU

Domnului ministru Goga

Să vă povestesc cum ham întâlnit pe Calea Victoriei pe Toma Florescu.

Toma Florescu? Da; gândiþbvă puþin. . . baþi ghicit. Exact. . . autorul unei epigrame care «a recitat adeseori în Bucureþti, vreo zece ani. Nu e prea mult într«o viaþă! Toma Florescu a scris, recunosc, mai puþin ca domnul Const. Bacalbaþa, care publică pe zi cîte cinci articole de învăþăminte și directive pentru toată suflarea politică a țării. Geniul lut Toma Florescu a fost puþin și ba vărsat întreg într«o lingură de literatură. Nu era un artist, știți, un artist, nici poate că un maestru, știți, un maestru. Unde Caragiale făcea cozonaci, Toma Florescu a făcut tâiþei.

Dar Toma Florescu era un confrate; plutea — satelit al unei himere — într*o atmosferă de rota* tive. Fuma în redacþii, azvîrlea fumuri de țigare în crema bășicată a scuiþătorilor de subt biurouri, înjura pe paginator, trîntea uþa directorului, remar* ca idioþia contimporanilor; era întrmn cuvînt, un om de litere și un ziarist. Și pe buza inferioară purta cocarda vînăta a unui cancer precoce, care ma mai izbucnit, ca o ventuză de viciu în perpetuă excitare.

E îngrozitor, domnule Ministru. Liam revăzut pe acest om care m*a recunoscut, în linia vitrinilor abundente, din faþa Teatrului Naþional, în zece ani epigramistul s*a transformat fantastic. El dibuia

pe frontiera ancestrală pe care omul a săritio în două picioare cu cîteva mii de veacuri înnaintea epocii de piatră. Fiinþa lui a trecutto îmiapoi, comutată în jigănule sălbatic, în dobitoacele ce se vor fi sfiþiat pe atunci. O barbă de goril bătrîn îmbracă figura lui de lup improvizat. Cămaþa lui a fost cîndva o cămaþă, pe care acum o ascunde cu gulerul hainei fără pulpană, ridicat și ținut ca o mască rebelă pe o jumătate de cap. încâlþămin* tea Iui Florescu a luaf formele de gheare, ale vulturului căzut din ceruri printre găini, pe un plisc rupt în porumb.

E mult mai lesnicios de jucat decît de *scris* un nebun. Cuvîntul mare scînteia și rapiditatea mișcării unui spirit dement mînat de neprevăzut; el nu se deschide Ia trecerea lînoasă a fantomelor cu liniþtea sigură a nebuniei. Toma Florescu tras ieste schematic într«o regiune de schiþe, peste care mba afirmat cu gravitate că domneþte.

— Ce faci? bam întrebat cu o tristă ipocrizie?

— Sînt Rege, . .

De ce v>am scris de toate acestea, mă întreb mirat, domnule Ministru. Ce puteþi face dumea* voastră pentru un alienat, dintrfun buget al arte* lor haotic și el ca toată Mărcuþa? Căci scriitorii asociaþi nu făc bieþii nimic.

Cine știe, poate că poetul. . .

BEETHOVEN

Scoborînd cîteștrei de pe motocicletă, începuse crepusculul să*și topească borangicul în helestaiile nopții și muntele pe care ne aflam, părea ridicat în fundul unui mîl secular. Eram ca niște fantas<tici exploratori ai unei Slbii de ocean interconti* nental, conturile se urzeau cu întunericul crescînd și formele noastre pierdute păreau țesute întrmn covor imens, cu chenare de stele și ciucuri de argint. Ivirea lunii ne desluși pe platoul din munte, ca pe niște scafandri. Nichelul strălucea încovoiat la ghidon, spintecat Ia furci, rotund la ochii monstruos! de con trunchiat ai lanternelor.

Hotărîți să facem aci un popas pînă La ziuă, puserăm jos sacii strînși în curefe pe umeri, scoa* serăm cufărul din chingile lui de pa **ataș**, și în zece minute *interiorul* nostru de dormit era con* fortabil mobilat cu pături întinse. Pentru even* tualele neplăceri ale nopții purtam cu noi două revolvere automate: le spînzurărăm în brad. Făcu* serăm toată iarna exerciții de precizie în capetele unui stîngen de lemne, pentru mînuirea fără greș a puștilor noastre de buzunar și siguri de noi, ne puteam odihni liniștiți în durata călătoriei noas* tre, prin toate adăposturile provizorii, de piatră, de vegetație și pămînt, pe care natura le*a pre* destinat fiarelor și oamenilor liberi. Dumnezeu așa a întocmit viața, ca să îți aperi singur și bucu* ria și durerea, cu îndîrjire și bravură, fără să te

mîhnești dacă ora începută cu zîmbete și cîntec se va isprăvi cu luptă și sînge.

Cina fu servită caldă Ia o lampă de spirt soli» dificat și băurăm în piscuri laptele vacii de baltă, adus de noi de la patru sute de kilometri, rece, întrmn urciur de sticlă împresurat cu gol știin* țific.

Dintr*un sac deosebit scoaserăm un aparat de radio cu trei lămpi, acumulatorul de patru volți și bateria anodică și îndreptarăm lanterna electrică a motocicletei către postul nostru de radiofonie. Erau orele nouă și treizeci seara și toate stațiile de emisiune ale Europei funcționau. Puserăm lăm* pile în suportul lor și întinserăm antena între doi molifți deasupra aparatelor. Ne slujeam de o ante* nă întocmită de noi: un disc de formă poligonală, lucrată ca un painjeni; și care primea emisiunile fie perpendiculare în pînza ei atîrnată ca oglinda, fie orizontal în margini, așezată ca un tavan. Din* tr«un metru de sîrmă, înfipt în iarbă cu o undrea, improvizarăm ceea ce în electricitate se cheamă linia pămîntului, elementul feminin, care împă* rechiază în toată biologia, fizica și chimia, un ele* ment adiacent fi completiv. Curentul activ al vîz* duhului trebuie logodit cu electricitatea pasivă a planetei, pentru ca în hora și în îmbrăți* sarea lor să nască scînteia, mișcarea, sunetul și lumina.

În cei doi poli, pozitiv și negativ, ai bateriei de acumulatori legarăm două fire, care conduc două electricități la aparat. De pozitivul și negativul bateriei uscate înlănțuirăm cu alte două fire placa lămpii detectoare. Din creștetele Carpaților daci ne închinărăm mental mente încă o dată în memo* ria inventatorului american, a căruia lampă, pro* iectil delicat menit să dărîme barierele agresive ale statelor și să asocieze în prietenie și speranță cumplitele sforțări omenești, întrece valoarea tutu*

ror monumentelor literare, zidite între ipoteza și deșertăciune.

- Gata?
- Gata!

Lanternă motocicletă fu stinsă și învîrtiră încet un condensator, apoi pe al doilea. Un șuier lung, sporit treptat și apoi degradat pînă la sunetul unui contrabas. Un șuier paralel, încrucișă din al doilea condensator, șuierul redus. Punctul de întîlnire în ton amorf al celor două stridențe descoperă stația emitentă, cu vibrațiile căreia se întîlnește un punct al antenei. O deplasare de un centimetru al pipăitului răzimat pe ceasornicul lămpii și apărură orchestra. . . Ne găseam la Viena! Cel puțin două sute de instrumente, conduse de cel puțin două sute de muzicanți. Scoatem casca de la urechi și adăogăm aparatului o pîlnie răsunătoare, care sporește cîntecul și reproduce orchestra integral.

Ascultam, culcați pe pături și mușchi. Cînta pădurea, muntele cînta. Vocea Celui din eternitate umbla printre brazi, ca odinioară pe munții Sinaiului și al Măslinilor. Era fantoma miraculoasă a cîntecului universal, un astru nevăzut de glasuri și ecouri. Cine a cutezat să spuie că rugăciunea omului nu merge pînă la Dumnezeu? *Eroica* lui Beethoven ne venea din Viena în Carpați și trecea mai departe și mai sus. O auzeau păsările, îngerii și continentele. O ascultau balena, șarpele african, girafa și hipopotamul, care poate că au în stare firească aparatul nostru, îngropat în preștiința mușeniei și tăcerii lor. O auzea Altair, o auzea Aldebaran.

De la stîni, lătratul catifelat al cîinilor lui Decebal, aducea imponderea lor în simfonia zeului surd și unanim.

1927

164

LEO BACHELIN

Pămîntul de piatră al Elveției, asemănător cu al Iudeii, de unde micul popor confederat a luat Scripturile Sacre și gustul pasional de controversă și misticismul cerebral, încape, granitic și caleașcaș, într-un sac de călătorie. Elvețianul din jurul locurilor din Sud și Nord, din Tessin, din Basel, din Neuchâtel și din Vaud, cînd pleacă de acasă, dintre băile peizagiului și dintre templele închinare nevrozelor protestante, calvinești și zwinghiste, duce cu el întodeauna, în geamantan, pulberea de aur a minusculilor și grandioaselor lui întocmiri. El a dat naștere lui Jeandacques Rousseau, lui Theodor de Beze, lui Agrippa d'Aubîgne și în același timp unui temperament de precizuni, de acurateți și onestități literare, imitate în industria țării de posibilitatea, care nu e o simplă întîmplare, de a fabrica fără alte materii prime decît cele sufletești, orologii pentru catedrale și apoi ceasornice de buzunar. . . El a adoptat pe Francezul Jean Calvin, pribeag în erezia lui și crucificat pe o suferință fizică unică în arhivele patologiei, făcînd din aspra lui energie și din cugetarea lui sîngerîndă o aristocrație politică și o întîietate. Fiziceii, botaniceii, mineralogii și ciocolatei poporul elvețian le-a furnizat savanți, personalități și posibilități, neașteptate de la sărăcia locală. Biblioteci, infinit de multe, universități tot atît de numeroase ca și hotelurile, muzee, parcuri și un spirit democratic, imitate pretutindeni, dar care nu și cunoaște orientările

și semnificările integrale decît în Republica lui Teii, toate aceste și încă multe altele, fac parte din geamantanul și din provizia morală a fiecărui elvețian, pedagog, alpinist, neguțător sau convins călător.

Universul helvet restrîns în spațiu și infinit în speculații ne-a trimis cîndva, odată, nu știu cînd, foarte demult un ambasador al universităților și al silințelor de clasicism, grec și latin — și ebraic — pe domnul **Lio** Bachelin, care trăiește printre noi și care a publicat de curînd, din inițiativa elevilor săi, de la Școala Superioară de Comerț — spune dedicația — o carte de poezii: **Sous l'aïi du Sphinx, poemes du vroi et du reve.**

Am întors cu duioșie și cu respect paginile volumului de versuri. Il cunoaștem și îl salutăm pe domnul Bachelin, pe toate străzile capitalei, de aproape treizeci de ani, pe baston și subt pelerină, ham văzut liniștit și singuratec cu barbișonul negru, îl vedem liniștit și solitar cu barbișonul alb. Civilizația helvetă de măsură, de distanță, de reflexiune și cuviință s'a îmbinat cu civilizația noastră de generozități și bucurii. Solemnitatea sufletului învățatului neșatelez te împacă și se armonizează cu horele și cu frămîntările românești. Cu ochii lui brumați către Alpi, el îmbătrînește la noi. . . Poeziile sale sînt toate închinare și mai ales unui prieten care nu mai este: **A mcn ami difimt Emilie Rțchart. A mort de/unt atni Louis Duckosat.** Poetul merge și se oprește printre coroane artificiale, în haine și cu mănușile negre și în tot saloul literaturii e ceremonios, amical, discret și clasic.

Să salutăm încă o dată, pe străzile de hîrtie, cu sfiială și urbanitate, pe un poet care știe să debuteze la șaiszeci de ani trecuți, cînd cei mai mulți dintre noi șhau pierdut floarea din cheetoarea nasturului de la piept.

G. TOPIRCEANU

Autorul **Parodiilor originale** izbutește de multe ori să îngîne pe alții dar se supără foc dacăd îngîină cineva pe el sau măcar îi citează numele fără o intonație respectuoasă. Desigur că nîmănuia nud aparține talentul și flexibilitatea personajului său din intelect, de a face și ca toată lumea, facînd și ca el însuș. între figurile din cercul literar, pe care le imită pe toate, pe tobă, pe cal, cu burta la pămînt, în orchestră și sus pe frînghii, Topîrceanu are o figură a Lui, maimușărînd pe lîngă oameni și scriitori, invizibilul atitudinilor interioare și sentimentale, considerate ca niște animale șchioape, cu coada prea lungă sau retezată. Pe dedesubtul senzațurilor proprii, el întinde capcana și nimic nud mai tragic decît aspectul unei hermine sufletești zbătîndmse cu picioarele albe în măselele arsenalului de unelte, ale acestui fabricant de metale nichelate și de cîrji. Caricaturist verbal și scamator fără păreche, tendința sincer nestăpînită și subconștientă a dibaciului ironist, subtil poet, fraged iconar, și splendid provizoriu, cînd vrea să scînteieze, ca un bob de rouă momentan, prins întrmn surîs de garoafă, este o volatilizare a tot ce atinge contactul inteligenței lui incandescente. Ca să se masacreze și pe sine în ceea ce are mai particular și mai definitiv, Topîrceanu a căutat și legile, ca niște hățuri, cu care orice om trist și amărît se poate cîrmt spiritual, cu aceeaș ușurință,

cu care si*ar înțepeni bicepsul sau ar sări din trăsură. Ba analistul pretinde că Ie»a și descoperit și că numai o chestiune de redactare și de tipărire a unui manual, mai împiedică încă vreo câteva săptămîni, omenirea de a deveni în douăzeci și patru de ore plină de spontaneitate și de duh.

Topîrceanu e singurul bucureștean care s*a strămutat la Iași ca să se facă ieșan. Atras de personalitatea furtunos variată și copleșitor inte* resantă a domnului Ibrăileanu, mare schivnic al literelor românești, el și»a luat geamantanul, ghe< tete cu tocuri Louis XV, costumul de jocu corectat, pălărioara cu marginile scurte, biciușca de trestie de mare cu noduri, s-a suit în tren și n dispărut de șaisprezece ani. Ceea ced agasează cumplit este că încă n»a parvenit să stropșească vorbele îndulcite în graiul moldovenesc. L*am găsit o dată la Iași locuind pe panta unei străzi nectrcluate, o cameră, spînzurată ca o colivie, de zid. Era o locuință de fantezie cu intrarea parcă pe fereastră și cu ieșirea pe coș. Dacă ședeai pe scaun aveai impresia că gravitezi spre răsărit și, în picioare, îți venea să te culci pe tavan. Întrmn comanac de călugăr, cu căptușeala roșie, el creș» tea o veveriță sau o nevăstuică, nu/mi aduc aminte, care îl cunoștea. îl cunoașteau și muștele și păian* jenii și toate vietățile, afară de cele domestice, se lipeau de el, robite prin simpatie. Războiul ba găsit în tovărășia unui pui de lup, un lup auten* tic, de care poetul a trebuit să se despartă, ducîn* dud într*o pădure. Să istorisească meșterul paro* diilor nedumerirea sălbătâciunii, nehotărîrea lupu< lui între codru și Iași, urletul deznădăjduit al fiarei intrînd în pădure și salutările pe care le trimitea poetului cu capul, și poate că și cu laba, puiul de lup. . .

*•

II

i

La moartea poetului, care șba întrerupt o viață neisprăvită, Coco n»a putut aă fie prezent decît în duh și în tristare abstractă. Ar fi voit să*și aibă» sculele gata și să intre cu ele în convoiul înmormîn tării, împărțindu'și biletele negre și cîntînd marșu* rile de trecere din lumină în țărîna pe flașnetă, orga celor săraci.

Flașnetă și«a scos<o de la meșterul care drege lăutele, scripcile, naiurile și caterincile, după ce cîntărețul murise, neașteptat în stelele cerului și cuprins de aromele de mai ale pămîntului. Uimite de știrea venită prin greieri și brotăcei într*o seară argintie, cum ca plicul de aur, purtător al unui suflet îndoit în patru, cu scrisul pe dinlăuntru, s«a pierdut, florile toate din câmpie și grădini s«au ridicat pe fragedele tulpini săd caute și găsiind pierit, bau plîns cu cîte o lacrimă de rouă, pe care le*au lăsat<o și albinele de bunăvoie.

Cine ba cunoscut pe Gheorghe Topîrceanu, cum ba știut Coco, în scînteia lui, ascunsă ca o mărgică din mijlocul unei cruci de fildeș purtată la gît și în care, pusă la ochi, apare Ierusalimul, a văzut imensa privesite a visului delicat pogorît întrdnul. Cît îi semăna visul închis cu idilica insulă a Iui Bernardin de Saint*Pierre, unde au trăit, îmblînzind vîntul, talazele și ferocitățile, un copb landru nevinovat ca Paul și o fetișcană ruptă din rai, ca Virginia, se trădează pentru cititor din

scăpările din vedere ale poetului în stihurile lui. Inteligent ca puțini oameni ai condeiului și manuscrisului, Topârceanu din nobilă și discretă ținută nu și-a împărtășit sensibilitatea decât filtrată și bătînd într-o nuanță voită și a dat amărăciunii și deziluziei ironie și sarcasm. Între cîteva cuvinte, neîndeajuns stăpînite de disciplina voinței, transpare un oftat. Oftatul vine de departe, frînt în pana lui.

' 95 7

OTILIA CAZIMIR

Povara, desigur, nu e primită ușor. Construind piramide în pustiu și mîlțmînd în gol catedrale, cu blocuri răpîte din stîncă, omul cade, îngenuncheat de piatră dedesuptul pietrei și strivit ca o ciupercă de sînge. Înainte ca vîrfurile monumentului să fi ajuns la ceruri, pumnul sclavului se strîns Injuriu către stele, și poetul, trimis în exil, să numere robii, la muncă, pentru că îndrăznise în metropolă să nfrunte pe împărat, ha văzut murind și ba notat cu întristarea lui rece pe o tăblie.

Au tras în juguri, în număr cu vitele, prizonierii din războaie, cruțați de chinul creșterii ochilor cu lama și, din temelii la creștetul mormîntului regesc și al turlei cu orele aurite pe un cadran întunecat, lespezile au fost cimentate cu carne. Azi, linia muchiilor evocă numai visul în numele căruia stau sfărîmat în tăcere veacurile de oameni și «au în cordat mînia, suferința și nădejdea.

Sînt feluri de a sări peste tine și feluri de a te mărgini în cuprinsul tău. Eroii ies din lume pe sus, prin azvîrlire în neanturile de deasupra sau intră adînc în lume pe dedesupt. Lîngă cuceritorul călare cu pavăza întins! la suiți, merge călugărul desculț. Între aceste două personaje extreme se mistuie, viermuită de vicii și ruptă din șira spinării și tăvălită sudoare, toată omenirea.

Otilia Cazimir vine dmtr*o grădină depărtată cu ghiociei trandafirii în traista de mătase și după ființa ei, resemnată să rămâie ceea ce este, se ține un stol de fluturi care îi necăjesc surîsul. Ea cîntă încet ca să nu neliniștească iepurii și albinele odih*nite, în drumul către prisacă, pe spini. Prin sila*bele ei nu »a strecurat niciodată glasul străin. În tot ce a șoptit și povestește s*ta slujit cu simplici*tate de vocea ei, ca o cusătoare de borangicuri, de firul ghemului lor. Femeie, poeta a fost discretă, casnică și gingașă. Stihurile ei sînt împăturite ca o rufărie foarte curată, aromată cu sulfină, într*un dulap adînc de nuc. Poemele ei sînt camere proas*pete într*o casă cu cerdac, cu icoane de argint, cu portrete domnești, învălîtă în năframa de aur a soarelui alb de nămiezi. O poezie de Otilia Ca*zimir e o batistă, cu două picături de lămîiță; poeta o scoate dinlăuntru! mînușii, în care podul palmei zvîcnește ca o pasăre prinsă în liliac. Re*medii pure pentru gemete adunate și pentru schițe de dureri.

Domnișoara Otilia Cazimir se deosibește în totul de intelectuală dezgustată de sex și evadată din feminitate într*un hibrid. Ea nu poate avea nimic nici din muierescul vulgar al aceluși tip de odaliscă agresivă, care își pune plasticul pe literatură ca o ventuză cleioasă. Pasul calcă lin, din piatră*n piatră de diamant, și drumul inspirației sale e un pîrîu neconținut, limpede, cu toate luminile deschise. Poeta acceptă povara. A rămîne om cînd exemplul te ispitește șbți aduce știrbiri, e o frumusețe.

E*adevărat că făptura fizică și intelectuală a poetei aparține unui tip, pe care educația gramofonului ba suprimat. Domnișoara Otilia Cazimir e o cucoană care a avut la curte argați la găini și spălătorese . . .

II

Domnișoarei Otilia Cazimir

Bătu*te*ar norocul, că tare m*ai speriat, duduică! Auzeam că se apropie cineva în vîrfurile picioarelor, pe întuneric, dar nu știam că ești dumneata. Am auzit cum s*ta mutat un scaun lîngă colivie, că s*ta suit cineva pe el. Ți*am auzit, atît era de mare tăcerea, și respirația ca o șoptă, dar nu*mi închi*puiam că ar putea să fie șoapta dumitale. Numai cînd căutînd prin zăbrelile de sîrmă, m*ai îmboldit cu pana, numai atunci am priceput că erai dum*neata și m*am trezit abia după ce ai plecat și s*ta făcut ziuă, cu o pată de cerneală trandafirie pe fulgi. Credeam că m*ai rănit și începusem să și plîng în secret că mi s*ta veștejit sîngele de iese în aripa stîngă spălăcit. M»ai încondeiat cu o floare, duduică, și tare aș vrea să*ți sărut mînușa de pielețică vie, dacă nu rnbar fi frică să țbo mușc. Ciocul meu nu a știut să pupe niciodată, și de cîte ori m*am lingușit și eu de cîte o persoană ca dumneata, și m*am frecat cu penele mele cele moi, cum am văzut că fac priceputele mîțe, pe subt bărbie și pe obraz, pînă la urechea înstelată cu un mîrgă»ritar, ființa pe care gudurîndu*mă am voit să o răsfaț s*ta ales cu o vîntăie. Zici că te*a mai ciupit, însă cu necaz, o dată, de mîna, un confrate, de pe o caterincă: cum să*ți mai las un zbenghi și eu, eu care te iubesc pentru slovele dumitale — te rog să mă ierți, de vreo cincisprezece ani.

Dacă nu venea penița dumitale în colivie, cine știe când m<asă fi sculat de jos, din nisip și teci de semințe. Căzusem din bolta coliviei și nu mai aveam nici apă, nici floarea»soarelui, nici flașnetar. Când nu mai cîntă flașneta, așa sîntem papagalii făcuți, parcă toate se isprăvesc. Dar să nu crezi că era să«mi dau sufletul de tot fără să mă gîndesc o dată la dumneata: nu! Ba m*am tot gîndit, de cînd căzui bolnav, aproape în fiecă zi, cu sfiială, ca un vinovat. Odată și odată tot era să te pome* nești cu noi, cum ți«am promis, la fereastră. Era și ceva aranjat în tăcere, că măcar mort să mă treacă un alai de frați cu moș pe Ia geamul dumi* tale, în giulgiul unei batiste. Bine că ți'ai adus aminte, ducă, de mine. De aceea n»am să'ți mai dau pace și m*oi ține cu cîriitul meu după dumneata toată vremea.

Dar mă rog, eu, Coco, dumitale, de ce atît de rar zgîndăre pana aia Kirtia asta? Crezi că»ți șade mai bine la pălărie decît la jurnal, mai ales că nici pălăria nu țiho prea arăți? Ai spus o minciună, de care trebuie să te apuc n^el de scîrlionț: de unde știi că îmbătrînim? . . . înțeleg să mai crezi că îmbătrînește Coc6, deși nici asta nud drept să*ți spui, adevărat, dar tinerețea matală cînd a fost mai ageră și mai îmbobocit cicălitoare ca acum/ Să nu te audă pițigoii că se supără foc. Din vremea lui Homer, bunicul flașnetarilor și chiopi și care făcea din gură ca toate uneltele și lighioa* nele, el a rămas tot sprinten și copilăros.

Mi se pare mie ori poate să fie adevărat, că ți*ai cam pierdut obișnuința să te uiți în suflet, ducă? Ai rămas cu gura căscată la ai de trec prin zăbrele și îndărăt, cu mîinile în buzunar și fără să/ți turtească pălăria. Ia te uită la ea cum «a înfru coșat de admirație că unul a vîrit un dovleac în» trmn clondir cu dopul cît degetul mic și că altul scoate dintrmn joben două duzini de porumbei,

7

cu care duduca se deprinsese să se joace în tinda bisericii. Te turbură grosolănia istețului și sunetul gol al obrăzniciei, și minciunile dumitale și se par mici din punctul de vedere borhot.

"

Apăi, dacă țin bine minte, dumneata te cam tragi din boieri și din cucoane mari, domnișoară Otilia Cazimir. Nici nu se putea să»ți fie într»altfel slova atît de subțire și cerneala atît de aurie: sufletul matală e de dantelă, și unghia cu care apeși pe condei, ca să scrii, e cam de cristal. Te*a dăruit Dumnezeu cu o zestre pe care nu este voie să o disprețuiești, bagă bine de seamă. Dar stai într.o casă cu umbra veche și într*un oraș seu» fundat în chirilice și tencuieli. Turlele se uită numai îndărăt și oftează — și cimitirul nostru a ieșit dintre ziduri pe stradă, și crucile lui aple* cate au ajuns pînă la gară. Geamantanele pleacă și sosesc, tăcute ca niște coșciuge de copii, naivită* țile deziluziilor cu corpul mic. O sută de mii de țințari Ia Copou închipuiesc reducerea pînă Ia punctul cu aripă, a sufletelor de acolo. O dată, am strigat în mînăstirea dumitale, ca un bărbat și am ascultat ecoul glasului **mar**: ca o mototolire de hîrtie, ca **un** bilet sfărîmat în frămîntarea unei mîini, care vrea săd ascundă necitit. . .

7

Te roagă Coc6 să te stropești pe ochi cu apă rece, ducă. Jumulește puful de umbră și păien* jenișurile care țbau venit pe nesimțite în odaie, ca un mucegai de mătase și **său** țesut încet — și aruncă tot colțul ăsta de praf la gunoi. Și fiindcă ești domnișoară gospodină, deretecă bine și cu de»amănuntul și trimite Ia magazie ale boarfe isto* rice, ca să nu«ți mai rămîie decît un scaun și o masă în mijlocul odăii spoite din nou. Și să te pui să lucrezi, domnișoară. Bijuteriile matală nu știe să le mai facă nimeni, cu piatra fragedă ca fraga și cu metalul cald. O firimitură de licărire în fiecă zi, ducă. E de ajuns. Numai Dumnezeu

face mai mult și nici el mare unde săd așeze. Și când nu te vei ține de cuvânt, să muncești negreșit, măcar un ceas pe zi, pedepsește-te băiețește și aspru. Pentru că dumneata n*ai nicio iertare să duci într*o turlă fără vîrf o viață de gînganie mută, să visezi că îmbătrînești și să leșini pentru că poate, nu se știe, ai să mori. Te aștept la lucru, ducă, și la viață. Dă o dată cu pumnul în maeă hotărît.

Și lasăd pe Coco să te îmbrățișeze cu delicatețe. Nu te teme, ducă Otilia Cazimir. Vorbește el ca omul, dar nu e om, e papagal.

' 9 H

lil

Jupîniță Cazimir,

Era să*ți zic Domniță, cum te«am văzut înto* deauna, fără să*mi aduc aminte să te fi și văzut vreodată.

Veneai în spirit, pe nevăzute, la papagalul Bile* telor mele de pe caterincă, înconjurată de fluturi și călcînd printre zambile în pantofi de atlas. Țineai în mîna un evantaliu de puf care*ți zbura ca o aripă pe umăr.

Lasă*mă să te zăresc mereu în grădina poeziei, în mantie de azur.

Numii schimba icoanele din vitraliu, afirmînc du<te ajunsă la vîrsta de șaptezeci de ani. Nu*i adevărat! Mai citeșteți o dată foaia de botez scrisă pe piele, mi se pare, cu pecetea neamului durui* tale de la Vodă Ștefan, biruitorul osmanților și al leahului din miazănoapte.

îmi plăcea să te gîndesc Domniță, călugărită în schitul columbelor albe.

Citeam odinioară, demult, diacon, din păcatele mele, în altarul unei vechi biserici mici, cu trep* tele înfundate în pămînt, pomelnicul scris pe o coaje de copac (de atunci cîteva sute de ani) numele fraged al unei domnițe, Pulheria, rămas alăturat, mai tîrziu, de numele dumitale. Era în biserica stravropollei grece, chemat la viață, litur* gic, numele»i latin.

Pulchenpulchra, frumos, frumoasă... Fosta domniță trebuie să fi fost într»adevăr tot atît de

frumoasă ca și sunetul numelui ei în clopoței
cădelniții parfumului de tămâie . . .

Dar cât să te mai așteptăm, jupîniță?

Așteptăm de la tine (să«ți zic și așa o dată) o
carte nouă a sufletului tău, scrisă cu un condei
care ciugulește cuvintele de petalele proaspăt ieșite
peste noapte la iveală, cu bobul de rouă, cu lacrima
cerului pe ele.

Săruturtt pana, jupîniță Cazimir.

1964

MIHAI FĂȘCANU

Au și trecut patruzeci de zile peste mormîntul
lui Mihai Pășcanu, adormit la vîrsta de la care
alții încep să viețuiască. Un anunț ba chemat
prieteni la parastas, ca altădată un afiș la piesa
lui de teatru. Profesorul de drept de la Univer
șitate, purta murmurul Poeziei fa scoica reveriei
tu!

Mihai Pășcanu a fost la optsprezece ani elevul
în literatură al dascălului de un contingent cu el,
Gala Galaction, discipol pe vremuri al fraților
Goncourt și al unui scelerat, Arthur Schopenhauer,
inelul intelectual al copilăriei ceși lungeste auzul
către silabisiri încă împăinjenite. In casa viito*
rului egumen al Sfintelor Scripturi tîlm&cite, cu
cerdac închis, așternută cu preșuri țărănești, îmbră*
cată la geamuri cu năframe albe mari și încîlcită
în liniști moi de mînăstire, Pășcanu citea tînărului
magistru sonete și cîntece cu timbrul exotic.

Autoritatea magistrului, care voia să discipli*
neze temperamentul instabil și fugace al elevului
său, era neobișnuit de riguroasă. Pedepsit adeseori să
nu intre în camera lui, unde se afla o pace neciu
noscută și încă de atunci o consolare delicată,
Pășcanu se ruga ceasuri întregi la fereastră să fie
primit și își recita versurile noi, din grădină, în
arșița meridională a lunilor de cuptor, însoțit de
rostirea de surcele rupte a lăcustelor, strînse în
harnașament ca niște cai medievali caricaturali cu

genunchii deasupra spinării și cu pîntecul pe
copite.

Cînd versurile erau bune, poetului i se da voie
să intre.

1928

N. N. BELDICEANU

N. N. Beldiceanu a dat cîteva foi de manuscris
în versuri în **1916**, primăvara. Le*am păstrat pentru
a le publica odată și odată . . . Peste versurile ere*
ionate violet au trecut războiul și moartea tumul*
toasă a războiului — și, după război, trecu pe
lîngă ele și moartea poetului care le*a improvizat.
Le recitesc: tinerețea accentului e nouă. Ele lea*
găna un copil, pe * Nîcorițâ al tatei», copilul
poetului, probabil: iată inima gătită pentru el, a
tatălui, de atunci, proaspăt înviată cu bătaia ei,
printre hîrtii, după ce a dormit doisprezece ani,
în cutie.

De poetul Beldiceanu nu se vorbește. Viața,
deviată de la simplitatea inițială fără motiv, ni
se construiește în sărituri scurte, în curbe pitite
la pămînt, din mușuroi în mușuroi, descrescînd
pînă la cel din urmă. . . Beldiceanu s*a smucit
acestei fatalități și a încercat să adauge aripile
șoimului la aripa lăcustei. Și a căzut din cer.

1928

URMUZ

L*a chemat Demetrescu*Buzău era muzicant și grefier la Curtea de Casație. Dintre marile terori inexplicabile care hau prigonit pînă în ziua morții, cînd o ultimă teroare i»a încovoiat un deget pe un trăgaci de revolver și i*a comandat: trage! și el a tras și s*a isprăvit; groaza de a nu se auzi « la Casație » că scrie și că scrie și altceva decît consi*derente și sentințe, ha urmărit cu o tenacitate extravagantă.

Am fost de două ori nașul lui literar; întîi cînd ham publicat prima dată. O revistă de oameni cu principii, în majoritate politici, membri de car*naval în consilii și consilieri tehnici de ordin bur*lese în societăți industriale, care au rezervat farsei politice, împletită cu farsa literară locuri, jetoane și titluri, apărea pe atunci sub direcția pribeagă a subsemnatului. Un nepot de șefi de partid se găsea în epoca de a se fâta pe sineș, se suia pe unul și pe altul ca să fie colaborat, inventa culcușuri; cărți și reviste; apiicînd în mai mare rețeta liche*leilor mai mici, de a fi trecute prin mlaștinile hîrtiei, pe spinări de bivoli puternici. Debarcate, dincolo de obscurități, lichelele repetă regulat acelaș act inofensiv, dar caracteristic; se caută adînc între fese sau în nas și scot cu două degete, elegant, ființa procreată de insul lor; un vierme lung, melancolic și moale, pe care țîl aruncă între coarne, ca un fir de fidea puturos. Publicat cu

greutate și silit, Urmuz a fost adoptat și făcut proprietatea privată a celor ce refuzau săd inter*cazeze în sumar.

A doua oară, ham fost naș . . . tot atunci. Ca să devie publicabil, un scriitor cu o stare civilă de DemetrescuBuzău trebuie să capete, călugărește, un nume potrivit cu portul draperiei. Nu toată lumea se cheamă, de pildă, Pilat, după cum nu toate mîncările se numesc pilaf. Carnea de porc servită întrmn local cu electricitate și ascensor, cată să capete nume și prestigiu și o rimă sufle»tcască de ambianță. Demetrescu a refuzat într*o zi de patru ori să se numească Urmuz și de patru ori a acceptat: a cincea oară ham vîrît în cristelniță frîngîndusi genunchii. Se temea ca nu cumva Ca*sația să*l găsească mai repede în Urmuz decît în propriul lui nume, despicat din Dumitru.

Este adevărat că Urmuz dorea tot atît de mult să fie publicat cît se și înspăimînta de publicitate, în vreme ce știa că se culege proza Iui în tipo*grafie, a trăit o săptămînă atroce. Se scula în toiul nopții și trimitea o scrisoare foarte urgentă ca să mă întrebe dacă virgula de după un *că* ar fi fost bine să fie trecută înnainte, L*am descoperit noap*tea împrejurul casei, sfios, neliniștii, timorat sau în transă de speranțe, dacă se găsește sau nu un miez în proza lui, dacă nu cumva e vorba de o eroare; îndemnîndu*mă cînd să o public și cînd să o distrug; cînd să o însoțesc de o notă elogioasă cînd să*l înjur. A corupt lucrătorii din atelier ca sad schimbe fraze și cuvinte, pe care a trebuit să le restabilesc, redactările anterioare fiind cu cerți»tudine mai bune.

După tipărirea primei lui bucăți s*a simțit bine. Mi*a suris, mi*a strîns mîinile tare și umbla să mă sărute. Mi*a dat o cutie de bomboane, pe care am primit*o și a scos din butoniera Iui o garoafă, pe care a trecut*o, parfumată cu scorțișoară, în buto*

niera mea. în zilele care au determinat smucii derea lui într-un boschet de la Șosea, nu am mai văzut și mbește grea mîhnirea ireparabilă că mam căutat săd întîlnesc. Cred că optimismul meu ar fi înviat în haosul lui cerebral, candorile și puritățile care începeau să moară.

... Medalionul meu ia proporțiile unui tablou călare în mărime naturală și încă mani avut loc săd spui cititorului o părere motivată despre indbidualitatea cu totul înnafară de comunul indtvd dualităților literare, a scriitorului Urmuz. Rămîne timp ...

Ii voi spune cititorului însă altceva: că prietenul cel mai de aproape al lui Urmuz a fost domnul Ciprian, relevat opiniei publice de piesa cu imense succese, îmbucurătoare și pentru scriitori și pentru actori. *Omul cu mîrțaga.*

Am fost invitat de gentileța domnului Ciprian să asist la spectacol, cu intenția probabilă de a pune elogiul meu sigur lîngă elogiul tuturor spectatorilor, pe o bucată de hîrtie tipărită.

Am stat la spectacol și m-am surprins turburat. M-am zvîrcolit în mine, în vreme ce sala întreagă aplauda cu hohotul ei de rîs. M-am strîns și m-am desfăcut ca să alung o impresie, zece impresii, o sută de impresii. Eram în fața unei crime: făcuse crima Ciprian, sau comiteam crima eu? întno pauză, bam văzut pe Urmuz, care murise, strecurîndu-se cu surîsul lui printre staluri, salutînd cucoanele deranjate și venind la urechea mea și șoptind:

— Nu e de Ciprian!

De zece ori bam alungat, de zece ori a fugit și s-a întors prin întunericul sălii pînă la urechea mea...

Nu am acuzat niciodată pe nimeni: rolul de acuzator e trist în fața unui tribunal. Am evitat pe domnul Ciprian de teama să nu mă întrebe ce părere mbam făcut de spectacol și de ce nu am publicat-o. Ciprian se afla într-un moment dificil al

carierii de autor aplaudat: avea nevoie de succese și o torturătoare trebuință de bani. L-am lăsat în pace.

Azi, Ciprian se poate spune că «a înnavuțit. *Omul cu mîrțaga* bau clădit un noroc. în ce mă privește, citînd Urmuz în piesa lui Ciprian, nu mai pot risca să apar ca un întrerupător meschin al izbînzilor lui materiale. Pe de altă parte, domnul Ciprian poate primi ceea ce aș numi rezultatul nepricerilor mele literare, cu seninătate.

Căci, iarăși, nici nu pot minți. A tăcea în cazul acesta este a consimți. într-o unică materie nu e permis să minți: a zămislirii unde lucrează mîna sfîntă, de lumină, a necunoscutului. Chbrică e al lui Urmuz, Mlțoaga e a lui Urmuz, totul pare al lui Urmuz, afară de aporturile ta-citurne, înnodate, compacte și grele, de origină scandinavă, care strică piesa și par ale domnului Ciprian.

P. S. Coincidență curioasă, primesc din Qmpina, în timpul culegerii prezentului articol în zețarie, de la o persoană pe care nu o cunosc portretul «sintetic» al lui Urmuz, reprodus în clișeu. Coincidența este cu atît mai interesantă cu cît autorul portretului nu ba știut pe Urmuz decît din literatură și i-a extras expresia prin constrîngere și concentrare intelectuală. Portretul e asemănător.

HENRIK IBSEN

Cu toate că și-a pus mîntle pe piept și capul pe pămînt abia în zilele noastre, el se amestecă parcă de la început cu fabula miraculoasă a vieții. Împotriva croniceii care arată născut acum un veac și mort întrucîtva de curînd, însăși memoria precisă preferă să așeze în cele dintîi rînduri ale timpurilor necunoscute, laolaltă cu legiuitorii și profeții călări, ieșiți să și usuce armăsarii la soare, din marile galbene și mediterane. Pe singura linie a unei atitudini intelectuale, crîncenă în divinitatea ei primitivă, Ibsen alunecă din veacul lui în civilizațiile nomade, din dosul zodiacului înflăcărat. E de o vîrstă cu piramidele naturale din Tibet și Alpi și cu catacombele din care izvorăște de sute de mii de ani poteca pe fir de argint a Oceanului, ce nici nu scade nici nu sporește.

În personagiile lui șoptește, cam scoicile de sidex din nămolurile granitice, vocea care a vorbit o singură dată, atunci cînd spiritul lui Dumnezeu se purta peste ape, între luciul negru și întuneric. Vasele de lut ale artistului polar evocă materialele dure din care a fost fasonat urciorul planetei pentru păstrarea vie a stelelor înflorite în ramurile ei. Norvegul e mai nou sau mai vechi decît Homer? Același accent cam ecoul munților, cam vuietul talazelor, cam blestemele cîntate ale vîntului și ca în Sfintele Scripturi. Geme cu nădejdea și semcruță cu durerea, apăsător, covîrșit, izbucnit și biruitor.

Cine ar avea cheful critic și universitar să introducă ghețarul ibsenian în istoria literaturii, ar face cazna ridiculă a unui împărat nebun care a bătut marea cu nuiile ca să potolească furtuna și a unui dement mai modern care ar voi să tragă Pacificul în sticle.

GEORGE RANETTI

Născut în epoca lui. Caragiale și în subdiviziunea literară a lui Anton Bacalbașa, care a sleit genul umoristic al categoriei în câteva numere din revista *Moș Teacă*, George Ranetti, fără să fi fost un european ca primul, niciun proletar socialist ca secundul, a purtat în vioiciunea lui spumantă, incontestabilă timp de zece ani, reminiscențe și obsesii de la cel dintâi și influența ștregărismului călare pe băț al tifei gasconale de la cel de al doilea. E adevărat că aceste două esențe au fost amplificate de el printr-o exploatare epigramică a calamburului scris.

Ostenelile lui Ranetti s-au rezolvat însă într-o temperatură literară, impusă dorinței lui de a servi, de către public care a făcut posibilă vulgaritatea, a popularizat sughițul și a situat izvorul spiritualității într-o suburbie artificială. Fără aceste împrejurări nu ar fi fost posibile producțiile prezidate de domnul Tănase, care a distrus tiparul țărânesc al duhului limbii și a dat gustului de profund zimi o întârziere de cincizeci de ani.

Din Anton Bacalbașa a rămas o poezie: *La Rpsimersholm e frig, e ceață*, Prezentul reține din Ranetti elasticități și culante în versificare vagabonde — și nu știm dacă în imensul material perforat, traforat și șlefuit în zeflemeaua cotidiană, s-a ivit de multe ori un accent activ, o mare neliniște sacră, o pasiune de mari împliniri. îndărătnicia cu

care defunctul s-a inspirat ani de zile exclusiv din Don Paladu, din Ion Kalinderu și din doamna Smara e de natură să reveleze o stare sufletească și un individualism.

Confrații ne povestesc un lucru de necrezut la moartea confratelui Ranetti. Văduva lui ar fi rămas pe drumuri după douăzeci și cinci de ani de căsnicie împreună și de suferință de mamă adoptivă, lipsită și de dreptul de a se folosi de o pensie minusculă, acordată văduvelor de Sindicatul zărilor, din pricina absenței căsătoriei din starea ei civilă.

Camarazii rămași au îndatorirea să suplinească în parte unei scăpări din vedere a defunctului, contribuind pentru înzestrarea văduvei măcar cu un chioșc de ziare și tutun. Recomandăm Ministerului de Finanțe, unde Ranetti a avut prieteni câțiva directori generali, propunerea noastră și *Biletele de Papagal* sînt la ordinul celor ce se vor însarcina cu o subscripție în folosul văduvei pentru înjgheburile unui prim capital, ca din sărăcia lui Coc6 să aducă ofranda lor cea mai mare cu putință.

1928

de ani, cînd își învăța liceul la o luminare, purtată în buzunar ca să nu i'O fure gazda. Avea în ei o încredere onestă cared ședea bine și o rîvnă în munca lui dea ști, nemăsurată.

A murit și el și a murit fără justificare. Cine ha omorît? Boema lui nud putea ucide, nici bună» voința lui, nici încrederea lui în Dumnezeu și oameni. A fost bolnav trupul lui puțințel? a stat o boală în figura lui palidă de moșneag vremelnic, în luminile triste ale ochilor lui de copil octogenar? Bietul Dragoslav!

În literatura noastră, acest sătean în strat nem< țese, cu ghiozdan, și în ghiozdan cu o scripcă mică sau cu o cobză mică, a fost, fizicește, un pribeag al soarelui și un plugar fără plug. Om neînchipuit de cumsecade, cu el puteai sta de vorbă, oriunde te»ai fi găsit, pe asfalt sau pe parchet, ca în porumb și ca pe brazdă, evocată permanent de toată ființa lui de simplitate românească.

A fost un călugăr al bordeiului lui din Fălticeni sau un om căsătorit și cu copii? Discret și depărtat, el nu a vorbit niciodată de alte poveri ale lui decît cele literare.

— Bună ziua. tată Dragoslav, ce faci?

— Fusei pe la Fălticeni, tată.

— Să ne vedem sănătoși, tată. Vrei să bem mîine un ciocan de rachiu?

— Plec la Fălticeni, tată.

— Ce*ai mai scris, tată Dragoslav?

— Ia de»ale mele, *dragă*, răspundea evaziv cu rostirea lui aproape franțuzească.

L*am cunoscut întîi acum vreo douăzeci și șapte

i
|
I

JEAN ZAHAREANU

Librăria românească are numeroase categorii de negustori de cărți și cumpărători de manuscrise. Bătrînul Alcalay, care a lăsat o imensă avere, lipsită de posteritate profesională, a decedat în pace, cunoscînd trei litere din alfabet, necesare semnăturii pe factură. El își desena numele ca o figură, și cînd un client îl întrepruipa cu o întrebare, desenul reîncepea de unde pornise. Leon Alcalay conducea condeiu ca o stropitoare și nu a citit niciodată nimic: cartea era o cutie de conserve închisă hermetic, care, dacă o desfăcea», se strica, și el a preferat să o ție intactă, pentru clientelă. După Alcalay se așază în istoria recentă a librăriei editorul romanelor senzaționale, furate din toate limbile și distribuite în fascicole odioase și editura cu tipografie, căreia îi urmează librăria bazar, cu o vitrină de cărți și una de papuci de tenis, alterînd cu fonografe și piese de automobil. În sfîrșit, librăriile care cumpără cărțile în străinătate cu un preț și le dau cititorilor cu cinci. După aceștia pășește regimentul librarilor care vînd o carte, zece mii de plicuri și un pistol cu capse de hîrtie. Librăria românească încă nu a produs un editor în stare să analizeze un manuscris și să hotărască publicarea lui pentru o necesitate culturală.

Librăria la raft are însă pe **Jean**. Cineu Jean nu mai întrebă rumeni. Uited aci alături, desinat cu penița lui Jean Steriadt, care știe să dea cernelii

asemănările cele mai multe. De la plutonier pînă la general, toată armata cunoaște pe Jean, din raionul lucrărilor militare. De la dentist pînă la chirurg și internist, toți medicii cunosc pe Jean, din raionul artei de a seri mult și de a vindeca puțin. De la J * * ^ £ * A * n * «v * * 4v inginer pînă la societatea

pe acțiuni care utilizează pentru petrol, beton, căi ferate și pentru fațadă, toți industriașii cărturari și bancherii, obișnuiți să intre, cadevărat, destul de rar în muzeul delicat al librăriei, îl cunosc pe Jean. În sfîrșit, cei care nu citesc aproape deloc sînt scriitorii: și aceștia îl cunosc pe Jean. Întregul public de domni, de doamne și de domnișoare vrea exclusiv pe Jean, în toate zilele anului, de la 1 ianuarie la 31 decembrie.

În mijlocul librăriei populată ca o gară, cu sute de oameni care pleacă și cu sute de persoane care sosesc forfota și neconținut, purtînd pentru călătoriile inteligenții un bagaj de hîrtie, un sul sau un bolovan pătrat, Jean este interpelat ca un șef de tren, apucat de mîini, oprit în loc, și viața lui constituie un permanent zigzag și arabesc. Obișnuit să dea șapte răspunsuri deodată, și domnului cu monoclu, și profesorului ilustru surd de o ureche, și buzelor roșii electrice, vopsite cu lac proaspăt, ale unei cucoane, Jean este nevoit să facă zilnic o sută cincizeci de kilometri pe loc și țîl închipui neputînd să doarmă, în patul lui de odihnă binemeritată, după o alergătură de treizeci de ani, fără să fugă prin așternut și fără să vorbească'n somn.

Cineva ar voi să plece la drum cu o carte pipărată și atunci se apleacă, dacă e mai înalt, sau se ridică în vârful picioarelor, dacă e mai scurt— Jean e un librar de un metru și nouăzeci și opt centimetri — pentru o confidență, ca la far* macist, când îi trebuiește o cutie personală cu piele de cauciuc. Altul vrea o carte cu nume de de autor care se rostește greu și își îngroapă igno* ranța în urechea primitoare a lui Jean.

Jean e egal cu librarul, după cum H. O. este egal cu apa; cine rostește numele vede personajul, în capul simpatic al acestui gentleman care nu știe să se supere niciodată și care surîde întodeauna clientului, chiar atunci când o brățară neagră, pe braț, mărturisește cu simplitate că și/a pierdut ce avusese el mai drag pe lume, tovarășa unei vieți întregi de bun și curat și cinstit gospodar, se găsesc reuniți Larousse, Littre și Mayer, autorii celor mai mari Lexiconuri.

Coc6 îl cunoaște pe Jean de chiar vreo treizeci de ani. L»a văzut tânăr, harnic, bine dispus, gata să dea o lămurire, mai exactă ca un savant și mai documentată ca un academician; ba urmărit tânăr și îl regăsește tot atît de tânăr și de vioi și azi, când scoate pentru el un bilet sentimental.

Învîrtind foile dintr*ocarte, dinaintea teancurilor de volume multicolore: răsfoind o revistă, primind orientări, surprinzînd apropieri, cine poate refuza că creadă că în tumultul noțiunilor căpătate în contact nu numai cu cărțile, dar și cu librăria, și în librărie cu Jean Zahareanu, nu a învățat nimic de la Jean și că Jean nu e dascălul fără catedră și fără această însărcinare, al cîtorva din ideile lui?

Coc6 scoate pentru Jean un bilet — dar biletul e o diplomă, e un pergament pentru acest pro* fesor fără să știe al nostru al tuturor.

II

Pe cînd pămîntul intra în zona termală a per* seidelor, pe coasta de Azur a infinitului, unde 6e scaldă bunul Dumnezeu, înconjurat de marile mitologii, din librăria «Socec», din Calea Victo* riei, a plecat să*și facă băile de neant, șeful secției franceze. . .

Vă amintiți de acel băiat fără vîrsta, care de treizeci de ani prezintă clientelei aceeaș figură juvenilă, o linie a surîsului fină și obsecvioasa întîmpinare a bibliotecarului crescut în sera flori* lor de cîmpie. Din acest lecuitor cu droguri lite* rare, politicos și distant cum trebuie să fie neguță* torul de hașîș intelectual, a rămas numai o amin* tire. O bună amintire, care va sluji de tradiție copiilor lui. Doi din ei, purtînd la mîneacă, lîngă umăr, galonul negru al meritului suferinței, fraged și zvelt ca și camaradul lor de părinte, au și fost adoptați pe firmă. Nu trebuie să trecem cu vede* rea un act de bunătate și de omenească, inimoasă datorie, pe care credem să o atribuim științei de voință și de simpatie a coasociatului din firmă, domnului Schwartz. bara zărit pe copiii lui Jean strecurîndu*se prin strîmtorile de cristal ale maga* zinului, unde silueta tatălui era căutată de sutele de cititori, care mai găsesc un timp într*o săptS* mîină pentru răsfoirea unei cărți. Și am ezitat să le strîngem mîna, ca să nu trebuiască să le aducem și noi aminte că tatăl lor a murit.

Personal, îi datoram lui Jean Zahareanu, ceea ce am datorat mult mai puțin cîte unui dascăl ignorant de curiozitatea sacră a copilăriei și adolescenței, sau cîte unui literat mai vîrstnic, mai darnic cu tutunul decît cu foia tipărită și dușmănos în monopolul vastului secret pe care îl păstrează — primele noastre lecturi și o bună parte din lecturile de pînă acum cîteva săptămîni.

Mai tînăr cu cîteva ani, el devenise repede o autoritate, de vreme ce avea voie și putea, la vîrsta lui, să umble cu lucrurile sfinte, cerute de mîinile vîrstei noastre. În contul deschis și plătit anual după vînzarea grînelor, la firma Alcalay, pentru cărțile și rechizita de școală, Jean intercala cu dibăcie dreptul deghizat al mărfurilor de literatură. Mulțumită lui Jean, funestii noștri profesori ne-au prins citind cărțile, pe genunchi, în bancă, și mulțumită lui ei ni le-au confiscat sau ni le-au rupt, și tot mulțumită lui am putut întîlni întîile idei, care hotărăsc o viață și croiesc o preferință. Dacă el nu o fi fost chiar primul cărturar, de la care am învățat ceva, negreșit ca figura lui, copieșită acum de întuneric, și mascată cu pămînt, face parte din primul rînd al păpușilor noastre de fildeș transparent. . .

Trebuie să ne îndoim că oamenii calificați de universități pentru carte, au realizat adeseori mai mult decît Zahareanu; că au putut să adune sentimentele clare ale unui public întreg laolaltă; dacă au determinat în casele lor sigilate și în sălile lor de cursuri agresive pentru idee și frumusețe, atmosfera pe care o urzea băiatul Jean în cuprinsul dintre dulapurile lui de cărți. Neșuțătoria scrisă și gîndită are, ca și ingineria și dreptul, mersul et abstract și științific, cu care se împletește, și bietul om decedat la netimp, din pricina unei infirmități, tratată anapoda, poate ține loc cinstit

de factor pozitiv cultural în cronică sinceră a mișcării intelectuale românești.

Un camarad de librărie ne povestește rîvna lui disciplinată de a servi pînă la istovire, simțind poate din familiarizarea cu spiritul cărților că se și îndrepta spre patria lor, de dincolo de existență, în ultima zi de august, cînd părăsea librăria fără întoarcere, surîsul lui Jean pentru clienți avusese o temperatură scelerată, de patruzeci de grade medicale.

Cimitirele pe dinaintea cărora trecem în fiecare zi, pe drumul nostru, erau în lumină zîntîiul de noiembrie, cînd am aflat cu întîrziere de moartea librarului nostru, înzăpezite în flori. Holde lungi de tufăntci ruginite și crizanteme galbene ca lămîia și albe crescuseră peste noapte din trotuare, pentru o sărbătoare a doliului, care știe intuitiv că univertul morților e cu mult mai mare decît cartierul pe planetă a oamenilor în viață.

— L*ate cunoscut, copii, pe Jean, care vă trimîtea săptămînal acasă *Le chemin de Chizctte, L'epa<tanî ?* S«a mutat pe undeva, pe aci. Joacă *yotyoy* cu două sfîrleze pe ață. Să ne ducem sad căutăm. . .

ARHIBALD

Subt acest nume zgâriat pe calcar ssa ascuns pînă duminică Ghiță Rădulescu. Era să spunem domnul Ghiță Rădulescu. Căci neobișnuiți încă nicidecum cu moartea Lui, ne aducem aminte numai silueta, redingota, cravata și surîsul boie* resc al celui de pe Bulevard. În mustața lui cenușie de holtei cochet și de flăcău întîrziat Arhibald a conservat pînă în ultimile zile, abia întunecată, floarea unui fragil surîs inteligent. Ghiță Rădulescu a fost un adept al mustății, al unei mustăți integrale, îngrijită ca o păpușă și neinfluențată de instabilitățile modelor care împuținaseră părul și înmulțesc pantalonul.

Cine era Ghiță Rădulescu toată lumea mare să știe și nici toți acei cărturari de«o slovă și de<o foaie, ale căroră burice de la degete se tocesc să insiste, servtndu*se de resturile de creioane arun* catm stradă, pe fereastra redacției, de Arhibalzii plictisiți. Cine aproapia lesne, dintre recentți și chiar dintre anteriori, personalitatea lui elegantă, hermetică, taciturnă și claustrată? După cum aris. tocraftii vechi străbăteau lumea în lectici, Arhibald era precedat pretutindeni de un paravan. Zîmbetul lui întreținea distanța și ochii lui o încuiau. Și această perdea de discreții, în dosul căreia se pudra cu cea mai diafană lumină, luată pe puf, fetița unui suflet candid, se urzise într*o casă albă, în mijlocul unei curți de mahala, cu zorele, cu flo3* reafsoarelui și indrișaim, ca un manuscris.

Arhibald a dat dintrdusul doi Arhibaîzi: unul, cel exact, durează pînăm ajunul războiului, autor al unei cărți un sfert uitată și trei sferturi necitită. *Note de om necăjit*, care nu lipsește din nicio bibliotecă a stilului și a reflecției geometrice — și al doilea vine după încheierea păcii cu amintirile lui sedimentare, de o culantă verbală generală, aglomerate într*o serie de volume groase cu titlul *Porcii*, un document. Războiul a schilodit confor* tabilul moral al acestui arțăgos abstract și spiritual. Arhibald a făcut războiul în București fără por< tofel și fără tabacheră, ca toți semenii lui rămași în Capitală, cucerită de un adversar pentru care meșteșugul intelectualității devenise anacronic și inutil. Arhibald a îndurat zile grele ca și alții, dar mai contrariat în boema lui de prinț civil decît ei, el a ținut minte și a plătit cu o furie de condei explicabilă.

Pentru că inteligența lui avea nevoie de o for* mulă care să comenteze, să scuze și să acuze, iatăd pe Ghiță Rădulescu transformat în antisemit. Neno* rocirile Lui și ale lumii nu se puteau trage decît de la evrei. Evreul românesc dăduse naștere nefec* ricirilor românești, Arhibald uita că eyreul nostru are aceleași stricăciuni și însușiri ca și noi și că asimilarea lui era împlinită. El își înfățișa o evre< ime organizată, concentrată, solidară, lucrînd după indicațiile unui papă negru al lor, la dărîmarea țării, de care negustoria lor nu ar fi avut nicio nevoie; un popor evreiesc și nu evrei izolați; o lume evreiască exclusiv alcătuită din miliardari, în care mizeria, durerea și deznădejdea erau. necu* noscute.

Era o interpretare intelectuală, căci inima lui Arhibald grăia deosebit. Din puținii lui prieteni, prietenii cei mai buni erau evrei, care știind că fac plăcere capriciilor lui de ursuz, erau și anth semiți. . . Pentru niciun creștin Ghiță Rădulescu

nu *sta* obosit atît ca să/l ajute, ca pentru cîțiva evrei din apropierea lui. De altfel, el a ținut pres* tigîul neștirbit al năvarului de a fi ocrotitorul și sprijinul tuturor celor care așteptau, începînd cu un mare număr de nepoți și surori. Sărac lipit și diplomat abia, el a înzestrat cîteva familii și a dat mai multe bacalaureate și licențe, bombănind și surîzînd, pentru Răduleștii lui. Arhibald a fost un exemplar întreg al tipului de bravură, practi* cat, mai des în lumea muncitorilor manuali, care își jertfesc bucuriile pentru satisfacția de a le dărua unei familii rămase fără bătrîni.

1 9 2 8

p

i

LEON TOLSTOI

V

I

Am primit ordinul telefonic să scriem despre Tolstoi un articol și, desigur, ordinul nu se adresa nici competenței noastre în literatura rusă, nici capacităților între a prepara, după cele douăspre* zece principii critice, cu douăsprezece subprincipii și alte douăsprezece puncte de vedere cardinale, tartine didactice cu mîzgă dulce, extrasă din per* sonalitatea unui scriitor. în tacîmul nostru și în vasele noastre de pămînt nu se găsesc ustensilele trebuincioase meșteșugului de a prezintă pe Tolstoi în aspic și la farfurie, clădit monumental sau debitat în sarmăluțe.

Cine a fost aproximativ Tolstoi, toată lumea care nu s* a născut după **1914** și a citit foile de catalog intercalate de librari în revistele ilustrate străine, știe mai mult sau mai puțin; căci eforturile editorilor s* au concentrat pînă la război în lite* ratura rusă, prezentată ca o mare zacusca artistică și ca un rezervoriu de înprospătări pentru toate literaturile occidentale. După trecerea fantomei, exploatată cu priceperi comerciale, literatura con* tinentului s* a văzut că nu cîștigase nimic, și gurile rele, vorbind la urechea de piatră a cîte unui Goethe, Dante sau Rabelais, afirmău chiar că depar* te de a fi un astru nou nemaipomenit, literatura marelui imperiu ortodox trimitea Europei înapoi sticliri reflectate.

Adevărată de tot sau falsă întrucîtva, această judecată nu se poate verifica decît de către puținii

muritori străini, care cunosc limba moscovită și care de pe urma stăruințelor încununată cu succes, se aleg cu o sensibilitate rusească. Atari sensibili* tați se capătă și se mențin: nimic nud pare unui om care a fumat o țigare acră și amară mai ciudat ca lauda fumătorului, fericit că*și împute gura și viața de tutun. În neputință de a cunoaște rafinamentul grațiilor secrete, rezervate soțului legi* tim, trecătorul se mărginește la aprecierea grațiilor exterioare, și opinia lui, chiar greșită, nu greșește în genere excesiv. O distanță oarecare nu strică niciodată mai mult spectatorului decât obiectului admirat.

Un cunoscător de limbă rusă și de literatură rusă, trăiește de obicei în extazul geniului rus și citează sute și mii de nume rusești, celebre la Vladivostok și necunoscute ignoranțelor noastre, nume care reprezintă valori atât de uriașe, încât vechile reputații clasice și neoclasice dispar. Niște* luș, trebuie să ne îndoim, ca de virtuțile miracu* loase ale unei ape de puț, a căreia întrebuițare în toate felurile, face inutilă orice medicină și vinde* că afecțiunile cele mai variate, înlesnind și mărițișul.

Tolstoi, după avizul celor mai iluștri literați, este un foarte mare autor. Se citează câteva cărți scrise de el, fără de păreche. Personalitatea lui acoperă un veac de om. Totul este exact. *Antia Karenina, Război și pace* sînt grandioase; perfect. Nu se poate spune acelaș lucru, poate, despre o cărțuție a lui, *Qu'esUce que l'Art ?* scrisă în limba franceză și în care se trădează gîndirea lui artis* tică diagonală și sensibilitatea pomenită mai sus; dar acest pamflet nu face parte din bibliografia lui de trufandale. Închipuindu*ne sau recunoscînd că tot ce a scris Tolstoi și tot ce s* a publicat de el, antum sau postum, aparține seriei limitate a fenomenelor, nici această împrejurare, ne»am per* mite să notăm, nu ne privește.

Pentru schițarea celor mai mulți scriitori opera lor este de ajuns. Scriitorul comun mai mult sau mai puțin talentat, e un meseriaș care nu s* a identificat cu suprema lui statornicire. El își păără* sește lucrul ca un tinichigiu care s* a fript cu ciocanul de aramă și ca pe un patron care* l plătește. Viața nu îi este angajată în destinul literaturii lui, literatura lui nu are un interior, el nu simte o chemare în literatura lui, nu jertfește nimic, nu risipește nimic; păstrează și adună. Scriitorul de rînd este un paracliser al literaturii, care șterge icoanele și aprinde candelile din biserică, șuierînd printre dinți o arie de tango și scuipînd pe cîrpă, ca să lustruiască beteala. Subt emfaza poetică se ivește un porc, din proza diafană apare o brută. Specia scriitorului e de multe ori capabilă de acte de viață, de o vulgaritate totală și de zămisliri cumplite în domeniul abjectului pur. Albul hîrtiei, în lumina căreia el seamănă *si* recoltează, nu se strecoară în individul lui sufletesc nici după zece ani de alianță cu acest pergament. Sînt contradicții în sfera lui de activități morale, fioroase. El repro* duce sacra germinare și reeditează parfumele sfinte degenerate, profesional — cu plasticitatea prosti* tuției, lucrul mistic al iubirii, negociat subt felinar.

La Tolstoi, scriitorul e secretarul unui profet, care dictează din întunericul mare povestirea zbu* ciumului și a furtunii, mai vaste decât apucă pana să scrie și mai nehotărîte.

În dezorientarea universală a timpului dinaintea războiului, de avuții sterpe și de leneș pesimism, cărțile lui Tolstoi au fost citite cu o însetare furibundă, mai puțin pentru ceea ce conțineau decât pentru ceea ce rămînea, permanent și sele* nar, pe dinafară. Europeanii voiau să învețe de la Tolstoi <d vorbea din fundurile lumii, dintrmn sat, despărțit de continentul asfaltat și zidit, prin

mii de Bărăgane triste), simplitatea pierdută și naivitatea primitivă care se înfrăgezeau în cuvintele lui. «Leapădă superstiția, scria Tolstoi, puncte în starea în care se găsește un copil sau un Descartes». El predica fecioria sufletului, întors la începuțuri și educarea din nou a noțiunilor, căpătate în tumult și constrîngeri. Nu mai vreau să știu nimic și vreau să mă deprind să știu. La vârsta acestei judecăți, oamenii cultivați, oamenii civili* zați știuseră totul, învățaseră și pe ceilalți să știe totul și Tolstoi le descoperea că a rămas o știință necunoscută, pentru căutarea căreia trebuie întii să fle dată uitării știința cealaltă. El căuta în viață o continuare a credinței, un acord între principii și viață, o aplicare de fiecă oră a lucrului gîndit o dată și precizat, muncit exclusiv de problema perfecțiunii cugetului și a existenței.

Tolstoi nu șba găsit credința care săd facă fericit și să fericească lumea cu ea: rezultatul interesează destul de puțin. El nici nu trebuia să o găsească și nimeni nu e dator să o găsească. In ce privește viața insului șt a societății chinul căutării prezintă o valoare morală mai certă decît fericirea găsită. Lumea nici nu are nevoie de această margine de odihnă, de un liman, de o perină prea moale, pe care să adoarmă un cap exagerat de împăcat cu sineș. A te cerceta zilnic, a te scruta, îți dă o stare morală activă, de îndoieli, de atenții și de sfieli intelectuale, care moderează instinctul și iubirea de sine, anemiază lăcomia, suprimă orgo* liul dictatorial, pustiește prestigiul luxuriei și al avuției și face din omul sălbatec al civilizației un stăpîn posibil și un tovarăș. De la Pavel din Tars, de Ia Bossuet și de la Pascal, auzul îngrășat și mut al categoriilor cultivate prin lista de cărți și de bucate, nu mai prinsese ecouri din ceea ce unchiașul Tolstoi numește, ca un copil, infinit. Literatura lui a fost un material de săpătură, care

trebuia aruncat afară, din groapa începută ca un drum drept adînc.

Oamenii ridicați peste sine și înnălțați la cer, au avut întodeauna o autoritate fascinantă, mai mare decît a dregătorilor și domnilor, și mai vir* gînală, peste știință și peste literaturi. Europa nu putea să conteste sinceritatea de haos a bătrînului singuratec ȘL în grădina ei pustie nu se mai ros* tîseră cuvintele interzise ipocriziei, demult. Cu sacul în spinare, desculț șt răzimat în cîrjă, bunicul șca culcat pe pămîntul tare, adormind întru Iisus Hristos și Jeandaques Rousseau. . .

i o i 8

PĂRINTELE ABRAMESCU

O invitație m*a chemat pentru duminica trecută Ia o liturghie cu « agapă frățească » pentru cinsti* rea preotului Nicolae Abramescu, care a împlinit cincizeci de ani de preoție. Mîhnit că o durere de familie a trebuit să fie mai aprigă decît aminti* rea și că m*a împiedicat să mă duc să fac metania convenită și să sărut mina iconografică a frumosului meu părinte de carte, îi cer iertare că am lipsit și mă silesc să cuprind, dacă se poate, cu condeiul de piatră, pe placa de piatră, pe care mi le*a pus el în degete și pe genunchi și cu cuvintele pe care le»am învățat cele dintii de la sfinția lui, o emoție îndoită, una de învățător și alta de ucenic.

Nu*mi pot aduce aminte, într*adevăr, fără o suavă duioșie, și pentru dascăl și pentru copil, de primul an al școlii din Piața Amzei. Părintele Abramescu era un diacon alb, zvelt și aproape imberb de vîrsta și acurateța nouă a unei domni* soare. O liniște de maturitate totuș permanentiza un surîs blajin pe figura Lui, însemnată cu un reflex matinal necurmat, ca un porțelan cu o chiparoasă. Un singur dascăl am mai văzut frumos și blînd ca el în școala primară, pe Alexandru Odobescu.

Mi se pare că știam patru litere din alfabet, cînd am dat ochii întîia oară cu diaconul Abra* mescu. El mi le*a îndreptat și m*a învățat să fac și să zic încă vreo douăzeci. Eram nu mai puțin

de optzeci de băieți în clasa lui și printre noi cîtiva mai vîrstnici țî decît profesorul, hotărîți să învețe să scrie cu primul prilej ivit, în acea epocă de prilejuri puține. Nicodată n*am auzit vocea monumentală fermecătoare a părintelui să se ridice peste tonul cîntecului sufletec și într*o atmosferă de bunătate, ca într*o tîrlă de miei și într*un stol de hulubi, s*a petrecut repede abecedarul.

Nu se poate insista îndeajuns asupra necesității pedagogice ca dascălii mici și mari să fie bărbați frumoși, răbdători, senini și curați. Ani de zile mita rămas în coada ochiului, cu influența ei certă, mîneca albă todeauna proaspătă, la cotorul mîinii dascălului meu și personajul Lui întreg a făcut parte decisivă multă vreme din mine și aș mărtu» risi că reminiscența lui succesivă se intercalează și azi, în imaginile de reconfort moral.

Primul profesor e a treia persoană pe care o cunoaște copilul numaidecît după părinți, în seria cumpănilor și autorității. Atîrnă, cred, foarte mult impresia primului contact cu școala, pentru toată viața și de be, a: **ba**; be, o: **bo**; be, i: **bi** începe să fie legată simțirea viitorului om cu mustață.

Douăzeci și cinci de ani am salutat pe părintele Abramescu, fără să mă recunoască. Cînd Luchian și Artachino au zugrăvit biserica Brezoiănu, stor* ceam niște culori pentru ei, pe paletă. M«am șrezîntat primului meu dascăl după un nume literar, pe care U datoram pe trei sferturi sfintei sale. Aceeaș tinerețe a întîmpinat după douăzeci și opt de ani pe ucenicul de litere și silabe, rămas într*o privință la abecedar.

Preotul Abramescu, în chemarea de presviter, a fost pentru enoriașii lui, un duhovnic civilizată și un Domn al Bisericii. E adevărat că autoritatea eclesiastică a respectat cu sfiială, întodeauna, inde* pendența de episcop consimțit sufletește a părinte.

lui și nu s'a amestecat, în raporturile lui cu publicul și cu cerul, ireproșabile și demne. Un loc pe care nu ba rîvniț și pe care putea săd aibă de mai multe ori șt săi împrumute prestigiul ce îi lipsește, a fost locul de prelat, rîvniț cu sălbăticie de preoții văduvi. Corect și conștiincios, preotul a știut că prelatura e o sarcină greu de purtat.

Cinstite părinte, aș rîvni ca heruvicul meu, pe care nu bai așteptat, să*ți fie plăcut, ca Domnului pomelnicul ctitoricesc citit de glasul dumitale.

1918

11

Am mai pus pe hîrtie laude pentru numele lui, în ziua cînd fostul nostru cel dintîi dascăl a împli« nit cincizeci de ani de vrednicie profesională. Sînt cîtiva ani de atunci. Ne»am întilntt întno duminică de soare, pe stradă. Șba scos pălăria, a făcut un compliment înnalt, pieziș, cu capul lui de demon energic, a zîmbîț și neam simțîț feri* citi la strîngerea mîinii lui, o mîină întreagă de bărbat întreg. Și sfitoși în acelaș timp; îl lăudat serăm cu lterile învățate de la el și neom temut să nu ni le găsească schimonosite.

Părintele Abramescu avea o bună părere de cuvintele noastre, scrise cu literile lui. El zicea că vorbele noastre sînt cu «lipiciu» rostind și nițel din **u**, ca la biserică și la Academie, unde fu aplaudată vîrsta egtptiană a domnului Iacob Negruzzi. Și trebuie că aveau cuvintele noastre lipici, dacă ne>a spuS'O cel mai iubit în amintire dascăl al nostru. El nu a greșit niciodată, nici cu mintea, nici cu glasul, nici cu trupul, fără să fie vorba de greșeala lui Adam, căci Eva lui ba plă* cut mult, ca un om tare cu adevărat și întocmai ca lui Adam, născut flăcău și feciorelnic din pămînt.

Școala de copii, unde afla autorul că vorbirea toată se scria numai cu douăzeci și patru de semne, se găsea în Piața Amzei, pe linia trotuarului neîn« trerupt, paralel cu frontul pieței, între cele două

uliți scurte, dintre Calea Victoriei și piață. Casa e intactă cu lungul ei etaj, culcat pe un șir de prăvălii. Ciocanul de lemn al unui tinichigiu ne*a turburat tabla înmulțirii, cantilena: «O dată una*î una, o dată două: două. . . Două*ori zece: douăzeci!», cu răzvrățiri de sonorități complicate, premergătoarele jazzului de tango actual. Sînt de atunci — șșșt! — patruzeci și patru de ani, și friandizele momentului erau dovleacul copt, cu mîzga dulce, mustopitele, corăbiolile fragile și incomparabilul bigi*bigi. Generații! voi vă delectați cu fondante.

Diaconul Abramescu era cum ham descris. Silueta lui de domnișoară purta dulama călugă*reasă, încheiată cu un singur nasture pe un șold; largă, iconografică și căzînd pe gheată pînă la vîrf. Mai estetici, preoții de mai tîrziu, tunzîndu*și pletele și reducîndu*și barba pînă la cioc, rasă ardeleneste pe falcă și jurîmprejurul guriții, care permite sugerea în public a unei țigaretete, intro*dusă elegant și umed ca o canulă de clistir, șbau strîmbat *reverenda*, îmbrăcată pe cap, adaptîndu pasmanterea decorativă a ciocului, încheiată la piept cu bumbi și zarzavaturi de ibrișin.

Blond și serafic, dascălul nostru purta titlul administrativ, de institutor, născocit la Minister întruo zi de inspirație mediocră pentru deosebirea hotărîtă de învățătorul rural. Era momentul ilustrului Borgovan, fotografiat de pe natură în Chicoșul Rostogan al lui Caragiale și predecesor în cursurile inferioare ale individualității lui evoluat, către organisme pedagogice gen Miha*lache <Dragomirescu>. Abecedarul a fost, cules cu degetele lui blînde, o herborizare în grădina cu mușețel, cu părluțe, cu ghiocci, cu poala MaicibDomnului și cu pătlagini. De cîte ori cu copiii noștri, scoatem azi din carte și punem pe caiet o literă încîrligată, ni se trezește în scobitura

ei animată, privirea părintelui Abramescu — și litera licărește de boarea de sulf din scîrlionții pudrați cu aur ai neuitatului părinte.

Intrarea în viața copilului, venit de la joacă, a primului profesor, făcută cu pasul, cu legănarea fluidă, cu bunătatea și răbdarea diaconului de odinioară, s*a întipărit pentru todeauna și acum, cînd acest pas nu mai calcă și nu mai sună lîngă bastonul de abanos cu vîrf de fildeș, și nu mai este, urma lui e întregă și nu se poate șterge nicidecum de pe chihlimbarul moale din timp.

Preotul Abramescu a fost bunul învățător, pe care bau strigat din Vechiul Testament posedății ignoranți. Din august pînă crăciun, copiii din clasa lui, încă mirosind a lapte și zer, deslușeau textul cărților, fără silabisire, și puteau să scrie după dictat. În iunie **1888** s*a petrecut fenomenul care consacră pe dascăl, că patruzeci și cinci de copii din patruzeci și cinci, avură deopotrivă drep*tul la premiul întii și că premiul a fost împărțit în patruzeci și cinci de porții egale, de biscuiți, englezești, care au fost consumate în fostul « Bor*dei », de către patruzeci și cinci de băieți, așezați turcește împrejurul profesorului, în iarbă.

Confratele Barbu Lăzăreanu, cel mai informat dintrjo generație mai tînără și a căruia și vastă și microscopică documentare, întinsă pînă la stupe*facții, ar fi de un folos incalculabil universității, afirma de curînd că metoda personală de a*și instrui școlarii ba meritat părintelui Abramescu simpatiile de curiozitate ale lui Alexandru Odobescu, urmate de vizită la școală. Într*adevăr, prozatorul, director al Școlii de Aplicație, a cercetat clasa noastră însoțit de ucenicii lui, ca să vadă pe dascăl la lucru. A fost o memorabilă ședință de demonstrații, în mijlocul unui parlament de vi*itori profesori de copii, ea a durat o zi întregă, prezidată de Odobescu și s*a isprăvit cu daruri

dulci. împărțite micilor animale domesticite ale părintelui nostru.

Și surideau doi oameni neînchipuit de frumoși, în dreptul fiecărui copil, stîrîsul fără pereche al scriitorului oglindindu*se în surîsul cinstit al dia*conului.

De cîteva zile, poate că, dacă a binevoit Dumne*zeu, în Paradis, pe undeva, subt un cedru sau subt un cais, controversa didactică de acum patru*zeci de ani, continuă într-o atmosferă de arome odihnitoare.

1932

SABIN DRĂGOI

1

Capricioasele salturi ale destinului se verifică încă o dată, în vreme ce autoritățile competente se străduiesc să consacre valorile artificiale. Epoci întregi își ațintesc atențiunea într*un singur punct, de unde este scris să se nască evenimentul. Locul îngrădit seamănă cu manejul roții de apă, în care un cal amețește trăgînd circular un jug fixat pe fus — și academiile, ateneele, inspectoratele, direc*țiile generale, universitățile, ministerele, munici*pile și critica oficială așteaptă să crească zarzavatul anual, morcovii și napii de zahăr.

Și evenimentul se ivește, împotriva regulilor fixate și a dogmelor, aiurea, dintr*un tărîm depăr*tat, unde nu se învîrtește nicio roată cu găleți și nimeni nu a semănat nimic, nici varză nici cono*pizi. Sute de milioane s*au cheltuit în jurul unei baghete care croiește estetic aerul ambiant și pen<tru domnii artistici, cu cravata zburată și încălțați cu obiele albe deasupra ghetelor de lac; au fost trimise în «treinătăți rudele, subvenționați prote*jații și partizanii — și din imensul efort a ieșit o mediocritate repetată în sute de exemplare.

Cineva, care alte dați se chema într*altfel și acționa pe terenuri deosebite, cineva care acum se numește Sabin Drăgoi, cineva de departe, de nicărieri, cineva din Banat, ivit fără autorizație și căzut ca din cer, a scris, dacă se poate, pentru muzica europeană o primă operă românească.

egală dintfo dată cu operele vii. Noutatea emoi
ționantă a supărat. Cvietudiniie organizate s*au
simțit jignite. In marele întuneric, cine a îndrăznit
să aprindă o lampă? Primăria timișoreană și pre»
fectura, sesizate ca niște căpetenii artistice care
rezumă în partea Torontalului toată poezia, toată
literatura, toată drama și comedia, toată arhitectura,
toată pictura și muzica, nu au voit să permită ca
într*o regiune abilă în creșterea și exportul de
porci, să se fi putut defini întrmn document
românesc un mare instinct muzical. Ba domnul
primar, care întrunește într*o singură structură de
elită, valoarea politică, talentul juridic, geniul edi*
litar și sensibilitățile artei, ar fi exclamat, auzind
deNăpasta Iui Sabin Drăgoi, că, slavă Domnului,
muzica românească nu este lipsită de operete și
că dacă vreți să aflați, domnia sa știe, na, una
foarte plăcută: Samson și *Dănilă*.

Opoziția argumentată a forurilor administrative
a mers atît de departe încît autorului i s*au făcut
propunerile Operei maghiare din Cluj, de a cînta,
ea, pe romînește, învățînd textul valah, lucrarea
înlăturată de complexe personagii de Stat și comu*
nă bănațene. *Năpasta* domnului Drăgoi a fost schi*
țață întno zi, din instrument, în auzul direcției
Operei române din București, care avea, se pare
știința, despre neașteptata ivire bănațeană, de la
defunctul maestru Kiriac. în cîteva minute
vîntul nou care se ridica din partitura *Năpastei*
a înghețat surîsurile de scepticism ale«uditorului,
și cei de față au recunoscut în munca de ins*
pirație adîncă a domnului Drăgoi, accentul œ<
drilor mari.

Iac«așa. Pe cînd o lume întreagă se sterilizează
în cerșirea unui împrumut și în atitudini de stupi*
ditatc politică marmoree, ni se naște pentru conso*
lări și pentru măgulirea încrederii neînfrînte în
vigorile autentice ale poporului nostru, batjocorit

de incapacitatea concretă și sigură a stăpînilor Iui,
un mare meșter de muzică tare.

Am avut plăcerea să cunoaștem pe domnul care
poartă numele de Sabin Drăgoi, simplitatea Iui
leală, înfățișarea lui puternică, de zimbru cu obra<
zul palid și greu, și să strîngem bărbăteasca lui
nună masivă de bronz. în ochii Iui umezi scăpărați
dco negreață de fier fulgerătoare, am identificat
ceea ce nu se zărește decît în fundul apelor, în
vîrful piscurilor înstelate și căutătura sigură a
sălbăticiunilor răpitoare din văzduh.

1 Q î

N.D. COCEA

Absența îndelungată a splendidului nostru porc» deicăine și prieten ne obsedează, ca și cum ham fi visat urît. Ii știam în Bucureștii, pe care îi iubea cu bună dreptate pentru că nu seamănă cu nici un alt oraș din Europa, murdar, puturos și simpatic, în mijlocul marelui bazar de frumuseți farmaceutice al Occidentului, călcînd pe cărarea de frizură a peizajului, bărbierit, soptămînal, deasupra căruia însuș ceru', cu oglinzi, pare fabricat, ca un borcan cu pomadă azurie, te gîndesti senti* mental și romantic, la gunoaiele din fața palatului regal și ai vrea să miroasă ca, la noi, în culoarea de Albastru. . .

Cocea nu mai e în București de cîteva luni, poate că de un an, poate că de mai mult: vremea, ca și viețile, ca și credințele, ca și tinerețile, par* curg iute, la noi, zigzagul lor în circuit de scînteje. Toți oamenii noștri par izvorîți în ațîțarea lor instantanee, stinsă rîndurbrînduri în negura mare, din coșul cu șuier și stridențe ai unui tren acce* lerat, mistuiți între doua stații mici. Dar îl întîb neai voios și sprinten și bogat în vis, neconținut scăpărat și pierdut neconținut. Neliniștit și furni' cat ca unda, în lumina căreia se fac și se desfac mii de miracole delicate și fragile pe secundă, sufletul absentului a reflectat de la punctul de foc alb, al celei mai depărtate stele, pînă la firul de iarbă, încovoiat subt greutatea fină a melcului

cornut, pe luciul de safir, toată frumusețea pămîn* tului din timpuri și anotimpuri. E greu de găsit de douăzeci de ani încoace intelect mai săgetător și inteligență mai sunătoare, ca o verigă cu sute de chei, decît a lui Nicu Cocea.

Și pentru că era imens de inteligent, el era lipsit de vanitate, de pizmă și de avariție artistică. Abiectul fenomen care umple cu mușița invidiei sufletele de rînd ale scribenților de literatură, îi era necunoscut. Nicu Cocea nu a luat în deșert niciodată numele unui artist și lancea lui incam descentă nu s'a lipit, ca să sfiriie, pe fruntea unui om de talent. Variat și mobil, numai cine nu a voit nu a găsit la masa lui sufletească, așternută cu velință albă, paharul întăritor în ceasul de îndoială și de lepădare de sine: orologiul lui a sunat toate orele din lume și clopotul lui, medieval, din poartă, la trebuința trecătorului obosit, nu și<a știrbit vibrația niciodată.

Cineva ne povestește viața Iui din Paris, de flăcău întîrziat, cu nopți cheltuite și cu lumina soarelui astupată de alcov. Ca un Arthur Rimi baud, fără sătși renege, poate, actele de culoare și viață, împlinite cu o frămîntare de om îndoit și de artist esențial, el pare că și»a sfîșiat manuscii sele și le*a zvîrlit în foc. S'a întîmplat în firea lui acel eveniment al revelației că și geniul este în totul zadarnic; s'a iscat în sineș o îndoială cata> strofală sau, mai artist șt mai stăpîn în sarcasm pe viorile lui, decît puteam să credem, a voit să se pedepsească sfărîmîndude cu brutalitate? [. ..]

Pe Niculae Cocea, care știa meșteșugul levita* țiunii și al stilului în polemică și defăimare, căzut odată cu Soldatul necunoscut în timpul războiului, șt care scriind românește nu*și mărgeinea suculente verbale la teritoriu și staul ci umplea conca vorbe* lor cu o mîzgă de univers, îl așteaptă și azi, ca și ieri, graiul și icoana, să le aducă subsuoară, din

Paris ori din Montmartre, cartea lui adevărată,
cu moliciuni de catifea și cu durități de sîdef,
cartea lui scrisă și aruncată în mare, răsplămădită
și nouă.

Niculae Cocea, te>ai jurat **și** jurămîntul se ține...

1 0 2 9

11

] Intîrziat pe suprafață poate că prea mult, am
' trăit treptata scufundare a prietenilor mei în
I pămînt și, obișnuit săd strîng mîinile mereu, mă
! întreb cum au putut să treacă zece ani fără săd
! mai văd pe Niculae Cocea. Ultima oară ham
văzut, cînd el n«a mai putut să mă vadă. Nu mai
era el. Cocea fusese. Se isprăvise. . .

j îl caut acum prin sita și pulberea cioburilor,
! din amintire. înduraserăm împreună intemperiiile
} vieții ducînd în cîrcă poverile vremii. Apoi,
timpul spart ne*a lăsat între lepezile lui un inter/
val, o pauză lungă, o absență îndelungată. Ei
era prin București. Prietenul îi pribegea prin
streinătăți și, în țară, izbucneau răscoalele țărănești
din 1907.

\ Prin 1910, trei ani de la răscoale, Cocea începuse
să scoată revista **Facta**, cu colaborarea din Viena
și a regretatului Const. Graur, a căruia rostire
în scris, presărată cu ace, da paginilor finale,
săptămînat, accentul epigramatic de ironie tre*
buincios.

\ Acasă Cocea era «instigator» în interior, iar
\ prietenul instigator dinafară. Românii de peste
/ graniți treceau de instigatori și suspecti, pentru
î eludarea pricinii reale a focului aprins.

ham găsit redacția în cartierul ziarelor bătrîne
instalată, cu cea mai ieftină chirie, într*o casă
joasă, încă existentă, în care se practica idila cu

tarif, *similia similibus*, ca în marile redacții din vecinătate. Refuzată, de toți proprietarii, «odi' oasa» **Facla** »ar fi mutat și într-o magazie de scînduri.

În schimb, peste drum de redacția «spurcată» funcționa un mare depou de virtuți, principii și dogme, care adunau zilnic unui director-proprietar agramat, din cimitirul paginilor unei gazete de publicitate, cu și fără portretul decedaților, socotite pe milimetri și numărul de litere, virguli și silabe.

Pe contrapagina copertei, ilustrată de Iser, a **Faclei**, relevat de revistă, articolul documentar, semnat Nicoară al Lumii, era scris de Cocea.

Rămîne mult de povestit despre o epocă de adînci frămîntări împrăștiate, cu participarea la ele a nucleului **Faclei**.

Aproape paralelă cu **Facla** săptămînală, Cocea înființase o publicație literară lunară. **Viața socială**, cu colaborarea colegilor de tinerețe și pană.

Nărăvit să zacă inert, condeiul îndeobște gîngav și banal se intercalează în publicitate cum poate, și fără să stîrnească zvîcnirea emoției, condiție princeps a presei și a cărții. Penița lui Cocea, încan* descentă, scapără în fulgere la rînd. Uneori, el își aducea manuscrisul în ultimul moment al punerii hîrtiei în mașină și, a doua zi, i se dăruia cititorului articolul cel mai tare.

În **1918**, Cocea venea în uniformă de la front. A irupt în odaia mea și ne»am îmbrățișat. Trebuia să ne împăcăm după o polemică excesivă.

Ceea ce prețuiam la Cocea, mai presus de toate, era noblețea unei înalte sensibilități. Incapabil de înfumurare și pizmă, ca să se arate pe el. Nepă» sător de sine în efervescentul lui continuu entu» ziasm, n*a suferit de grava platitudine a vrăjmașiei comune. Nu a pîrît niciodată, n*a intrigat, nu a

lovit pe furiș. Generos și fierbinte, »a dăruit și prietenilor, și tuturor, întreg.

Sărută, soare, în fiecă zi mormîntul unui oștean al splendorilor tale.

*9 | 9

»

^

\

"t

\

-:

ALEXANDRU DOBROGEANUGHEREA

N<am putea apune cît admirabil conține hotă* rîrea unui deținut, care în semnul că protestează împotriva unei puteri mai apropiată decît va £ a lui, se lasă nebăut și nemîncat. Acest post sau această ajunare totală unora le pare, chemate din timpurile ichivniciei la noi, sublime și altora ridicule și copilărești.

Desigur că nu te poți apleca să iei piatra de jos și să arunci cu ea întnun om, a căruia carne, stăpînită de o idee, poate să îndure foamea cu seninătate și suferința cu darul muceniciei. Sincerii tatea în orice convingere, fie cît de străină și de adversă adaptărilor noastre la necesități, e averea morală a omenirii și constituie un rezultat al culturii, în accepția ei integrală.

Dobrogeanu'Gherea s*a văzut osîndit la opt ani reclusiune, în calitate de comunist. Acum vreo treizeci de ani, cînd Ion Nădejde, decedat de curînd între membrii partidului liberal, încerca pe păreții clubului din strada Doamnei chibritul inocent al focului socia (democratic și, latinist emi* nent, lîngă viitorul ministru Vasile Moțun și George Diamandy, el era concediat din învățămînt pentru credințele lui primejdioase, socialismul ins* pira acea spaimă cît și comunismul de azi.

Dobrogeanu'Gherea, inginer și fost director al Școlii de meserii, șba ascultat osînda cu auzul desigur alterat. Nemaiputîndu«se răzvrăti împoj

triva timpului și autorităților care bau izolat, el **Sia** răscolat împotrivași, grevist al răbdării de foame. Era, mi se pare, în a cincisprezecea zi de foame și în a zecea zi de sete. El trebuie să fi fost și mai slăbit și mai fantomal decît acum cîțiva ani, cînd ieșit din închisoare și întîlnindume pe Calea Victoriei un unchiăș vremelnic, încovoiat și titu» bant, în figura căruia nu puteam recunoaște pe nimeni, el ne*a zis pe nume și nea spus, șoptind abia, cu o voce stinsă, ca zgomotul unei batiste ee cade din buzunar, și spre uimirea noastră că se cheamă. . . Dobrogeanu'Gherea.

Mîna lui se deslțpea cu greutate de un baston și uitase să mat stîngă mîna ce i «a întins cu compasiune confuză: «A m fost în greva foamei» nea explicat el, ca și cum near fi făcut să știm că se sculase din agonie. «Știu» i<am răspuns noi, care tocmai vizitasem pe un alt fost grevist, tovarăș cu el și a căruia figură căpătase un straniu surîs involuntar și a căruia respirație mirosea greu, ca primele vorbe ale lui Lazăr, cel sculat din morți. Cîteva cuvinte evazive, ca atunci cînd so isprăvit un eveniment dramatic și ireparabil pe vecie: între Dobrogeanu'Gherea și noi se găsea o deosebire de sensibilități și de penetrație, ca între peștele înnotător la suprafața apei și pasărea care se scoboară ca să ciupească unda și sâ bea. Mîntea lui se găsea pe un cîntar și pe alt cîntar mîntea noastră: nu știam să pricepem.

Azi, Dobrogeanu'Gherea, liber și judecat, a dispărut parcă, din timpul procesului, ar fi trecut granița, s<ar fi dus în Rusia sovietică și s*ar fi întors în țara lui, în București, să o comunizeze. . . Frumoasă naivitate a oamenilor care, trecuți de cincizeci de ani, mai cred în fenomenul avalan* șelor sufletești și al transformărilor subite!

De astă dată, e greu de spus că osînditul va mai dura cîteva zile, chiar dacă își ravizează funcțiunile

de nutriție, reluând biberonul, rămas în leagănul lui de prunc, pe când tatăl lui, criticul, socialistul și birtasu] Dobrogeanu'Gherea, îi urmărea jocurile și picioarele trandafirii duse la gură, cu privirea lui nevinovată albastră, de părinte tânăr și de marxist idealist. * Sașa » trebuie să aibă aparența unui cadavru și măruntaiele stricate.

Numai dacă în grava lui abstenență, care nu adaugă nimic la veracitatea ideii și nu accelerează întru nimic mersul pe două cărări al timpului lent, Dobrogeanu'Gherea s*ar fi simțind întru victorios și fericit. Căci »ar putea că, în momentul în care ar dori să bea un pahar cu apă cristalină și de astă dată ar refuza»o înghițitoarea, s*ar putea să-și vadă gîndul parazit, cu desăvîrșire dramatic, cum vin gîndurile tîrziu, că o credință se afirmă ca voința sălbatecă de a trăi și nicidecum cu pași*unea chinului și a morții. . .

1929

II

Am cunoscut pe Gherea, ca toți călătorii de cale ferată și cititorii, acum douăzeci de ani adulți — și, relativ, ham cunoscut și personal. Foarte relativ, din pricina constelației socialiste în care strălucea și de care noi eram o puzderie de țărîna depărtată, și din pricina, deosebirii sau mai ales, a rezervei și timidității personajului său adunate cu sfielile și rezervele noastre.

Educat în singurătatea noțiunilor, lipsit de acele gesturi largi și declamatorii, care, mental, la unii din contemporanii lui și ai noștri intelectuali, se înfățișează ca niște complectări abstracte ale formei fiziologice, ca o coadă de pene, ca o creastă de fulgi, sau ca o labă cu foarfecă de rac, Gherea nu suporta nici retorica nici atitudinea umflată. Adeseori, suferea foarte greu chiar discuția contra*dictorie și se lăsa ușor învins; acest lucru dintr*o pricină suplimentară: absența scînteierii rapide.

Niculae Cocea era aproape un socialist, un camarad al dogmei viitoare, care deocamdată a fost și în trecut. El i se adresa lui Gherea, cu apela*țiunea «Тов», care în societatea anterioară însem*nează « Domnule », sau, pe italienește, « Ilustre ».

— Тов. Gherea, îi spunea odată, optimistul nostru, licăritor ca o beteală, scriitor, tare ești învățat mata, dar cam fără *gust*. . .

într*adevăr, ideea gustului încă nu intra teoretic în criteriul criticii din epocă, după cum organic

nu face prea multă parte nici azi din toate rezultatele literare. Simțind că fascia operei literare se răsucesce și cu firul nedefinit, care indică prezența în personalitatea artistului, a unor suferințe de proporție, de compoziție și de nuanțe, însă neîncețate în vocabular, critica ambelor părți ale baricadei, aristocratică și populară, sau războit, pe nimerite, pentru controverse fără substanță, căutînd să determine situația cosmografică a unui astru secret, într-o regiune goală.

Tovarășul Gherea s'a gîndit un moment la impunitatea admirativă a tînărului socialist și găsind *ceva* în sîmburele ei, ceva analog, de fapt, cu substanța discuțiilor sterile ale criticii, a clipit de cîteva ori din ochii lui naivi și cinstiți și s'a învoit că poate să fie adevărată.

Cititorii mai noi, dacă vor fi fiind numeroși, ai lui Gherea, autorul unei cărți de bază, cum se poate zice, *Meiobăgia*, trecător dezactualizată de reforma agrară, dar iarăș actuală peste vreo treizeci de ani, îl găsesc pe Gherea în bibliotecă. Noi ham întîlnit pentru întîia oară în trmn restaurant, în restaurantul gării din Ploiești. Dacă cititorul nu se ospătează suficient la masa ideală a criticului literar, un prînz, în schimb în birtul gării din Ploiești, era echivalent cu un regal. În toată România veche se mîncea bine în două singure locuri și în două gări, la Ploiești și Iași; bine, gospodărește bine.

Între artă și bucătărie, ca și între monarhie și bucătărie, a fost întodeauna ceva mai mult decît niște simple aderențe și todeauna unui roman mai mult sau mai puțin bine macerat și bine scăzut, însuș Balzac și însuș unchiul Rabelais și chiar tata Goethe, ha preferat o friptură la cuptor și o cupă de vin original. Bucătarul stă biruitor de multe ori alături de împărat și de poet și masa facilitează nu numai relațiile internaționale și

dintre clase, dar și colegialitatea artiștilor. Hrana cu zeamă de lămîie și cu igienice borșuri filtrate într-un cilindru de cristal farmaceutic, e pentru bolnavii și scriitorii fără rînză.

Pe cînd își scria cărțile lui la teighea, Gherea mirosea subtil parfumul divers al bucătăriei lui, întrutotul suculentă și pură în materiile prime. Opt ani, ne*a spus criticul o dată, nu m'am sculat de pe scaunul teighelei — și acești opt ani cores* pînd cu opera lui literară. Între două trenuri, între cîte o sută, două, de călători îmbucînd un pateu și un pahar și plescăind în fugă, năvălit de guri, Gherea, ca un vameș al Infernului, pe o teighea ca o catedră, lua fiecărui, pe colțul manuscrisului, care orînduia ideile și dezvolta un punct de vedere, gologanul de trecere în munte și către baltă.

Probitatea intelectuală a lui Dobrogeanu*Gherea ca și probitatea lui de bărbat, poate sluji de mare pildă fiecărui din contemporani. În afară de unghiul artistic al ideilor, care se deschide și se închide, ca limbile unui ornic, după soare, acest discursiv al principiilor și emițător de dogme, era omenesce cel mai bun și mai milos dintre prelații gîndirii unei epoci. Dreapta lui a dat întodeauna și inima lui, stîngă, a îmbălsămat în căldura ei multe și fără de număr dureri. Nimeni nu a trecut pe dinaintea ei și n'a căpătat fie mîngăiere fie bucurie.

Gherea nu a fost profesor, nici ministru, nici deputat, nici scriitor industrial, ca noi, care trăim din cerneală fi intelect și, succesiv, din douăzeci de culori de cerneală și din douăzeci de credințe. El a realizat insul social îndoit, care servește ideile mai bine și nu*și dîmică merindea din personalitatea lui artistică, muncitor pentru pîine și conținător pentru intelect.

C. ȘABAN FĂGEȚEL

Duminica trecută a fost marcată cu un semn împlinirea unei epoci de douăzeci și cinci de ani. Creatorul acestei epoci a voit să puie semnul pe firmă și să dăruie revistei literare **Ramuri**. Modestia lui, dusă pînă la un ultim anonim, se înțelege; semnul trebuie pus însă și oprit pe Șaban, numele civil al domnului Făgețel. În evul romantismului naționalist, derivat în diminutive, când însuși domnul Adolphe de Herz se chema în vechii lui exametri ca un firicel de iarbă, domnul Șaban și-a conchis un pseudonim literar de la fag. Niciodată, nici chiar în timpurile de ferventă botanică și erborizare n-au trecut la oamenii masculini și la scriitori atîtea atribute vegetale, ca în vremea unui travaliu numit de altfel semănătorism.

Efortul ramurilor de fag și de făgețel a fost însă cu mult mai însemnat în rezultate decît urmările unei literaturi pornită dintr-o idee fixă și definitiv oprită, ca o foarfecă, în ștofa ei. În copac s-a mișcat într-o zi, odată cu vîntul, o mașină și cînd s-a ridicat sau a căzut decorul, a rămas o tipografie. Apoi, s-a ivit un palat. El stă în picioare, cu o atitudine de bazilică, la Craiova. L-am văzut duminica trecută, drept, împietrit în văzduh.

Monumentul e de acum ridicat. El reprezintă pentru onoarea inteligenței și a stăruinței românești împărecherea virtuților capitale și asocierea lor cu o jertfă constantă. În piramida clădită

atom cu atom, fragilitatea fizică a domnului Șaban, puțințel la carne, nervos și iluminat, ca un fluture arămiu, apare ca semnătura în transparență a unui fenomen al naturii într-un chihlimbar înghețat. Totul e Șaban în toate pietrele, la toate etajele, în toate caturile acestei construcții, ridicată de hărnicia unei scînteii din nimic. Căci la început totul a purces din mai puțin decît atomul citat, din găoacea de aer a unei intenții. Biserica din **Ramuri** nu e nici moștenită nici cumpărată; ea este frămîntată întreaga între două degete, ca o firimitură de pîine, din miez.

Am însoțit la Craiova un grup de scriitori, care s-au sculat de cu noaptea, înfruntînd informațiile calomnioase ale buletinului meteorologic, din porunca datoriei deta înconjură bunăvoința și meritul domnului Făgețel și ziua lui de douăzeci și cinci de ani, cu o ghirlandă literară. Au pornit din București: un avocat, gata întodeauna să și parasească un proces remunerator pentru a sprijini cu inima și cu delicatul lui talent, construit din filigrane și surîsuri, meritul și nevoile unui scriitor; camarad cu cel din urmă și generos. Domnul Cezar Petrescu, taciturn, bosumflat și bonom, al căruia ochi mic se mai micșorase, ca o lampă cu petrol, la masa de peste noapte, de sfîntul Pamfil, a unui prieten. Domnul Gib Mihăescu, somnoros și simpatic, încă nedumerit între Drăgășani și ortodoxie. Domnul Condiescu fostul aghiotant cînd Tinei al prințului, autorul **Conului Enake**, distins, protocolar și atent, care cu o voce din Vatican citează amintiri de togă și spadă. Domnul Ion Minulescu, călător cu o pălărie pariziană și cu o căciulă de oaie, și-a trezit Sfinxul cu deșteptătorul și ba dat drumul pe calea ferată, învelit într-o pătură verde; el va recita în sala rece, o vastă magazie: *Voilà bourgeois'aimais Rpsine*, cîntînd din coate și jucînd din șold.

Iată literați și profesori craioveni. Domnul Ion Dongorozi cu ochii de catifea în povestirea unei văduve, iubită de tată și de fiu și căsătorită cu tatăl. Domnul Ștefan Bălcești, în uniformă preas' pătă de căpitan, scînteietor și ager, ca un vînător de capre, va citi o poezie. Domnul Păunescu*UImu, muncit de<o cizelură nouă, caută cu dalta în lectura lui, pe dedesubtul nopții, un material încă neîmpie* trit. Poetul N. Milcu, zvelt și elegant pune la ceasornicul ochiului o sticlă rotundă și citește o poezie cu șarpe. Domnișoara în albastru ultramarin va citi cu o voce discretă, de răsfoire, versuri din cîntece suspinat.

În biblioteca palatului Șaban, notabilități în grupuri; o lume surprinzător de interesată la realizările domnului Șaban, solidară din toate pro< fesiunile cu el. Banca, învățămîntul, Biserica, Armata, Magistratura, Statul prin localnicii lui și Proprietatea au ținut să ciocnească un pahar cu ziditorul celor douăzeci și cinci de ani de cultură frumoasă. Și amestecată cu oaspeții, cu literatura, ochiul satisfăcut urmărește gospodăria și sănătatea căsniciei. Energia calmă a doamnei Șaban, tovarășa tui grațioasă, pune să circule metodic și inteligent invazia bufetului în saloane și domnișoara, fiica lor, distribuie gingășiile candido care fac bunurile din tăvi mai gustoase. În sfîrșit, domnul Șaban dăruiește participanților cartea cea mai frumoasă ce s'a tipărit cu tipar românesc: numărul sărbătorec al revistei **Rfimuri**, de grosimea Sfintelor Scripturi.

De la masa familiei și din casa celor douăzeci și cinci de ani lipsește un om. . . Figura lui strîmbă, cu barbă, apare ca o suvenire defunctă, în cîteva unghere. Un egoism steril și o infatuare de sine obositoare hau descompus în casa și în sufletul bărbaților care au clădit*o. A fost aci pe vremuri, a făcut inimile să tresară, focurile să se aprindă. Flacăra lui era o văpaie, avînturile lui erau feno*

menul unui acces de crîncenă megalomanie. El avea o sută de prieteni închinați lui, afară din obișnuință, ha dezgustat, ha ofensat, ha pierdut.

Mai bine. . .

i 9:9

II

Cînd i se aduce la pat un plic cernit bolnavul tresare. . . Murim încet, dar murim pe rînd.

Mi »a deschis ieri, între perină și cot, ultima scrisoare a lui Făgețel. Ea nu mai purta semnătura lui. . . Era mesajul veciei al familiei din Craiova. Cu toată interdicția medicală de a «lucra» — și a lucra în cazul acesta este a mînji alba hîrtie și a face meserie de inteligență stricată — nu mă pot rese* mna să rămîi mut în fața cimitirului Sineasca.

Am norocul că numii lipsesc secretarii, cărora să>mi încredințez părerile de rău printrmn dicteu. Fiica mea Mitzura și fratele ei Baruțu, de o bucată de vreme colaboratorii mei, »au apropiat cu caietul, ca să culeagă subt pomul ce se desfrun* zește în filele lui, cîteva foi pentru mormîntul lui Șaban.

Durata peste mijlocia vieții face pe scriitor, obligat să publice periodicul necrolog, cioclul camarazilor lui. Știam că Făgețel suferă de mai mulți ani de o penibilă infirmitate chirurgicală, nevindecată, dar insul lui minuscul și uscat, cu o vitalitate nervoasă acerbă, obișnuit sl iasă victorios din toate confruntările cu destinul, care n*au fost nici puține nici mici, nu lasă să se creadă că poate fi biruit. Fizicul lui făgăduia, strîngîndu«se progresiv în sineș, o transmutare în minereu și chihlimbar cu un fluture Ia mijloc diafan în transparență: sufletul lui darnic și bun.

X Făgețel a fost un om bun, unul din pușinii buni cu adevărat, pe care i*am cunoscut, mai buni de calitate decît de bunătate.

t L*am aflat pe Făgețel, întîi adversar, un adver*
I sar leal, ce iarăș e rar. El era subt un stindard: eu nu aveam niciunul, oștean de unul singur, haidu*
'f **cesc**, numai că flinta mea era încărcată cu argint și prafuri de aur: rănile acestui material nu sînt otrăvitoare. Steagurile, tobele și proclamațiile indiscrete mbau displăcut: problemă de măsură.

! Neam împrietenit în mijlocul unei lupte la baionetă cu condeiul. Neam strîns mîinile. Făgețel era un caracter. Independent de apărarea pe care o purtam fiecare în fortăreața lui, ne*am salutat întodeauna peste metereze. El a stat dea dreapta lui Iorga, cu Tomescu; Iorga n*a fost niciun Făgețel niciun Tomescu, tovarășul defunct și el, al celui ce*și închise ochii la Craiova. Dimpună cu fru* moașa lui Doamnă și soție, care ținea insuffle* țirea gospodăriei, Făgețel îmi evocă orașul olte* nesc, șezătorile literare oltenești, Broșteni și Turcenii Caboteștilor, amurgurile violete de pe Jii, speranța ca Doljul să ajungă un focar intelec* tual românesc, îndreptățit de valorile native locale. Lichidarea consecutivă a încercărilor de expan* siune în sus au pustiit neîntreput ținutul întors o dată ta cîte zece ani cu douăzeci de ani îndărăt, la starea de provincie amorfa. Toate elanurile **stau** petrecut pe o schemă artificială și după inte* resele cîte unui politic, Mecena de ocazie, că* ruia îi lipseau un portofoliu și un bastion. Ca. pitalurile înghesuite consimțeau să renunțe o secundă la dobînzi, reviste, ziare, poeți, pro*
r zatori, critici, ca niște felibri. Ambițiile fiind satis* făcute, Oltul bancar se retrăgea spre București, lăsînd potmol și luntrile înnămolite. Luntrașii se risipeau întristați sau rămîneau, unii din ei să vi*

seze într*un colț din parcul Bibescu, ivirea unui nou paralelism.

Singurul credincios al Craiovei rămăsese Șaban Făgețel. A plecat și Făgețel.

1947

H. ST. STREITMAN

Înainte de toate e cel mai tânăr dintre oamenii cunoscuți. La toate vârstele, domnul Streitman e acelaș. Suferă todeauna de câte ceva, evident, însă nu mai mult decît îi sade întodeauna bine: un mic bobo în părțile stomacului, care trece de câte ori revine. Și cum bolile acestea sînt, ca firmele mari, în legătură cu streinătatea, negreșit că maladia confratelui nostru nu se poate trata cu buruienile locale și cere imperios cel puțin o dată pe an o deplasare în Europa depărtată. Să/l auziți pe domnul Streitman cînd zice, de pildă: Vichy, o localitate unde rezidă un medic pe care îndată ced vede se face mai sănătos: gura și vocea dumisale iau o expresie de moliciune caldă și parcă ar spune; ajunge, nu mă mai săruta; te mai las o singură dată. . .

Să ne ierte medalionul, cunoaștem pe domnul Streitman de vreo — am zice — treizeci și cinci de ani. Purta ochelari, ca și acum, însă cu plăseaua neagră, de care flutura o panglică de moar purtată în epoca ei, în armonie cu lavaliera bufantă. Dacă azi toată lumea scrie și face gazetărie, pe atunci singur domnul Streitman se îndeletnicea cu aceste două glume. El era gazetarul atîtrat, știut de cetățeni. Și surîdea de pe atunci: surîsul acela numai al ochilor, venit pe figură ca o incrus' tare de sîdef pe fildeș. Afară de pălărie, domnul Streitman nu a schimbat nimic din figura domniei

sale. Niciodată nu s-a ras ca un actor și nici nu și-a lăsat una din acele podoabe, cioc, barbișon, cotlete, favorite sau barbă, pe care oamenii muncii de fotografia lor, reproducă pe zinc. Le adoptă și le intercalează succesiv. E o dovadă de stabilitate: pe domnul Streitman, știi todeauna unded găsești, pe când statuile politice se plimbă de dimineața pînă seara, plictisite în sufletul lor gol, și nu le găsești niciodată nici pe soclul unei reputații nici în ungherul ce le-a fost destinat. Invariabil fix și tînăr definitiv, secretul acestei îndoite atitudini coincidente, îl deține, credem, pentru domnul Streitman, familia. Puțini oameni în București pot să aibă pentru familia lor cultul acestui intelectual cu aliajul cel mai pur, și majoritatea lor nu recoltează în gospodărie, la domiciliu, decît căscături și oftări. Pentru domnul Streitman intelectualul are fascinația totală, pe care ar trebui să o aibă pentru orice intelectual. Casa lui e un gineceu, e o biserică, o bibliotecă, o sală de muzică, laolaltă cu copiii, cu amintirile, cu pisicile și cu cîinii. În puține căsnicii dintre cele mai bogate, nepofitul ca și invitatul, poate să aibă senzația de plenitudine morală ca în casa confratelui nostru.

Opera literară a domnului Streitman nu este romanul în cinci sute de pagini, descrierea neobocită și călătoria timp de patru posturi prin spațiile unui subiect. Sintetic, spiritul acestui scriitor știe și cît artificiu încapă într-o literatură și naivitatea de a se fanatiza pentru ea. Momentele sale literare sînt mărunte și purtate în buzunarul de la jiletcă, printre cheile de la arhivă, ca niște păpuși: ființe diafane cu baza de plumb. Dacă le scoate și le înșiră la rînd într-o carte, este ca să te vadă sărind, culcîndu-se sub degete și lăsîndu-se să se scoale. Dintr-un glonț, îmbrăcat în celuloid, domnul Streitman face o epigramă și o păpușă miniaturală, care seamănă cu oamenii leit — și

de multe ori o idee cu linia mare încapă într-un maimuțoi zîmbitor. Și pipăitul autorului e politicos și discret, cum îi este toată individualitatea socială; așa că personajele sale nu sînt niciodată perfect asigurate, dacă mîna lui le sugrumă lent sau le face un masaj pentru gîlci. Un moment se simt mai rău și un moment parcă se simt mat bine.

Pamfletul domnului Streitman nu e niciodată direct și biciul său, ca să cadă, nu are nevoie de un spațiu pentru o învîrtitură mare. O seînteie electrică în vîrfurile ac este de ajuns ca să usture convenabil. Însă el nu are nici acea imprecizie de vid, care iese din lipsa valorii și constă în fondul cîtorva țuguiiați ai expresiei, îndrăgostiți de falsa fineță. Actul intelectual la domnul Streitman e todeauna integral și de fecundare complectă. Căci sînt scriitorii care cînd au scris: **albastru**, li se pare că au zis cu mult mai mult și le vine sîrșeală; și cînd zic: **este**, cred că e nevoie să îngroașe cuvîntul cu o literă afară din text. Adeseori un scriitor pune punct înaintea de vreme și mai adăogă trei puncte, în care te silești să cauți o idee. Punctele indică locul unde autorul alunecă și cade cu nasul în zero.

În literatura politică domnul Streitman are o oglindă portativă, pe care o potrivește la soare pe ochiul vinovat și dă să clipească și să lăcrimeze — dar nu ha prins pînă acum nimeni cu fulgerele luminii ascunse în mijlocul palmii. Și cînd a crezut cineva că a pus mîna pe el, s-a înșelat; căci, strecurîndu-și oglinda în buzunar, înapoi, autorul surîde și surîsul rămîne biruitor.

Punem și noi trei puncte la sîrșit. . .

§
^

II

O zicală din redacțiile pariziene spunea că presa duce la tot ce vrei, cu condiția să o părești la timpul condiției. Mulți oameni politici, ajunși dintre gazetari, au continuat să stea în presă și după ce »au despărțit de guvern. Jean Jaures, marele orator, era profesor, deputat și ziarist în acelaș timp, și mai ales ziarist, și a fost asasinat, se poate zice, în redacție. Zicala ar trebui să ia o formă mai adevărată. Ț greu pînă te spurci, că nu te mai scoate din călimară nimic.

Dar un gazetar care să rămîie gazetar pînă la șaptezeci și cinci de ani și care să fie numai gazetar, și ia șapte zeci și cinci de ani să scrie ca la treizeci, și să fie sprinten, proaspăt și nou, afară de George Clemenceau, nu ssa mai văzut decît unul: H. Streitman al nostru.

De necrezut, acest cel mai tînăr dintre tineri, împlinește la **16** februarie exact șaptezeci și cinci de ani. Jubileul nu numai al lui, e al presei întregi și al penei românești laureate. Ziaristul din condeiul domnului Streitman, e un scriitor de mare clasă literară și un gînditor de infinite nuanțe și subtilități, dublat de un vîz politic clar, solicitat adeseori de conducătorii Statului în dilemă. Și, pe lîngă strălucitele lui însușiri de scăpărătoare inteligență și de talent catifelat, domnul Streitman, unul și din marii ebraiști ai culturii judaice, e un domn, un gentlemen, un camarad cavale»

resc, un prieten în cea mai curată accepție a cuvîntului.

Intre biblioteca lui, pe care șba vîndut' O și a refăcut.o de mai multe ori, după timpuri și după mijloacele trădătoare — și între orgă și pian, însuflețite de talentul tovarășei sale de o viață, acest înțelept, trecut încă demult dincolo de bine și de rău, duce o căsnicie exemplară, de soț, de părinte și de bunic.

între bunici, domnul Streitman e un adolescent.

I94y

CEZAR PETRESCU

Ne permitem o confidență; nu putem citi tot ce ne vine tipărit și tot ce cumpărăm. Datoria noastră actuală de căpetenie este să citim manuscrise, fie cât de rău caligrafiate și scrise cât de prost. Însă cât este nevoie să ne ținem, cum se spune, în curent, ceea ce nu ne sosește cu poșta plătim ca orice cititor, în librărie. Încă o dată însă, însă nu citim înaintea de o inspecție asigurătoare. Timpul stricat cu o lectură mai proastă ca odihna e preferabil să fie plimbat sau dormit, căci ne găsim în deficit de somn. Pe cât te alină o carte bună, pe atît te supără o carte proastă — și cînd ai experimentat puterea de optimism și de renașteri pe care o carte bună îți*o aduce, cu cele necunos* cute trebuie să fii prudent.

Pentru că nu există un criteriu mecanic al cărții bune, fiecare din noi își întocmește un criteriu personal, în care răspund rădăcinile sensibilită* ților lui. Un public pentru o singură carte și o carte pentru un public întreg, afară de abecedar nu se pomenește. Autorii și cititorii se grupează pe similitudini și preferințe căci în toate epocile au trăit laolaltă autorii sarbezi cu poeții sintetici, și paralel elitele substanțiale cu elitele inferioare.

Inspectorul prealabil al cărților noastre ni ham ales în persoana unei cucoane bătrîne, din familia noastră și criteriul de primă soluție gustul acestei persoane, invariabil, precis și probat. În mijlociu

ne vin cam vreo zece cărți pe săptămîină. Înto* deauna, sîmbăta, Cucoana Mare le ia acasă și sîmbăta viitoare ne dă un raport rapid. Limbajul doamnei e concis . . . Imposibil de citit! . . . Cum scrie asta ar putea să scrie toată lumea . . . Palid și fără personalitate . . . Clăfătește . . . Da proști mai sînt confrății dumitale cînd pretind că mă* garul asta are talent! . . . Poți să faci focul cu ea . . . M»a interesat . . .

Cartea care o interesează pe Cucoana Mare, e dată deoparte pentru a fi bine citită. Cucoana Mare niciodată nu »a înșelat. Cîte un confrate care a publicat o carte extraordinară, ne întrebă: ai citit volumul meu? ce impresie îți*a făcut? Ne aducem aminte opinia Cucoanei Mari: detestabilă. Dar nu cutezăm să cităm pe Cucoana Mare. Ea nu are autoritate decît în academia noastră res* trînsă cu doi copii, o miță și un cîine: cînd va fâta pisica o să fie mai mulți. Încă nu am citit*o, mințim atunci, strînși cu ușa. Doi ani nu nesau fost de ajuns.

Cucoana Marc ia și cîte o carte, pe care o punem deoparte singuri, automatic; cărțile auto* rilor preferați. Nu vrei să mi*o împrumuți pentru cîteva zile? Am răsfoit*o și . . . m*a interesat. Cînd o carte interesează pe Cucoana Mare la răsfoire, este întodeauna, adică foarte din cînd în cînd, ori de cîte ori acest rar eveniment se întîmplă, o carte bună. Văduvă de treizeci și cinci de ani și singurata, persoana noastră cititoare șba ascuțit la ma* ximum intelectul prin meditarea neconținută a mobilului cultural și degetul cel mic de la piciorul ei știe mai mult și înțelege mai bine decît un critic profesional.

Bucuriile Cucoanei Mari n*au mai tresărit de* mult. Ieri a venit la noi și ne*a întreat: — Spu* ne*mi ceva: cine e Cezar Petrescu? — Ai citit cartea lui! . . . — N*am mai putut*o lăsa din mîină.

răspunse Cucoana Mare. — Zău, e așa de bună? am întrebat noi. — Bună? ar fi prea puțin. E una din cele cinci, sase cărți care mhau plăcut mai mult. — Ce spui, frate? e* așa de bună? Sînt în* cîntat. N* ai idee cîtă plăcere mi* ai făcut. Păi, dă* mi* o repede să o citesc și eu, — Cu o condiție, ne* a răspuns Cucoana Mare: pînă citești volumul întîi să «mi dai și volumul al doilea să* l citesc.

Era vorba de opera voluminoasă a domnului Cezar Petrescu, *întunecare*, cea mai vastă scriere, apărută în două volume deodată, de la război încoace și care ruinează toate prejudecățile de sobrietate, de muncă strînsă și de exprimare lapi« dară a literatului avar cu metalele și obișnuit la temperatura lentă și ridicată a cristalizării. Domnul Cezar Petrescu dă din pîrnîntul lui cu o abundență, cu o grăsime, cu o luxurie de Canaan. El scrie mai repede decît îi numără literele tipograful ca să le culeagă și pînă ce tiparul i«a isprăvit o carte, în zețarie începe compoziția volumului ur« mător. Dar la acest fericit scriitor tumultul și rapiditatea tumultului, izvorul și avalanșa se iscă din materialele esențiale, pe care artistul obișnuit le adună încet, ca un botanist și ca un pescuitor de melci, comparați la lumină. în anul de față mai multe case de editură sînt ocupate cu nunta mare a unei expansiuni în fertilitate din partea domnului Cezar Petrescu, fără precedent.

Cucoana Mare întreabă: — îl cunoști? E tînăr, e sănătos? M«aș teme să nud ostenească prea mult atîta trudă. — Fii pe pace, Coană Mare; e și tînăr și voinic și sănătos; are bună poftă de mîn< care, e voios, crede în steaua lui și face parte din cei care înving.

— Să* l ajute Dumnezeu, că mult scrie frumos, îi urează Cucoana Mare, luînd volumul al doilea din *întunecare* cu o grijă superstițioasă și trecîn*

du«șid în ghiozdan. Scrie te rog că eu nu m*am înșelat niciodată. Nici cînd dumneata, ții minte? mhai citit primele dumitale prostii. . .

ION GORUN

Viața individual izolată a scriitorilor noștri, care trăiesc fără cîrd și, colectiv, se manifestă ca șoimii, zburind fiecare la înnățțimea și în spirala lui, face ca, atunci cînd unul din ei a căzut, să'ți aduci mai repede aminte un punct de plutire decît **a** fizic nomie. Din întîmplare, pe Ion Gorun ham cu* noscut, ham cunoscut cu sensul minor al acestui cuvînt. Am putea să spunem dinaintea unei statui a scriitorului, că avea barba mai mică sau mai creață, ochiul mai licăritor, figura mai aristocratică, zîmbetul mai pur și o ținută de domn mai pronunțată. Cît îi era de caldă strîngerea mîinii am ezita să ne aducem aminte, la temperatura bron» zului și pietrei. înnainte de război, mîna Lui circula printre oameni și trecători: mai tîrziu, ea rămînea acasă în cărți și manuscrise și pe condeie. Ion Gorun a fost un intelectual discret și cu contim* poranii lui și cu sineș. Harul trist al Lui Beethoven, simțitor la rezonanțele interioare, da graiului o tăcere de șoaptă și conștiinței poetului, cu silabele încremenite, o sfială de material etern.

Ion Gorun nu a fost fenomenal Ia șaisprezece ani, apelpisit la optsprezece și ratat la treizeci și nu a imprimat vieții lui acel ritm de muscă/n haos, care grăbește existența inutilă a țăriitorilor de literatură, sustrași de o influență greșită și de o catastrofă a bibliotecii de buzunar, tehnicei agrî* cole, industriale și profesiunilor libere, satisfăcute

de rezultatele de fiecare zi. Ion Gorun, egal cu sineș, în toate momentele unei durate, consacrată unei singure preocupări și activități, e o pildă a efortului consecutiv în literatura noastră, populată de improvizăți, de pribegi și de nemulțumiți. Indh ferent de ceea ce se poate chema talent și de prezența căruia în opera literară nimeni nu poate fi tras la răspundere decît de universitarii imbecili, literatura e o disciplină și un drum de urmat, în orice bordei te*ai fi născut pe marginile lui. Pui talpam praf și pornești: drumurile mau niciun sfîrșit. . .

! în țările de veche cultură, scriitorul e acest drumeț, care nu se mai oprește niciodată, orice<ar ducem traista Lui din băț. Genialitatea lui perso» nală sau din vecinătăți îl privește puțin: el merge la pas, ajutat de un elementar optimism. Viața lui e plină și sentimentul că nu călătorește goală cîntă. Nu putem cere scurtei secunde a miraculoasei noastre călătorii prin lumină, mai mult decît »a cerut albina, care umple celula, tot așa după cum noi — plural fără intenții de merit sau speciali' zare — adăugăm silabelor și cuvintelor de ceară o picătură de aromă.

A fost Ion Gorun mare de tot sau mare numai pe din două sau mai puțin, meșteșugul acesta, de«a despica firul de păr în patru, aparține unor dohb toace mai nule sau mai cifrate în valoarea de viață a faptului literar. El a fost un cărturar, un om de litere în totalul înțeles al cuvîntului, a fost ceea ce ar dori fiecare din noi să fie, ca să nu piardă nicio clipă a cadranului destinului precizat. Ca și Ion Slavici, care, mai bătrîn ca el, la șapte» zeci și cinci de ani lucra necurmat, zece ore întregi în fiecare zi, Ion Gorun șha desfăcut mîinile pentru todeauna de pană, Ia masa Lui de lucru, căutînd o idee și un cuvînt.

Pentru cristalizarea cîtorva noțiuni tardive, opera literară e chemată să se rostască din timp

în timp, dar pentru edificarea conștiințelor viața unui scriitor este mai importantă. Scrii cum se întâmplă dar trăiești cum îți alegi și în această alegere, de cele mai multe ori tragică și consimțită în suferințele ei, stă etica intelectuală și trect buie apreciată capacitatea de ardentă, de credință și de civism planetar a scriitorului, drumețul din furtuni.

Cînd va începe seria biografică a vieților roma» nești, merită să dea pilda răbdării și a speranței, viitorilor recruți sociali ai timpului românesc, din* tre cele douăzeci — treizeci de vieți consacrate bunului nostru obștesc va face parte negreșit viața masivă a lui Ion Gorun.

1929

HORIA MANIU

Acum vreo două săptămîni, ziarele publicau o informație, după care Horia Maniu trebuia să fie numit într-un post nou, care cerea capacitățile bine fixate ale unui om cu totul nou. Acest om putea să fie într-adevăr Horia Maniu și cunoșcătoria lui au avut sentimentul că de astă dată răspunzătorii funcțiunii se angrenau cu puterile de inițiativă ale unui șef bine ales.

Horia Maniu a murit însă înainte de a și fi luat în primire odaia de lucru și cînd facem însemnare de rapida lui trecere prin existență, el a și fost înmormîntat la picioarele biuroului unde se umpluse cu cerneala proaspătă călimara lui de cristal.

Moartea acestui tînăr jignește încă o dată speranțele de însănătoșire ale bolnavului, care zace în mijlocul nostru, paralytic de zece ani. Fatalitățile concertate împiedică și atunci cînd alte obstacole au fost doborîte, cu lespezi de morminte, pe chemații noștri de elită, trîntiți cu fruntea de un epitaf. Un fenomen ocult determină pe oamenii susceptibili de a deveni oameni noștri mari, să cadă, să fie înlăturați, robiți blidului cu linte sau răstignii între amintiri și năzuințe.

Dacă întreaga și cotidiană porcărie a concurenților și a parveniților, asociați, nu a putut să împingă pasul victorios înapoi, o piatră aruncată din întunericul timpului în întunericul lui, ba

«farlmat în urna lui de lut, însuflețită de jurîm*
prejur cu dansuri și fugi de cerbi. . .

Horia Maniu a fost un al patrulea frate dintno familie dată la lumină de un părinte mare învățat și care a pus în priveliște pe Rodica Maniu, picto* rița de siluete lungi și pe poetul Adrian, ale cărui stihuri se mișcă libere și dezlănțuite ca niște frunze, scoborîte din pomii mari cu ramurile în văzdu* hurile de sus. încă foarte tînăr și pășind cu sfiială printre cărți, ca pe niște valuri, dar sigur de cîteva idei cu bază prismatică, Ia care inteligența lui discretă de anahoret a colaborat cu studiul și cu documentul, Horia Maniu a publicat la revista noastră **Cronica**, printre scriitorii cei mai noi ai momentului de atunci. El a făcut continuu im* presia unui frumos material de puternică rezis* tentă, încă inexprimat în obiectele uzuale, rezervat unei construcții totale. Cînd s/a coborît cu stîncă lui și s*a apropiat de noi, a fulgerat de undeva, coherența rocilor a pierit, ca un suflet al steiului dur, transfigurat subit în cenușă. De unde vin aceste răspunsuri la niște întrebări care nu s*au pus?

Ne aducem aminte cu un sentiment de suavi* tate privirea îngerească a băiatului și surîsul lui de*o infinită tristețe, care însoțea silabele lui, supravegheate cu o strictă măsură. în omul acesta pierdut la netimp din conținutul vremii, mijeu cu flacăra lor mărunță o mie de scrupule la fiecare idee, ca o mie de candelă adiate și cuvintele lui i se depărtau de buze ca niște succesive saluturi trimise, fără să știe, frumoasei și nesimțitoarei vieți. . .

Dacă orele sînt ca niște fecioare care parcurg în șir unele în spatele celorlalte, timpul, cu frun* țile plecate, să le sfătuim să calce lin, sovonite negru și în selenară tăcere, pe mormîntul lui. . .

'9*9

{

A. A. BARDESCU

Moartea confratelui nostru Bardescu, directorul ziarului *îndreptarea* e încă una din faptele urîte cu care inconștientul animal al naturii ne constrînge să ne obișnuim. Un centaur idiot își pune în flori copitele groase și dărîmă rozele impalpabile și delicatîi bujori. Un vînt prost aruncă de păreți vitrourele și le doboară și în acelaș timp înjunghie în cîmp aînul proaspăt al fetei bălane, care paște oile crețe și o ucide. Toate imaginile candides și pure, îngrămădite ca niște muștrări, nu *sînt* în stare să blesteme îndeajuns brutală voință oarbă, care a răstignit în fundul pămîntului, tinerețea de înger a celui mai blajin și mai catifelat dintre camarazi.

O suferință demnă de marile canalii ale istoriei și ale prezentului ha copleșit pe bietul prieten, de timpuriu, făcîndu»i creierul să putrezească treptat. El care n*a urît pe nimeni și a iubit pe toată lumea, și a iertat*o cu o superioară înțelegere de distanță, a trebuit să piară de moartea inchizi* torilor sociali și politici.

Este foarte greu de stăpînit revolta goală și fără scop valid, slîrnită în noi de moartea lui Bar* descu. Și el nu e cel dîntîi care dispare dintre tinerii buni, în ultimele săptămîni. O rugină inex* plicabilă a rupt în scurtă vreme vîrfurile albe, ale băncilor unei generații, pornită biruitoare către

Soare Răsare, cu binecuvîntarea speranțelor liniștite. Sulîți fără spic, stele desluminat.

Buchetele nu mai ajung, Iacrimele nu mai ajung, suspinele nu mai ajung . . .

1929

ZAMFIR ARBORE

Bătrînul răzeș care poartă acest nume, ca o piatră săpată, a trecut de optzeci de ani. Figura lui de mandarin s'a modelat din materialul ponți' celor de catedrale cu socluri și rabini în relief, în grădina păzită de turla unui plop, ridicatăm ceruri, boierul Arbore își găsește toate mîngîierile și însuflețirile, ca un Immanuel Kant, care n'a ieșit din rConigsberg niciodată, și ca un papă prizonier benevol.

Cu amintirile, cu cărțile, cu degetele lui aristo' cratice de ivoriu, cu nobilad înfățișare de rar exemplar omenesc, între pisici cu coada de vulpe, între cîini și plante, acest poet, acest monah se mărginește cu lumina și cu Dumnezeu. La vîrsta ghebei și amărăciunii, urmașul Hatmanului, ager și zvelt și optimist, se scoală ca un tînăr și aleargă să aducă, din casă în grădină, documentul pe care ba comentat, cu o sprintenă ascuțime de intelect. Aducerile lui aminte, ca și ființa lui, sînt fragede și curate și toate cuvintele lui au o zare argintie mai mare decît chiar a cuvîntului scris și căutat între stele. După douăzeci de ani, de cînd avea mimai șaizeci, Zamfir Arbore e identic cu sine, cum fusese identic cu sine, întraltfel cu alți două* zeci de ani înapoi. În toate timpurile linia dreaptă are o singură căutătură.

Boierul moldovean, nici nu s*ar crede, e unul din părinții revoluției rusești și din ctitorii împă<

rășiei republicane actuale, care a izbutit în formă bolșevică.

Nimic nu*l jignește pe acest apostol al unui timp realizat cu sprijinul unei mari generații împotriva generației însăș care ba pregătit, ca socialiștii în*guști. Una din fiicele lui, în vreme ce fiica lui, domnișoara Nina, îi toarnă ceaiul în ceașcă, Ecaterina, e profesoară la Facultatea de medicină a Universității din Moscova. Cu domnișoara doctor Ecaterina Arbore, rămasă după război în Rusia, la bolșevici, s*ta petrecut în casa cu plopul din poartă, din București, un eveniment, care a încercat inima tatălui, cumplit. Venind sâ*și vizi*teze inopinat, fata înatreinată, părinții, doamna Arbore, de bucurie sau de uimire, a paralizat. Apoi a murit pentru că fata ba fost expulzată din țara ei, de către un guvern românesc. Lui Zamfir Arbore îi mai murise și un fecior, harnicul inginer Arbore, întrmn accident de muncă. De câțiva ani bătrînul șba găsit un refugiu în studiul astrono*miei, știința cea mai precisă și mai pură, și cea mai îndepărtată de idealismul de salariat al naturii, al omului de pămînt.

Nud mai văzusem de șase ani pe acest btînd și foarte inteligent singuratic, pe care ham iubit și bam dorit fără motiv analizat, dîntr*o pornire con*tinuă a moleculei morale. L*am găsit în acelaș loc, subț acelaș umbrar de vie, pe aceeaș bancă de lemn: parca trecuse numai un ceas. Țineam de mîna doi copii și am intrat lătrați de cîini. Plopul mai crescuse de cîteva palme, iedera îmbrobodise casa de tot. Domnișoara Nina Arbore, din acelaș cap de masă, unde o lăsasem acum câțiva ani, ne»a împărțit cu linguroiul, în străchini de sticlă, duh ceață. Ochii ei verzi reflectau privirea de palid smarald a răzeșului anarhist.

O veste duioasă și tristă, ca vocea din urmă a clopotelor duminicale. Zamfir Arbore își face, la

optzeci și unu de ani, aproape ca Tolstoi, sacul de călătorie. El pleacă pentru todeauna — pentru todeauna — ia Praga. Din generația lui mai trăiesc în Europa, cutreierată de visul revoluționar de acum vreo șaizeci de ani, câțiva camarazi, străini de timp, străini de oameni, străini de lucruri și **de** sensibilitatea orelor de acum. Intre ei se găsește și « Babuška » Revoluției ruse, care adunînd într» un turneu de conferințe prin America, o sumă neînchipuit de mare, a înființat la Praga un azil.— pentru ea și pentru camarazii ei din veacul trecut... Ei vor sta de vorbă seara, pe rusește, și vor constata documentar cum degenerază viața și năzuințele, ca niște pasări, care șbau pierdut aripile și penele și au rămas numai cu unghiile și ciocul.

Plopul nu se mai vedea, urzit în umbra luminii. Copiii au ieșit din casa lui Zamfir Arbore cu doi snopi de flori pe brațe, binecuvîntați de surîsul candid al vechiului revoluționar. Și ca să nu se împiedece copiii de pietrele porții, noi leiam purtat jucăriile, cu care plecaseră de»acasă și două cercuri de lemn.

Despre cercuri. Pascal a zis acum trei sute de ani, că miezul lor este pretutindeni și marginea nicăiri. . .

1 9 2 9

Rămîne în păretele sufletului nostru icoana unui Zamfir Arbore curată și dulce, și pe masa din mijloc un mănunchi de mușețel viu de la el, și care nu se poate veșteji.

II

Patriarhul generațiilor intelectuale actuale, a murit tocmai în ceasul cînd începeam săd credem etern, ca pe o divinitate, asiatică, de porcelan sau chihlimbar. Ce va fi fost el în viața ideilor, a revolurilor și a năzuințelor sociale, se va spune încet, încet: cariera lui de polemist a început în anarhia lui Elisee Reclus, o concepție diametral opusă comunismului și care permite promovarea pînă la tabu a individului pur.

Noi am cunoscut un alt Zamfir Arbore, în redacțiile dinaintea războiului și după război, în soarele unei bolți de viță din grădina lui, între lumini și clini, între vrăbiile lui Thomas d'Aquin, și în gospodăreasca supraveghere a Ninei Arbore, fiica lui, artista atît de personală a unei picturi care sugerează domnia valului de nisip și a undei de lut asupra naturii.

Noi am cunoscut un Zamfir Arbore bun, cum zice frumos românul, ca o bucată de pîine, și ceea ce **neta** impresionat la el a fost mai ales excepționala lui facultate de a rămîne camarad, vioi, și tineresc și lipsit de morga tinerilor și de infatuarea bătrînilor, cald la suflet, proaspăt la minte — nedezmințit — și tolerant ca un mare gînditor, angajat pe poteca zeilor și a marilor profeți.

MIHAIL SĂULESCU

Poetul Mihai Săulescu, înfricoșat de * tnsruo ție » Ia o cazarmă și refugiat pe front, fără să se n putut sluji de pușcă mai bine decât de bastonul lui civil, a murit fără utilitate pentru patrie, (a Predeal. El ar fi cinstit*o mai cu folos în versurile încă nescrise. Societatea Scriitorilor a însemnat locul aproximativ, unde bietul visător adolescent a căzut, cu o statuie. O prizmă de calcar, tăiată cu sobrietate și lipsită de farafasticul statuar, poartăm creștet, ca o căciulă de bronz, încheștarea masivă a unui simbol. N<am putea spune ce intenție grafică a înfierbîntat brațele modelatorului, fră' mîntînd într*o copaie de piatră, personajul tragic și dur, care sugrumă steiul și scutură bronzul dedesubtul cerului gol. Am văzut statuia numai din față. Dar putem spune altceva, că realizează ideea, oricare ar fi fost, magistral și grandios. Ea se datorește sculptorului Han, acela care ne<a por' căit acum cîțiva ani, pentru că nu pricepuse boabă dintfun articol al nostru, ca un vizitiu. E al doilea lucru admirabil, pe care d cunoaștem realizat de acest animal. Din primul n*am putut obține o reproducere, pe care am dorit*o fervent. Poate că din monumentul Săulescu să căpătăm o reducere pentru raftul nostru de cărți.

Nu putem insista îndeajuns asupra acestei splen* dide întrupări, atroce și vie, din materialul nesim* țitor: și dacă nu am cunoaște mojiția puternicului

autor al minunatului monument, ▶am felicita fără înconjur și cu brutalitate. Credem că bronzul lui Han e unic în toate epocile și în toată lumea: ticălos artist, parșiv și genial.

întîi, am refuzat săd asimilăm, pe urmă ne displăcu și în cele din urmă ne«a captivat. încă o dovada că e vorba de o adevărată operă de artă.

Un singur defect și un defect nenorocit. Soclul nu trebuia să poarte medalionul poetului; sculpto* rului nu trebuia să i se ceară să puie dedesubtul unei răzvrătiri glorioase, parcă a pămîntului întreg, și a muntelui, și care bate cu frumusețea lui Bucegii, fotografia metalică a poetului. Numele acestuia pe soclu, ar fi fost de ajuns. Poate că artistul va putea să influențeze autoritățile să re< nunțe la medalion, căci monumentul îi aparține tot atît lui cît și lui Săulescu și poate că și mai mult altcuiva, bunului gust.

Punctul de așezare nu se putea să fie mai bine ales: înttre vînturi și orizonturi. Este foarte pro< babîl că și ha fixat însuș artistul, de vreme ce toată natura acestei răscruci de precîpicii se acordă atît de profund cu ființa muncilor lui. Și, desigur, vor dispărea din preajma monumentului și îngrădirea de mesteacăn și florile și jerbele, pentru ca piscul lui Han să rămîie singuratec și pleșuv, între piscurile dimprejur.

Inaugurarea, prezidată de rege, care a dezvelit statuia, s»a petrecut pe un frig vioi și într*o atmos* feră de baionete. Un colonel, pe care îl strîngea cizma de lac foarte îngrozitor, a evoluat dinaintea tinerilor vînători de munte, cu trefla cetinei la pălărie, purtînd un fulg alb în chipiu. [. . .] Au* torul lui **Conu Enoke**, colonelul Condiescu, în civil, dă lui vodă informații, explicații și relatează. Politicosului colonel trebuie săd ardă o ureche. Dincoace de drum, în preajma tribunei, unde s»a sfințit apa, îl înjură mocănește un confrate, care a

sosit gătit de mare gală, tocmai din București, cu socoteala că toată lumea îl va arăta regelui, acela* mîndud cu inscripția verbală: Aceasta e Corneliu Moldovanu. Desigur că îi zvicnește și un discurs în buzunar. Majoritatea confrăților au sosit cu cîte un discurs în sîn și cu dorința ca timpanul majes* tații sale să ia contact cu vocea și cu talentul ora* toric respectiv. Dar toate discursurile au rămas ne* citite, și al confratelui Ion Minulescu, care cumulea* ză funcția de premiat național cu aceea de port.pa* rolă literară a ministerelor, subt toate guvernele fără poeți, reangajat în calitate de tambur major estet.

În apropierea regelui, acest confrate își compune o mască de devotament disperat, își leapădă parde* siul și pălăria ca și cum ar veni în pas gimnastic tocmai din Făgăraș, înainte de a cădea mort entru coroană. Joacă din spinarea covîrșită, din rațele legănate și din figura aiurită de închinare, personajul teatralei paiațe.

La discursul măsurat și grav al confratelui Re* breanu, răspunde scurt, concentrat și frumos mili* tărește, glasul de comandă al generatului IoneScu, care primește bronzul pentru vînători. Deși pro* tocolul nu prevedea decît al treilea discurs, facub tativ, al regelui, majestății sale i s»a acordat pe* deapsa a două alte discursuri intercalare. Un domn profesor de gimnastică s*a pofit pe neașteptate să*și vocalizeze elocința, într*o postură caricatu* rală, greu de explicat, în vreme ce talpa prințului Niculaie începea să*și caute un derivativ, frămîn* tînd cu nervozitate o pietricică. Și n*a putut pierde prilejul nici domnul Costăchescu de*a tronitrua un discurs, revendicîndu*și fericirea sublimă, pe care încă nimeni nu i*o cunoscuse, de a proteja poezia, și meritul de a citi versuri pe nerăsuflăte. Dacă Săulescu ar fi fost în viață și bar fi cerut spri* jinul să*și tipărească stihurile, am fi avut de pizmuit o a doua mare fericire.

Discursul regelui carbonizează însă setea de dis* cursuri a zecilor de autori, agitați de neastîmpăr. Regele e departe, dincolo, pe dealul dimpotrivă, lîngă monument: cuvintele sale ne ajung în mono* silabe, clocotite de vîntul care treieră Carpații.

Dar cine*i arătarea cu joben și papuci albi, în redingotă, care escaladează muntele din valea Timi» șului încoace, cu o chelie cu rotocolul flocos? Cine face pe țărani din vale să rîdă și sad arate cu degetul, zducindu*se din pămînturi, ca să ajungă înnainte de a se fi sfișit totul de tot? E un strigoii în haine negre vechi, ieșit dintr*o groapă, ca să vie să*și citească discursul? A căzut din tren? Stă pe dedesubt, pe undeva? Stranie arătare! E domnul Cincinat Pavelescu, care gîfîie și se oprește. Venea în goană din Brașov cu automobilul și ma* șina i*a fost capturată de poliția militară, între drumuri, jos între piraie. Nici el nu putea să sufere să nu fie văzut de rege, maestru șifonat și amărît ca un clown. La un pas mai lung, s*a petrecut însă ceva în insul maestrului, a troznit ceva, s«a scrîntit ceva; maestrul s*a împiedicat, a stat o clipăm loc, și.a pipăit, palid, abdomenul.

1930

ÎN MEMORIA LUI DOSTOIEVSKI

De vreme ce asupra furtunosului scriitor rus domnul Serge Persky a publicat o carte de proporții și importanța' descriptivă a volumului *TXtTHg et l'oeuvre de Dostoievski*, este derizorie orice încercare a unui literator străin de țara și de limba acestor doi autori, de a născoci motivele unui arthcol, cu amplitudine documentate în studiul apărut la Paris (Payot, 1924). Când se vorbește de oxigen se cercetează literatura lui și nu se adaugă nimic și mai puțin se imaginează.

Fiul al unui chirurg militar, Dostoievski s'a născut la 11 octombrie 1821, în apartamentul unui spital din Moscova, ocupat de funcțiunea de medic a tatălui. O viață care începe în atmosfera unui spital și lincezește în umbra lui pînă la adolescență, are un început nefericit. Salariul de sărăcie al medicului, îngreuiat de o familie numeroasă, temperamentul violent al tatălui și firea maladivă a viitorului scriitor se înscenează pentru un spectacol dramatic. La șaptesprezece ani murind muma, o femeie cu oarecare literatură, tînărul Fedor e internat într-o școală echivalentă cu Polițnica, unde regimul de mizerie materială, corupțiv plicat cu mizeria morală, aplica severitatea unei discipline menită să sfărîme pe individ, în forma curentă a pedepsei corporale. « La regimentul nobilimii — scrie un martor care își primea educația la institutul militarizat, de inginerie — pentru o

simplă greșală în exerciții, școlarii erau bătuți cu biciul pînă ce, pe jumătate morți, erau scoși din manej pe cearșaf».

La optsprezece ani îi moare tatăl, iar la douăzeci și doi de ani Dostoievski, isprăvind și studiile, ia gradul de ofițer inginer la Petrograd. După un an, el demisionează, motivînd că «serviciul îl scîrbește ca și cartofii». El pierde la jocul de cărți, care îl pasionează și face tot ce poate ca să nu aibă niciodată o singură rublă în buzunar. Dostoievski are douăzeci și trei de ani și plin de datorii cere intervenția diplomatică a fratelui său Mihail pe lîngă rudele din Moscova, ca să poată fi păcălite să dăruieze cincisute de ruble. Lucrează la un roman pe care îl modifică de zeci de ori, hărțuit între nădejde și îndoială pînă în 1845- cînd apare prima lui carte *Bieții oameni*, cu un zgomot care întrece toate succesele visate.

Elita rusească avea ca și elitele occidentale cercurile ei literare, cu totul ignorate și pînă azi în România, unde domină clubul politic. Prințul Odoievsky roagă pe scriitor să dăruieze onoreze cu o vizită și contele Sollogub își zmulge părul de ciudă că prințul ha luat-o înainte. Vanitatea firească a scriitorului devine nesuferită și Turgheniev ho ațîță și i-o exasperează. În 1846, scriitorul are douăzeci și cinci de ani: el cere bani fratelui, care îi trimite. Al doilea succes vine cu povestirea *Noaptea albă*. Următoarele două lucrări literare, *Dublul și Gazda*, sînt egale cu două falimente succesive, din care scriitorul scapă începînd să publice romanul *Netocik.a hiexvanova*, rămas neisprăvit. Starea lui bolnăvicioasă se agravează progresiv, în tovărășia unui suflet chinuit de spaimă și descurajare.

În 1849 e arestat și ținut opt luni la regimul celular: fără să cam știe de ce, poate din pricină că sensibilitatea lui și mila lui creștină se mișcă» seră la speranța că țărani ruși, robii Imperiului,

puteau să fie emancipați. El fusese arestat dimpreună cu membrii unui cerc aproape politic, la deznunțul unui agent. Comisia de anchetă trimite afacerea la o comisie de judecată, prezidată de un general, generalul Perovsky, care, din lipsă de dovezi, voia să achite pe toți acuzații. Neputându-se admite o achitare, o altă instanță îi osîndi la moarte. În momentul execuției, când trebuia să se dea comanda «Foc!» țarul Ieșă schimbat osînda la moarte cu patru ani de muncă silnică, urmați de încorporarea în trupele siberiene. Să cităm textual, din actul de acuzare al scriitorului: «A hrănit planuri criminale, a răspîndit o scrisoare a literatului Belinsky, plină de expresii lipsite de respectul față de biserica ortodoxă și de înaltele autorități; a răspîndit scrieri revoluționare, tipărite cu o mică mașină litografică . . . etc.»

Pînă la Tobolsk, Dostoievski, care avea o criză pe zi a cunoscutei lui maladii, a fost transportat în sanie. Pe un frig de patruzeci de grade și cu lanțuri la picioare, de la Tobolsk a făcut drumul pe jos pînă la punctul destinat, laolaltă cu bandiții și asasinii, trecînd prin toate închisorile infecte ale orașelor străbătute de convoi și alegîndu-se din viermuiala promiscuității cu o bubare veninoasă a obrăjilor și a gurii. Cei patru ani de muncă silnică au intrat în **Amintirile din Casa morților**. În martie 1877 Dostoievski părăsește pușcăria, înrolat în al șaptelea batalion siberian cu reședința în Semipalatinsk. Misticismul lui s-a cristalizat și el crede că a meritat osînda, din bunăvoința lui Dumnezeu de ad pune în situația să aflu «esențialul».

În 1877 se căsătorește la Kusneț. În 1870 serviciul militar e terminat: scriitorul are treizeci și opt de ani și a mai scris două povestiri proaste: **Visul unchiului meu** și **Satul Stepanikfiva**. Starea sănătății lui e gravă: epilepsia este manifestă și diagnosticată exact. El cere împăratului Alexandru al Iblea

dreptul de a se întoarce acasă: «Sînt însurat și soția mea are un copil căruia trebuie său port de grijă». În 1860 scriitorul se poate stabili la Petrograd, supravegheat de poliție, pînă la finele vieții, în 1861 el înființează **Vremia**, revistă lunară și trăiește perioada de mari reforme sociale: liberarea robilor, libertatea graiului, a scrisului și a gîndirii. Revista a durat doi ani, condusă de fostul condamnat și de fratele lui, Mihail, atingînd cifra de cinci mii de abonați — și publică un nou roman.

Anul 1862 e cîștigat în călătorii de sănătate. Dostoievski vizitează Parisul, Londra, Coîgnia, Dusseldorf, Mainz, Baselul, Geneva, Lucerna, Turinul, Genua, Livorno, Florența. Revista dispare din pricina unui articol divers interpretat în 1863, cînd scriitorul face o a doua călătorie de trei luni în Europa, cîștigînd unsprezece mii de franci la Paris, la ruletă. Rezultat, un roman: **Jucătorul**.

În 1863 activitatea sa se divide între apariția neregulată a unei noi publicații **Epoca** și întreita moarte, a soției lui fizice, a fratelui său asociat și a prietenului și colaboratorului celui mai mînjungonejl^Noua revistă dispăre, autorul este plin de lîătoriL Creditorii vor săd aresteze și el fuge în 186 / în străinătate, unde rămîne cinci luni și în această epocă atroce a existenței lui, el izbutește să scrie, printr-o sforțare fenomenală romanul lui de căpetenie: **Crimă și pedeapsă**, și zămislește pe Raskolnikof. În 1867 se căsătorește cu stenografa lui, Anna Grigorievna. E o soție care îl iubește, o bună gospodină și o femeie practică. Mulțumită ei se plătesc din datoriile lui și ale fratelui decedat. O serie de povestiri remarcabile: **O istorie urîtă, Kropdil, Dulcea, Inimă slabă, Micul viteaz..**

Din 1866 pînă în 1871 soții trăiesc în străinătate, Dostoievski sacrificînd ultimele lăscăi vechii lui patimi de jucător. Opere: **Idiotul (1868)**, **Vecinicul**

bărbat U 8 6 9) Posedații C 1 8 7 0) . Și... doi copii. Apoi, o povestire: **Memoriile unui subsol.**

În 1 8 7 1 soții Dostoievski se întorc la Petrograd, unde începe o epocă bună pentru scriitor. **1873-: Adolescentul.** Prim*redactor al ziarului **Cetățeanul.** Redactor al revistei lunare **Jurnalul unui scriitor.** 1880: **Frații Karamazov.** Apogeu.

28 ianuarie **1881**: moartea lui Dostoievski — orele **8** , **3 0** seara.

Un mușuroi cât pumnul se ivise în capătul gră* dinii și în mușuroi a călcat copita leneșă a biv» liței trecătoare. Și au ieșit, ca o lavă neagră, din mușuroi, ca o spumă de păcură agitată, rîuri de miliarde de furnici. Și purtîndu<și fiecare firul ei de substanță, au pornit pe două drumuri paralele și s*au mutat, furnicile, dincolo de grădină, în **ceruri**

Așa s*ar înfățișa, într*un fel, viața torențială a tragicului rus.

1 9 3 1

BRATZU

Domnului Eustațiu Măciuceșcu

A murit, nu ne putem închipui de ce, Brațu, știi, Brațu, ăla cu barbă, cu ochii asirieni și cu un rafinament al zîmbetului îngeresc și abia desprins, candid și naiv de muma lui, o floare. Cum, nu»ți aduci aminte de el, de douăzeci de ani, de cînd hai cunoscut și hai văzut, întorcînd foile mari, cînd ale unei partituri de orgă și tăind pe dede» subt cînd paginile reeditate ale unei cărți de bu* zunar? De douăzeci de ani de cînd te abordează surîzînd ca un seraf și legănîndu*și capul ca un sultan.

Ei da! a murit și nu știi ce «a lipsit lui Brațu, ca să fie, înnafară de canapeaua din vitrina cafe* nelei, un mare bărbat de Stat, un mare orator politic sau un mare diplomat. Cînd era foarte bogat Brațu, al cărui nume adevărat s»a scris în generație boierește, cu **tz**, a purtat plastronul, reversul, haina neagră, gulerul, cu atitudinea ge* nealogenică a miniștrilor imperiului britanic. Lord și maharadjâ în redingotă, pasul pantofului de lac al acestui domn extraselect, se scobora din trăsură, dinaintea marilor hoteluri din străinătate, cu o lene ancestrală de vechi stăpînitor. Eu ham văzut în strada Berzei, cu picioarele goale, prin **1913**, cău» tînd un singur papuc. Pe la orele douăsprezece din zi el mai dormea, după o noapte de lectură.

ha lipsit ceva, desigur, acestui om, cel mai inte» ligenț din cincizeci de mii din București. O gravi»

tate mofturoasă. Și avu ceva și în plus decât o»
menii cu situație și cu conforturi variate. Brațu
avea prestața consecinței și intuiția finalului ade*
vărat; ceea ce ba ferit de bombastic și declama*
toriu și ba făcut să prefere reticențele mute și feri*
cirea colectivă pînă la cafeaua turcească subțire,
dulce, cu un pic de rom.

Dacă ar fi avut vanitatea măcar cît chelnerul
care ba servit cu prăjituri și i*a dat pe credit,
Brațu ar fi putut să facă o singură dată, o singură
tiradă, pe patul morții, și să spuie cu mai multe
temeiuri, ceea ce a crezut Neron despre sineș, în
momentul trecerii în sepultură.

193 i

GEORGE ENESCLF

Maestrul Enescu, cum i se zice verbal și în scris
domnului George Enescu, împlinește vîrsta de cinci»
zeci de ani și presa îl isărbătorește. Dacă melan*
colia, aparentă pe fruntea cu lauri de hîrtie de
ziar a marelui nostru lăutar, se va simți mîngîtată
pe închinăciunea greierilor negri ai rotativei mîzga*
Hei, atunci să iasă în dansul tipsiilor și săd treacă
pe dinainte jucînd, toate literile mari și minuscule,
ale tiparului, drepte, cursivele, aldinele, monu»
mentalele și groteștile din toate alfabetele, goti»
cele, romanele, chirilicele, arabele, ebraicele, ca
un drum de furnici între Bărăgan și Eternitate. . .
Vocalele să cînte și consunantele să urmeze, pînă
la elzevir. Și să vie un vînt mare de foi irvcvarto,
in*octavo, pergamentele, velinele, japonul, și un
vifor de pene, ca o lume de ciori albe împărătești,
amestecată cu ciocurile avîntate din călimări în
soare.

j

Iată, poate, cortegiul de văzduh care tntîmpină
ziua de naștere a pruncului, ales pentru răsunset,
Cînd a împlinit o viață mai lungă, Ibsen, noi eram
copii și se pare că țineam minte alaiul Scandina»
viei, care a defilat o zi întregă prin fața balconului
ilustrului unchiaș cu trîmbițe, simbole și trofee
literare.

Firul de ață de mătase, George Enescu și ba
purtat deosebit de urzeala generației, din care și

ba scos afară. Precocitățile speciale ale muzicii fac dintr'un copil de patru ani un magistru și ridică în furia vieții, de crud. Pe deasupra albiilor legate cu piciorul gol al torcătoarei pe prispă, ele au pregătit meșterului vioarei, un loc argintiu în constelația prinților de sânge și de blazon. Duioșia corzilor și a făcut întodeauna mai repede loc și mai de-a dreptul către inima învăluită în pură pură și hermină, decât geamătul scrișnit al condăului singuratec — și pe când încovoietorii noștri de cuvinte să găseau încă în potcovărie și ucenicie, înflerbind de zeci de ori fierul puternic și prost ca săd silească la o strîmbătură apropiată de copita fantomei dintre uragane, George Enescu era o celebritate, avea tacîm la masa Cinei celei de taină și se odihnea, răcorit, de tînăr, ca un Nagus, în fața mării, într'un ritm de aripi și evantalii.

Harul auzului melodic nud dăruit orișicui, ca să fie scrutată vioara și lauda să se însoțească din harpă sau clavecin. Natura toată și zeei toți au putut abia să dea naștere unui singur Pan, care a colindat mii de ani, căutînduși părăchea, inexistență nici în munte nici în șes. Și blestemat să îmbătrînească flăcău, pentru că nu poate iubi nici de tot ca omul nici de tot ca țapul, stă nehotărît și șovăielnic între două firi. Ce poate spune greaua noastră nepricepere, pentru care cîntecul are asistența fragilă și nedeterminată! a unui al patrulea sau al cincilea ecou? Cana noastră de lut poros nu s-ar putea ridica mai sus decât o lasă fragilitatea urechii, printre steaguri și vîrfuri de lănci, ca să închine un strop de aur rece, în gloria celui mai consacrat.

Voi povesti pentru a doua oară în cincisprezece ani un eveniment, - pe care îl știm din gura de paralytic a pictorului Luchian. După ce a murit,

toată lumea care ha scuipat nouă ani în paharul cu apă și în petecul de lumină, al camerei lui de slăbănog, și a dat aproape seama că acest zugrav de flori a dezechilibrat gloria devastatoare, de divinitate secetoasă a pictorului Grigorescu, unicul și clasicul de pînă atunci, tot pe atît de nevinovat de tărăboiul exclusivismului care ha escortat, ca și Luchian de viața mută a florilor lui. Afară de cîtiva prețuitori numărați, în timpul neînchipuitei lui existențe, șapte părți din nouă, abstractă, Luchian era un simplu caz medical, supus unui tratament fără rezultate și nu ivise nici ca un început de caz artistic măcar.

Într.o seară, cînd se făcuse noapte, cineva intra în odaia bolnavului, la permanență deschisă și separată de apartamentul familiei printr'un vestibul. Fără să bată, fără să vorbească, încercînd numai cu pipăitul mîinti și al picioarelor să se orienteze, străinul s-a comportat ca un strigoi. El scoate de sub pelerină o vioară. Și începe să cînte. Și două ore, trei ore — am uitat — vioara își rosti sufletul ei subtil și suferind într'un repertoriu ascultat din pat cu lacrimi. Luchian nu avea nevoie de introducere și comentarii ca să înțeleagă că Dumnezeu, autorul tufănicilor imitate și răsădite în expresia lor difuză de pensula lui, i-a trimis un înger, ales printre îngerii geniali, ca să-i ție, o seară, de urît.

Vizitatorul necunoscut, din noapte, era George Enescu . . . Desfăcut de convenții și de lumea în care bîiguia la lumina zedei, lăutarul venise să se lămurească la căpătîiul zugravului. În culoarea unei secunde s-au întîlnit cu vîrfurile pensulei și arcușul, ca în preistoria astronomică, două comete.

Episodul nu conține nimic din obișnuita banalitate a schimbului de complimente. Totul s-a petrecut ca și cum nici nu s-ar fi petrecut și poate că relatarea publică a ceasului cel mai frumos pro-

tabil, pe care ba trăit artistul, în odaia vînată de
întuneric a suavului paralic, ofensează discreția
domnului George Enescu.

Fapta muzicantului nu aparține nici cabotinis»
mului nici oamenilor ca noi. . .

· 9 3 i

JOHANN WOLFGANG GOETHE

Scurtă fiș biografică

Cîteva evenimente parcurg și influențează viața
«geniului universal». Calificativul aparține fran*
cezilor.

La Lipsea, poetul învață dreptul. La Strassburg
își capătă diploma. După magie și alchimie, paratei
cu studiul legilor, isprăvește un curs de anatomie.
La Frankfurt, locul de naștere, se instalează advo*
cat. Dacă ar fi trăit toată viața în provincia lui,
nu »ar fi ales de el nimic, afirmă poetul. Cu **Lief
durile** delicate pe care le*a scris și cu o dragoste
înflăcărată, ivită în epocă, toate astea laolaltă fac
un eveniment teritorial.

Un alt eveniment, repetat mai tîrziu în viața
lui Wagner: prietenia afectivă a unui suveran.
Ducele de Weimar cheamă la curte pe Goethe,
șid atașază, îl face consilier intim și îi încredin*
țază gospodăria ducatului. Zece ani încheiați
Weimarul are pe cel mai bun intendent în per*
soana poetului celui mai mare: valoarea artistică
nu exclude capacitatea practică. în massa evenb
meniului întră pasiunea lui crîncenă și stăruitoare
pentru Charlotte Stein, mamă a cîtorva copii,
femeie mai vîrstnică decît poetul însă frumoasă.
Ea nu a consimțit să farnece de aproape personai
litatea lui și să i«o covîrșească, decît după o luptă
cu sine și cu el de cîțiva ani.

Eveniment intelectual: Italia, Goethe o străbate
pînă«n vîrf șbn colțurile Siciliei doi ani întregi.

Concepțiile lui renasc într-o patrie de sud. Liniștea liniei lui ultime, sedimentul senin al stelelor pe fundul sufletesc, corectitudinea fină și glacială care intră cu materiale noi în personalitatea poetului, îi vin din clasicismul mediteran.

În **1789**, Goethe trăiește marea revoluție franceză, cu dezgust și ironie. În **1806** francezii ocupă Weimarul. Goethe cunoaște pe Napoleon și îi recunoaște geniul, afirmând că ura națională nu trebuie să se ridice pînă la intelect,

A fost prieten, camarad și frate cu Schiller, care a murit înaintea lui și a căruia individualitate ha slujit de propulsor și regulator artistic.

Wolfgang Goethe a trăit optzeci și trei de ani, de la **18** august **1749** până la **22** martie **1832**. Probabil că Inefabilul și Subtilul Arhitect, Demonul și Divinul, a ținut ca poetul să-și închidă ochii numai după ce a isprăvit deplin pe **Faust**, carea una din oglinzile Lui cu douăsprezece fețe.

Flacăra lui Goethe nordicul, al umbrei, al ceței al goticului inspirat de la posomorîții molifți, arzătoare cu intensitate, a fost o arșiță și un abur mare de foc. Ca într-o vitrină, jumătate luminată din Infern și jumătate îndulcită de inocența blajinului azur, în văpaia lui a licărit și a jucat viața și din pietre. Pentru poet nimic nu stă pe loc. Un vînt, un talaz, răscolesc interiorul și suprafața și pun în vîrtej natura stabilă amestecată cu natura mobilă. Cînd se oprește și văzduhul, colindă parful mele . . .

Adorația lui pentru grație, tinerețe și femeie are instinctul pruncului, impetuoșitatea zimbrului și sfiiala monastică dinaintea icoanei Prea-Curatei. Sănătos și puternic, Goethe nu șha permis nicio dată să ia în derîdere sau cu amărăciunea impertinentei amanta și muma. Pentru el femeia este cel mai lung nenufar al misterului, care binevoiește săd înflorească pe lumina apei. Și nu șha permis

nici păcatul tăgădei, simțindu'se de o ființă cu acela pe care delicata noastră ignoranță îngenuncheată ha chemat în șoaptă cu numele de Dumnezeu.

La toate epocile, adică în toate zilele, Goethe a iubit: nevoie extatică și nu exclusiv de posesiune, ca să se multiplice și să audă noi voci de viori și de rugăciuni. În manuscrisele lui reapar figurile continuu transformate care hau impresionat mai adînc. Aci e Charlotte Buff, logodnica unui bărbat mai fericit decît poetul, cu întîia ei candoare. Dincolo e Frederica Brion, fata unui preot luteran, sau Minna Herzlieb, fiica unui librar. Toate femeile pe care le-a iubit poetul, capătă un nume și îl păstrează, ca buruienile aflate, în munte, de o prințesă sau de un învățat. La șaptezeci și patru de ani, vădov după decesul soției sale, născută Vulpius, cu care s-a căsătorit la cincizeci și opt de ani, Goethe e îndrăgostit ca un efeb, de Ulrica Levetzow, care poate să-i fie strănepoată . . .

Opera literară e vastă, a ciudatului nepot al lui Wotan, și ea intră, ca și personajul autorului, în mitologia germanică, al căreia ultim vlăstar pare să fie însuș Faustus. Cititorul neinformați este surprins cînd aude că Goethe a fost și un om de știință, un fizician, un fiziolog, un botanist. El a pus în știință ce s-a numit « Compoziția organică la vegetale » și a descoperit în anatomie osul numit intermaxilar — dar își caracterizează literatura: fragmente dintr-o spovedanie mare.

Publicul rămîne cînd la **Faust**, cînd la **Liedurile** și baladele poetului. **Clavigo**, **Goetz von Berlichingen** și **Egmont** rețin admirația spectatorului. După părăsirea postului de semiguvernator al ducatului, Goethe a rămas directorul teatrului din Weimar pînă în seara introducerii pe scenă, din voința Ducelui, a unui personaj dramatic neașteptat: un cîine. Cînd **Scrisorile din Italia**, cînd **Elegiile** ro-

mane sau *Wilhelm Meister* atrag genuflexia publică.

Dacă ți s*ar porunci să alegi din imensa bibliografie a poetului o singură lucrare, singura lui cea mai bună lucrare, poate că te*ai codi. Care»o fi la Goethe, ea? Să fie *Hermann și Dorothea*? Să fie *Werther*? — Poți să știi?

i 9 j i

PANA1T MACR1

Literatura are poziții în șes și în munte, dacă literatură trebuie să însemneze povestirea invențiilor, în versuri și proză, cu scopul unui amuzament al curiozității sau al contemplării. Literatura conține mai mult căci toate cunoștințele cu o tendință de concret sau de abstract sînt obsedate de culoarea narativă și de sinteza prin imagini. Este literatură și corespondența descriptivă, cu referințe, care precedează expediția unui flacon de unsoare revulzivă. Complicația individuală actuală, pînă la marile confuzii și iluzii, provocată de o continuă și intensă informație universală, dă literatură la fiecare optime de notă a claviaturii intelectuale.

În toate felurile, noi vorbim azi altă limbă decît a lui Panait Macri și vorbim sute de limbi ale aceluiaș, cu aceleași radicale. Mai îndrăzneț și mai sfios simultan, intelectul reflectează în lama lui, subțiată aproape de transparență și inexistență, mitologiile încurcate ale vechimilor cu ale unor speranțe de fosforescență. Vrem o mulțime de lucruri neîmpăcate cu fabula, preferăm liniei motivului și motivului pretextul, pentru cea mai interesantă anemiere și neurastenizare a strigoifului cerebral.

N*ăș putea spune că această atitudine sublimă poate să dea tiparului altceva decît discuții, care puteau să fie conduse și isprăvite fără sprijinul lui,

într-un hol sau cafenea: literatura se resimte de stările gazoase împrumutate fizice artistice și de la o bucată de vreme s-a putut obține fumul fără foc, contestat de înțelepciune.

Complicația nu e întodeauna efectul direct al despicăturii la infinit a ramurilor de ceață. Morbiditatea filosofică, în absența unui crez artistic mărginit, a dat o epidemie, de care suferă și valoarea și nulitatea, mai mult din imitație cu sinceritate, adevărații bolnavi fiind discreți și oprindu-se să parvie la formă de operă. Literatura se găsește în plină criză de rafinament indigest, sensurile se împrumută unele altora, florile desfăcute de arome, își trec parfumele pe rînd, și natura miroase deodată a hîrtie și cerneală, ceea ce nu mai e artistic și nu mai e măcar literar.

O reacțiune irezistibilă și brutală are loc după atîta alimentație cu pește și vegetale preparate cu tot mai multă miere artificială. Se apropie gustul analog al aceluși moment sufletesc, remarcat de Octav Mirbeau care citind psihologiile lui Paul Bourget, simțea nevoia să strige **merde!** să mănînce **merde** și să se tăvălească în **merde**.

Ce departe ne găsim de **L'Ombre s'Stend sur la montagne**, de mediocritatea onestă a lui Eduard Rod întreg, un autor înlăturat. Și **Le bu ouï leve** a lui Rene Bazin, plat academician, dar povestitor, ce cusur are?

Elveția toată citește, probabil și azi, cea mai insipidă revistă cu puțință. **La Semaine litteraire**. Ah! Doamne, ce dor te apucă de o literatură necomplicată. Ce sete de apă de puț, după atîta oranjadă și limonada.

Panait Macri a ocupat cu bordeiul lui, îngropat în lipan, în poala Maicii Domnului și în sulfină, un punct în poziție de șes. A povestit cum s-a priceput, negîndindu-se la ziua de mîine a tuturor artelor, nesupărat de viermele autocritice și nes*

scîrbit de sine niciodată și urmărind cu înflăcărare și voie bună firul povestirii lui pentru toată lumea. Oare toată lumea nu are dreptul să fie pentru un scriitor, mare sau mic, un criteriu? Bietul, a scris ce ba venit, cum ba venit, și i-a venit mereu, pînă ce s-a dezgustat și el odată, nutmi închipui de ce și cum, și nu a mai scris.

L-am cunoscut nițel acum vreo treizeci de ani **fe** bunul confrate. El nu pomenea de literatura lui, fiind un om cu bun-simț neștirbit, și nu și aducea aminte că fusese o celebritate și poate că nici nu știuse că era. În cei din urmă ani, căpătase parcă o însărcinare ca să fie plătit la ziarul **Uni-versul**, și parcă mai voise să reînceapă un meșteșug, multă vreme nemai practicat.

Să nu ne ascundem: Panait Macri pe de o parte și Anton Pann pe de alta ne-au animat copilăria, de dinaintea autorilor recomandați. Dacă s-ar putea să ne întoarcem la nivelul acelei stupide și adorabile simplități, am fi mulțumiți. Ne-am căznit. Și o să ne căznim.

În orice caz, Panait Macri a făcut cărți și cititori, și aceste două isprăvi sînt isprăvi de autor de literatură. **Le rest on s'en fou. . .**

PETRE CIORĂNEANU

Toată generația lor șovăie când oamenii cad câte unul, ca stâlpii aceluiaș gard. Mai vîrstnici sau mai tineri, într*un" fel și oamenii și bulumacii figurează într*o împrejmuire.

De cîțiva ani, Petre Ciorăneanu fusese împuținat de ramura lui, retezată de un fierăstrău, care curmase și ființa lui Hajdeu în două. Băiatul nefericitului confrate, un flăcău frumos și ager la minte, aflase drumul dezgustului vremelnic, fără să se destăinuiească unui părinte, care har fi înțeles ca un camarad și har fi documentat controversa. Pregătindu«se pentru examenul de inginer, fiul lui Petre »sa îmbolnăvit de dragoste, la vîrsta cînd entuziasmul crede, iubește și se suprimă cu inten* sități egale.

Din ziua dispariției copilului și a sensului unei vieți, Ciorăneanu &>a purtat în aer ca o fantomă a ceea ce fusese pîn*atunci, și un scrum de piatră se așternu pe chipul lui distant, de sceptic, și sticla monoculului adăose culorii de humă și per* ament a obrazului fin o licărire de halucinare. entru mine, el a murit și a fost înmormntntat odată cu fiul lui. Toți cîți hau cunoscut mai mult decît pe trotuarul cu o bară de metal din fața cafenelei știu că viața, cu toate nivelurile ei, îi ajunsese lui Petre Ciorăneanu indiferentă, și din fizicul lui gotic, ca o inițială ștearsă de manuscris medieval, ardea numai țigarea, ca o anluminură.

Moralul lui fusese turburat pe o întindere mai vastă decît simțirea tatălui obișnuit în fața cada* vrului material. El nu a priceput consimțirea lucidă a dispariției, căreia trebuia să i se opuiere puterea unei educații aprovizionată cu idei juste și cu optimism, și mai ales a suferit de rezerva în care s*a fortificat în armura rece, agresivă, a morții, copilul lui de toate orele și prietenul lui mai tînăr de toate secunde, fără să i se împăr* tășească. Pentru devotamentul sacru al unui părin» te, înlăturarea de la rezoluțiile mari ale copilului, ofensa privește și sufletul și intelectul, sîngerate și trădate fără părere de rău.

Petre Ciorăneanu a murit singur în toată lumea prezentă și viitoare, și dacă figura lui, întîlnită pe Calea Victoriei, semăna cu masca mată a poetului Henri de Rdgnier, plecarea lui dintre locuitorii pămîntului, vătămăți prin sensibilitate și alungați de aspecte, aduce aminte fuga de noapte a lui Tolstoi, absent din sine și martor solitar în univers. El a murit între călimară și pană, ducîndu*și pînă la întreruperea fără voie rîndul început al articole» lutui cotidian. Gazetar eminent, el a știut să fie exclusiv gazetar, fără să provoace beneficiile alături de profesiune, obținute din urletul principiilor puse să latre și prin abilitatea dozajului într»o injurie sau într*un elogiu. El n*a luat bani pentru laudă și insultă. Cînd a făcut una sau alta, cu o ironie stilizată și slujindu'Se de cuvintele încovoiate cu eleganță, sinceritatea singură și cu prețul exclusiv al sacrificiului, ha mînat, Zarafii numesc asemenea ținută a ziaristului naivitate. . .

Ciorăneanu scotea înaintea războiului ziarul cel mai bine făcut și profesionalmente mai corect, din cîte au apărut la București în franțuzește, **La Pctitiqte**, și pînă acum cîteva ore, era directorul ziarului **Dreptatea**, care în fiecare coloană purta

colaborarea în orientarea și în linia ideilor, a semh tonului și a nuanței. Drept vorbind, Petre Cioră. neanu aproape nu a murit: el a scăpat.

9 i z.

POHL ANTICARUL

Unde vor fi înmormântate moaștele de schivnic, cu pardesiul lung cenușiu al bătrînului Pohl, deca» nul și rabinul anticarilor din București? £1 și*a sfîrșit cariera într*o prăvălie cît o cutie de tutun, din spatele statuu lui Mihai.

Pohl știa tot ced trebuie unui profesor universh tar, adeseori informat la enciclopedia lui. Mîna lui fină și fragilă intra numaidecît în activitatea gesticulării, adecuat cu lămuririle cerute, degetul gros i se compunea cu arătătorul întrmn inel și, semănînd iconografic cu apostolul Petru, Pohl părea că blagoslovește, închizînd și o jumătate de ochi și surîzînd.

Fuse prieten cu toată ierarhia veche și un obișnuit al Sinodului călugăresc, Mitropoliții Iosif Gheorghian și Naniescu îl primeau între icoane la Mitropolie și la Sfintul Antim, scepticul arhieru Calistrat îi furnizase edițiile princeps ale lui Voh taire, vlădica Valeriu care trecea de o sută de ani, îl aștepta dis«de»dimineață cu dulceață și cafea.

Bătrînul Pohl admitea și pe Isus tiristos, de vreme ce Fiul Tatălui Ceresc îi da prilejul unei aderențe neîncetate cu ceea ced plăcuse, mai mult și decît negoțul de cărți vechi, cu teologia. A vorbi despre Dumnezeu era pentru Pohl o pasiune și nimic nu i se părea mai actual și mai palpitant, cînd barba i se rărea și parul îi căzuse și de la ceafă, ca Ființa mai presus de închipuire.

Bătrînul a văzut că clienții lui de marcă hau părăsit unul câte unul, atunci cînd au fost conștrînși să opteze între bibliotecă și viața de apoi. El mai umbla subsuoară cu o ediție chirilică volu*minoasă, legată în piele de vițel, căutînd să explice cu degetul, cu zîmbetul și cu uri ochi închis valoarea cărților fără cumpărător. . . între strada Brezoianu și Universitate căpătau loc vitrinile neașteptate ale sălilor de cinematograf. Armăsarii din Piața Teatrului, înhămați la birjile muscalilor splendide, dispăruseră, ca într*un decor artificial și începea să intre în Calea Victoriei torentul circulației automobile. Ce mai căuta Pohl într*o lume fără episcopi, fără călugări și fără clienți?

Dulapurile cu cărți de pe cheul gîrlei și Bulevard fuseseră desființate de către un Primar estet și organizator, cum se găsesc în toate epocile edilitare. Anticarii fură grupați într*o cotineață de zid, clădită ca o insulă de tencuială, în mijlocul unei răsplintii de șapte străzi, a căreia vastitate se văzu împiedicată într*un mușuroi. De la Pake Protopopescu, care fusese un mare cărturar, edilii se simțeau turburați de prezența cărților în unghere*le zidurilor vechi și voiau să «civilizeze» cu oricîte jertfe orașul.

Domnule Pohl, de ce ai murit? Ce mulțumit ar fi iarăș ochiul dumitale să vadă jucînd în colțurile orașului pe suavul arlechin al copertelor peștrițe. Au ieșit iarăș cărțile pe stradă, domnule Pohl! Nu se mai caută tirajele de Ia mînăstirea Neamțu» lui deocamdată, dar Ie vine rîndul și lor. Uite, colea, un anticar improvizat, un intelectual tînăr cu ochelarii dați după urechi.

E librar și cal. Ziua vinde la zid și seara trage căruța cu două roți. Îmi pare tare rău, domnule Pohl, că ai murit. . .

II

Mă simt de două ori obligat sad fac anticarului Fohl un necrolog: din veche simpatie și mai ales pentru că bam mai înmormîntat odată de viu, anul trecut.

Curios viețuitor, acest adunător de cărți și de timpuri. El a fost îngropat în total nu de două, ci te trei ori: întîia dată prin **1922** — și a mai trăit două termene. Să fie adevărat de tot adevărat, că astăzi a murit? S*ar putea să ne pomenim peste cincisprezece ani că Pohl moare pentru a patra oară și că se desminte și decesul de azi.

În orice caz această reiterare în moarte nu se poate să nu aibă o tîlcuire ocultă, venită de cine știe de unde și cum, din marfa vechimii profesio*nale, din duhul cărții, din dulapuri, pe unda mlădie a unui prezent devenit suvenir. **Dimineața** îmi pune dinainte fotografia tui. E Pohl în per»soană: Pohl fotogenic. El apare în transparență cu ticul lui sufletesc, bătut dintrmn ochi strîns în colțul de la tîmplă, pentru teologie. Nici că se putea într*altfel Ia un tip de asemănare al Sfîntului Petru iconografic.

Mai rămîne din generația portretului un singur reprezentant al marelui arhiereu și al marelui anticar. Domnul Carol pe care dumneavoastră nud cunoașteți, directorul unui depou de cheres*tea din periferie. La optzeci și cinci de ani cîți are și pe cared poartă curați, elastici și bine periați,

domnul Carol, un ebraist și un talmudic, a venit cu discreție la mine și între patru ochi mha măr< turisit un secret adînc al conștiinței sale. Mha afirmat că a descoperit în Vechiul Testament pe Hristos și că »a hotărît săd divulge în adunările baptiste, ca invitat special pentru demonstrații.

Cînd însă se destăinuia domnul Carol, mă gîn* deam la Pohl: citițihi numele cum vreți; la Pohl, care așadară a murit. Există și o figură de anth car, fără nicio îndoială: singur Pohl a fost înzes* trat să o aibă. El semăna și cu cărțile, nu-numai cu apostolul Petru, cărțile trecuseră în el și el trecuse în cărți, cum trece prin foaia de hîrtie pagina ilustrată de un heruvim xilografic, lăsat cu aripile întinse peste un potir. Cît corp mai putea să aibă Pohl în costumul lui atîrnat în aer, cînd îi rămăsese acel cap evoluat, care te face să crezi într<un om viitor desprins de sine, de la guler în sus șt levitînd cu pălăria trasă pe urechi între Lună și Venus? Mi (e pare că n'am uitat'o: pălăria lui Pohl era un demhjoben similheclezias* tic, între predicator și rabin.

Și trebuie să fi avut șt el de»a face cu Isus Hristos, în lecturile lui cu litera strîmbă ebraică. Era tur* burat în anticele lui certitudini și nimic nud plă» cea mai mult, după cărțile Bibliei, decît lungile vizite la arhieriei ortodocși, Cunoscuse pe Melchh sedec, un învățat despre care nu »a vorbit. L*am găsit adeseori în cerdacul dărîmat al bisericii de Ungă Poștă, de vorbă cu arhierul Calistrat, un popă distrat la liturghie, îmbrăcat în șiac.

—îmi place popa ăsta, nu*ti faci idee, zicea Pohl.

Intrtadevăr, originile tăcerilor inteligente ale bătrînului Vlădică, păreau să fie adînci și țineau de îndoială.

—Ce*mi place Ia el, e că te ascultă, zicea Pohl. Și ai văzut cum ascultă? Ca un lup zbîrlit.

Prea Sfințitul Calistrat era zbîrlit pe dinăuntru. Se băteau în sufletul lui cap în cap cîteva capete dtn Apocalips cu osul tare și simbolic cornut. Acum, cînd îl văd pe Pohl, văd și ochii speriați de imponderabil al Vlădichii.

Odihnească'i Domnul pe amîndoi, în Ierusalh mul de sus, unde, desigur, bltrînul cumpărător de buchii vechi se va fi întîlnit la apariția ziarului, cu fostul lui anticar.

—Thaduci aminte, Prea Sfințite, ha spus aiah tăieri Pohl? îți lăsam cărțile cu patruzeci la sută mai ieftin și asta numai pentru dumneata fiindcă te iubeam și fiindcă aveam și eu niște îndoieli ca dumneata. . .

" 9 3 4

M. SEVASTOS

N<aș vrea să pară întârzierea mea suspectă, când unul cite unul, confrății de literatură relevă cei opt ani ai domnului M. Sevastos, petrecuți la foaia literară care șba pus o fărîmă de încredere în picătura mea de cerneală săptămînală. Prietenul vechi și bun, Galaction, cu cotul căruia din sutană silabisesc alături de inima mea, pe colțul mesei literare, ritmul și măsura cuvintelor dintre două puncte de text, a scris și el o pagină, și nu mai e de așteptat. Nu o să fie afectat domnul Sevastos că manuscrisul meu trece la tiparul domniei sale: **un** om trebuie să suporte și supărarea.

Opt ani nu fac un jubileu în istorie, dar compun un eveniment în durata unei publicații românești, răzimata pe singurelei puteri. Dacă ne gândim la fenomenul stăruior de dispariție al tuturor publicațiilor cu periodicitatea deasă și precisă, scoa se când de un ziar cu tiraj când de o grupare de colegi, nu e nevoie de alte date pentru a înțelege că **Adevirul literar** se citește și se vinde, nici din pricina hîrtiei nici dintr*a literii, ci pur și simplu din pricina domnului Sevastos.

Acest camarad, care la Iași lucra cu domnii Stere, Ibrăileanu, Sadoveanu, Topîrceanu, Demos* tene și cîțiva alți confrăți Botezi la **Viața remâ* nească**, și alterna versul ghimpat cu măceșii pro* zei, nu s*ar fi știut că poate renunța la pana cea mai lungă a păunului, purtată de poeți când în

coadă și când pe vîrful nasului, în echilibru, și că va da ziarelor o colaborare ordonată, o redac* ție organizată și o conduită trasată geometric.

Îl cunosc pe domnul Sevastos de douăzeci de ani. Îmi plăcea sănătatea ochiului cinstit, por* tretul lui deosebit de frumos și distanța politeței, pe care o moștenea parcă de la o ascendență de mare boierie. În traficul circulației dintre cărți și oameni, bunacrestere și ținuta sînt puțin cunos* cute. Din născare sau din subtilitate, nuanța ar trebui să facă parte din raporturi, strecurată pînă în prietenie și chiar mai departe. Confratele care te bate pe burtă și te mojicește, este curent: există genuri de frăție colegială, compuse. Cunos* cut citeodată în ceea ce se cheamă intimitatea lui, literatul e departe de a fi dacă nu un domn, dar măcar un chelner rezervat...

Sînt oameni careți dau cu * mă » și*ți zic cum te cheamă, în chiar momentul când ți s*a umezit pipăitul de sudoarea mîinii lor. Ai senzația de oroare că leai băgat degetele în stomac sau că ți»au prezintat să le strîngi la suflet ficatul. Și acestor rîndași de la bucătăria spitalului țbar veni și dumitale greu să le pui vorbele la o formă civilă: le răspunzi numaîdecît cu «tu», și dacău întrebi de sănătatea părinților alegi ecuația «ce face tattu?», ca să nu te lași biruit.

Domnul Sevastos este dintre acei camarazi căruia i te adresezi cu «domnule», de douăzeci de ani și care îți răspund pînă la sfîrșitul zilelor cu «dumneata». Francezul nu utilizează fără sens, pe «vous» nici în dragostea de idilă și de apar* tament. Discret, atent și făcînd abstracție naturală de persoana lui, domnul Sevastos a știut să*și facă un prestigiu și să șid menție fără efort și silă, în mijlocul colegialităților diverse.

AdevSrul literar poate fi cenzurat, criticat și, evident, înjurat: regularitatea și plenitudinea lui.

repetate de cînzeci și două de ori pe an, sînt într*adevăr, supărătoare, dar nu poate să nu fie citit. Sobrietatea lui face autoritate și aranjamen*tul textului, încolonarea lui, litera, pauza, titlul, gravura, distribuirea materiei atestă un gust, pe care bau încercat zadarnic alte foi. Primejdia unui ziar literar fiind pe de o parte trivialul și pe de alta ermetismul, care amîndouă omoară, greutatea consistă în alegerea unei mijlocii constante, între selectarea exagerată și între cititorul cultivat, care oricum s*ar pune problema, are dreptul să te urmeze sau să se lepede de dumneata.

Domnul Sevastos are totuș un defect: se duce la vînătoare. El și domnul Sadoveanu pretind că și vînează, trăgînd cu pușca într*o pasăre care străbate cerul. E cu neputință. Nu se poate ca eleganța morală și politețea sensitivului Sevastos să nud strige cucului, cu pușca ridicată, înaintea de*a trage în sufletul lui:

— Dă*te la o parte!

· 9 ii

N. MILCU

Toamna pentru poet nu e todeauna sala de concert cu văzduhul, în care plînge vioara și murmură vîntul a orgă. Toamna e uneori o scan*dență a unei vieți și frîngerea nădejdlor dintr*o dată, ca un snop de cînepă uscată.

A murit bietul Milcu. Fără să ne fi fost un prieten, din pricina eterodoxiei vîrstelor, poetul ne era ceea ce exprimă numai în românește nuanța, foarte drag. Și cu atît credem că a fost mai delicat sentimentul cu cît el nici nu ha bănuț.

Profesor, sau încă student — nu știm dacă moar*tea ha găsit cu toate certificatele ștampilate și iscălite — Milcu făcea parte, cu o bucată de gene*rație în urmă, din acei intelectuali craioveni tineri, care, șovăind între catedră și gazetărie, aduceau în colegiu un temperament evaziv și în literatură o enervare didactică și un clasicism de univeristate, fragmentar exprimat între cele două edituri ale Banatului oltenesc, *Ramuri* și *Scrisul românesc*, Milcu era cel mai liber, cel mai înaintat și mai puțin împăinjenit în nehotărîri dintre toți cama*razii lui, cărora, regretînd în Craiova Bucureștii, li se făcea Ia București urît și dor de geniul era*iovean. De suferința acestuia este atins, izolat în abnegațiuni intimidată, și scriitorul Tomescu, un literat cu clarități de expresie și ovale de idei, de mare stil.

O delicateță aproape androgină, o distanță dis* tinsă, o discreție de comerț rafinată, o căutătură profund onestă deosibeau pe tânărul domnișor de cele mai multe personaje ale literilor, bombastice și infatuante. Știa el că stă printre noi mai puțin decât colegii lui de dată și călimară? Simțea el că zi de zi puntea dintre goluri se subția îngustată sub pasul lui ușure, care îndrăznește să calce abia, ca o balerină pe un fir de ață? Ne aducem aminte tristețea zîmbetului și ceața în care începeau moți* vele versurilor lui, sfârșite într-o nebuloză. Ceva din cîntecele bolnavilor transpărea prin accentul paginii lui.

Cu toate că sărac, după cîte știm, Milcu era departe de a fi un boem dezorganizat. La finețea inspirației se adăoga dandismul înfățișării. Cravata lui era todeauna proaspătă, ca și cămașa, costumul căutat și curat, detaliul aristocratic al ținutei era cultivat — lucruri, dacă vreți, fără mare impor* tanță dar care precizează educația, extracția, cate* goria și personalitatea. Poate să nu placă omul civilizat, care îți dă o mîină îngrijită și un spec* taol al fizicului, rînduit, măsurat și decent? Milcu nu era dintre « artiștii » careșî pun temperamentele în mușcăiul subsoarii, în absența batistei și în grăsimile cu mătrează ale unui guler bătînd în contraculoare.

Iată că tinerețea lui a căzut într-un mormînt, iată veșteda frăgemize a copilăriei lui dulci sufle* tești. O viață care nici nu începuse, o lumină care nici nu pornise. Nici țipet, nici zgomot. Frunza lui s* a scuturat de tot, amestecată cu pri* mele frunze galbene ale toamnei.

· 933

PENTRU MORȚI

Pomenirea lui Emil Gîrleanu, fostul ofițer de marină, care ca și Pierre Loti, Claude Farrere și Jean Bart, s* a trezit într-o seară de reverie pe bord, cu spuma talazelor în călimară, ne aduce aminte o seamă de scriitori încă de ieri și încă de azi, trecuți, ca și el, dincolo de viață. Ei au fost contemporani cu noi, mai vîrstnici sau mai tineri și prieteni sau, cum ne măgulim deșertăciunea, adversari, dacă este măcar adevărată existența unei adversități reale între cărturarii peticelor de mînu* scris, bolnavi deopotrivă de aceeași suferință și de aceleași nădejdi, ne* a mai rămas din toată ființa lor terestră și solară numai umbra de zinc și sunetul imaterial și ciudat al vocii, absorbit aproape și el în vasta tăcere.

Dintr-un timp, în planul fotografic al amintirii, portretele încep să semene între ele și să se con* funde, ca o povestire a ultimei asemănări dintre oameni, după ce, filtrate prin țărîină, chipurile au dispărut, ca un al doilea suflet, de carne, Gîrleanu purta mustața lui neagră, încovoiată cu scîrionți, și poetul Anghel, care a ucenicit între florile unei grădini din preajma vechii Mitropolii cu zăbrele împădurite, ne mai prezintă o frunte intelectual* zată romantic, împachetată în vine și noduri și un harbișon. Iată* l pe Iosif, o figură fără vîrstă, cu pielea roșcovană și copleșită de o invincibilă tristețe. Pe lîngă Cișmigiu pălăria respectuoasă

saluta silueta abairactă a lui Gheorghe Coșbuc, scufundat în studiul limbilor vedice și al astrono» miei- Ultima oară, pe Ilarie Chendi bam văzut pe Boulevard, încurcat în romanul unei umbrele, pe care »ar fi ascuns»o cineva. . . Dar capul cel mai frumos dintre cele câteva generații întâlните pe marginile războiului aparține unuia din monu» mentalii Hodoși, Iui Ion Gorun, un literat prob și un enciclopedist.

Ei încă din viață nu mai semănau cu ceea ce fusese fiecare, orientați către dezlegarea unanimă prin rîndurile portretelor succesive. Acum, cînd ne gîndim la ei, colaborarea pămîntului răzbește timpul cu emanația lui corozivă și» reduce în jocul de sticliri al vieții continuat la un contras. Bățul lui Hamlet, scormonind cimitirul suvenirii, lovește în cranii uniforme, cutiile goale ale unei foste substanțe.

Cei mai mulți au murit de tineri, dintre scrii» tori. Trecerea de la sapă la pană ne*a fost cincizeci de ani funestă. Tatăl încă nu știa să iscălească de tot, și fiul înainta sărind pînă la Paul Verlaine, Claudel și Gide, și pe la treizeci de ani se arăta decapitat, vizibil numai pînă la guler, de un feno» men care n*ar trebui să se mai repete cu genialități de optsprezece ani și cu decavări de douăzeci și cinci. Rezistența și biruința colectivă pe poziție, e un fenomen abia recent, al unei generații aflate în jurul unei cifre de cincizeci de ani, vîrsta aco» dată mai înaintea în literatura franceză numitului **ieune debutant**. Sadoveanu, Rebreanu, Stere, Iorga, în activitate permanentă științifică și literară, și refuzînd gloria pensionării pentru limită de vîrsta, fac parte din întiile generații izbutite compact.

Au trecut poeții, prietenii și adversarii dar ei au lăsat ceva mai durabil și mai puțin coruptibil decît un portret, câteva cărți, în care se găsesc însuflețite oseminte. Flacăra lor se face uneori

mai palidă, uneori mai alburie jau mai albastră, descrește și sporește: în rugurile cerului bat rîn» durile slobode ale apelor, ale uscatului și ale pustietății. Este o legătură de consecință între scriitorii aceleiaș limbi, ori fiecare din ei trebuie să parcurgă cercul văzduhului ca o ață de păianjen scurtă, de sine stătătoare și pieritoare, în călătorie? Un timp nu este explicat printr»altul, și un artist nu datorește nimic artistului precedent, fie el oricare? Alămurile cuvîntului, frecate din sîmbătă în sîmbătă, mau ajuns la licăririle cristalului și la evocarea unei similitudini de aur, fără această repetiție, și ele păstrează în oglindirile lor interioare căutătura atentă a tuturor lucrătorilor de suprafețe line, rezolvată în luciul indefinit. . .

' 9) 4

ALEXANDRU ODOBESCU

Pe Alexandru Odobescu bani cunoscut. . . Puține figuri m-au rămas în amintire neșterse; din vina mea, desigur, dar și din vina figurii. Nici aparatul fotografic, căred un ochi mecanic și îndatorat prin urmare să fie exact și fidel, nu simpatizează cu figurile nule. Pune alături, un album de foști potentăți ai secunde și o colecție cartonată din arhiva poliției, diferența, acoperind urmele orîginii, contrastează. Din glodul timpului oamenii ies valvîrtej.

Poate că nu e nici asta o ispravă, să te naști cu o figură: pergamentul putrezește, exact după legile mușamalei. Dar *jigura* se agață de pensula lui Da Vinci și de creionul de oțel al lui Dürer—și rămîne. E și asta ceva, să rămîie ceva. Nu e mult, dar e aproape totul: esențialul este și el destul de mic și de insignifiant.

Alexandru Odobescu a fost unul din cele mai frumoase lucruri, pe care le-am văzut, fără să excludem sufletele, edificiile și peizajele. În epoca lui erau mulți bărbați frumoși pentru că datina poporului românesc voiește ca ființele care se iubesc în cuptorul ei, după voia fatalității și a lui Dumnezeu, să fie frumoase într*adevăr. Fru*mușetea e un belșug românesc, n*ai ce*i face, și toate muncile urîților sterpi ca să o degradeze sînt neputincioase. , .

În toată frumusețea românească, frumusețea lui Alexandru Odobescu, român în întindere și adîncime, pe toate dimensiunile lui neaș român, era excepțională, aleasă de noroc pentru figura unui domnitor.

Atît cît poate vorbi un adjectiv, nu am înțelege noțiunea «nobleței», dacă nu vedeam pe Alexandru Odobescu. . . E greu să desinezi fără hîrtie transparentă voi să spui: certitudinile și criteriile sînt de ordinul inexpressiei. Ai crede că și roșul de Venetia sau albastrul de Prusia sînt cifre abstracte și că paleta nici în această serie de luminozități precise nu dă mai mult decît o aproximație de sens roșu sau albastru. Cînd înhnesc într/un text cuvintele mele, mă gîndesc fără să vreau la Alexandru Odobescu — și mă gîndesc la el de patruzeci și șase de ani. Nimic nu șca intercalat din experiență pe figura lui, ca să o deplaseze sau să sporească noțiunea: prozatorul Snagovului era un model de criteriu.

Fabula e aproape curentă și începe anecdotic la imperfect.

Aveam opt ani, de vreme ce eram în clasa a doua a unei școli de copii. Diaconul Abramescu, tînărul meu blond institutor, cu sprîncenile verticeale, cu părul și barba frizate mărunț, mă învățase abecedarul: el m-a rămas ca un alt criteriu nerevizuit, și după ce ham cunoscut din nou ani înde lungăți, pînă la moarte. A intrat în clasa noastră subțire, fin și zvelt în reverendă, conducînd un alai de dascăli ai școlii pe bărbatul cel mai frumos și mai distins din toată amintirea mea iconografică.

Director al Școlii de Aplicație a institutorilor, Odobescu vizita clasele primare, însoțit de studenți. Aceștia erau obligați să facă probe pedagogice dinaintea maestrului. Ni se prezintă sistematicul metric și decimal. În aparatele lui cele mai

lesne de manipulat. Vîrsta noastră dominată de ocaua mare și de ocaua mică, de cotul cu cinci rupi, de stînjen și de poștă, era trebuință să fie introdusă în metoda unitară și simplificatoare a greutății și a măsurii. Nimeni nu înțelegea « chi* Iul », metrul și litrul confundat cu litra, iar între grame și dramuri, trebuia să lichideze controversa un cîntar. Circula în comerțul cu cobilița un subaltern elegant însă capricios, balanța, o tirizie pe lanțuri, echilibrată de o greutate mobilă, con* dusă oltenește pe creștăturile unei pîrghii. Era încă în floare răbojul, dacă am apucat și mala* coful. . .

Odobescu ocupa catedra, supraveghind un cîn* tar cu două funduri aurii, dco parte și de alta a unui ac perpendicular pe pîrghia mutată de la « paiantă » dedesubtul talgerilor de cumpănire. Aparatul venise din Franța, autoarea sistemului acum generalizat și care se inspirase în privința metrului de la meridian, divizat în fragmente. Odobescu, curat în toată persoana lui ca licăritul unei oglinzi, ținea la cîntarul demonstrativ, ca la o bicicletă. Cu bastista lui mare, de olandă albă, care* i sta la piept, ca un **jabot**, el scutura din cînd în cînd, un crîmpei invizibil de praf de pe luciul portocaliu al tiriziilor de alamă.

Pentru ca demonstrația să fie reținută de copii, cîntarul funcționa cu o singură marfă. Un zahăr admirabil, de trestie de culoarea și de grăuntele interior al marmurei albe, ni se înfățișa într*un borcan de cristal. Copilul cîntărea roșindu*se la față și prezidat de zlmbetul de mare feciorie al lui Alexandru Odobescu — și după ce izbutea cumpănirea dintre zahăr și « pietre », el era răs* plătit cu un zar de zahăr. . .

Primind din mîna lui, o mîna cum n<am mai văzut mai frumoasă decît la episcopul Gherasim Safirin, ale căruia degete lungi ivorii, cu unghii

ca migdalele înguste, serveau binecuvîntarea suav iconografic, bucată de zahăr, ca o anaforă pură, Odobescu m*a prins de un dești, care voia să scape.

— Cum îți zice? m*a întrebat Odobescu.

— Teodorescu, i*am răspuns.

— Cum așa, Teodorescu?. . .

M<am gîndit du sfiială:

— Teodorescu N. Ion.

— Așa îți zice la școală. Dar cum îți zice mama acasă?

M*am codit. Dar așa îmi zicea:

— lancu. . .

— lancule, mai ține o bucată de zahăr. . . Odo* bescu îmi dete două bucăți.

De ce mi>a dat el două, în loc de una?. . . Ca să nu uit nici pînă azi că intuițiile lui Alexandru Odobescu m*au identificat?. . .

II

Intr*al o sută douăzeci și cînhlea an de Ia nașterea lui, îmi aduc aminte, din copilărie, de Alexandru Odobescu Ia cei șaptezeci șt nouă ai mei. Am uitat în schimb, unde și cînd și în ce ce formă a mai apărut nu prea de mult, ceva din amintirea de față. Capriciile paradoxalei memo*rii, aș fi citit mi se pare, pe undeva, că păstrează mai tinere împrejurările îmbătrînite și pe cele recente le învechesc. La șapte ani în clasa noastră, întîia, a școllei primare Petrache Poenaru, am văzut întrînd un domn frumos, în redingotă. Nu mai văzusem o frunte înnaltă și luminoasă ca a lui. După **ocaua mare**, după cotul de opt **rupi** și **grefti**, se introducea și la noi așamumitul sistem metric decimal. Un cîntar nou licărea așezat pe catedră lîngă o mare pungă de zahăr «cubic». Însoțitorii cîntăreau iar domnul cel frumos, cu surîsul de floare, te lua de mîină cu prietenie, te mîngîia pe cap, pe breton, șhți da o bucată dulce. Era Odobescu în persoană — director al Școllei Normale de Institutiori.

Crescusem și începeam să fiu un fel de om șt să mă spurc la pană și cerneală. Trecînd pe dinatn«tea casei lui din Calea Victoriei, vecină cu a generalului Mănu, prieten cu Caragiale, **m>&** tur» burat zăbranicul negru atîrnat în balcon. . . Odo» bescu murise. . . O aventură amoroasă lichida pe bărbatul cel mai frumos, și mai înzestrat din

București. Ființa senzuală, oacheșă și neastîmpă*rată, care pusese capăt unei vieți în pltn elan, era nevasta unui profesor de geografie resemnat, amorurile repetate ale persoanei fiind de preferință didactice și culturale.

Mi»aduc aminte de mîinile fine, cu degetele de puf și petale, pe care Ie trecea ușor ca un mir pe obrajii noștri mîngîiați, din clasă, Odobescu, de făptura lui meticolos șt curat îngrijită, de glasul lui muzical, de gulerul cămășii proaspăt, de cravata, de colțul batistei imaculate, aparent în reversul hainei negre, de mustața lui puțin roșcovană, de politețea lui. N»a zis niciunul **tu** și **mă**, chemat la catedră. Toți eram dragă, dumnea*ta, te rog și dacă vrei, roștiți cu zîmbetul florilor de leandru.

Iată, nu pot încondeia numele lui Odobescu fără să mă scol din scaun.

L*am iubit cînd era șîd iubesc cînd nu mai este.

E tot ce ne rămîne după pierderea unui ales dintre aleși. Acest puțin să fie prea puțin? Un fulg.

PAUL ZARIFOPOL

Tristul folos al scrisului pentru morții pe care bai cunoscut este că ei pot fi tratați ca o materie primă, obiectiv și la rece. Cât e viu omul se poate defini mai greu, și gânditorul instabil, cu secrete și surprize neașteptat răscolite în rezervele celui mai ciudat corp careți intelectul, se descoperă brusc într-o zăcăminte necercetată. Adeseori via, care produce vin, ascunde de subt rădăcina petrol. Că există concordanță între substraturi și flora evidentă, o afirmă tovarășia dintre geolog și botanist: anume lichen nu crește la fața pământului fără o justificare de epoci petrecute în adâncimile nestrăbătute. Și nici blond sau oacheș nu e cine vrea. Lanțurile fine ale unui sistem nervos planetar păstrează solidaritățile neanalizate dintre miez și aspect.

Nud mai văd pe Paul Zarifopol, când caut sămii aduc aminte de el, decât în cadrul ușii redacției, intrînd politicoș și distant, cu buzele greu deslîpite de sfiala lui. Acest om care își măsoara cuvintele scrise cu centimetru și strecura în ele substanțele unui fel de nuanță cu pipeta, se ferea să nu*î scape o vorbă mai mult decât ar fi trebuit regulilor lui arbitrar și să nu se simtă încurcat într-un păienjeniș.

Îi văd capul, frontal proeminent ca muchia toporului din profil. Natura îl destinase unei medalii de Papă, care șba greșit cariera și tihna,

în toate icoanele catolice, în care sfinții rași vorbesc cu porumbiciei și în desenul cu apă tare, cîntă un diacon și se uita din gravură un Zari» fopol cu gulerul de dantelă. Gura lui strînsă și fără buze vorbea ca și mintea lui exclusiv pe din* lăuntru și chiar ochii lui erau întorși către o contemplație interioară, ca statuile aflate în picioare și nevăzute pe capătul unui stîlp de piatră mural. Și însȘ culoarea acestui trapist al literaturii se apropia de tonul bisericii, calcaros și afumat de iarba*mare a nopților trăite pe soclu, în frig indi< ferent și în arșiță indiferentă.

Mi se pare că Paul Zarifopol șba făcut debutul la o revistă, pe care o scotea subsemnatul înaintea războiului, **Cronica**. în plăcuse atitudinea neafir* mativă, pe semne, a revistei și antidogmatismul ei ba hotărît să scrie românește, după ce publicase din Germania, unde a trăit în cărți vreo două» zeci de ani, mi se pare, în nemțește și parcă în englezește. Articolul lui ș*a cam chemat « Baruch Spinoza» și era echilibrat exact și ocolit de o linie de centură trasată arhitectural. Zarifopol îmi scria din Sinaia, unde sta pe un munte, iarna și vara, întocmai ca frații lui de calcar de catedrală — și*î răspundeam. Scrisorile lui au intrat în arhiva dezordonată a podului meu, căreia încă n*am avut prilejul să*î dau foc. Obișnuitele manuscrise preferă constant publicității tipărite, o risipire pură în văzduh.

Cred că nu bam cunoscut în carne și oase decât după ce îl cunoștea toată lumea și într*un fel și altul și după ce fiecare confrate satisfăcut îl des* coperise direct și integral, ceea ce se întîmplă de cinci ori anual și cu autorii străini. Un harnic confrate a descoperit la vîrsta de cincizeci de ani trecuți chiar pe Seneca într*o ediție, mi se pare, chiar românească și maturul entuziast, convins că nimeni nu l*a apreciat cum se cuvine pînă la el,

era ntțeluș în situația melancolică a unui amant îndrăgostit de o fotografie în cimitir. Și când ham cunoscut, cum se cunosc oamenii, atingându*și podul palmelor și strângându*se de degete, Zări*fopol mi»a adus numaidecât o imputare, că aș fi determinat pieirea Lui sufletească, îmbărbătîndud să nu se oprească la Baruch. Tensiunea imputării o apreciam din proprie experiență: ținusem de rău, fără nicio ipocrizie, pe N. D. Cocea, că a dat publicității, în absența autorului, versurile încre*dințate unei păstrări confidentiale, laolaltă cu alte boarfe. Dar în materia viciului scriitorul seamănă cu propagandistul și prostituata care își fac un agreement pasional din deboșarea și convertirea inocenței naive la voluptatea și stricăciunea lor politică, religioasă și senzuală, amestecîndu*se și în inconștientele cele mai brave și mai curate puțină glandă și oleacă de țap, mai mult sau mai puțin, după un fanatism transpus din carne și strîmbat în psih.

Paul Zarifopol nu a fost lăsat de sinceritățile lui complicate să fie un afirmativ și nici criticul lui nu a fost un critic. Judaic în fașa spectacolului și a creației, ca să nu le tăgăduiască și să dea inte*ligențet muncite pe texte la lumina întunericii, el le*a discutat cu intenția că le interpretează, ceea ce părea să denote o rafinare a curajului prin negruhanimal al cerebralității; că de foarte cerebral și monstruos de cerebral, Zarifopol a fost un foarte cerebral, poate că unicul exemplar din epoca lui, dus pînă la înnalta frigiditate, care star putea cifra în Fahrenheit cu absurdul cub al Lui zero de temperatură joasă. Sar preciza mai mult atitudinea lui neutrală în ecranul vieții, luîndui de scurt preferințele pentru timpurile revolute și operele încheiate, nu numai încheiate, dar și depărtate. E aproape un stil să scrutezi numerele desfăcute de cantități și lumea desfăcută

de timp, mai cu seamă de timpul sensibil, contem*poran. Mintea lui Zarifopol plutea în văzduhul tihnei și era cu neputință să o debarci în aerul respirabil sau otrăvit, prezent mirosului nostru rapid. Să*și fi ascuns criticul schemelor în sine o nesiguranță de gust și o confuzie a orientării, mascate de paravanele zării în spații și timp? Se prea poate și este aproape probabil.

Temerea de confruntările judecății cu o reali'tate concretă îl făcea să*și exprime opiniunile asupra fluentelor în curs, numat în mic comitet și în cel mai mic comitet a patru ochi, făgăduin*du'si sieș, pentru o dată incertă, o Rusalie a para*lelismului actual, pe care nu o putea înscrie în calendarul lui; căci Rusaliile implică Pastile și Pastile implică un Crăciun — și pruncul persona*lității se naște o singură dată și întrmn singur fel. Nu e nimeni vinovat de aptitudini și inaptitudini. Scos din fire de cîteva insistențe colegiale, care mărturiseau prin înțelesuri ce anume coardă a lipsit viorii lui suspinat, o dată Paul Zarifopol s*a hotărît să fie din epoca lui și să*și calce vioara. Rezultatele, rămase în bună parte în manuscris, au fost de așa natură încît aceiași colegi care hau scos din trecut, hau îndemnat să*și reintegreze numaidecât miocenul.

Trebuie să lăsăm această mărturie că Paul Zări*fopol a fost în blazonul și în armele lui un prototip aristocratic, simțit mai mult din strania și indivi*duala Lui existență, decît dintr<o plastică pe care n*a avut nici timp nici atelier ca să o realizeze. Caz de mare actor, pe care trebuie săd ti văzut trăit și care a pierit din univers odată cu geniul lui, anulat ca un parfum.

CINCINAT

Da, a murit și Cincinat, Cincinat Pavelescu, poet virgilian și epigramatic, în tot păienjenişul din care **sta** muncit o viață întreagă să scape, ca să mai trăiască măcar un an fără obligații și datorii. A murit procuror de Curte de Apel, la Brașov. Cincinat epigramist și procuror, asemenea hibriditate nu se petrece în istoria literară de două ori.

Cincinat a făcut parte cu cravată și baston dintr-un grup de cinci scriitori care **stau** fotografiat todeauna împreună și care parcă toți au murit. Ei au colindat înainte de război Ardealul și Bucovina, au citit, au declamat și s-au cam oprit odată cu războiul, când au dispărut marii proprietari, marile averi, marile exporturi și banchetele artă culinară pentru artă culinară. Mesele boierești invitau pe Cincinat și verva lui petroniană condiționate de petrecerea până la ziuă. Dar boierii erau boieri chiar cu un poet, care fusese în prima tinerețe bogat. Ei nu se uitau la pardesiul subțire al poetului, când chelnerul aducea în camera separată a ospățului blănile de samur — și pe când boierii se duceau acasă în caretă, cântărețul pleca pe ploaie și ger fără galoși, pe jos și fără adresă,

Neavând sînge plebeu și știinduse pe la spatele decorului înrudit cu bogătașii care-i plăteau icerle negre, stridiile și sticla de „**Moet ei Cfianden**” și refuzau să dădă strecoare un pol valută aur în buzunar, Cincinat nu s-a putut revolta niciodată, dar sugru-

mat de mizerie și îngrozit de generozitatea boierească, și-a adus aminte de o diplomă de licență în Drept dintr-un geamantan și a cerut ca toată lumea post, în luptă de atunci cu toți președinții și consilierii, care nu știau să facă epigrame. Mutările bruște dintr-un capăt al țării în celălalt și audiențele lui ministeriale de protestare au mers paralel cu cariera. Viața lui Cincinat a fost o contradicție permanentă și o grijă de zi și noapte, pe care exuberanța și optimismul lui le acopereau destul de greu. În confidență se ivea lacrima și oftatul.

După război, pentru că Cincinat nu a fost nici odată un singuratec, îndestulat și fortificat în singurătatea lui, s-a simțit însingurat și a rămas într-adevăr singur, singur cu ai lui, care pieriseră, și singur de epocă, la o vîrstă când nu se mai putea hotărî și regăsi. Acest clar și bucolic talent a cunoscut prea devreme succesul și satisfacțiile lui minore, și lipsit de o mare suferință în tine rețea lui, el a fost lipsit și de facultatea ascetică de a reîntineri consecutiv în cîte o nouă lumină a cerului străbătut și confruntat cu sine la timp.

Putem nota însă, apăsător pentru moravurile actuale că Cincinat Pavelescu a fost un bun și generos camarad.

J 91 1

DIMITRIE CANTEMIR

Era și greu să te h chemat Cantemir si să fi fost om de rînd.

Un destin al numelui, ca și al formelor, aparent derizoriu hotărăște excepția și orientează starea sufletească. Problemă de simetrie și corespondență, este greu să primești însărcinările ascezei și săd servești răspunderile cu un nume minor — și nebo*tezat din nou și cam toți oamenii care au durat o flacără într*o candelă de obicei nescăpărată, au avut un nume fără circulație vulgară. De multe ori. cifrul reprezintă exemplare unice, după o instinctivă gramatică a scării de valori și a clarității.

De altfel numele confratelui de acum vreo două sute cincizeci de ani era frumos.

Un dascăl de istorie, un foarte distins profesor, care nu intra niciodată în clasă, acum patruzeci de ani (nu mai puțin!) fără o impecabilă cravată plastron, perfect acordată cu o jachetă de stil, povestea, socotindu*se mai apropiat de Cantemir decît școlarii lui, că Domnul cărturar fusese și un bărbat frumos. între cucoane, de la generația bunicii trec în generația nepoatei, aproape vii emoțiile, și memoria frumuseții rămîne cea mai bine conservată. Profesorul era un moldovean și este probabil că și eleganța lui avea cu patruzeci de ani îndărăt o vîrstă de două sute de ani.

La ceremonia din Constanța, unde au fost aduse moaștele lui Cantemir, a participat multă

intelectualitate politică și profesională, care dacă nu auzea chiar pentru întîia oară rostindu*se nu*mele ctitorului literar, se găsea nițeluș intimidată de absența unei informații, rămasă în voia fragili' tații unei aduceri aminte didactice. Norocul este că azi lucrul e mai ușor decît pe vremurile lui Cantemir. Ca să poți afla cîte ceva, nu trebuie să înveți negreșit latinește și să citești în limbile sfinte. Norocul e cotidian și costă numai trei lei de cap. Niciodată n*au servit ziarele mai mult ca în ziua sosirii vaporului cu pulberea lui Cantemir și niciun pasager n*a ieșit din camera lui de hotel ptnă ce n**a* luat cunoștințe istorice utile.

La orele nouă și un sfert toată lumea bine, știa despre ce putea să vie vorba, așteptînd pe un trotuar în fața mării și nimeni nu nimerește mai instinctiv nuanța, ca omul în panică și în strîm*torare, săgetat în trm n dialog. S»a spus la Constanța între patru ochi și în auzul indiscret al gazetarilor, care trăgeau și ei cu urechea în vederea prozei, că Dimitrie Cantemir a fost un mare filosof. . . ceea ce era precis exact. S»a apus că el a văzut **corni** pact, cu două sute de ani maimnante de răscolirea evenimentelor și cel dintîi, o lume românească distinctă *în* Europa și o cultură românească. Cine știa ceva cu douăzeci și patru de ore mai înainte **I**

Dimitrie Cantemir nu evoca pentru mulți mai mult decît firma unei scoale secundare din Bucu*rești. Fusese și la jubileul de șaptezeci și cinci de ani ai liceului «Lazăr», un asistent invitat de lumea politică și a cărui suvenire oscila, pentru construirea mentală a unei ascendențe, între Lazăr cel înviat din morți în piața lui Taica Lazăr din Sfînta Vineri. Picătura, bulinul, lingurița și dramul pot să fie și submultiplii ordinei culturale.

Cineva ar mai fi spus, dregîndu*și nasturii de la jiletcă, ceva original și despre simțul politic și

elasticitățile dibâiuilor lui Vodă Cantemir, sur* prinse în conduita lui diplomatică. Nu se putea nimereală mai bună și mai demonstrativă, Plenif potențiarul comunist al Uniunii Republicelor Sovietice, care se găsea convenabil costumat în mijlocul unei foarte agreabile societăți burgheze și care pusese pe racla lui Cantemir o frumoasă coroană de trandafiri, se gîndea poate la domnul Litvinov, ale căruia onctuoziități, slujite de un mecanism intelectual din cel mai rafinat oțel cromat au luat surîzînd și legănîndu'se todeauna cu o rezervă, direcția inițiativelor Ligii de la Geneva.

Nicolae Machiavelli a murit în **1/27**, Monsieur de Voltaire în **1778** și Wolfgang Goethe în **1832**. Cantemir șha pus mîinile pe piept abia sau deja în **1723**. Clasic și modern în acelaș timp prin cunoștințele și vivacitatea unanimă a unei inte* ligențe care aparține mat mult veacului petrecut de noi decît fostelor veacuri, personalitatea lui complicată ne ajunge, dacă nu ne și întrece. El nu e cîtuș de puțin străin lucrului numit mentali* tate, al evului prezent. îl revendică pe el trei culturi, româneasca, rusa, și turca, dar îl mai revendică dimensiunile și capacitățile intelectuale actuale, inspirate de Ia cei două sute de ani de neant și de cenușă ai Iui Cantemir Vodă și în care s*au făcut descoperirile și invențiunile justv ficative ale îndrăznelilor contimporane cu noi.

Rămîne de lucrat un «Dimitrie Cantemir» pentru cititorii de azi, un Cantemir adevărat însă și bine visat și scris foarte frumos.

Absența acestei cărți din biblioteca noastră este ca un fel de mare rușine. Urgența nevoii cine se obligă să o satisfacă?

9iS

H. BARBUSSE

împrumutînd tuturor ipotezelor o tinerețe gene* ros exaltată, tumulturi sufletești vaste și de nimic zăgăzuite și sînge fără socoteală, elita rusească veche, de aristocrație a materiei și a reveriei, absolutistă și revoluționară, a frămîntat oamenii, ideile și continentul interior al unui imperiu fantastic, pînă dincolo de realitățile civilizațiilor obișnuite. Am trăit în Elveția amestecat cu viața de mari tensiuni a unui tineret preocupat exclusiv de fantome, pentru care diploma de inginer, de medic și de fizician, chiar de teolog, nu comporta o semnificare de plasament și un salariu de odihnă sau de huzur. El ieșea deopotrivă din tot ce avea poporul rusesc mai băștinaș, mai cuprins și mai legat în tradiții, cît și din autohtonii recentți și paralel cu activitatea Marelui Duce, care condensa într<un colier de mărgăritare dăruit întno noapte dansatoarei, bugetul unei provincii. El accentua tenace acțiunea unui ucenic de Kropotkin, Ba* kunin, frecventat de nepoții Marelui Duce. Facili* tatea trecerii unei fete de general imperial în ipoteza destinată să sfarîme ordinea în vederea altei orînduirii, nu avea nimic din conversiunea politică a unui Jaures, sau a unui Henri Barbusse, burghezi solicitați la o lume nouă de inteligență. Acolo era vorba de un fel de a fi particular, de o natură fără precedent, de un resort sufletesc absent la toate celelalte popoare și nu de o adaptare;

ceea ce era ușor de văzut la o simplă convorbire a europeanului cu un rus, Totul, și crima și devoțiunea, se petrecea hieratic și fără meschinării. Pila a fost necunoscută în instrumentele rusești, care procedau exclusiv cu târnăcopul, cu stînca masivă și cu dinamita. Rasputin călca dintr-o dată din țarina mujicului în palatul împăratului, și mai făcea un singur pas pînă în împărăția lui Dumnezeu.

După ior, anul pribeagului preot Gapon, visul părea înfrînt, dar energiile continuau în echi* valențe. Tehnicienii ruși studiau scoborîrea în lună cu ajutorul unui proiectil ca în satul Bondy de lângă Paris și toți savanții în bluză roșie și cu barba bălană căutau piatra filozofală pretutindeni, unde ar fi putut să fie găsită sau presupusă în sfera ocultismului sau în celebrul cuptor al lui Moissan, silit să capete facultăți monstruoase de fabricare a diamantelor cît oul găinii. Voltajul era de nestăpînit și incomensurabil.

Izbînda ordinei noi a venit cu aceeaș impui* siune radicală și pe neașteptate, într-un moment cînd, captate de război puterile sufletului rusesc erau îndrumate într-un sens european. Lenin citea neturburat în mansarda lui la Ziirich, rece me> talie la minte. Numai rușii puteau să fie în stare să puie piciorul instantaneu de pe fronturi pe haos. Și nu cunosc din slăbiciunile curente și gingașe ale europenilor nici sentimentul prudenței.

Henri Barbusse, care a murit în mijlocul priete* nilor lui comuniști din spitalul Kremlinului, adă> post între ziduri medievale al elitei noi, s*a silit să se adapteze cu mintea, cu talentul de artist și de scriitor, fără o febră obținută artificial, prin decantările judecătii. De la ciorapul de lina francez la starea de mortificare a interesului individual, se poate merge atras de un pitoresc și dezgustat de monotonia rentabilității automate, caz cu caz. în

Rusia se prepară azi, într-un peizaj de sticlă și beton, omul cerebral, fără aderențe, dezvelit de umbră și debarasat de esențe, stofe inuzabile, materiale cugetate și drumuri fără țarină. Să nu ne înșelăm; pentru experimentele de laborator se cere înainte de toate să fii rus.

Acum cînd acest om istovit, din seria Panait Istrate, a murit pentru toată lumea și pentru toate sistemele de ordine socială și cînd societatea lui viitoare se confundă cu viața viitoare, rămîne mai sigur și mai demonstrativ pe urma lui o literatură adînc chinuită, în care pîlpîie întu* ne'ricul și focul, adunate într-un mare talent încorv testabil. Și a rămas noțiunea, într-un exemplar omenesc ofensat de oameni și de viață, la toți cei scăpați vii din război, că o conștiință slobod* și dreaptă nu este cu putință niciodată.

UN ARTIST NECUNOSCUȚ

Cuvîntului i s'a dat această putere, cînd nimic nud mai poate aduce de dincolo de ceruri, să scoale morții din pămînt.

Îmi trece pe dinainte, fără sad fi chemat și fără să știu, pianistul Dimitriu. L«am prohodit la moarte, întrmn manuscris. Cîți ani să fie de atunci? Nu ham mat văzut pînă astă*seară și nu știu ce s'a mai întîmplat cu el. Nu ham mai întîlnit, nici ascultînd pianul, nici întorcînd în tăcerea lumii o foaie de carte. Din ce infern se întoarce el azi, legănat pe un baston, cu cravata lui neagră des* făcută ca o batistă în golul jiletcii. ? Parcă și vocea i*o aud astă«seară, atît a venit de aproape de mine. Și*a scos pălăria mare negustorească și văd capul lui, gros și frumos. Îi văd ochii cu albastru de mărgică ascunși, surîsul inefabil, ca o scrisoare de mărturisire, strecurată dintrmn plic. Omul ăsta greoiul, care nu se voia deosebit de un me* zelar, se plimba prin viață liniștit, după ce*și lăsa halatul în cui și, se închidea ca un ade* vărat om cumsecade, mulțumit de ziua lui puțintică.

— Ce mai faci, domnule Dimitriu?

— Slavă Domnului, și mulțumim dumatile.

La Dimitriu totul era întodeauna bine, și la bine și la rău — nu bam auzit plîngîndu*se. Trece și asta, ofta el nițeluș, mîhnit numaidecît că a putut sa se arate covîrșit și slab. «Asta» era o

} nedreptate, o neplăcere pe care i*o făcea colegia* litatea: necerînd niciodată nimic, oamenii voiau să ia de la el și ceea ce apucase să aibă. Presa nu știa de el și admiratori nu recrutase cîntîndude la fericire și beție — și se simțea împăcat. Însă f îndată ce mîinile acestui gospodar treceau pe cla* viatura unui clavier, muzicanții alunecau într*o nestăpînită reverie numaidecît, ascultătorii se schimbau la față, ochii luceau de fulgere, febrili* i. tatea inspirației și încremenirea extazului participau la un fel de abolire a vieții și la un fel de reîn* jghebare din nou a ei, care se petreceau între patru păreții unei case de cartier popular. Era o retrăire vie a gravurii cunoscute, în care Marele Surd stînd la pian, ascultătorii lui se chinuiau dematerializați, pe lîngă păreți.

* Mîinile omului masiv și voluminos contrastau cu fizicul, violent. Mîinile lui Dimitriu erau aripile lui de seraf. Trecuse în ele Beethoven în miracu» loasa lui întregime. Am auzit, evident, fără nicio altă competență, decît a tresăririi și vijeliei morale, cîntată de mulți mari muzicanți Evanghelia acestui * Homer al sunetului convertit la semnificare. O auzim pe toate lungimile de undă și azi, realizată f de fanaticii ei mai noi. Ce folos! Dimitriu, care nu a lăsat după el decît o amintire sterilă, mînioasă și caducă în urechea cîtorva prieteni, da muzicii meșterului preferat de pasiunea lut, graiul rămas adormit în toate instrumentele căznite săd re* producă.

La început era Beethoven — și pe urmă tot Beethoven a fost, pînă la sfîrșit. . . Dimitriu se ruga de trei ori pe zi cu rugăciunile lui, lui Dum' nezeu, la pian. Dimineața el întîmpina soarele încă nedeslușit prin auroră din întuneric, cu o utrenie beethoveniană, și pleca la lucru întinerit. La masa de prînz, întitul fel era sufletesc. Seara, vecernia era a lui Beethoven. Dumnezeiescul

nostru mocofan, dintno mahala sucită a Bucures/tilor, era apostol închinat pe viață și pe moarte al necuprinsului nou Mîntuitor, Lucifer în odăjdii de nimburii. El nu și*ar fi jignit clavirul cu cîntece șt romanze, și vocile profetului personal căpătaseră aproape consistență tangibilă în odaia lui, încuiată ca un paraclis și în mijlocul căreia, instrumentul de abanos, purta, triumfiular, pe trei picioare monumentale ca niște socluri, altarul și dolmenul unicului sfînt al căminului, spoit cu var. Camera căpătase în treizeci de ani de rugă neconținute o șlefuire și o deprindere a rezonanței, o sensibilitate umană și aproape divină a lucrurilor dintrdnea, macerate în ambianță.

Particularitate curioasă, ca să fie « bine de tot », Dimitriu avea nevoie de prezența unui copil, și vizitatorii lui, primiți săd asculte, și pe care artistul ținea să<i îndatoreze printr>o execuție dec*sebită, aveau grijă săd aducă, pe lîngă o sticlă de vin ales, un băiețaș. El așeza copilul pe un scaun lîngă pianul lui, îl mîngîia cu aceleași mîini cu care trebuia să ungă moaștele maestrului cu miro<deniile mirului impalpabil, își ridica mînecele puțin, și spunea: « Acum putem începe, cu voia lui Dumnezeu. . . »

Am povestit cîndva, un epizod, care cred că nu a fost băgat în seamă, căci a și fost povestit demult, mi se pare că într*un ziar.

în vremea ocupației, din marele război, era o chestiune de prestigiu, să se facă dovada în Bucu*rești, că țara nu era numai o cîmpie de grîu bogat și o regiune de petrol. Pianistul Dimitriu îmbă*trînit în citeva luni, trăia în strîmtoare și dezamă*gire. Nu se produsese în public decît o singură dată, în tinerețe, în străinătate, plimbat de un prieten al lui, care voia săd arate Europa. Suc<cesul ha înspăimîntat. Publicul ha ridicat de la pian pe brațe, întrmn delir de entuziasm, și

gras cum era încă de atunci și timid cum a rămas toată viața, vicarul lui Beethoven pe pămînt a suferit purtat pe mii de spinări, și în fizicul și în șovăiala lui, de acest eveniment plăcut orisicui afară de el. Cu primul tren a fugit la București, și nu **Sfa** mai dat în spectacol pînă la epoca răz» boiului.

Cîtiva prieteni hau determinat să demonstreze germanilor, care maveau un interpret de statura lui decît în persoana lui Kreisler, pe vioară, ce știe să facă un roman din Beethoven la pian. Concertul, ocupat la toate numerele exclusiv de Beethoven și de Dimitriu, avea loc în fosta sală « Liedertafel ». Atras de un program neașteptat, publicul era compus mai mult de jumătate din soldați și ofițeri germani, care plătiseră ca și românii biletul la casă. Niciodată mîinile lui Dimitriu n<au grăit mai adînc și mai adevărat, și cînd a văzut armata ocupantului aplaudînd în picioare, cu o halucinare admirativă împietrită pe fizionomia, publicul ro*mănesc a încercat sentimentul biruinții.

Dar lîngă scenă, răzimat de rampă meditativ, se frămînta o caricatură de soldat, un om mic de*o șchioapă, de vreo patruzeci și cinci de ani, chel, cu barba roșie și cu ochelari mari de miop, agățați de urechi. Înălțimea lut derizorie, și împrejurarea că atitudinea lui socială nu simpatiza cu războiul patriei germane, făcuseră din ef o slugă la cai, și prăpădit cum era de corvezi, soldatul adusese în uniformă lui de pitic un pronunțat miros de grajd. în civil grăjdarul era un savant profesor uni.versitar. . .

Intr*o pauză de ovații, soldatul roșcovan nu mai avea destule palme ca să bată, destulă voce ca să strige **hoch**, și voia să dea dovezi de admirație mai concrete. Dispăru cîteva minute și se întoarse cu un buchet, pe care îl ținu ascuns la spate un moment. Apoi, pe la coada scenei suindu*se pe o

scară se apropie de Dimitriu, și dîndu*i buchetul îi sărută și mîna cu o comică reverență.

Buchetul fusese improvizat la repezeală în curtea teatrului, din cîteva anemice fire de buruieni, în colțite printre blocurile de bazalt.

i 9 > 6

i

TONEGARU

\

1

Unui nefericit confrate, Tonegaru, ofițer de bord și avocat maritim, lovit de grea năpastă, i se face în presa cotidiană un portret amplificat de bandit, compus din tot ce a oferit reportajului, căzut asupra unui subiect, mai crud și mai monstruo» romanul polițist.

Dacă morții nu pot fi vorbiți de rău, omul din temniță nu poate să fie palmuit de mîna înmînușată a gazetarului liber și care încă n*a fost prins de prietenul lui cel mai bun ascuns în dulapul familiei unde obișnuiește să cineze.

Înaintea de*a fi fost sfărîmat de ceea ce se cheamă în limbajul artificial din cetate viață, Tonegaru era un începător de talent, care șba uitat însă, într*o zi, pentru asemenea viață, con*deiul de scriitor în foile unui dosar.

I
î
î

i 9 * 7

N. DAVIDESCU

E interesant pentru amatorul de timbre uzate, cazul poetului N. Davidescu, care a servit de mai multe ori și cu diverse destinații și todeauna s'a dezlipit. Ce ba lipsit acestui doi centimetri de om, transpus pe doi centimetri de hîrtie constituie tragedia permanentă a vieții unor semeni, buni de toate, apți pentru numeroase trebuințe și veșnic vacanți. O moleculă de clei în papul lui, un gluten vag, un foarte imprecis și nedeterminabil amănunt în conștiința nativă, dar cared esențial. Acelaș praf de nimic, aflat de pildă în cerneala altuia bo face indelebilă, pe cînd unuia iese îndată ce dă de lumină.

Domnul N. Davidescu a scris și copiat enorm în viața lui de profesionist literar și politic al condeiului, pentru toate tezele și după toate mo*delele — dar parcă ar fi scris cu apă. Nu rămîne și nu se cunoaște. în fiecare timp a fost damnat să ia de la început kilometrul de hîrtie. De fapt el a scris cu scuipatul lui amestecat în lacrămile lui incolore.

Îl cunosc, ca pe un amabil coleg de pălărie, de vreo treizeci și cinci de ani, și dîndu<mi seama de amărăciunile lui secrete, a căror otravă ucigă*toare nu parvine p_mă la condei, și rămasă în celulă să i*o devasteze, îi îngălbenește fizionimia, vînată de așteptare și crispată de dorinți, am încercat său fiu, fără să știe, util. Cînd mi s'a oferit

o situație în presă și am fost întreat de cola*boratori, ham intercalat adesea numele lui de redactor într*o listă, de pe care ham văzut a doua zi șters. Știam că mă puteam bizui pe facilitatea lui de*a dilua punctul în spațiul hîrtiei pe cîte o pagină întreagă de ziar, și asemenea dexterități de Lucoree, vătămătoare în literatură, sînt gazetelor, înecate de proză, necesare.

Altădată mi s'a reproșat: « De ce bai recoman*dat? Nu*mi place! » E curios, domnul Davidescu n_ă plăcut și nu place și pentru motive inezisabile de persoana. Sînt oameni cu mai multă mătreață pe umeri, cu ținuta mai dezordonată, cu batista mai boțită, mai puțin spălați și cu unghiile mai murdare, gura le miroase mai urît cînd îți vorbesc lîngă nas, forțînd intimitatea pe scaunul unui biou dar plac, sau orișicum, nu displac pînă la subita și inexplicabila îndîrjire a refuzului, ivită tocmai atunci cînd domnul Davidescu ține să<ți devie mai apropiat și mai simpatic. Ai impresia că se descălță să>ți întindă mîna piciorului, innă*dușită.

Din timp în timp, ham întîlnit cîte un moment, întrmn vestibul, pe culuar, la un teatru, la un editor. Vedeam că< mai căzuse un dinte, că țigaretul se anina tot mai mult pe gingie. K<am văzut figura din ce în ce mai adunată, ca un ciorap, gura zbîrcită. pielea căzută, ochiul mort. ham auzit limba alunecîndud pe lîngă cuvinte. L<am văzut de cinci ori mai bătrîn decît îi este vîrsta, diminuat și mocnit în greul sclavaj al personalității, ros pînă la limfă de succesul altora, de cancerul moral.

Șid întrebam, firește, todeauna, cum îl voi mai întreba dacăd întîlnesc, ștmîine: «Ce mai faci?» — automatic. Și el răspundea, cu silabe aproape tușite, mereu cu o notă mai jos. ca un bolnav, cum se răspunde: « Bine, mulțumesc ».

Bietul Davidescu nu era niciodată bine.

El încearcă acum, una din ultimele lui dramatice amărăciuni. Vrea săd placă domnului Iorga și rîvnește săă placă într*o împrejurare favorabila recompensei. Domnul Iorga caută cu sete aderenți. Dar nu*i place nici domnului Iorga! Se pare că e un fel de»a fi lichea și un fel de*a te oferi care dezgustă pe toată lumea.

* 9 i 7

VASILE PÂRVAN

Vasile Pârvan a murit de zece ani și nu doar că fantoma lui așteaptă un omagiu cu cădelniți sunătoare la împlinirea unui soroc. Istoricul **Geticei** a fost prea protivnic osanalelor în viață, ca să le suporte după ce șha lepădat și dramul de materie de libelulă a ființei lui efemere. El na avut carne ca săd îmbete, mădular ca sad răsfețe, gură ca să apuce, înghițitoare, namilă, poftă. Animalul lui, puțin la trup, n*a fost mai mare decît o vioara, învelită cu o pînză cernită. Nu șha băgat meritele în seamă și aproape nici nu și le*a știut și s«a sfiit de geniul lui, ca de un lucru străin ce nu trebuia păstrat prea mult și care trebuia restituit. N*a zis niciodată « Eu », nu s*a jăluit că se jertfește, și nu s«a lăudat că îplinește, nu și*a făcut un speo tacol din suferința lui adevărată. La ușa de basillcă a timpului nu și*a arătat buba din subsuoară, ca să capete pomană grasă, n«a dat cu cîrja cînd i s»a umplut strachina și tigva. A fost un înger în argint, n*a fost un bivol cu toba marem spinare, bătută cu coada.

Boaba de smirnă a lui Pârvan s«a sleit în mireas' ma<i proaspătă șt curată, atunci cînd fumul de paie și băligar duhnea în învățămînt, în politică și în literatură.

Un moment înnaintea lui Vasile Pârvan, neaș* teptat și detestat la ivirea lui pînă la moarte, studiul istoriei, lipsit de un constructor, părea să

fie un dulap de documente, răzlețe, animate de sfoara și undreaua care le*au strîns într-o scoarță cu numele arhivarului tipărit pe copertă. Această muncă grea și migălită s*ă deosebit de catagrafie, registre pe rubrici și de statistici, numai prin aceea că adunînd petice glorioase, cifre și nume dintr*o vreme adîncă, frumusețea lor da și buricelor care le atingeau, linse cu limba, un luciul frecat de pergament. Degetul se făcea chirilic, fiindcă pipăise și unghia sfînte moaște. Era de ajuns ca strîngătorul de rămășițe domnești să fi fost nițel țîcnit, că ostentația omului care fuge pe un butoi sau care parcurge sîrma pe velociped, devenea domnească și ea, cerînd parte din domnie. Meseria istoriei neputînd să fie controlată ca mineralogia sau ca medicina, în legătură de cauză și efect și în fața trecutului emoția fiind copleșitoare, istoricul abuziv putea să se propuie martor al veacurilor, să-și facă o carieră personală desfrînată și să terorizeze viața oamenilor și timpurile, pe măsura și viteza digestiei. Prestidigitația, ipocrizia, lipsa de cuviință și a sentimentului îndoielii puteau să dea istoricului, odată cu prestigiul haosului, autoritatea hienei și confortul păduchelului de lemn.

Pârvan a disprețuit împrejurările, posibilitățile, apunamentele practice. El n*a fost un culegător și un cîrpaci savant — ci de*a dreptul un creator care a trecut dincolo de dosare și dulap. Materia* lele nu și le*a făcut mărfuri, lăsînd altora să transforme harurile pe care nu sînt apți a le pricepe, să negocieze, ca preoții venali, necutremurați de misterul preoției, veniturile mirului, maslului și euharistiei.

Aristocrația tînărului învățat și filosof, întristat contemplativ și mistic în toată făptura lui, ca un monah dintre primitivi, aliat în personalitatea lui cu Sf. Ioan al Apocalipsei și cu arhidiaconul Ștefan, rămîne o mare danie făcută cărturăriei, o

pildă de educație adevărată, fără farsori, fățarnici și mincinoși.

Din lutul, din piatra și din cenușa vetrei roma*nilor de altădată, el a scos ca un compozitor sosit din marile tăceri și întunecimi, o muzică nouă. Vasile Pârvan nu a trăit pentru sine o singură secundă, nu s*ă fermecat, nu s*ă gîdilă, nu s/a întins, nu s*ă lins, n*a făcut în cultură nici broaște, nici rîme, nici gîndaci, nici gunoi.

II

La 2t iunie sînt de Ia moartea profesorului de istorie douăzeci de ani, decedat la o vîrsta deabia trecută de patruzeci.

Il văd și acum fără săd ti cunoscut față către față, ascetic, uscățiv, îmbrăcat în negru sever, cu o haină pe el încheiată sus, ca o manta flotantă de peregrin și misionar. Tip de pastor de congre*gație calvină, acoperit cu o pălărie mare, asortată cu costumul și cu sufletul Iui adînc, si trist. Trist de o eternă și indicibilă melancolie,

A fost unul din tinerii noștrii învățați, care au suferit cel mai mult, atît din pricina sănătății șubrede, cît și de ura capricioasă a mai marilor din Universitate. O dată, la curs a leșinat, păti*mind între bolile lui felurite, ca și Jean Calvin, de o boală a sfîrșelii, netămăduită.

Studentii »o cunoașteau și bau lăsat să se ridice singur din criza ced prăvălise peste catedră. Trezit după cîteva minute, tînarul dascăl șba continuat lecția, spunîndude mîhnit și umilit, auditorilor lui, cared iubeau ca pe niciunul din profesori: « Biata făptură omenească! ».

rârvan începe în Universitate seria profesorilor lepădați de orgolii și ostili înfumurării de sine; adevărat camarad, coleg și frate al ucenicilor lui. Niciun patos, nicio stridență în vorbirea lui, frm mos moldovenească și în caracteristica lui inteleo tuală. Erudit și poet în acelaș timp, personalitatea

Iui plutitoare aparținea mai mult decît pămîntului cerurilor depărtate situate într*o zodie prin care trec siluetele umbrite ale ideilor în reverie și familiarizată cu ele ca un copil care visează gingaș,

Getica Iui Pârvan duce rădăcina românească mult mai departe decît istoria învățată pînă Ia ea șiid deslușește pulsațiile și aderențele întnun spațiu de timp, dincolo de hotarul unde începea vechiul și putredul întuneric. în singurătatea lui de călu*găr, rămas întodeauna student și neiópitit de răsfa» țările în care se gîdila și se masturbează vanitățile oamenilor « mari», bohăiți de bunuri și lacomi de onoruri, Vasile Pârvan scria și o **Dacică** al căreia manuscris fragmentar ar aduce aminte notele lui Blaise Pascal, curmate și ele de o moarte timpurie și adunate postum în cartea **Pense'es**. Jansenistul proiectase o apologie a creștinismului. Pârvan voia să scrie apologia spiței românești.

în strădania de autodepășire, oricît de însemnate ar fi realizările științifice sau literare, disputate de gloria stearpă sau de posteritate, interesează mai cu seamă această strădanie însăș, care dă noblețe unei vieți si servește rîvna și jertfa, așteptate de la fiece cărturar, pentru împuternicirea morală a generațiilor succesive, izolate în vremelnicia lor și raportate sufletește la predecesori.

Vasile Pârvan a fost un profesor nou dar și unul dintre noii români, încă nu prea numeroși în disciplinele universitare și care pun mai presus de interesele pipăite cu laba, niște datorii cuprinse cu sensibilitatea.

ALEXANDRU SAHIA

Tinerețea intelectuală începe să dureze puțin. Cîțiva scriitori de vîrste apropiate au dispărut la scurte intervale, de la Gib Mihăescu la Anton Holban și la Sahia, după numele părintesc Stănescu. Cel din urmă nu împlinea treizeci de ani și ce a rămas din el e un mormînt în sudul județului, la Mînăstirea, acoperit acum cîteva zile.

Ca și alții din generația lui, Alexandru Sahia a colaborat sau poate șha făcut debutul literar la **Bilete de Papagal**, seria cotidiană. Copil sfios, cu o pînză de tristețe așternută prea devreme pe ochi, îl întîlnesc în suvenire aducînd un mînu* scris de licean la prima noastră redacție dintr*o tipografie. Vom căuta în colecție să dăm de con*tribuția lui, destul de rară, ca să«iprezintăm citito* rului o imagine a scrisului acestui băiat isprăvit, care a fost în mijlocul colegilor de anii lui, un bun, corect și inimos camarad.

Între douăzeci și treizeci de ani, ssa manifestat și la el, ca la majoritatea tinerilor cu o intuiție, acea stare sufletească de nedeslușire și haos fră* mîntat pe care o cunoaștem sub numele de criză, cînd au loc conversiunile, devotamentele, eroiss mele și cele mai multe sinucideri. . . E timpul sincerităților primejdioase și al jertfelor dezinte* resate, pubertatea fecioarei chemată de acțiune. Un loatl Evanghelistul și un Werther sînt constant

prezenți în emoția fragilă a fiecărui tînăr cărturar, așteptînd vocația, dragostea sau pieirea.

Odinioară, în catedrala Notre Dame din Paris am asistat la tunderea în monarhism a cinci doctori în medicină, a doua zi după diploma definitivă. Niciunul din ei nu era mai bătrîn de douăzeci și trei de ani și fiecare se înfățișa în frumusețea tine* reții lui prea curate ca un sfînt din epoca marelui creștinism. Tinerii medici călugări se consacrau leprozeriilor din colonii, adică unei morți hidoase care pe unii îi chinuiește o viață și pe alții îi ucide în cîteva luni. Tărîmul conștiinței e cel mai delicat și cine se aventurează să calce prin tăcerile lui, trebuie să se spele în aghiazma astrală de orice țărînă și de orice gunoi. [. . .]

1937

CAMIL PETRESCU

După războiul precedent, pe care ha făcut pe front, ofițer, poetul crezuse că*și poate găsi un astîmpăr în învățămînt. A fost un timp profesor, mi se pare de limba latină, ia Timișoara. Acolo era în legătură cu un foarte bmv bănațean părim tele Imbroane. De cîte ori da preotul prin Bucu> rești, venea să mi se plîngă în toate chipurile împof triva lui Camil Petrescu: că stă ascuns, că citește, că meditează, că e sucit, complicat și că e un om imposibil, pentru că nu vroia să fie. . . « liberal ». Defunctul părinte era șeful partidului liberal din Banat și își făcuse un ideal, săd convertească pe tînărul dascăl latinist la binefacerile unei situații cu zgardă. Știindu*mă prieten cu el rma rugat să intervin și mi se pare chiar că am intervenit: « Fătte odată, dragă, liberal, ca să scap și eu de Imbroane ». Camil Petrescu putea să fie cel puțin o dată ministru și să nud mai găsim pe lîngă noi, și cel puțin vre un director general, vre un consî*lier important, cochetînd ca un berbant frumos între funcțiuni mari, subvenții și nițică literatură.. Așa era pe vremea de atunci. O fărîmă de panaș, adaogă ceva distins la portretul administrativ și didactic.

Cu toate că foarte inteligent, preotul bănațean nu putea să înțeleagă un băiat, care de*abia ivit în viața organizată cu statute, nu voia să fie nimic, nici măcar deputat. El vroia să rămîie numai

Camil Petrescu și nimic mai mult. Dar nici mai puțin. . .

Ce era acest Camil Petrescu, ca să aibă dreptul să fie năzuros, cine putea să știe pe vremuri, cînd el era atît de tînăr— mai cu seamă în Banat? Spiritul critic al omului vrea să știe mai mult decît îi dă drumul inteligența personală. Nici azi nu se dumiresc prea bine confrății, ce este la urma urmei Camil Petrescu, Cînd îl cred poet, el e romancier; cînd au stabilit că e romancier, el e autor de teatru. De*abia s«au învățat cu el autor, că e matematician. Cînd încep să se deprindă cu această fază, Camil Petrescu se mărturisește filosof. . . în toate cazurile, el refuză să afirme că e scriitor și totuș e scriitor. . . Eu aș prefera sad știu atît: scriitor. Este el mai mult decît scriitor? este el mai puțin?. . . Ceea ced sigur, este o mare individualitate.

Pentru un intelectual de rînd, atîta aglomerație de aparențe contrarii, ar fi un material de simptome complect pentru stabilirea unui diagnostic de dile* tantism. Camil Petrescu a excelat însă în toate capitolele spiritului enciclopedist. E poet, cu ade*vărat poet; e prozator, cu adevărat prozator: (în proză, a emis și o teorie, că un scriitor nu trebuie sa fie artist ci grefier.)

E autor de teatru adevărat. E și critic incisiv. Ca matematician n«aș putea săd măsor nici valuta aritmetică iar ca filosof nici atît: filosofia îmi face o detestabilă oroare. în toate diametrarele opuse, Camil Petrescu are talent, ceea ce mor înclina să cred că se bucură de haruri excepționale. într*o vreme hau pasionat boxul și mingea lovită cu bocancul; chiar și strategia militară, dar ca o recreație. . .

Autorul *Aitoarei* poate fi asemuit cu o boare de mireasmă, care trece prin toate apartamentele inte*

lectului, din odaie în odaie, egal, nemodificat și inezisabil.

În schimbul de idei și de calificative, și în senti» mente există cuvîntul: neînțeles. Cărturarul vrea cu orice preț să înțeleagă și nu admite locuri neîn» țelese decît în dauna lor, nu într*a lui.

Înțelesul e o strecurătoare, pe care cărturarul o pune în dreptul fluviului de creație, ca să se poată bucura de imaginile care vin pe apă neturburat.

Aci, ca să zic așa, **e o neînțelegere** . . . Tot ce trăiește este neînțeles. Nu e de vină nici analistul că nu pricepe, în sensul gros al cuvîntului, nici, de pildă, opera de artă. Așa sînt făcute lucrurile, mințile, sufletele: să nu se acopere unele pe altele, decît parțial. Oamenii sînt ca niște discuri, care alunecă și se perindă unele în dreptul altora, lăsînd întodeauna o margine dezvelită. Pe marginea aceea se strecoară toate misterele, de la om la om, de la gînd la gînd, de la viață la viață și de la viață la moarte . . . Cărturarul se deprinde foarte greu și foarte tîrziu cu situația că nimeni nu înțelege ab» solut nimic, satisfăcut cu atît, că înțelege măcar acest **ciudat și admirabil fenomen** . . .

Camil Petrescu e unul din . . . **tinerii**, cu care mă cunosc de treizeci și trei de ani și cu care n»am izbutit să mă cert niciodată, cu toate că am încer» cat. Vream săd vad cum îi stă necăjit, cît se poate supăra și pînă unde. El aștepta serios și grav, gata de o replică abruptă — și surîdea odată brusc , ,, Surîsul lui fraged îi copilărește pe neașteptate toată figura, și în ochii lui albaștri, tresare ca o mîrgică un punct azuriu de inocență. Supărarea sia is» prăvit . . .

Era să ne certăm amîndoi, tocmai acum, mier» curea trecută, cu prilejul avanpremierii de azi. El voia să mă aibă naș, dar fiind mîndru, adică și sfios și orgolios, mă cerea indirect, printrmn terț. Pe de altă parte, îmi plăcea și mie săd fiu naș, dar

mă prefăceam că mă codesc . . . Nici nu vă închi» puiți ce lesne se împacă doi cîntăreți, care se uită strîmb **unul la altul, dar care în secret, unul pentru altul au slăbiciune**.

Sînt sigur că nu v»ați așteptat la o prezintare critică și la un dictat. **Afoara** o să o vedeți. . . Publicul a mai văzut și altă piesă de teatru a lui Camil Petrescu, asigurîndud un succes conside» rabil. Autorul consfințise la concesi, care nu par să fie chiar în natura calității lui, dar fără de care **f**oate că piesa n»ar fi ținut așful atît de mult cît **f**a ținut.

Cei care nud cunosc îndeajuns pe Camil Pe» trescu, și cine poate fi, dintre scriitori, îndeajuns de cunoscut? — ar putea să creadă că, în definitiv, un scriitor este ceea ce afirmă cuvîntul, cared califică activitatea . . . Nu prea e așa. Din grosul scriitorilor se deosibește, ici, colea, cîte unul, cîte un exemplar unic, și din această unicitate a cîtorva (în cazul cînd nu cumva e fiecare în parte unic) se alege un fel de elită . . . un fel de aristocrație . . . Poetul nostru de azi face parte din această clasi» ficare și are dreptul să fie și întortocheat, și capri» cios, și excesiv.

Camil Petrescu, pe care unii din noi îl iubim cu această dragoste policromă și confuză, repre» zintă în paralelismul epocii un nivel; el nu e un om (niciun om nu e numai om): el e o linie (frîntă uneori) dar o linie tangentă pe om și pe viață.

Era prin marele prim război mondial, în care intraserăm în **1916** și noi: plural convențional, căci **noi** era de fapt **alții**, domnii. Le umbla prin cap catechismul filosofilor cu pinteni că războaiele rege* nerează popoarele, dîndu«și seama că pe al nostru bau degenerat. Părăsind balurile grămadă dansînd și convingși cu naivitatea prostiei că războiul era un vals în continuare, erau și purtătorii de stea* guri înseilate la croitoresele cucoanelor din «elită», mai pricepute la fuste și combinezoane, cerînd în pantofi de lac și frac, sus și tare, răz* beiul. Neastîmpărul orgoliului sec și al vanității sterpe era nepotolit. Poetul St. O. Iosif îndemna **La arme** «să cucerim ce*avem de cucerit» și compozitorul Castaldi de la cafeneaua «Terasa», îi punea îngînările pe note. Surpriza Turtucaiei, cu armata întreagă înecată în Dunăre într*un dezastru fără precedent, se încheia comod cu acuzarea generalilor strategii care, nud vorbă, co* mandau operațiile militare și distrugerea inami* cului Ia telefon, din tripouri. Mii de familii înec* puseră să cerșească.

La București se fabricau «marii europeni» și partidele boierești devenite subit revoluționare lîpeau pe ferestrele palatului bilete «de închi* riat». Linsă cu delicii pînă în ajun, deodată savoa* rea regală nu le*a mai plăcut Ia locul ales.

Dăm aci numai o schiță vagă a tabloului de funingini în care îmi apăruse silueta lui Camil Petrescu, întors acasă în uniformă de front.

— A sunat un domn ofițer, țipă Marița pe coridor.

Un coridor lung de douăzeci și cinci de metri măsurăți, mă despărțeau de ușă. Dau fuga și*mi cade în brațe Camil, necunoscut mie pînă atunci, tăvălit în luptele de pe Dunărea bulgară. Ținea brațul sus cu o falangă frîntă de glonț și cîrpită la infirmerie întrun bandaj de sînge uscat.

Copilandru frumos și cărturar deștept, el mi*a povestit viața învălmășită în bătaia tunului și a mitralierei. Mulți soldați de*ai noștri mobilizați, nu mai văzuseră pușcă și trăgeau la ordin, în spațiu, orbește, cu degetul mare de la picior, desculț, pe cocoș.

Ne*am sărutat de buna cunoștință. Apartamen* tul meu din fostul bulevard Elisabeta, era și redacția revistei **Cronica**, săptămînală, ilustrată de Șirato, cu colaborarea diletantului Paul Zarifopol, stabilit la Sinaia, ginerele mi se pare, al lui Gherea și sosit de la studii, din Germania, unde scria la o publicație, apreciată în Reich.

între timpurile destul de zăpăcite, ale momen* tului, Camil avea o catedră de limbă latină, la Timișoara, împrietenit cu diaconul Imbroane, însărcinatul partidului liberal, lipsit de aderenți în Banat, să recruteze membri pentru brătieniști.

Constrîna în dilemă, Camil vine în Capitală și mă întreabă: ce poate să facă. Dragă, îi răspund, întreabă*ți conștiința. Conștiința tăcea. Atunci taci și dumneata și nu te mai face libăruș.

Cunoscînd stima ce ne*o purtam reciproc, Camil și subsemnatul, părintele Imbroane aleargă într*un suflet la București, cu fantezia stranie săd deter» min pe Camil să devie «național» . . . Păi, dacă

nu vrea? Are sumedenii de avantaje, răspunde și mi le enumera pe cinci degetele lui.

Pesemne că detestă avantajele liberale, răspund. La insistențele repetate ale agentului politic în sutană, se adăugau numaidecât insinuările nece» sare. Are multe slăbiciuni, îl pîrăște clericul. Nu poate trăi fără valet după el. — Ei și! îl întreb: nu/i băiat bun? — Foarte bun băiat! răspunde . . . Nu știe latinește? — Ba al dracului de bine . . . Păi, atunci ce mai vrei? — Aș vrea să fie național liberal! 1 se deschide o mare carieră.

Despre talentul și personalitatea profesorului de latină, habar mavea defunctul Imbroane, gîdilat totuș de o muscă literară pe la Vîrșeș.

îmi pare rău că ham sîcîit și eu uneori, din pricina unei devoțiuni ca un cult pentru Stendhal și influențat peste măsură de *Kpuge et A/Wrml* romancierului francez.

Că în vocația literilor și gîndirii, stăpînea o expresie și o fibră de incontestabil logaritm, a demonstrat'o singur, Camil, de ajuns.

Camil Petrescu a fost — am un suspin la acest perfect compus — și un subtil orator și polemist — ba încă ceva, destul de rar — vai! — un *carac** ter, un om de cuvînt, un om de ispravă, de inimă, și un mare prieten și coleg! — Un Om. Mi se pare că e tot ce poate fi mai dificil pe lumea asta de oameni.

i 96 j

COȘBUC

în mahalaua de lîngă Gșmigiu, unde a locuit și a închis ochii poetul, «a slujit deunăzi parastasul lui. Cînd nu»și mai aduc oamenii de semenii lor mai mari aminte, îi pomenește preotul, dinaintea unui altar dintr^o biserică goală.

Am stat o parte din viață prin preajma cartic rului Sf. Constantin. Mă întîlneam adeseori la rîspîntiile liceului «Lazăr» cu Cosbuc, pe care nu am avut prilejul săd cunosc întnaltfel, Upsin» du*mi pe lîngă alte coincidențe cu el și obiceiul de a importuna contimporanii cerîndude autorizația să mă zgîiesc la ei admirativ.

Poetul nu mai consimțea de voia Iui să trăiască în lumea meseriei și căuta o mîngîiere la chinul că trebuia totuș să dureze, de la bibliotecă și de la studiul cerului, deschis văzului tuturor și neîn* țeles. Se știe, probabil, de către toată lumea că Gheorghe Coșbuc, literat, era un erudit care știa și cîteva limbi de altădată, și că scormonea în matematici și stele cu o pricepere de savant. Fusese, pe vremuri, pe la biserica unde «a slujit paras* tasul, un fel de schit, o chinovie intelectuală, a cîtorva învățați și scriitori ardeleni, strînși pe acolo, ca o familie cu melancoliile puse în comun, între care Hodoșii, defuncți ori risipiți, și unul din ei Ion Gorun, un bărbat falnic, talentat, dintr*o spiță de cărturari, toți frumoși, de bună carte latb

nească, și crescuți înalți, într*adevăr ca niște goruni.

De la un timp, din Gheorghe Coșbuc rămăsese o schemă palidă și fugară. II Zăream ascuns în pălăria lui mare, trasă pe frunte. își pierduse băiatul, un flăcău. Lovitura fatalității n»a cruțat nici pe tată nici pe poet. Fără voie, tîrît spre su<fietuf lui de o turburare instinctivă, ham salutat o dată, făcînduti loc pe o margine de bulevard, și ochii lui »sau uitat la mine speriați, bas fi sărutat mîinile. De atunci, de cîte ori m<am încrucișat cu el, m»am descoperit cu închinăciune. Un om se alătura în treacăt de neîmpăcata lui suferință, șt oamenii se râriseră din viața lui de tot.

Mita comunicat un participant cum a fost paras»tasul. Mi»e rușine să spui. Afară de doamna văduvă Coșbuc, se mai găseau de față șase persoane . .. Cura nu aveau să»și dovedească fidelitatea festivă față de niscaiva autorități, declamatorii atitudinilor și costumații prezențelor înghesuite, au lipsit. Ni»meni nu »a simțit dator cu nicio nuanță de omenie față de tovarășa de o viață a poetului, atît de citat cînd e vorba de o căpățuire pe spinarea unui seri*itor și în virtutea unui simulacru de sentiment, purtat între cocarde. Coșbuc a fost timp de treizeci de ani codexul de buzunar al tuturor paiațelor politice, al buneheredințe deficitare, al demagogiilor smălțate cu locuri comune literare.

Consolarea numai a tiparului și a gazetarilor, singurii care nu au uitat pe urzitorul **Firelor de tort** și crainicul inspirat al strigătului **Moi vrem pământ**, nu era de ajuns inimii decepționate a tristei doamne din strana dreaptă a bisericii goale. Oa«menii n»au venit săd arate că dragostea și recunos»tința națională, streine din fosta viață a poetului își amintesc măcar de țărîna lui. N»a fost niciun părtaș la răscolirea ei după liturghie, nici Acade*

mia, nici Universitatea, nicio . . . moun . . . m»meni, nimeni. Șase oameni răzleți, văduva si popa . Atît. Bucură»te țară!

1943

II

Sîntem în plină zodie a poetului Coșbuc, căzut acum un veac pe neașteptate din cerul românesc.

El s'a ivit în firmamentul național ca un bolid peste scăpărările lui Vasile Alecsandri și flăcările lui Eminescu. Literatura românească s'ar fi putut opri aci, dar destinele noastre literare au refuzat să rămîie încremenite în aceste două bariere.

Cercurile literare din București nu bau primit în ele cu prea multă prietenie. Era o epocă a unui parnasianism franțuzesc exclusivist și dominat, întrmn exces de pauză, de poetul Alexandru Mace* donski.

Coșbuc aducea în capitală un poet nou și o poezie nouă. Dar, se înțelege, că poeții pînă la el, învechiți și cam gălăgioși, șhau pus repede mîna la gură și au tăcut. Nu se putea întrnaltfel, concu* renta literară fiind slabă în mediocritatea ei.

îmi pare rău, foarte rău, că deși aproape vecin jj de casă cu Coșbuc, nu ham cunoscut măcar ca pe i(un vecin. Neștiuți unul altuia, ne întîlneam zilnic pe bulevardul dintre noi, citind de multe ori umăr lîngă umăr la un chioșc de ziare afișele mari de gazetă. Răspîntia chioșcului era încrucișarea bule* vardului cu strada Schitul Măgureanu, Ia colțul liceului « Lazăr ».

Știind cine era vecinul meu de afiș, îl salutam probabil cu o vioiciune remarcată și nițeluș cam uimită. Coșbuc se întreba, probabil, cine îl

saluta cu atît.respect, uneori dîndud din mîna chioșcarului ziarele pe care învățasem că le preferă. De multe ori îmi venea săd iau în brațe și săd duc o bucată de drum pe sus. Mi se părea că acest om avea meritul special să fie purtat de mine.

Ca poet exprimat bam cunoscut în casa lui Gala Galaction și în cărțile acestui prieten vechi. Cu mai variate, mai complexe și mai adînci sensb bilități pentru artă, întrnadevăr artă, Galaction profesa un adevărat cult al lui Coșbuc, pe atunci ignorat dincoace de academia liceului «Sfintul Sava». Neuitatul profesor de limba latină, Calo< ianu, se închina la un singur poet, la Coșbuc, amîndoi cumulînd în personalitatea lor atît poezie cît și felurite științe,

Locuința lui Coșbuc conserva întrmnl din un* ghere un adevărat observator astronomic, la care poetul studia bolta cerească cu de*amănuntul. îi zăream pe fereastră planșeta de matematician și geometru în careți nota observațiile ascunse din timpul nopții. . . Vedeți că nu e vorba de oareș* care insignifiant amator de versuri și proză, căci dincolo, întrialtă odaie erau îngrămădite capodo* perele literaturii indiene. Știe lumea ce e **Zendat Vesta ?** Biblia indiană, Zenda*Vesta, copiată în sumedenii de foi de hîrtie. fusese studiată în limba originală timp de tot atîtea zile și nopți, pe masa consacrată publicațiilor continuie în aceeaș limbă, primite din streinătăți.

între marii poeți de felurite limbi, trebuie defri* nitiv așezată poezia lui Coșbuc, o mare poezie nestudiată încă și am constatat că absentă din bibliotecile măcar ale scriitorilor.

în limba noastră românească G. Coșbuc a creat o limbă nouă: aviz facultăților de filologie; căci într.adevăr noul nostru mare poet ne aduce în graiul scris o lume nouă odată cu o limbă nouă.

O trista inferioritate a noastră — s*o spunem drept și pe față — fusese pînă mai deunăzi uitarea lesnicioasă a marilor noastre valori. Ele nu se repetă, nici nu stagnează. Se înlănțuiesc și se vor înlănțui la ncsfirșit: ardeleanul G. Coșbuc e o verigă de aur.

1966

AL. PHILIPPIDE

Nu știu Coco, de ce»mi vine numele poetului Philippide în condei, cel puțin fără să mă fi gîndit la el, așa, de la sine și nepotrivit cu nimic. Voiam să fac niște însemnări cu de totul altă natură și m>am pomenit scriind pe pagină sus A1. Philip» pide, ca în spiritism. Mă gîndesc că fantoma lui astrală, tocmai trece pe lîngă mine. Sugestie miște» rioasă, venită pe nesimțite ca un bătrîn neașteptat, în ciorapi de lină.

Fie binevenit, dacă a venit, șt haide, Coco, să desinăm o pagină pentru poetul Philippide, ce»o ieși să iasă, o floare ori un arabesc. Nu înțeleg de ce n*am creionat însemnările astea de acum două» zeci de ani și ce am așteptat ca săd scoatem așa de tîrztu un bilet cu ciocul tău. Pesemne că o discreție involuntară te face să vorbești mai mult de lucruri decît de oameni și mai mult de anonimi decît de oamenii cărora primește condeiul să le zică pe nume. De altfel se petrece și act absența din cores» pondența prin scrisori: le seri celor de care vrei să te scapi și pe cei mai apropiați în vre un fel de tine îi păstrezi conservați în tăcere, în paraclisul din fundul casei, cu o candelă aprinsă,

Țhaduci aminte de cînd îl cunoaștem noi pe Philippide? De pe cînd era soldat și pleca din Iași tuns cazon, la piele. Pe urmă, a tot umblat cîțiva ani prin Europa, cam peste tot locul, sprinten și neaatămpărat, iute și zvîcnind a nerăbdare ca un

pui de armăsar. Prin scrisul lui se ivea câteodată un interval de vedea pînă depărtări, ca prin despicarea unui masiv de copaci, dați la o parte o secundă de sulia vîntului, cărarea albastră din cer.

Nu știu, mă trădează memoria sau este așa. Mi se pare că poetul Philippide, și omul și scriitorul era pentru noi, Coci, pilda întregă a omului de contrast, care pînă la un timp e unul și de atunci încoace altul, în cumpănire: atît cît ham cunoscut, la fruntaria lui de contact cu viața, trăită laolaltă. El a mers o bucată de timp mult încoa, o mare bucată de timp, și ca un om care și*ar fi' uitat inelul acasă și din superstiție nu se mai poate depărta fără să șiid simtă în deget și se întoarce, să șiid caute și să șiid găsească, dacă nu cumva »ar fi pierdut, a făcut o pauză, la o răscruce de drumuri, și a luat»6 îndărăt.

Lui Philippide îi stă deopotrivă de bine să cală*torescă și spre vest și spre răsărit, dar o dată mha părut că e în costum albastru și apoi îmbrăcat mohorît. Gura lui amară și marea văpaie statorni» cită în ochii lui duri nu le*am mai văzut de la portretul cu cravată și halat al lui Baudelaire. Pe acest poet francez ha trecut în românește cu o dibăcie de meșteșug, care indică identitatea, izbu*tind să îplinească suculentele și ideile din original cu un accent în plus. Volubilitatea și dialectica scăpărată a poetului nostru a făcut loc tăcerii lui de azi, gînditoare, întreruptă de un surîs de copil frumos.

Parcă de la o vreme, lui Philippide har părea rău că e artistul pe cared cunoaștem și căuta să se răzbune prin derogare, de ermetismul lui, cu o culantă nouă și cu analiza critică, pe înțelesul citi»torului mijlociu, a mijloacelor acceptate în areană. Sfînta Sfintelor meșteșugurilor dintre lumină și obscuritate, dintre cantități și măsuri. O tendință

către popular și explicit, pare să atragă excesiv intelectul ascetic al acestui schivnic de bibliotecă.

Nu*i păcat, dragă Coco. Philippide va fi ajuns să se realizeze acolo unde nu se poate afirma ușor un singur scriitor în doi scriitori distincți.

UN POET: C IGNĂTESCU

Pe vremuri, impresarii, care în muzică sînt corespondentul din pictură a inițiatorilor de « galerii», negustori de tablouri și tot atît de buni animatori ai viitorilor mari artiști, cu tinerețea ofilită în manșardă, străbăteau orașele franceze și Italia, halele, piețele, cartierele, cu urechea ciulită.

Ei știau să exploateze cîntăreții luați în întreprins dere, dar să și discearnă în tumultul bulevardelor vocile care trebuiau puse în valoare prin disciplină. Cel mai bun bariton francez al unui moment de operă fusese vînzător de portocale la Bordeaux, prins pe stradă, instruit ca un cal de curse, luat de la căruță, și lansat.

Criticii literare îi lipsește curiozitatea descoperirii, resemnată la o aprobare de ultimă oră a unui scriitor impus de o circulație îndelungată. Lipsă de curaj? Teama că o posteritate oarecare nu ratifică un aviz răspicat? Frică de ridicul într'o ambianță de modă a unui model diformat și de surrogat? Cîteodata fetelor le place să calce în patru picioare și adoptă încălțămîntea, cu talpa de un lat de palmă, propusă de către un higienist misogin.

În literatura de manieră sfericită de«o bucată de timp, de vre un an și jumătate, un poet, ocolit cu toată băgarea de seamă de comentariile literare trezite întrucîtva, acum în urmă, în cazul altui poet de talent, Vania Gherghinescu, de«abia întrun

4

necrolog, la decesul revistei sale, **Claviaturi**; simp» tome de anemiare a interesului literar, degenerat.

Poetul necunoscut marcă cine știe ce nume sonor: îl cheamă Ignătescu. El a scos de curînd un volum **Isvcade**, rău prezentat pentru bibliotecă și vitrină, cu o economie explicabilă cînd un autor fără editor se tipărește singur, mai mult o broșură decît o carte, dar plină pînă la marginile paginii și pînă la cusură de un material îndesat, din care o casă de editură ar fi scos în librărie o carte de cîteva ori mai voluminoasă.

Originile poetului Ignătescu nefiind cafeneaua nici generația calibrului curent, el a putut să pară și criticii, deocamdată, suspect. Dacă am auzit bine, domnul Ignătescu vine dintr'o lume unde simt și gîndesc mulți fără să exprime și căreia îi sînt aproape interzise în filosofia literară mani'festările de artă și talentul. El a fost de meserie poștaş, ceva ca un șef oficianț sau inspector.

În scrisul lui se vede însă un meșteșug de lungă meserie ascunsă, ceea ce presupune abnegație și stăpînire de sine severă. L«am și cunoscut, Dărbic rit ca toată lumea, fără zbenghi estetic, fără sein lionți, fără acel Cap fotogenic care compensează cu o poză interesantă substanța; sfiios, rezervat, un burghiez cu cîteva ani peste vreo treizeci și cinci, el pretinde că are cincizeci și patru, după un certificat de naștere evident mincinos. Meritul descoperirii acestui poet nou nu revine unui critic literar, ci dimpotrivă **Săptămîii C.F.K.** domnului Maxim, care*și permite să ducă în spinare, printre șine, de la un vagon Ia altul, mai mult ca toate revistele cu Ifos subtil, o sumedenie de poeți și prozatori, unii făcuți, alții pe cale de a se preciza.

Cu pseodonomul Jap, poetul s»a afirmat în public cația muncitorilor ceferiști, printre*o serie de crenici rimate, în care se putea bănuși mai mult decît o facilitate abilă și iriza o fină transparență. Întîm*

pinarea cuvenită din partea cititorilor ha deter*
minat șovăielile să se împuțineze, contribuind ca
poetul sâ*și câștige încrederea în pana lui, căreia
i s*ar putea aduce imputarea, poate favorabilă, că
e prea îmbelșugată. Evoluția îi e rapidă, și pro*
babil că experiența publicității o va deprinde,
după ce se lasă dusă de o fantezie todeauna dis<
cretă, să se întoarcă **și** să taie din pagina scrisă
aproape jumătate. Tînărul debutant are de unde
risipi.

Versul e mînat gospodărește, rima e todeauna
excelentă, „**ce bijou oui ne vaut qu'un sau**”. Culoarea
locală și trecutul, prins pe la spate cu mîinile la
ochi intră în toată poezia lui, visată parcă întrmn
conac de arendășie, între pădure și livadă. Ceva
La Fontaine, ceva Zamacois, ceva Creangă, ceva
Topîrceanu, ceva Sadoveanu plutește în inspirația
lui, dar și mult Ignătescu: de la vecini, mai atîrnă
pe gard cîte o tidvă. Confratele trebuie să se silească
să iasă din horă, ca să rămîie jucător de unul
singur. Călușarul din mijloc are și vioară, și sări*
tură, și chiot.

Peste încă vreo doi, trei ani, și după ce va seri
și o piesă de teatru în atmosfera plasticelor sale
imagini chirilice, pe care ho doresc neîntîrziată,
despre domnul C. Ignătescu se va vorbi și seri,
mai ales, mai mult.

* 943

PANAIT MUȘOIU

A fost sămehidă ochii și acest om ciudat, pe
care moartea se părea căd uitase. El făcea parte
încă de multă vreme din regnul materialelor muza*
bile ale naturii, păstrîndu<și o tinerețe metalică și
pietrificată, Higieniștu și amatorii de longevități
științifice vor putea să studieze în omul care a
dormit toată viața fără foc și care se scâlda în
apele aproape înghețate, o nouă, a mia și a suta
formulă de împăcare a rezistenței cu timpul.

Vizitat de agenții Siguranței de cîteva ori pe
lună, acest cărturar al școlii Celei mai bune și care
învățase singur să citească și să scrie, tîlmăcind din
limbile străine cărțile reputate primejdioase pentru
tihna socială, trăia cu ușile deschise, ca să*și poată
primi la orice oră din noapte vizitatorii în pat. Își
trăgea pătura peste cap și d lăsa să caute și să ia
din percheziții tot ce le plăcea, cu condiția să
nu i se stingherească, așezate în zeci de rafturi
pînă*n tavan, colecțiile lui. **Revista ideii și** edițiile
numeroaselor lui cărți și broșuri, imprimate con*
tinuu timp de cincizeci de ani cel puțin.

Originalul pustnic, todeauna cu barba, cu părul
curat pieptănate, cu cămașa proaspătă (spălată și
călcată de el), cu lavaliera de mătase înnodată
peste haina de catifea cu dungii în relief, tăiată
drept, uneori cu o garoafa roșie în colțul buzuna*
rului batistei albe, locuia în ulițe cu nume pito*
rești asortate, strada Iepurilor, strada Turtures

lelor, fundătura Pipăilă... Când pleca de acasă, el își lăsa cheia în broască: poate că venea în lipsa lui vre un camarad, urmărit sau nu, care putea să tragă un pui de somn: ori îi venea o inspirație nouă Siguranței și mai avea nevoie de o perenziție. Mușoiu nu a fost niciodată un clandestin și un conspirativ. Onoarea îl obliga să lucreze la lumina zilei, scriind și publicând cu o conștiință sigură de sine și liniștită.

Problema, pe care nu o putea înțelege poliția, e o problemă, greu înțeleasă și azi, nu numai de organele represive, dar de către confrății de presă: cum poate un om să aibă o concepție riscată, a lui, personală, neplătită, și cum și-ar putea consacra ei fără să i se cunoască un venit de slujbă, când e așa de lesne cu o fărîmă de cotor de condei să te și procopsești? Panait Mușoiu trăia ca pasărea cerului, rabdînd când navea ce duce la gură, vînzînd cîteva din cărțile lui, autor și colportor în acelaș timp, economisind polul și leul pentru păstrarea unei independențe integrale și pure. Pe cînd plicurile se vindeau cincizeci de bani mia, el era singurul scriitor din Europa care utiliza pe cele primite, și benzile vechi întoarse pe dos.

Un perfect echilibru și o neînteruptă egalitate cu sine caracteriza pe acest înțelept calm, nesuparat de nimic și rectilin. O parte din existență și-a dus-o alături de cel mai bun camarad al lui, doctorul Panait Zosîn, într-o colaborare strînsă de vreo zece ani laborioși, supranumiți pe vremuri «doi Panaiți». Amîndoi s-au străduit ea dea, cu mijloace reduse la minimum, publicului cititor maximum de confort tehnic al lecturii, o literă clară, o cerneală sincera, o paginație agreabilă, cu textul împins, bineînțeles, pînă la marginile hîrtiei, extrem de economisită. Mușoiu avea printre prietenii lui cîte un tipograf, mic patron al unui tighel cu un regal, în cîte o periferie neștiută, unde și

transporta manuscrisul, făcea corectura, lega pașetele cu broșuri și le depozita în odaia lui tăiată de rafturi pline paralele. Sîrguința, onestitatea, rezerva, noblețea și sărăcia lui de bunăvoie, monahală, alături de o fire cu entuziasmul candid, îngeresc, îi creaseră un prestigiu chiar în lumea sceptică a polițistilor, deprinși cu fățarniciile ideologice care, servesc costume și măști atîtor impostori și demagogi ai hîrtiei tipărite. [. . .]

Cineva ar putea să creadă că originile omului de mare caracter care s-a isprăvit frumos, vin dintr-o burghezie înfumurată. Ele au fost mai mult decît modeste. Mușoiu a fost fiul unui aerobent de stradă, mi se pare că de pe la Bîrlad. Superioritatea lui incontestabilă asupra multor muritori iluștri, este că și-a trăit viața cum a voit el.

1944

V. DEMETRIUS

Aș fi voit să fac poetului Demetrius o comemorare mai demnă și nu numai înlesnit. De la trecerea lui din viață într-o lume în care nu a prea crezut, îl mai pomenește doar numele fiicei lui, ca un ecou gingaș, rămas pentru ochi în mașina de tipar.

Vorbesc de el și de bunătatea lui cu copiii. Le povesteam aseară în legătură cu norocul, care s-a ținut după mine întodeauna, că n-am izbutit încă până la vârsta mea să rămân nicio zi nemâncat.

Odată totuși m-am aflat într-un oraș din străinătate; tate fără nicio lăscăie în buzunar. Rețeta mea de viață era să nu mă arăt sărac, să nu fiu dator și să mă port riguros de curat îmbrăcat. Știam că între străini, în codul cărora figurează și delictul lipsei de domiciliu, trebuie să treci drept om cu stare. Creditul meu moral era real, și în cercul în care trăiam, încolțit de greutăți, mă bucuram chiar de reputația unui tânăr avar, ceea ce venea bine în opinia micii burghezii locale.

Mai aveam o rețetă pentru lipsa și caz de boală: mă culcam și trăgeam un somn, care uneori m-a scutit de cheltuielile unui prânz — și mă sculam sănătos. Învățasem medicina de la animale.

Nu câștigasem două zile nimic și a treia zi se anunța proastă, M-a sculat la ora mesei o aprigă foame. Poșta era lângă mine și aveam, între abonați, o cutie a mea. M-am dus la poștă să-mi iau,

dacă era, corespondența. Uitându-mă prin zăbrele am văzut un mandat poștal din România. Îmi trimitea poetul Demetrius suma de cinci lei.

O masă destul de bogată, costîndu-mă, dinu preună cu o «pișoletă» de vin, cincizeci de bani, îmi descurcat satisfăcător și am fumat și o havană adevărată de douăzeci de bani.

Demetrius era, la București, funcționar plătit slab la o firmă de librărie, și agonisea mai puțin decît mine pe continent,

*** 945**

D. TOMESCU

E o epocă de moarte. După un război de aproape șase ani, viața s'a deprins cu gustul morții și oamenii, învățați să cadă cu miile și cu milioanele, grămadă, cad câte unul și pe rând, zi de zi. Scrisorile sînt înapoiate cu inscripție « Decedat », și telefonul răspunde că prietenul viu, cu care ai stat de vorbă aseară și care aștepta un răspuns, e pe catafalc sau brusc paralizat. T'ba rămas de la el portretul, obsedant: literă stranie a unei limbi nedefinite. Așa că în fiecare dimineață te'ai obișnuit să te întrebi, șovăind să ridici receptorul, cine a mai fost furat peste noapte, de întuneric. Și umbli lin și încet, cu băgare de seamă. Îți faci pasul mic și pitit. Să nu cumva săd împiedici în sîrma cu ghimpi, care împăinjenește țărîna: vegetația Dia* voiului și buruiana destinului încîlcit.

Dumitru Tomescu, de la Craiova, criticul literar al unei pleiade oltenești sămănătoriste, un moment semnificativ, șba **puB** mîinile pe piept, acum cîteva ore, întmin spital de peste munți. Prietenul lui cel mai concret, Făgețel, de la **Ramuri**, îmi comu* nicase cu cîteva zile mai devreme ca fostul lui tovarăș de bine și de rău și de mai puțin bine decît de **rău**, zăcea greu, bolnav și nehrănit. . . Boala lui de piept cerea o alimentare, pe care timpurile nu mai pot să o procure nici oamenilor nevoiași sănătoși. Pe cînd volumul concetățenilor cu ifosul bine plasat năzuiește către sferă, zăcatoare și bun

duf, semenii discreți, rezervați și cu măsură, ca Tomescu, se ofilesc pe picioare și se usucă în așternut.

Colegul de pană și călimară, totuș păstra în averea lui abstractă devotamentul presupus al cîtorva patricieni ai banului politic, spirijiniți de el să parvie și să dureze și destul de înstăriți ca săd scutească de inaniție și de salteaua de paie a carităților municipale. Unde sînt acești miliardari absenți de la căpățiiul celui oficitat între ambițiile lor trufașe, interpretate pentru prostirea citito' rului de ziare alegător? în lunile de suferință nu a binevoit să se arate niciunul. Dacă pe talerul de înmormîntare moneda lor s'o fi amestecat din în» tîmplare cu gologanii adunați din sînge ai priete; nilor săraci, această tardivă contribuție funerară nud scapă de o răspundere, care cînd e lichidată cu violența toamnei anului **1944** îi impresionează ca o calamitate nemeritată.

Condeiu lui Tomescu nu a cruțat sticlirea zor» zoanei și neantul din interiorul mărgelilor goale de bășici poleite. A existat o asemenea vîrsta în literatura noastră, de reacțiune legitimă, însă mi* noră, împotriva unei platitudini masive, a unei >roze fabricată la Iași, București și aiurea, « pentru ărani», autorii unei poezii, adeseori superioară iteraturii zise cultă și capabili să simțească mai repede accentele înnalte ale inspirației, liberă de academi și de clasicisme, propuse de cîte un belfer țeapăn la minte și de sensibilități cu manual și regulament. O literatură de « pentru ».

Lupta, dacă așa se numesc împotrivirile la un talaz inedit, lupta școalei lui Tomescu pornea din cele mai bune intenții, de fapt aceleași care mînu furtuna în teritoriile limbii, a unei noi expresii românești. Dar punctului de vedere bau lipsit valorile de calorie, destinate să cristalizeze și să facă dint.» un punct o stea de orient, defect în»

părțit de altfel pe din două cu potentele slabe, hibride și deocamdată subrede, mai târziu birui* toare. Un vînt cu gunoi de bălegar da piept în paginile revistelor vremii cu un suflu de petice și crîmpeie de afix, iscat în cafenea. Și unii și alții din combatanții vîrtejului premergător ploilor germinative, au fost egal de mediocri sau egal de nuli.

M*am întîlnit cu Tomescu de multe ori, făcînd acelaș drum spre casă, în București, unde ne înțepam cu sulii de distanță dar strîngîndume mîinile cu o înțelegere aproape reală. Și el simțea ceva mai mult decît dogmatiza, și eu mă încre* dințam din ce în ce mai mult că aveam de respectat o mare sinceritate, valuta universală și în eroare. Neiam întîlnit la Craiova, ne*am întîlnit la Cluj. Acolo, Tomescu scotea o gazetă pentru exponentul oratoric al unui guvern care plătea hîrtia și tipo* grafia cu țîrii, silindud pe nefericitul director, să fie luna în capitală, ca să poată pleca vinerea înapoi, pentru plățile de sîmbătă, cu buzunarul gol și expus amenințărilor din redacție și tipo* grafie. Enorma oboseală a bătutului apei în pîua politică, a redus vitalitatea cărturarului la jumătate.

Îl văd și acum strecurîndu*se prin el însuș fără niciun orgoliu, nici al ideii nici al persoanei lui, anonimă. Îl văd zîmbind cu un înțeles acoperit, datorit și greutății lui de a fi limbut. Îi văd ochii strînși, de mare miop, canonic să descifreze un text vîrît lîngă frunte. Pipăitul palmii își amintește și de o insuficiență a strîngerii lui de mîna — ori îvavea un deget ori avea un deget bont și îndoit de gros. La Cluj, nimerisem în zile de turburări — tineretul din două taberi universitare se bătea dinaintea lui Matei Corvinul, în piața catedralei, în restaurante, în berării... Se devastase o impri* merie — litere de bronz și organe de mașini zăceau într-un noroi întins. « Privește sălbătecie!»

Îmi arăta Tomescu, plimbîndume prin Cluj. Bas* tonul lui era un băț gros de cioban, cu măciucă, în lagărul din Tg. Jiu, mă învecinam cu Craiova. Nici Tomescu, nici Șaban Făgețel nu m*au dat uitării. Et au avut un gînd amical și pentru prizo* nier și pentru familia lui stingheră de*acasă. Nu e locul de mulțumit acelora din prietenii lor din Gorj, care î*au purtat de grijă: în ultimă analiză, eram cu toții olteni și, în literatură, precupeți . . . Dar o carte groasă a Olteniei, apărută în cursul internării, cuprindea un articol, pe care mi dăduse Tomescu, redactorul ei. De vreme ce ima* ginile locale din manuscris trebuiau inevitabil să evoce figura lui craioveană, în urzeala textului încăpuse și ea. Tomescu m*a rugat, cu o insistență, explicabilă temperamental, să*îl elimin riguros, după ce cu ferocitate se ștersese pe corecturi, de pretu* tindeni.

Oricum, s*a pierdut un scriitor cu adîncimi. Ceea ce e mult mai rar, a pierit un om. Mai mult, un om de caracter, și prob și leal camarad și adversar.

Marți, j iunie 194j.

BENJAMIN FONDANE

A fost odată, ca în poveste, un debutant îndrăzneț de critică literară, B. Fundoianu, și mai încoace un poet. Benjamin Fondane, strămutat din București la Paris, și devenit francez. N»aș putea să afirm în cifre la sută cât a putut să elimine el din sine și cât a fost în stare să câștige el din sensibilitatea cu totul particulară a spiritului patriei de adopție, ca să însemne ceva în marea ei literatură.

Am citit o singură bucată semnată Fondane, publicată recent în primul număr al revistei, **FranceiRoutnanie**, redactat de nume franțuzești și românești, cu titlul, dacăd citez exact, **Complainie de l'Fmigri**, titlu aproape echivalent, cum am zice noi, și poate că și cum am seri, la urma urmei, «Jălania Pribeagului», încercare, vreau să prehez, izbutită, de a strămuta o simțire națională în spațiul limbii franceze, socotind și pe Mor^as, poetul cel mai identificat cu graiul dintre Mediterana și Canal, titlul poeziei lui Fondane e un argument și o mărturisire . . . Cred cu puțință că scriitorul, foarte rafinat și care suferea în taină dar vizibil de tremurul echipajului sufletesc, plutind pe suprafețe inegal agitate, să se fi simțit în raport cu pământuî continuu căutat pentru ași planta, pe viață, arborele lui, din ramurile căruia să poată contempla static universul, ca o corabie în calatorie prin fața aspectelor, turburate de nostalgii

contradictorii, în pantă și orizontale, ale conținețitului înconjurat.

E punctul de tragedie al omului dezrădăcinat, și Fundoianu își pierduse rădăcina de două ori, fiind, din nefericire pentru complexiunea lui sufletească inoportunistă, necomercială și de o demnitate dureroasă, evreu. [. . .]

Pentru a renunța la o limbă, rămasă cu suferința ei în tine, adoptînd o altă limbă, învățată întii în carte și experimentată apoi la izvoarele naționale, nu e imposibil. Îți dărîmi casa de*aeasă și țî*o reconstruiești într*altă parte, cu o parte din vechile materiale, ajustate. Dar cuibul rîndunelilor, spart, rămîne în reminiscență, cu cîinele bătăturii, cu mîța vetrei, cu salcîmul de peste cerdac: toate astea nu se mai refac și nici încăperile rezidite nu mai sînt aceleași, de vreme ce nici tu nu mai ești același, încorporat întrmn alt echilibru. Și totul e complicat cu cea mai complicată inaderență, limba franceză.

Am avut și eu de luptat — îmi permit o confidență, concludentă în specie — cu trebuința de a mă fixa în interiorul acestei limbi de heruvimi, Plecasem din țară ca să nu mă mai întorc, și ani de zile am rămas nehotărît între limba mea și o limbă care nu putea să fie nicidecum a mea. Dacă m*aș fi lăsat îmbătat de elogiile primite pentru felul cum mi se asocia condeiul cu limba, poate că aș fi fost azi un scriitor cotate artificial la bursa literară din Paris. Dar era prea mult angrenată în reverie conștiința. Mi se părea că pe de o parte jefui și pe de alta reneg — și m*am întors acasă, unde mă așteptau tot atîta dragoste cât și necaz.

N*aș putea să cred că Benjamin Fondane, pe care ham cunoscut mult, a putut să se simtă învins. Moartea lui a fost fioroasă, asasinat într*o carceră cu gaze.

îmi vine să cred că în momentul morții prin asfixie șha adus aminte și de mine, fiind una din

în viersunatele lui preferințe literare. În timpurile de crîncenă adversitate împotriva iritantului rrieu condei, pornită din Academie și universități și patronată de toate marile competențe ale clipelor fugace, el, Fundoianu, a militat, fără să ne lăzăr văzut la față, cu tenacitate și exagerat, pentru acceptarea unui poet nou în lirica unui anotimp propice leșinării și regimului anemic de floare de tei cu zaharină. Diabetul artistic literar și tuberculoza aripilor trebuiau să constituie, dictatorial, ultima și definitivă formulă a expresiei scrise românești.

Nu le-am numărat, dar aș putea să jur că patru» zeci de articole, cu care și-a compromis poziția literară, au fost semnate de nefericitul B. Fundoianu.

Îmi demonstra și mie, care după ce i-am strîns mîinile îl ascultam ca un adversar, dar ca un adversar surîzător, ceea ce nu puteam în ruptul capului să admit, de voie bună, că versurile mele echivalau cu o descălecare. Cînd i se părea că nud iau dcajuns în serios, Fundoianu devenea agresiv, în stare să-și ia la bătaie scriitorul pe care d iubea mai mult, și cred că ceea ce ba oprit să-mi ție piept cu bastonul, refuzînd epitetele lui de ini*moașă și de avîntată admirație pînă la absurd, n*a fost atît dragostea lui, totuș incomparabilă, cît aspectul meu fizic, pe atunci athletic. Poetul asa* sinat cu aburi de otravă avea mai mult pantalon și sacou decît carne pe el.

O imensă părere de rău, pentru că uneori n*am fost destul de atent cu suava lui grijă de mine, mă crispeză șbmi dă o durere de nelecuit.

Dacă m*aș lăsa dus de pană, în nevoia de a mă scăpa de o remușcare obsedantă, aș seri, pentru sufletul acestui tînăr de har excepțional, o carte întregă . . .

CRISTIAN SÎRBU

Acum cîțiva ani am primit pe neașteptate, vizita unui grup de tineri poeți, adunați din toate pro* fesiile într*o bisericuță literară de cartier. Fără să trebuiască să fie știuți dincolo de mahalaua lor, adeseori se ivesc în periferia, cunoscută Centrului mai mult prin isprăvile rubricii cotidiene de fapte diverse decît prin merite, spontan ivite, cu caracter artistic, abilitați remarcabile, muzicale și de teatru. Am indicat odinioară talentul cu totul straniu al unui gardian din penitenciarul Văcărești, trans* format, seara, după încetarea serviciului de tem* nicher, în creolă spaniolă . . . în aer liber, pe o platformă improvizată la circiuma răs_pîntiei Man» dravela, din Șoseaua Olteniței, balerina masculină, cu grații delicate, slujea de atracție gratuită și de invitație la grătar și vin, și sute de oameni de prinprejur aplaudau, ferindu*se de automobile și claxon, pe talentatul actor de adevărată rasă.

Ce a devenit, nu știu, nici cum ba chemat. A dispărut și din spectacol și din penitenciar.. De cîțiva ani încoace disparițiile subite fac parte dintr*altă artă, profesată și fără personalitate, a războiului.

Altădată, un profesor secundar din acelaș cartier al periferiilor ȘerbamVodă, și care iarăș nu știu ce a devenit, domnul Spiru Sprinceană, un cărturar substanțial, înjghebase un Ateneu, strîngînd cu inițiativa lui pe cei cîțiva intelectuali ai locului și

mai multe doamne și domnișoare, într*un cerc muzical, instrumente și voci. O dată pe an, veneau și la schitul meu și ctntau colinde, iar aproape săptămînal, într*o școală, uneori mai înlăuntrul orașului, se produceau cu un program complex și studiat. În corul acestor artiști de vocație, se distingeau glasuri care ar fi făcut onoare teatrelor cîntate cu tîmbălău, din capitală, umplute cu personaje de conservator, fără talent.

O muzică de gură trece pe la gard: un copil. O vioară trezește, pe înnoptate, o curte cu doi salcîmi și un sentiment. Talente, talente care se ignoră, talente de cea mai bună calitate, neîncer* cate de înfumurările de mediocritate, citadine, declarative și manifeste printr*o impertinență ne* justificată de un exponent.

Grupul de poeți, la care mă întorc, are o veche activitate tipărită în broșuri, pe măsura mijloacelor de colaborare ale membrilor, funcționari și mește* sugari săraci. Unii din ei trăiesc frumoasa utopie a încrederii în sine, aflată în vacanța unei împrejură* ri încă neîntîlnite.

Domnul Cristian Sîrbu, care își face azi, cu numărul de față al revistei, intrarea în literatura patronată de țeluri necunoscute, e un talent autentic și sigur. Apariția lui între scriitorii pri* miți de opinia literară, poate că*i va folosi să se dezvăluie și să se arate întreg. El capătă, cred, în locul îndoielilor unei modestii în vîrsta de vreo patruzeci de ani, o certitudine utilă.

Domnul Cristian Sîrbu e cizmar.

1946

POMPILIU

Pompiliu Constantinescu a fost furat pe neaș* teptate noaptea, deunăzi, tînăr și*n plină voinicie. Brusca, ceasornicul inimii i «a oprit în somn, pe cînd altele, mai vechi, continuă să bată. E un făcut, că împotriva nedreptăților noastre, nici durata oamenilor inegali să nu fie egală.

De la om la om, »am cunoscut prea puțin. Nicio împrejurare nu ne*am aglomerat într*o redacție și nu ne*am pus cot la cot la o masă de lucru. L*am întîlnit, din cînd în cînd, și de la întîia strîngere de mîna, cu ochii în ochii lui de majolică, am simțit că dau mîna cu un om cinstit. Impresia s*a menținut și a sporit, documentată de articolele lui de critică literară, duse pe o linie dreaptă, poate ca nițel prea albă, dar onestă. Un caracter se prezintă, într«adevăr, ca o coardă de vioară, întinsă; pe altul trebuie săd descurci și să*l deznozi, ca o jurubiță încîlcită prin sinuo* zități de intenții și duplicități.

Poziția criticii implică o atitudine de responsa* biHtate și franchețe, situație delicată pentru un profesor, cumpănit între interese și amabilități contrarii și tentat de oportuniste. Ea derivă pe tangenta evazivă.

Odată, ca să amintim un incident, nu prea onorabil pentru obrazul specialității, criticii au stagnat într*un impas penibil în disputa dintre poezia și proza lui Tudor Arghezi cu trustul

Nicolae Iorga, stăpînul absolutist al Universității, Academiei, Literaturii și al tuturor instituțiilor în contiguitate cu catedra.

În critică, proporționalitatea dintre om și scriitor e mai obligatorie decît în scriptura artistică, unde licheaua se distribuie și se pierde în imagini și prozodie. Talentul necesar nu e chiar prima și indiscutabila cerință; e nevoie mai ales de ținută, de om. Pompiliu Constantinescu a fost întîi un asemenea om.

Mheste peste măsură de greu să mă fac cioclu lui și să duc un mormînt pe poteca unei coloane de ziar. Nu mă lasă cugetul, nu mă lasă spinarea.

După spusele unui prieten comun, care nua chemat la îngropăciunea de duminică, unde n»am fost în stare să fiu, «Pompiliu s»a pregătit de ani de zile săimi facă o vizită la gospodărie și «a s fi i t...» A fost caracteristica lui, sfiiala. Coph landru și la față, rumen ca o păpușe de porcelan, și gingaș la suflet și retractil ca mimoza, proaspăt ca o virgină petală de roză, Pompiliu Constan* tinescu, rebarbativ la cea mai favorabilă ambianță, a ocupat locul cel mai curat, străin de complicații și complicități, sincer ca fluturele întrmn petic de lumină.

O reticență ușor de înțeleș nuar împiedeca să mă refer la o carte întreagă scrisă de el asupra celor socotite de el izbutiri ale mele. În ceasul morții și după ce benedictinul comentator a pierit, sînt cu îndurare mîngîiat să mă gîndesc că, fără să fi știut și fără să ne vedem unul pe altul, am stat alături, în spirit și inefabil, multe nopți, de vorbă împreună, o parte din viața lui, atît de iute trecută, eu cu slovele mele, el cu scrutările lui...

Mha zburat o pasăre, pe care nu o să o mai gășesc în ramurile mele niciodată.

Iubiți, aș zice, colegi, din pricina colegialității, la toate vîrstele, în dragostea tuturor, pentru Pompiliu Constantinescu, care dacă nu mai tră* îește pe pămînt e tînăr și viu în inimile celor ce hau prețuit.

Aș fi dorit mult să fiu nu numai cu gîndul între foștii lui ucenici, adunați întru însuflețită lor amintire. Dar la anii mei și la nesănătatea mea mă mulțumesc fără mulțumire să vă trimit o lacrimă scrisă și celui ce»a fost, dar pentru noi încă este, un mesaj. Nu cred că umbra lui cu lumina lui nu»și face loc azi printre prietenii lui. Îl simt de departe că a venit să vă mîngîie și mai de departe.

Pompiliu Constantinescu nu a fost numai un profesor — ceea ce constituie o noblețe în rapor* turile îndrumătorilor cu ascultătorii: era un om întraripat, îndrăgostit de misiunea lui, entuziast în chemarea lui, un caracter de mare corectitudine profesională, un frate inimos, un prieten emoționat în tot ce a trăit și a lucrat.

***Textul scrisorii pe care Tudor Arghezi a trimisto liceului «Aurel Vlaicu » cu ocazia festivității organizate pentru comemorarea criticului Pompiliu Constantinescu de la a cărui moarte s<au împlinit cincisprezece ani.**

M»am întîlnit cu el ultima oară în dreptul Mării, pe o potecă de flori, zvelt, frumos, zvicnind ca un izvor, inima lui blîndă și mintea lui ageră fiindud pravila vieții și activității. N»aș fi putut crede, prinzîndud mîinile curate și cinstite că, pe neașteptate, Pompiliu Constantinescu avea pă* mîntește să dispară. Laș fi dat încă o sută de ani de viață.

Critica literară, întortocheată, angajată în zig» zaguri și meandre era la ivirea lui aproape o învo* ială de bîlci între autorii acceptați și criticii curenți.

Franc, leal, întreg, unitar și vertical, nu știa să șerpuiască pentru oportunistele calculate.

El a fost o mare conștiință clară a scrisului românesc răpită la netîmp de fatalitățile vrăjmașe.

[9 iunie 1961,

CONSTANTIN GRAUR

Acum șase ani a închis ochii unul din cei mai buni camarazi cu puțință, camarad în sensul că, de la el la fiecare coleg și subaltern de redacție, el »a purtat așa, nu ca un șef, nu ca un director, și a fost așa: camarad. Prieten cu toate vîrstele mai tinere, săritor, generos, Constantin Graur cred că n»a putut să aibă niciun adversar afară de cei de idei, și a lăsat după el, mutîndu*se într«o lume scutită de manuscrise și rotative, de partide politice și de conflicte ridicule, dramatice și mes» chine, mai mult decît o amintire; acea prezență diafană și încă animatoare, după dispariția fizică a oamenilor princeps care îi continuă în posterități.

Gradațiile inteligenței și ale culturii cărturărești dau în apogeul lor un tip de spiritualitate, degajat de contingente și mai presus de dogme, pe inte» lectual: o modulație între înțelepciune și facultatea de a fi artist. E forma stilului celui mai ductil rafinament în gîndirea critică, mătăsos ironică, de un scepticism aristocratic egal de supărătoare pentru orice fel de teze și dogme, scrutînd cerți» tudinile brutale cu o subtilitate situată la o egală distanță față de toate — ceea ce permite o atitudine de independență în viață și în literatură. Constantin Graur e definiția intelectualului adevărat. I s«ar putea opune în discernămînt un singur analist cunoscut prin activitatea lui, mai puțină și mai limitată, Paul Zarifopol, însă cu un spor în plus

asupra acestui alt intelectual; o claritate care la Graur lasă să se vadă, odată cu fructul și rădăcina, de obicei ascunsă ca într-un peizaj de cristal limpede în toate dimensiunile lui.

Înainte de a fi strâns înțiaș dată mâna, francă și cinstită, a marelui gazetar, la școala căruia s'au definit sumedenii de ciraci din mai multe generații, am făcut cunoștință cu pana lui, înmuiată în lumină — la revista **facla**, termenul unei foste prese mocnite și începutul unei înflăcăări a cernelei și a hîrtiei, cu văpaia din ce în ce mai înaltă.

Nivelul presei cotidiene s'au confundat cu ridi* carea nivelului literar și, de la Graur încoace, condeiul ziaristului a fost în acelaș timp al proza* torului și al poetului, fără nicio discriminare, atelierul scriitorului alăturându*se redacției, des* părțit de forfota intensă a știrilor, informațiilor și a faptului senzațional, cu o perdea transpa' rentă.

După o absență de mai mulți ani, veneam din Elveția, unde am trăit partea de formație a tinereței mature, în ambianța unei democrații, ideal de liberă, la care m'am spurcat definitiv și ireme* diabil, între Rousseau și Wilhelm Teii și în mijlocul a trei milioane de urmași ai lor, deopotrivă de liberi, oameni cu căutătura dreaptă, leală și cu capul sus, — a doua patrie, primitoare și curată, a sentimentului de sine. În persoana lui Graur care venea dintr*altă ambianță, muzicală dar împă* râtească, de la Viena, am cunoscut la București un reprezentant al aceleiaș libere democrații, neconstrînsă de nici o ipoteză, și luptătoare.

Graur n'au variat, ca îndeobște majoritatea oame* nilor suspecți de intelectualitate, niciodată și cu atît mai puțin atunci cînd, ajuns la comanda todeauna primejdioasă a opiniei publice, de pe o catedră încercată, conducea două ziare de opinie opozantă și de vast răsunset, **Adevrul** și **Dimineața**.

*»

Absenta lui Constantin Graur rămasă ca o diră de gol, au cel puțin melancolica mîngîiere, cei ce mai durează încă, să o releve și să aducă me* moriei unui întemeietor și ctitor, în ziarul, re* născut din dezastre multiplicare, elogiul recules at conștiinței și al modestiei.

1946

l

(

\

*

PROFESORUL RAINER

Am dinaintea tabletei de azi un volum, primit de la doamna doctor Măria Trancu*Rainer, în amintirea profesorului Francisc Rainer, decedat acum doi ani.

Cînd porți un condei nu poți mulțumi pe simplă carte de vizită pentru rîndul, tremurat cam cu acelaș condei, pe întîia pagină a cărții, de mîna care »a strîns»o, în ceasul definitivei despărțiri, pe a marelui învățat. Sentimentul se cade să ia forma unei pagini de tipar, care să adauge, fără competență, o fărîmă de prinos la omagiile **pc-st* morteni**, din cuprinsul frumosului volum.

Răsfoirea lui dinaintea cititorului suplinește cu mai mult folos aprecierile de ignoranță științifică ale unui comentator fără voie și care ar fi preferat poate, să păstreze pentru panoul plastic al valorilor românești, numai conturul în acuarelă punctată cu aur al unei umbre, copiată după complecta personalitate de la Institutul de antropologie. Dar și aci se interpune pauza definitivă, ca în tot universul, a singurătaților izolate, din care încolo și încotro începe de» abia ascunsă de oameni, spiritualitatea omului adevărat.

Profesorul Rainer nu a prea circulat ca moneda curentă omenească trecută prin toate mîinile, maculată și tocită, comparată zilnic cu dimensiunile intelectului marfă. Depășindu»se continuu

și mereu întrecîndu*se pe sine, el se găsea încă mai înaintea de a se fi măsurat cu semenii, cu camarazii și cu colegii, la o înălțime neajunsă cu mîna și atinsă numai cu schela de unde în arhitectură pornesc turlele ascuțite ale catedralelor, care nu mai privesc în jos, căutînd numai deasupra, o stea potrivită cu vîrfurile de piatră.

L*am întîînit de foarte puține ori într*o viață, la cîte o răspîntie de galerii din nu mai știu ce institut, sfios pe dinafară, concentrat în tno rezervă ermetică, închis ca o vioară într*o cutie încuiată. Trebuia să afli cheia care descuie, să încerci mai multe, să defaci și să pui degetul pe coardă. Fericitul care putea să»și strecoare pipăitul pînă la arcuș <eu cred că acest fericit nu s»a întîînit niciodată de»a dreptul cu sufletul lui Rainer: am avut o dovadă în persoana unora din ucenicii lui cei mai buni> dădea de un tezaur de vaste, cerești armonii.

Savantul sta de vorbă cu personajele de obicei nevizitate dincoace de Paradis și de Infern, cu oamenii în carne și oase defuncți, cu poezii Eladei, a căror limbă îi era familiară, cu Goethe, cu Beethoven, și cu cei asemenea lor . . . Ce mai putea el să afle de la oamenii fără dimensiunile misterului în compoziția lor, și cum n*ar fi rămas de dînșii strein?

În ce privește munca lui de învățat, în laborator, cine a egalatm? Intrat în Institut de cu noapte, el ieșea din cripta lui de anahoret pe întuneric, probabil tot mai întristat că tainele lui Dumnezeu, în care credea ca un creștin torturat, nu se lasă desfăcute de sigilii.

Dacă numărăm colecțiile realizate de Rainer, numai craniile, pe care le*a examinat din punctele de vedere variate ale preocupărilor lui filozofice, aplicate la viață, sînt peste șase mii cinci sute în Institut.

Academia Română, pe temeiul unui legat, a întreprins publicarea manuscriselor marelui Pro* fesor, marelui Om și marelui Artist.

9 4 6

PROFESORUL NEDIOGLU

Ascultam aseară dulcea voce a cîntărețului Folescu, cea mai dulce din cîte am auzit. Rareori vocea cîntată a putut să aibă o catifelare mai stranie și mai adîncă. E șoapta, făcută glas, din scripturile credinței și ale speranței, turburate de melancolii; e plînsetul zilelor ce trec și te rănesc; e un adio de despărțire către noapte. Timpul o ia încolo, pe întuneric și sufletul încoace.

Ascultasem steaua de peste mormînt. Cîți ani, cîți nori și cocori, cîtă frunză s'au risipit, de cînd a murit murmurul acestei rugăciuni de frămîntare, care a fost geamătul melodic al Iui Folescu?

Mii de ani, zvonul cîntăreților s'au spulberat, în clipa chiar în care tremura. Mii de ani, accentul și tonul s'au pierdut. Ai năzui să auzi profeții și oratorii; pe Pavel, pe Demostene, pe Cicero, pe Bossuet, strigătul dacilor în apărare și atac. Din toate elanurile nu a rămas nimic! Vibrația elocvenței e defunctă. Afară doar, dacă nu cumva, după presupunerile științelor noi, corurile antice nu ne învăluiesc încă, fără să simțim. Impercep* tibile auzului terestru ele plutesc în eternitate și haos, cu pipăitul pe clape al lui Beethoven și Bach și cu Predica de pe Munte . . .

Imnul și sunetul s'au descoperit în cele din urmă un tipar. Discul de ebonit, mai rezistent ca pergamentul scriitorului, păstrează pentru to* deauna glasul, vioara, clavecinul și harpa. Din

semnele și punctele lui înviau aseară emoției mele,
suspînul dulce al lui Folescu,

**« Priponit de*o garofiță
Paste calul lui Gheorghiuță
Garofița sta uscat...»**

N*am înțeles de ce și cum, de la stihurile lui Folescu gîndul s*a dus tocmai departe. Ia profe*sorul Nedioglu. . . Marele dascâl de limbă roma*nească e directorul pensionat al liceului «Șincai». Poate că o analogie, între pierderile de odinioară și ingratitudinile meseriei de educator. Din admi*rabilul apostolat al profesorilor nu rămîne iarăș nimic: din cînd în cînd o statuie și*atît.

Pe creștetul pieziș a măgurii de aer și cer imens, deschis în fruntea căii Șerban*Vodă, e adevărat că, sobru și aspru — și vast, se ridică monumentul uriașelor energii ale lui Nedioglu. E adevărat că din școala lui el a făcut o universitate. Acolo s*a învățat bunul simț, dragostea de patrie și limbă, noțiunea echilibrului și a măsurii. E adevărat că marele profesor a fost și un mare gospodar, un om de ordine severă și de caracter, drept, corect, bun și tolerant la trebuință, ireproșabil și demn camarad ascultat de profesori și școlari. E adevărat că auditorul claselor superioare, ale liceului, a petrecut numeroase ore de bucurii delicate în fața catedrei inspiratului cărturar. Lecțiile de limbă, de discernere și de disciplină intelectuală ale profesorului Nedioglu au fost unice în epoca lui, e adevărat.

Dar o furtună de brutale suferințe, de care au parte, mai cu seamă, aleșii Domnului și răstigniții vieții, ha copleșit. Azi, foștii lui ucenici se întîlnesc pe cîte o uliță tăcută cu un om trist și decepționat. Salutul lor spune mai mult decît un omagiu și o închinăciune la dascâlul copilăriei și adolescenței lor. O lacrimă nestăpînită le mijește în sunetul.

tumult, aglomerat de ecouri, ca o grotă de stalactite. Ei îl așteaptă să se întoarcă . . .

Mă opresc uneori în dreptul aleii din grădină, a intrării din latura școalei, pardosită curat. Zaplazul de iederă înaltă, plantată de directorul Nedioglu își freamătă velința de frunze, spînzurată de văzduh. Totul e cum a fost lăsat din mîinile lui. Numai directorul e absent. El e absent de pre*tutindenii. . . Unde*! va găsi acest bilet al meu, încredințat adierilor dintre iederi? Dar în cance*tarîa liceului mai arde, aprinsă de el, candela de toată ziua și noaptea? Zidită în părete, ea păstra în văpaie amintirea camarazilor din învățămînt, căzuți în primul mare război, pentru țară.

Profesorul Gheorghe Nedioglu a scris cărți limpezi pentru școala lui. Aș dori ca slovele de față, dacă nu îndrăznesc prea mult, săd ademe*nească inima pustiită către o nouă menire.

Magistrul, care și>a răscumpărat amar persona*litatea și a plătit datoriile omului de conștiință cu o dobîndă exagerată, mai are o datorie de înde*plinit: o resurecție de consolare. El trebuia să scrie și pentru noi, cei de*o vîrstă morală cu el.

1946"

IOSIF NĂDEJDE

La o scăpărare de secundă îmi răsare brusc din întuneric figura în trei colțuri a fostului, aș putea spune, camarad. Și nu vreau să opresc să cadă, odată cu frunzele toamnei, peste mormîntul lui, o foaie de hîrtie. Poate că nu o să mai am acest prilej, pe care -mul dă conferința comemo*rativă de duminica trecută . . .

Colaboram cu acest mare om de ispravă la revista săptămînală **Facla**, acea de la care a început, să mă ierte predecesorii, o presă românească propriu*zis revoluționară, dar o presă, unde ideile se împărechiau cu simțul estetic și cu grija de stil: revista prietenului N. D. Cocea, paralelă cu cealaltă revistă lunară, **Viața socială**. Porniserăm la bătaie o seamă de băieți.

Sînt vreo treizeci și șase de ani de atunci. Deschideți volumele colecției la orice pagină: ea se citește, spun cititorii, cu acelaș interes și azi, atît de puțin îmbătrînesc împrejurările care nu se schimbă. Puneți alte nume pe fețele defuncțiilor și vedeți-d retrăind în siluetele mai moderne. Cu o singură deosebire . . .

Numai o simplă coincidență de nume face ca Iosif Nădejde să evoce pe Ion Nădejde, profesorul latinist și șeful partidului «roșu » din copilăria mea. Socialiști amîndoi, Ia două epoci. Iosif no fost niciodată Ion, nici înrudit cu el într*

!
i

altfel decît printno concepție, părăsită de către cel dinții în folosul omonimului de mai tîrziu.

Țăran în toată făptura lui fizică și morală și stăpîn fără pripeală pe impresiile și concluziile lui, Iosif Nădejde întîrzia, și din temperament și din voință, să dea reticenței, firească la el, expresia unui răspuns. îi rămăsese nevoia unei pauze, între soli* citare și hotărîre, manifestată la plugari cu scărpi* natul din fundul căciulei. în preferințe moderat, și chibzuit în polemică, pana lui nu poate fi acuzată că a supărat vreodată pe cineva. Adversarul era pentru el un prieten aflat în greșală de sinceritate și tratat cu măsura riguroasă și cu o permanentă rezervă. Dar necheltuite în gesturi, convingerile lui erau întemeiate și definitive.

Se înțelege că fostul camarad de la **Facla** și de la **Adevărul** nu era numai un om foarte bun, gata de orice dragoste dezinteresată, dar și un blajin liniștit. El nu s*a certat niciodată cu un semiton mai sus de graiul lui blînd, n*ra tras o palmă, n*ca trîntit un scaun. A primit, a suportat, a răbdat, prin toate vocațiile unui temperament împăciuitor în formă și întristat în fond.

Cum ssa făcut ziarist politic tuam înțeles, pro* babil că prin derogare. Natura îl destina unei catedre de profesor meticolos și cinstit, profund cinstit, sau unui loc de bibliotecar, dacă nu rolului de preot și duhovnic. Pentru tainele sufletului, împărtășite în tn un ungher de redacție, nu se putea găsi o inimă mai subtil înțelegătoare decît a cuvio* sului Iosif.

El trece acum pe dinaintea mea cu surîsul lui melancolic și îi surîd, văzînd cum se uită Ia mine cu ochii lui de mongol, depărtați către tîmple, deasupra umerilor obrazilor proeminenți ca o icoană primitivă, spoită cu pensula pe un părete de mînăstire.

— Ce mai faci, domnule Nădejde?, . . .
— Binișor . . . Dar dumneata? Ai adus ceva?
ham adus manuscrisul de față . . .

1946

r

PAUL ADAM

în Franța, o vastă literatură de război și de «*maquis*» a scos la lumină poeți și prozatori, apăruiți și repetați în tot felul de ediții, de la formatul cât palma, în câteva pagini, pînă la volumul antologiei. în vremea rezistenței, acțiunea ilegală, manifestată, afară de Jugoslavia, mat viu și mai puternic decît într*alte țări cotropite, cu o mișcare mai mult sau mai puțin clandestină sau mai mult abstractă, a consistat dîntrm mașină de mîină, un «boston» așezată sub nasul ocupantului, întrmn beci, întrmn pod, întrmn colț de apartament.

Francezii erau obișnuiți de multă vreme cu tiparul ilegal și revoluționari ca geograful Elisăe Reclus, Zo d'Axa, Madame Severine, Jean Grave, și alții, printre care figuraseră și români ca Zamfir Arbore și Georges Diamandy (autorul **Chemării codrului**), din prima fază anarhistă, a socialismului de mai tîrziu, nu conteneau să scoată foi și broșuri în mansardele Parisului, vizitate de polițiști. **des Jlics**) și trădate de **mouchards**. Almanahul **Du Pere Peiriard** («Moș salahor», cum ar veni, oarecum pe românește) a rămas modelul genului de pro* pagandă cu biciul.

O rîvnă generoasă în sacrificiul vieții, cea mai eroică și mai adevărată ofrandă momentelor de concesi ambiante și mai presus de orice imorta* lizarea, impune în fiecare pagină, în fiecare rînd. Sînt accente pe care, pentru puterea și prestigiul

lor, te*ai simți stingherit să le ascuți tolănit pe un fotoliu de intelectual trîndav și ai da să citești fasciculele acelea subțirele și să le auzi, ca la biserică, în picioare. Valoarea literaturii acesteia vine din depărată de sine. într*unele ceasuri din orologiul timpului singură vibrația trebuie percepută indiferent de ritmul și silueta ei.

La București, oficialitatea franceză tipărea o revistă ***Ecrits de France***, ca să ție în curent publicul românesc cu evoluția literaturii din epoca absenței Franței din România, revistă continuată cu ***Pages Jrancaises***. într*amîndouă numele noi se încru*cișau, în oscilații și pe meridianul personal cu Valery, cu Gide, Claudel, Cocteau . . .

E de adus însă o imputare sentimentală iniția*tivelor de editură. Nu se mai întîlnește pe nicio pagină venită din lumea franceză numele lui Paul Adam, autor al unei opere, pe cît de puternică pe atît de recunoscută, și de uitată, egală cu a celor mai caracteristici stilști. Clorul timpului a lăsat*o intactă. Artistul atîtor bijuterii de oțel nu a scris'O cu tibișir și cărbune. Energica lui proză, viguroasă și simplă, e ruptă cu ciocanul și gravată cu acul. Nu e de aflat cîți francezi mai citesc pe Paul Adam și au putut auzi de acest aristocrat al geniului celui mai frumos de pe glob, ci de întrebare oamenii de gust din patria tuturor revo*luțiilor de intelect cum de muși mai aduc aminte de scrieri ca ***Le Serpent Noir*** sau ***Les Trusts***.

Paul Adam reprezintă chiar în avuțiile literaturii franceze mai mult ca o seamă de reputații stabilite și pana lui sterilizează cîteva succesiuni de poeți și povestitori. Dacă permite critica literară, critica sau super și metacritica, o clasificare neuzitată, ar trebui proclamat că Paul Adam, ca și Rgmy de Gourmont, e un scriitor . . . sintetist.

ION LUCA

Ara citit, cred, toate lucrările domnului Luca. Vreo șase, șapte, nu mai știu. Pentru că num trecut de faza lecturii și nu mi*a ajuns nici curiozitatea literară, în ceea ce privește pe noii candidați ai dafinului nostru literar, la gloriosul scepticism. Aș cuteza chiar să afirm că interesul mă poartă de preferință către debutanți și scriitori tineri ceialți fiind prea repede și prea uniform ajunși niște far*maciști de provincie, monotoni, și care repetă rețeta, standardizată la un singur medicament uni*versal. La febră, la cord, la stomac, la gangrena, la dureri de cap și de picioare, literatura se ia la întrecere, burghezită și neîncoronată de probleme personale, cu o pilulă bună de toate și de nimic, care ocupă de patruzeci de ani pagina de publici*tate din gazete, pentru descurajați și creduli. Mă simt obligat să urmăresc gradația periodică a per*sonalității artistice prin continuile generații, fără să mă dezarmeze nici similitudinile, nici copiile, nici emfaza goală.

Domnul Ion Luca lucrează exclusiv pentru teatru. De ce exclusiv, astad privește. Dar privește și spiritul critic, care trebuie să vadă aci un fel de a fi determinat, și acest lucru are însemnătatea lui. Nici studiile sale, două doctorate ***magna cum laudae***, nici clasicismul sever, nici cariera de preot, căreia i se consacrase la început, nu concordau cu

scena și cu meșteșugul de spectacol. E prin urmare vorba de o determinare ineluctabilă și adâncă, de un instinct, și cazul trebuie cercetat cu seriozitate. Datele de originalitate a formației spirituale, demne să reție atenția, sînt de ajuns. Lcam aflat mai tîrziu, după ce ham citit pe domnul Luca, și am dator să privesc stăruința și prezența acestui scriitor ca un caz. Teatrul trebuie văzut: nu rrvam învrednicit săd văd. Iar fiindcă știu să citesc, m<am obișnuit oarecum să și văd.

În ce consistă cazul domnului Ion Luca? Să vedeți. Scrierile sale pentru scenă cunosc cele două consecințe demonstrative, cînd se produc paralele, ale ivirii unei personalități exacte: succesul și insuccesul, rînd pe rînd și alternativ. Nu și insuc* cesul de public — asta e încă altceva — ci de cronică dramatică. Această specialitate, pe care o poate profesa orișicine, de vreme ce mă vîr într* însa cam în silă, și eu, după ce am abandonata net, acum vreo douăzeci și cinci de ani, e în mare parte monopolizată, ca și însuș teatrul. Cînd găsești în presă o părere distonantă în raport cu o părere unică, distribuită majorității cronicarilor, ca dintrio centrală regizată, ești mulțumit și acolo de prezența unei judecăți în răspăr cu normativul intereselor apărute solidar. Cronica de teatru e ocupată de cîteva nume, care ocupă intermitent și afișul, iar principiul „Iaudă'mă ca să te laud" trece din culise în redacții și invers, pentru cele mai riscate Inepții.

Luciditățile de scriitor ale domnului Ion Luca sînt frămîntate. Se observă în textul lui că pana nu scrie de*a joaca, de»a licheaua și de»a succesul facil. Condeiful trădează o vocație de suferință. Inegal adeseori, adeseori revelator, tragicul lui frumos ține de conștiință, de o atitudine categoric situată în fața universului, închis în lacăte grele. Nu pot fi tratate dimensiunile acestui scriitor cu

centimetrul și cu ochelarul. Ele vin de«a sine în cuadrant șt teodolit.

Pîna la totala înflorire a daliilor sale, care făgă» duiesc teatrului românesc o mare exuberanță, ar trebui, pentru onoarea epocii, ca la cazul domnului Luca să corespundă simetric tihna utilă a unei fertilități, ce se anunță valoroasă: cine trăiește are timpul să vadă că nu vorbesc numai ca să mă aflu în treabă. Sînt informat și contrariat să fiu indis* creț, cum că autorul trăiește neînchipuit de greu.

Prezența în literatura dramatică a domnului Ion Luca turbură crocodilii confortabil instalați.

EUSTAȚIU MĂCIUCESCU

În ploaia toamnei triste prelungită peste decern»
bric, un clopot sună din turlele mînăstirii de peste
drum a sfîrșit de viață. Lumina crizantemelor
cărămizii încă nu s*a stins în lanul cu flori întîr*
ziate, și celelalte crizanteme, albe, cu involbu<
rărea penelor aristocratică, stau ca niște porumbei
ghemuți pe tulpină cu ciocul scufundat în gușe
și fulgi.

Și cum sună clopotele îmi aduc aminte de Eus<
tațiu Măciucescu, un cărturar discret, dintre marii
cărturari necunoscuți, tăcut, ascuns, într*o ob*
scuritate, care le vine bine, cu bijuteriile închise
în cutii căptușite de catifea.

De ce nu am însemnat niciodată anii trecuți cu
frunzele, cu vîntul, cu ceața, cu ploaia, peste
mormîntul lui? Nu știu. Probabil ca să prelungesc
taina în care s*au complăcut gingășiile lui de inte»
ligență și soliditatea lui de caracter. E omul care
n*a vorbit de două ori în două feluri deosebite
asupra unui șt aceluiaș subiect, și care n<a avut
decît două credințe, contradictorii intercalate una
într/alta: una în priveliște și cealaltă între patru ochi.

Dar cine a fost Eustațiu Măciucescu, de care
Societatea Scriitorilor Români nmși mai amin*
teste? El a murit tot așa de discret și de ascuns,
după cum a trăit. într*o dimineață, fiul său, ingi»
nerul ha găsit stînd pe marginea patului. Murise
trăgîndu>și ciorapii.

A fost Măciucescu un scriitor? Nu, Măciucescu
a fost însă organizatorul Societății Scriitorilor și
pavăza ei de toate zilele și de toate intemperiiile.
Prieten de aproape cu întemeietorii, poet și pro<
zator, al Societății, acum vreo patruzeci de ani,
ani de zile Societatea a stat închisă în bturul lui,
într*un sertar: lista membrilor, registrul de cotii
zații gol, ștampila uscată, statutele și toată arhiva.
Marele război și consecințele lui au găsuvu în
sertar, de unde n<ar mai fi ieșit niciodată fără stă'
ruința lui Măciucescu, care, migăind, cerînd și
punînd șt din buzunarul lui, destul de mic dar
întodeauna deschis, a izbutit să»i facă Societății
Scriitorilor un local, un local spațios, prezentabil
și civilizată. Ființa ei de azi, Societatea pretinde că
reprezintă un prestigiu, se datorește lui Eustațiu
Măciucescu.

S<ar cere totuș chiar ingratitudinii o fracțiune
de memorie. Măciucescu nici n<ar dobîndi, nici
n<ar pierde nimic, dacă un basoreliev al efigiei lui
ar întîmpina cu surisul lui frumos, ca altădată viu
șt nevestejit de timp și întodeauna colegial și
proaspăt, în sala de lectură, sosirea membrilor,
adunați să se încălzească la soba socială . . .

Dar Societatea ar avea mult de cîștigat.

i 946

I. BRĂTESCU*VOINEȘTI

Pozițiile din viață sînt tot atît de justificate cît și cele din fața morții.

O epoca întregă am contestat valoarea personalității literare a celui ce a fost Brătescu*Voinești. El e autorul sărăcăcios al cîtorva bucăți de proză, decolorate în sute de reeditări școlare. Toată opera lui, impusă de criticul Ibrăileanu — autorul mai multor reputații, e de cuprinsul unei broșuri. Brătescu*Voinești era un sentimental convențional, lacrima lui de cerneală a fost semuită, sensibilitatea lui tremura de un spasm premeditat, la limita simțămintelor cu îndoiala și ambiguitatea.

întorcîndu-mă acasă dintr-o lungă pribegie de tinerețe ham găsit glorios, între mica burghezie din Tîrgoviște și clubul partidului, din care făcea parte în calitate de as cultural. Era partidul, riscat prin autoritatea șefului respectiv, într-o «entință de dicționar, citată în Parlament pe latinește **Prii mum vivere**. . . , indicînd desinteresul ironic față de sensul literaturii în activitatea națională, consacrată de preferință marilor venituri și redevențe. Asupra persoanei lui, aleasă de sufragiile unui mic comitet, s*au vărsat pentru a se simți achitată conștiința odată pentru todeauna și filantropic, o seamă de faceri de bine, refuzate scriitorilor, socoțiți la scont și rescont paraziți sociali. La o impu>tare că oamenii de specialitate politică nu contri*buiesc la ținerea în viață a celor denunțați că se

consacra strădaniilor lui Eminescu, fiind incapabili de o treabă cu tarabă, ei puteau să răspundă; Păi, noi ne*am făcut datoria. Avem pe Brătescu; Voinești.

Convins că el reprezintă în scriptura românească incolorul, amestecul și căldicelul și toate acele aptitudini nici prea*prea, nici foarte*foarte, vecine cu nicidecum care în mișcarea ideilor și a Insufle*țirilor întodeauna derivate sau înăbușite, au împie*dicat caracteristicile și au dat constant vremurile îndărăt, aveam obligația săd prezint pe nefericitul defunct drept ceea ce era un factor de amortire prin monotonie, cumiņtenie, obediență și subal*ternare căutată. Puteam să mă gîndesc și la omul din scriitor: scăpasem din vedere. Mă gîndesc la el cu părere de rău, de*abia după ce și*a încrucișat mîinile pe piept.

în urma unei tablete de astă*vară **Zvrtuga**, întDO seară mba sunat telefonul. Voce necunoscută. Voia să mă documenteze pe larg asupra vieții extraordinare a peștelui șarpe, trimițîndu*mi o carte franțuzească. La întrebarea insistentă: Cine vorbește? vocea răspunse după mai multe pauze și codeli: « E omul pe care i»ai batjocorit și amărit o viață întregă ».

Nu*mi aminteam să fi batjocorit pe cineva vreou dată. Aveam impresia că fusem întodeauna nu*mai obiectiv, dar cum nu e mai puțin exactă afir*mația lui Buffon, că **Le Style c'est l'homme meme**, decît realitatea **Le style c'est plutât l'cbjet dont ont parte**, stilul adecuat subiectului putea să dea naștere și la confuzii din partea cititorului parțial. Am răspuns; « Am uitat. Vă rog precizați » — și am auzit: « Brătescu*Voinești, arestat la domiciliu ».

Un om în lanțuri nu mai e un adversar. L*am rugat să*mi ierte sinceritățile exagerate și ham asigurat că*l compătinesc. Și am mai semnat după aceea o tabletă, prin luna iulie, care ba

emoționat, căci iarăși mi-a telefonat, și de atunci telefonul a tăcut. Suferința, matca supremelor înțelepciuni, trecea cu viscole peste el. Brătescu? Voinești a murit, Dumnezeu săd ierte. Moartea ba amnistiat.

1946

II

i
i

Telefonul permite orișicui să*ți intre în casă și în ureche anonim și dându*și pe față din toate identitățile lui, singură vocea, să rămâie brav nu* mai o fracțiune. Eu primesc în cămin toate vizi* tele din întuneric ca și din lumină, obișnuit din grădină cu tot felul de viețuitoare, fie că zboară, fie că sar sau se tîrăsc, fără să le întreb cum le cheamă și cine le*a trimis. Toate»mi plac și cucu* vaia și toate au aflat că se simt ferite de primejdii în petecul meu de pămînt.

|
:

După publicarea tabletei despre scriitorul Bră*tescu*Voinești, decedat deunăzi, am fost muștrat de un glas antipatic și nu lipsit de spiralele formei, că haș fi bătut cu pietre mormîntul. Imaginea mi* roase a literatură și părea să fie a unui scriitor, dar a unui scriitor care nu prea știe să citească.

în Brătescu*Voinești s*au cuprins, după clasîfh carea curentă, două potente: un scriitor și un om.

Omul a închis ochii, scriitorul nu a murit. Acestuia îi doresc imortalitatea, nu a unui acade* mician de fotoliu, ci a lui Homer, deși **Prepețița**, citată de interlocutorul meu de telefon ca opera lui de rezistență, nu egalează exact **IUada**. în momentul morții a început posteritatea scriito* rului. Tableta mea s*a adresat o secundă posteri* tații incipiente, reproducînd pur și simplu, con* densate, opiniile scrise și semnate timp de vreo patruzeci de ani.

Nu cer decât să greșesc, dar e o greșaiă de sinceritate și pe care puteam cu aceeași sinceritate să o retractez într-un elogiu, dacă scriitorul provocat de opozițiile mele, ar fi putut să răspundă cu sonoritățile unei cărți adânci. Brătescu*Voinești mi*^a cunoscut opiniile literare. L»^au făcut să sufere, e drept: scriitorul se iubea pe sine.

La omul din el acuma isprăvit, am făcut în articolul meu o singură aluzie și aceea sentimentată: să nu mi se escamoteze atitudinea într*o confuzie tendențioasă ori oarbă. Pot acum să insist— în treacăt, bineînțeles. Omul m*^a urit cu înversunare, pentru că dominat de autor nu putea să se despartă de el. îmi aduc aminte de mesajul pe care mi l-a trimis Brătescu*Voinești de la o ședință bucurătoare din Academie, acum aproape nouă ani, când zăceam de un an sub morfina și scopolamina și când zăreau dăduseră știrea ultimelor mele ore de agonie: «L*^a bătut Dumnezeu!» Mă bătea Cel de Sus, aliatul lui, cămi contestasem valoarea literară.

Dar pe acest om, de care nu pomenisem în tabletă, ham mîngîiat în arestul etajului al cincilea al Prefecturii, dimpreună cu alți deținuți, cu un articol de gazetă, în răspăr. N*^aam dat cu pietrem el: mi se atribuie o murdărie care cade asupra celui ce mho hotărăște. Omul din Brătescu*Voinești avea și alte cuvinte că știe că m*^au încercat durerile lui, de vreme ce, dînd literatura deoparte, astăvară, după patruzeci de ani de viață laolaltă fără să ne cunoaștem, a venit la mine, la urechea mea, la inima mea, omul lui către omul meu și mi s*^a spovedit.

La același telefon la care m*^a anchetat un administrator al lui, mai Brătescu*Voinești decât Brătescu*Voinești.

ARTUR ENĂȘESCU

Făcusem, odinioară Cuiva, de la Fundații — e mult de atunci, de*abia lua ființă întâia Fundație din ultimele patru — o propunere, care nu i s*^a părut Cuiva, cum aveam dreptul să mă aștept, imbecilă. Mi s*^a cerut un memoriu: ham înna*intat. Un eveniment, care n*^a fost în sine măcar un eveniment, dar din care au curs consecințe de mare eveniment, a dat peste cap totul.

Pe icifcoala, mai făceam cîte o vagă aluzie la propunerea învechită. Nu am găsit urechi destul de plecate la un suspin auzit, de timpanele mai detectoare, din tineretul cărturar.

N*^aș fi putut să dau în cifre numărul pe an al deșeurilor nerecuperate de țară, rămas din școală și literatură. El nu e imens dar e important și mai ales valoros. În grădina mea vin din cînd în cînd unele păsări, aș putea crede exotice, aduse de o furtună cardinală sau împinse de instinctul migrației: se odihnesc de un zbor lung pe cîte o ramură de pom. Au venit unele negre, cu aripile de dedesubt cărămizii, ca niște arhiepiscopi căptușiți cu catifea. Unele galbene, vinete, roșii în întregime. Ca să nu le stingheresc tihna mă pitulam, examinîndu-le cu luneta în amănunțimile lor frumuseți și splendori, Le*^aș fi găzduit în odaie. Le*^aș fi purtat de grijă, pînă și*^a ar fi luat zborul din nou către climatul căutat. între noi și ele nu e înțelegere și pasările au dreptul să*^l repudieze pe om.

Dar nu veneau numai zburătoare. Mai des decât mbaș fi putut închipui că e normal, poposeau la mine și zburătorii fără aripi, studenți, poeți, artiști, pribegi și refuzați de viața organizată pentru cîti» mele asemănătoare.

Inadaptabili, ei nu puteau să ia nici locul ce li s»ar fi cuvenit, nici împuterniciții de situațiile în»nalte să»i înțeleagă și să»i recruteze la o activitate în concordanță cu aptitudinile lor, uneori remarcabile și întodeauna utile. În vreme ce alții, înfinit mai puțin înzestrați, monopolizau avuțiile sociale, ei trebuiau să se resemneze și să dispară.

Îmi aduc aminte, umbra tragică a lui Artur Enășescu. Mă gîndeam și la el în propunerea făcută.

Era vorba ca la Fundații să se alipească o mînaș* tire, Căldărușanii sau Cernica. Mai apropiată, la Cernica Miron Cristea instalase o tipografie. Dacă n»a fost încă vîndută, stă și ruginește, ca și atelierul lui Nicolae Iorga de la Vălenii de Munte, dispuate de către moștenitorii din două căsătorii.

Mînaștirea, fără să fie clintită din rosturile ei, putea să fie împrăștiată cu călugări cultivați, însărcinați, sub privegherea Fundațiilor, să dea ospitalitate cît de îndelungată și fără alte condiții eliminatorii decât năravurile de impertinență, întellectualilor în răspăr cu epoca lor, tinerilor intimi» dați de haos, caracterelor rebele, care puse întno ambianță favorabilă sînt cele mai docile. O librărie cu sală de lectură și de discuții pentru studiu și adîncurile liniștite, s»ar fi putut fără greutate întocmi, iar un buget special tot atît de ușor. Problema consistă în conștiința sentimentului de necesitate, pivotul unei atari întreprinderi.

Pensionarii mînaștirii n»aveau după proiect nicio constrîngere în sensul că trebuie să se călugărească. Ei ar fi lucrat în toată gospodăria, destul de întinsă a mînaștirii, variind intelectul cu munca manuală.

care odihnește spiritul și*l disciplinează^ O parte din întreținerea lor, poate că și toată, ar fi fost cîștigată de pensionari. Le»aș fi dat și îndatorirea să scrie o carte, o broșură, un studiu, un eseu pe an.

Unor tineri le lipsește curajul, temperamentul, norocul. Acest lucru irațional e o realitate: unii n»au niciodată noroc, ori îl au în răstimpuri și nu știu săd aștepte, unora le vine mult prea tîrziu. N»au alții caracter, n»au o ținută, n»au o credință ori sînt vicioși. O familie depravată și o școală fără camaraderia catedrei se adaogă la un detestabil cinism personal uneori, bun de orice ispravă. De pildă, un caz care ofensează pudoarea virginală a poeziei, fără scuza tineri poeți; da, poeți. Ei își povestesc aventura cu un haz maladiv, cu orgoliul. Bănuind că o bătrînă infirmă își păstrează bijuteriile în piciorul de lemn, i bau furat. . .

Pentru toate calibrele dezordinei morale și ale degenerării o formulă sigură, de echilibru, întemeiază, purifică, este educativă și înviorătoare.

Artur Enășescu într»un mediu de incitare calmă ar fi dat literaturii lucruri de calitate. Măcar epoca lui nu bar fi avut pe conștiință. Indiferența colectivă aliată cu morbiditatea lui personală, bau ucis.

Am răsfoit cu tragere de inimă și cu o lacrimă de miloasă omenie, volumul **Revolta zeului** apărut în editura «Boema» și prezintat pe un plan pieziș, carcmi place mult, de doamna sau domnișoara Ștefania Stîncă, un nume indicator, de talent. Îi mulțumesc că mi ba trimis.

ADOLPHE DE HERZ

Mă uit la turlele Văcăreștilor, unde gem, vino* vați și nevinovați, vreo trei mii de oameni și iată trecîndu-mi pe dinainte o seamă de camarazi. Am trăit cu ei la închisoare. De treizeci de ani încoace, penitenciarul, care altădată făcea să tremure carnea pe cetățenii notabili, reprezintă un criteriu de selecțiune. Rînd pe rînd, au intrat în temniță foștii guvernanți și au ieșit din ea guvernele urmă* toare. Sistemul roții care se întoarce.

Un camarad proeminent: Adolphe de Herz. Autorul *lui Mărgeluș*, al atîtor alte comedii intrate în repertoriu și nu știu de ce lăsate după succese de public entuziaste, în cartoane, și al piesei *Sorana*, a fost cel mai caracterizat prin vocație om de teatru. *Sorana* are o istorioară. M*am ocupat de ea la vreme, fiind unul din punctele de pole* mică urîță cu defunctul Brătescu»Voinești. Au murit amîndoi.

De Herz trăise de copil în cercul palatului regal, în domnia regelui Carol I von Hohenzollern și a EHsabetei von Siegmaringen, Carmen Sylva. Fiu al baronului de Herz din Viena, căsătorit cu o româncă și care*și strămutase panoplia și arborele genealogic în București, dramaturgul a trăit covîrșit de atmosfera locală. Politica și a regelui și a țării urmasse punctul de vedere și de simțire și interesele de atunci, ale Triplei Alianțe (Germania — Aus» tria — Italia, cu satelitul român) și această politică

5- a fost patruzeci de ani a Statului și a tuturor parti» delor și personajelor din orbita coroanei.

f- Situația acestora în preajma primului război oscilînd, însuș de Herz — scriitorul ajunsese de două ori suspect, atît pentru că familia lui fusese cuprinsă în influența palatului cît și din pricina numelui germanic, bănuît a fi fost evreiesc, con» vertit la catolicism și aristocratizat de împăratul — căutase un refugiu asociîndu»și pe așișul tea* trului cît și pe textul tipărit de «Cartea Roma* nească», numele lui Brătescu*Voinești. în liber* tate și mai ales la închisoare, analizînd pe îndelete cu el împrejurarea, nu m*a surprins prea mult confidența lui, că nicio replică și nicio iotă din *Sorana* nu aparține colaboratorului de copertă și publicitate.

i
: Lucrul era de la sine evident, Brătescu*Voinești neavînd în trecutul lui nicio încercare teatrală, nicio înclinare către acest gen de literatură, pe cînd de Herz era din vîrful capului pînă în vîrful picioarelor un om exclusiv făcut pentru teatru, gen de literatură, pe cînd de silințe ale lui de a scrie versuri și nuvele, întodeauna mediocre, excela. Momentul coincide cu secarea facultății de a scrie a lui Brătescu, căruia i se reproșase respi* rația literară prea scurtă.

t Ceea ce a înrăutățit situația literară a lui Bră* tescu*Voinești, a fost un act fără precedent. Aflîn* dusse de Herz sub teroarea politică, Brătescu* Voinești a tras- o a doua ediție din *Sorana* pe numele- lui, ștergînd numele autorului, care în cel mai bun caz pentru el îi era colaborator și rămînînd pe coperta ediției a Iha singurul autor. Se poate verifica fără greutate și edițiile contradictorii și murmurul de presă care a urmat. De Herz n*a putut să sufle un cuvînt, fiind din fire fricos și încărcat cu ponosul că stătuse la închisoare pentru o politică antinațională, de care Brătescu*Voinești

se lepădase cu oportunitate, avînd dreptul să ane»
zeze și piesa lui de Herz.

De Herz putea să spuie pe patul de moarte,
atît de tînăr căzut, cu mult mai multă legitimi*
tate decît Neron, despre sine: «Ce mare artist
piere odată cu mine!» Neron a fost numai un
cabotin, dar la cabotinismul genial al lui de Herz
se adăugau o limbuție spirituală de cea mai variată
și mai pregnantă valoare, continuu frămîntată de
o ilaritate jumătate comică și jumătate tristă și o
imaginație instantanee miraculoasă. În zgomotul
infernăl din dormitor el improviza unul după
altul, cîte spectacole voiai, autor și actor în acelaș
timp, unul mai deslănțuitor decît celălalt, de hohote
de rîs sau de podidiri de lacrimi.

Într*un timp, am fost cîndva, prin streinătate,
și **souffleur**. Am văzut toate celebritățile teatrale
din Paris și din Italia. În România, am făcut
cronica dramatică timp de zece ani, pînă nvam
desgustat și de autori și de actori, mai cu seamă
de actrițe. Niciodată n*am dat în ridicula mea
carieră de comentator de spectacole și grimase, de
o personalitate mai complexă, mai universală și
mai sintetică în admirabilul și ticălosul meșteșug
al scenei ca baronul Adolphe de Herz.

*947

G. 1BRAILEANU

i
|

Mi se pare că întîia oară baș fi zărit în strada
Doamnei, la clubul socialist al ziarului *Lumea
nouă*, o casă cu etaj, cu fațada acoperită mai tîrziu
de scuturile de reclamă spînzurate de fațadă, ale
unei firme de mașini de treierat.

Aveam vreo șaisprezece, șaptesprezece ani, vîrsta
socialismului romantic. Ibrăileanu, dacă nu mă
înșel, cel mai feroce cititor al bibliotecii, purica
pe cotoare raftul de cărți. Mi*au rămas de atunci
în suvenire ochii lui, că întrmn peisaj variabil,
lacul neschimbat și acelaș.

£

Unde am mai văzut acești ochi de catifea? m*ara
întrebat la Iași, cînd aveam treizeci și cinci de ani.
Erau singurii, cu o expresie unică; o căutătură
iconografică, dreaptă, sinceră, neiscoditoare, adîncă;
surîs de încredere și de suferință. Pe omul cu
ochii aceia puteai să întemeiezi o certitudine
definitivă și de intelect și de caracter.

lată. un om pe care studiul nu ba făcut pedant,
pe care catedra nu ba ciocoit, care mavea un stil
pentru academie și altul pentru fitecine, care nu
era dublu, triplu, nici încincit ca personalitățile
de rînd ale gradelor urcate: scara cetății trecea pe
la spatele lui, sus de tot, și el sta pe cea mai de
jos, simplu, tocmai din pricina imensei lui corn»
plexiunî, și omogen: la cincizeci de ani, el îi avea
încă pe cei vreo douăzeci, cu care pornise, pelerin
singuratic, pe un drum de cipri fără sfîrșit în

noapte, deslușind printre ramuri strălucirile eter*
nității.

Numai o asemenea sensibilitate de primire și de împăcare a contrariilor putea să adune și să păstreze în ambianța ei, făcînd din redacția revistei **Viața Romanească** o școală subtilă, unitățile dispa*
rate și totuș prinse unele întreite, cu un cheag de la el la Stere, la Cantacuzino, la Teodoreanu, la Topîrceanu, la Otilia Cazimir, domnișoara Mantu, Brătescu*Voinești, Hogaș, Bădărău, Slătineanu și Ia opuse și mai depărtate.

Aflîndu-mă la Geneva în strîmtoare și luînd cunoștință din coperta revistei, trimisă de cumnatul meu, un ofițer care ar fi fost un mare scriitor, dacă nu se intimidă dinaintea hîrtiei albe, colonelul Felix, că, lucru nemaiauzit la noi, **Viața Românească** plătea colaborările la număr, ham trimis lui Ibrăileanu, un nume încă nerostit în valori literare, cîteva manuscrise, în versuri. Contrariu regulei publicate, că manuscrisele se ard, ale mele au fost puse deoparte și am primit și o scrisoare semnată, G. [Ibrăileanu. Poate că se mai găsește pe undeva prin vreo ladă cu corespondență, scăpată de bom*
hardamentele din **1944**. Secretarul meu gratuit, care va fi cîndva moartea poate că va da de ea, dacă nu cumva voi mai face un foc frumos într*o zi, în grădină, cum mă bate gîndul, din urmele scrise, ale unei vieți, trăită coincident cu con*
deiu].

Ibrăileanu plătea «onorarii » din sărăcia unei publicații, cea mai reprezentativă pe vremuri: [, .] tiraj patru mii exemplare, abonați două mii neplătiți; vînzare în librării, neglijabilă. [. .]

în treacăt fie zis, e momentul cînd s»a hotărît de frații Brătianu, decepționați, apariția unei reviste enorme, redusă în cele din urmă la o fițuică de nouăzeci și șase de pagini, **Cugetul românesc**, încre*
dințată direcției subsemnatului, de*abia scos din

pușcăria unde mă angajaseră aceleași ilustre perso*
naje. Opereta politicii românești are întodeauna toate fazele de alternanță, tragică și bufonă.

La Iași ham văzut de mai multe ori pe Ibrăileanu. Mă duceam chemat într*acolo de vîrfurile Cetățuui, de liniile Galatei, de Rîpa galbenă și mai ales de frumusețile ascunse ale marelui intelect de atunci, al Moldovei. Ultima oară, dus de brațul lui Topîrceanu care tocmai creștea întrmn potcapet preoțesc un pui de vulpe sau de lup și în colțul odăii un păianjen, ham vizitat în fundul unei curți mari, într*o cameră vastă. Parcă în strada Română. Era bolnav sau obosit. Ibrăileanu lucra de predh lecție noaptea, cînd zgomotul trece.

între timpuri, apărînd **Viața sociala** a priete*
nului Cocea, cu oarecari mostre din manuscrisele mele — e*o viață, de atunci — ne<am pomenit pe neașteptate, cu Ibrăileanu, în biroul unde bij*
bîiam pe niște hîrtii în serviciul unei tipărituri de afaceri scrisă în două limbi, din care una franceză. Aveam numai două scaune și pe cel paralytic pusesem dosare. A trebuit să mă lupt ca să prh mească scaunul valid și am stat de vorbă stupefiat de vizita care*mi făcea o nespusă plăcere, el pe al meu și eu pe o ladă. Nu mai știu ce mi<a spus. Era îmbrăcat frumos, întrmn costum alb, probabil de mohair mînăstiresc, in și mătase, purta pălărie de fină panama, dulce, gesticulînd lîngă piept cu niște mîini de la încheietura căroră lipsea numai dantela, ca să pară ale unui monsenior.

între războaie nu ham mai văzut pe Ibrăileanu. Aproape nici nu știu cînd a murit. Mi se pare că a murit. Nu prea cred, dar mi se pare că*i adevărat, de vreme ce nici nu*mi scrie nici nu*mi trimite nicio vorbă cu nimeni — și de vreme ce nu o să mă mai întîlnesc cu el niciodată.

1947

ION MINULESCU

În joia Paștelui, acum trei ani, poetul Minulescu, a trecut din București în Cosmos: cred că expresia prin evitarea cuvintelor uzate nu i-ar fi displicut. La biserica Sfântului Elefterie, s-a slujit azi, după datina, o slujbă, iar pe casa din parcul Cotroceni a poetului, placa de piatră intercalată în zid, a fost, probabil, stropită cu aghiazmă. E mormîntul lui cel mai adevărat, o prelungire a căminului în care a trăit.

Cine nu-și aduce aminte figura lui Minulescu, după ce nu mai este, și vocea lui, după ce a tăcut? Expansiv, generos, și sonor, persoana harpistului pe coardele în surdină era una din cele mai caracteristice și mai interesante din mișcarea odinioară impetuoasă și frământată, a orașului din centru în care boema și mondenitatea trăiau paralele cu cafeneaua, cu teatrul, cu Bursa și cu hipodromul. Minulescu arbora întodeauna un fular nou, barb olat, un pardesiu de croială exotică, o pălărie, o încălțăminte londoneză și niște mînuși de contrast — și știa să le poarte, și toatei veneau bine, ca unui bărbat de gust și într-adevăr frumos, a cărui frumusețe francă și masivă era mai cu seamă inteligentă.

Făcînd parte dintr-o constelație socială decît a lui, nu pot să spun că am avut cu el alt conflict decît are Capricornul cu Lyra. N-am avut acele aderențe de ambianță pe care le cultivă priete-

niile și înrudirile apropiate, dar am fost atras de politețea lui caldă, de genul lui de omenie civilizată, de un fel de camaraderie particular. În ultimii ani de viață ne-am văzut o singură dată, la o conferință, la Ateneu. Minulescu a citit o poemă: doi bătrîni, ca două jucării stricate, cu un succes de public extraordinar. Aș voi să audă și acum, el, căruia ovațiile îi plăceau ca unui mare actor și compozitor, să le audă din mormînt (ce vorbă urîtă!) aplauzele furtunoase din sală. Se spune în fizica eterului că toate glasurile și sunetele, odată rostite, nu mai dispar și că plutesc în eternitate: pentru mîngîierea poetului, că nu mai locuiește planeta unde literatura era ademenitoare, și havana bună, și ceașca de cafea succulentă, aș vrea ca însuflețirea de continuă primăvară a personalității lui să se întîlnească, pasăre inefabilă, cu ele.

N-aș putea să ascund că de Ion Minulescu mă animă și o simpatie regională. . . Poetul era Oltean, din Slatina. Pentru tot ce-i oltenesc am o slăbiciune congenitală. De-abia ieșiți din precupeție, juveții de peste Olt, deștepți, îndrăciți și independenți, au dat dovezi de sensibilitate inedite și o scriitură renovatoare, îmi convine să cred, de cea mai originală calitate.

Oltenibz felibrii valahi și Minulescu e Mistralul lor. Lăutari de la Jii, strunițbvă viorile și cîntați! Poetul nu a murit.

FABULĂ

Într-o noapte din noapți a sunat clopotul din poartă.

— Cine e? am întrebat.

Vizitatorul întârziat vorbea cu un accent curios, transcendental.

— Sînt un fabulist, mha răspuns . . . Elizer Steinberg.

IVham dat repede jos și ham primit cu neîncredere, cu toate că vizitele nocturne între oameni de meserie nu sînt un lucru prea neobișnuit.

— Parcă aș fi auzit că nu ați mai fi din lumea asta, am insinuat cu oarecare nesiguranță.

— Asta n*are nicio importanță, misa răspuns.

— Evident, niciuna. În sferă, cuvintele își pierd înțelesul municipal.

Fabulistul venea din niște regiuni în care se cuprindea și paradisul.

Ținea subsoară două cărți: « Fabule » intitulate amîndouă. Una cu subtitlul « din idiș de A. Clain ». Cealaltă « în românește de Emil Dorian ». Aceeaș dată: **1947**.

— S*au pus doctorii pe capul meu, mha spus Steinberg rîzînd. Cît am fost în ceea ce voi numiți viață nu mi*am deschis ușa unul. Am fost tradus. Uite la Bacău și la București de medici. Nu vrei să citim împreună.

— Bucuros. Numai că sufăr de o inferioritate. Printre multele mele ignorante mai am una gravă: n*am învățat idiș. Știu numai atît: **At a id a vabăli**. Știu să o și cînt . . .

— Nud nimic. Comparăm textele unul cu altul și vedem noi. Dar teiam deranjat. . . Scriai . . .

— Niște prostii . . . niște tablete . . .

Am citit împreună șaiszeci de bucăți, cîte conține cartea domnului doctor Dorian. A doctorului Clain are șaptezeci și patru. Am ales una: **Acul și ața** (Dorian), D **Acut și bumbacul** (Clain).

1. Acul și ața.

**Aleargă acul repede (și plin de viață)
în mîna creditorului zelos,
în urma tui se tîrîia un Jir de ață.
Șuacufmpunge și vorbește mînios:
— Ia spunetmi tîrîtură neagră, coadă lungă !
Ce tot vii după mine>oriunde sînt ?
Auzi !. . . O umbră, care vrea să mă ajungă. . .
Vai, cîte secături sînt pe pămînt !
Și ața spune: — Acule, ai urechiusa ta,
Mă poți de acuma asculta.
Eu nws decît un simplu firicel,
Pe cîte vreme tu ești fier și cești) oțel,
Deci lucrul cel mai de temei.
Dar, uite cei:
Bucățile de pot să ție,
E datorită numai mie.**

**Vreți să aflați ce*aveam de spus
în fabula aceasta de mai sus ?
Nu .Niam să vă explic defel
Să se descurce firul, singur el!**

1. Acul și bumbacul

**Sedea la masa lui de lucru creditorul
Da zor cu acul.
luteiute aleargă acutorul
Și după el se tîrîie bumbacul.
Și acul fuge neîncetat și dă din gură
— «Ce te ții de mine, tîrîtură,**

*Coadă lungă, umbră de năpîrcă ?
Ce sînt eu ca să te port în cîrcă?
Sînt fel de fel de scai (!> pe lumea asta.
Se ține după mine ca năpasta.
Și'i spuse firul: întrebi în ureche
Acule, această vorbă veche
Șimvață!
Tu vezi? Eu nws mai mult decît o ață
Tu ești de oțel, tu faci împunsătura
Dar grație (f) mie ține cusătura.*

*Știți ce cred eu această pildă mică?
Mu, ntam să vă spun — la o adică
Ttrîe*se ața singurică.*

— Ce deosebire găsiți, domnule autor, am întrebat.

— Incontestabil. Doctorul Dorian e mai meșter. Scriitor vechi, ce vrei? poet. **Cîntecul de adormit, Lelioara**, nu sînt ale Iui? Dar și doctorul Clain a nimerit cîteodată. « In trcți în urechi » e bine găsit. Dar nu « mi plac diminutivele, dragă terestrul. Tendința sS faci lucrurile drăguțe!

Dînd foile volumelor peste cap, vizitatorul scoase dintre ele un manuscris cu creionul.

— Știi că m*am jucat și eu de*a traducerea în românește. Ascultă. Steinbarg mai citi o versiune:

*Lucrează acul hainatnseilată,
Cusută din bucată cu bucată.
Crezînd că înțepînd e de ajuns
Și cusuturan numai din împuns,
E supărat că, sprinten pe tighel,
Tîrîș se ține ața după el.*

*A ocăriUo și omjură
Cum îi venise mai urît la gură.*

*— Te cam grăbești, răspunde ața
Tu nu ști croitoria fi nici viața.
Ești ascuțit și știi sămțepi.
Ațita te pricepi.
Ști să tivești, să intri, să ieși; te scoți, te bagi:
Majungi să prinzi un petec pe nădragi,
Dar ce faci cînd postavul e croit
De meșterul în foarfeci, iscusit,
Bucățile între ele să semne ?
Tu, acule, nu poți nimica fără mine.
Căci fără ață, stofele frumoase
Sînt niște cîrpe, dragă, de lînă și mătase.*

— Ce părere ai? m*a întrebat fabulistul, pe care nu vroiam cîtuș de puțin săd indispui.

— Îți place și dumitale să fii clasificat fabulist? isam răspuns.

— Nu prea, zise domnul Steinbarg.

— Ești un poet liric iubitule, venerabile, un sentimental și un mare gingaș.

" 9 4 7

POETUL G. TUTOVEANU

Un telefon al unui profesor din Bîrlad:

— La **20** noiembrie poetul nostru împlinește șaptezeci și cinci de ani și dă pregătim o sărbătoare.

— Cei mulți înaintea am răspuns cu același tempo precipitat. Ce face Tutoveanu între transdăfini lui din Tutova, cu numele cel frumos?

— E bine, sănătos . . .

Drept să spui, nu mă îndoiam. Flăcăul ăsta, turnat în perfectă verticală dintr-un metal care nu coclește, nici nu prinde rugină, e hotărît să îndure patru sute de ani, cu o continuă pubertate, fecio-relnic ca un înger în spații înalte, este un arhan'ghel. Ceea ce deosebește, la fizic, de înger, e redingota, e gulerul întodeauna cu lustru, e cravata, e mărgăritarul ei, e batista de in alb din comisura buzunarului de la piept, și sînt mînușile impecabile. Un om cu miros de lavandă, un om porumbel, un om construit din sidefuri și reflexele scoicii.

El face parte din seriile inefabile ale naturii, olecuță cum se zice pe la Bîrlad, olecuță ametist, olecuță porfir, olecuță matostat și ceva-ceva chiciură de micașist. Elegant ca o lebadă și ca o chiparoasă, curat ca o crizantemă, ușor ca un fluture imaculat, discret ca o candelă înstelată de altar, poetul, văzut, auzit și pipăit e un model fericit izbutit pe care hău zămislit muncile subtile și încrucișate ale pămîntului făcător de flori și ale cerului țesător

de azur, pentru căpătarea între noi, inșii vrajbei, ai urilor și răzburărilor, a unui exemplar cu ceva întrdusul de Iisus.

Nu mă pot gândi la el fără să fiu copleșit de imagini matinale și de arome. El îmi evocă și argintul și libelulele, și lalelele, și liliacul, și chihlimbarul, și miremele amăruie ale unui ierbar de terapeut. îl găsesc oriunde haș căuta, în roștiile frumoase ale vieții, în cuc, în mierlă, în ia* somie, în cetirea de la Ioan, în strugurele urzite din zale tămioase.

Dacă plugarul înfățișează pe ogorul lui noblețea supremă a neamului omenesc, haș alege din peticul lui de grădină, pe bardul Tutoveanu, deputatul cel dintîi pe lîngă Majestatea Sa Timpul, ca să ducă prinosul gîngăvelilor noastre într-un acatist de frîngere a inimii și extaz.

Aci, în cîteva slove omagiale, aș fi dorit să se cuprindă și ființa și poezia lui Gheorghe Tutoveanu la șaptezeci și cinci de ani. Fătfrumos din lacrimă și rouă.

1947

ANTON PANN

« *Poarta condei la ureche,
Ca sân zicem logofete.* »

(Anton PANN)

Într-un an, odată, prin preajma primului mare război din ultimele două, fosta Societate a scriitorilor hotărîse să dea o agapă în onoarea unui mare eveniment. Societatea cîștigase printre strădanie personală primele fonduri importante, fără să mai cerșească de la bunăvoința capricioasă a guvernelor succesive, derizoriul bacșiș anual.

Sînt de atunci vreo patruzeci de ani trecuți și ceea ce se numește azi scriitor răspundea la o noțiune prea puțin aproximativă, cu toate că de la un folclor admirabil, ignorat de o pro*tipendată de domnișori fals franțuzită, literatura românească atinsese, cu poezia lui Eminescu, un „apogeu”.

Trebuie spus că, deși în răspăr temperamental, ca mai todeauna, cu colegii de meserie, comitetul, din care poate mi*ăș aminti că fără săd frecventez, făceam parte și eu, m*a însărcinat, după ce încercase mai multe viori obosite, să redactez ornamental o listă de bucate literară... Se obișnuia stilul facil și de o puerilitate senilă al schimonosirii epigramatice, în calificările acordate conținutului farfuriilor și paharelor cu băuturi.

Aveam nevoie și de un desinator, care n*ăș fi voit să fie pe gustul orișicui — și ham ales pe cel mai inteligent, mai cultivat și mai puțin acceptat dintre toți, pe mult regretatul tînărul Henri Sanielevici, ucis pe frontul din **1916**.

— Să facem, dragă Sanielevici, un menu demn de o asociație de scribi, bam spus. Un chenar pătrat de frunze înfășurat într*o panglică de zigzaguri, pe lățimile căreia să scrim cîte o sentință, cîte o vorbă, cîte un crîmpei de frază, de jurîmprejur.

Modelul nu era genial, ba era chiar destul de mediocru, parcă inspirat din felicitările de Anul nou ale factorilor poștali, tipărite cu bronz și reprezentînd un porumbiel cu plic în cioc. Realizat cu creionul lui Sanielevici, el era mai mult decît interesant. Rămînea de găsit sentințele necesare. Cîntea literară ne interzicea înv prumuturi din limbile streine. Se impunea un text românesc.

În ce mă privește, selecția era făcută. Pregătisem pe masă **Povestea Vorbît**, a lui Anton Pann. Dar încă îmi lipsea consimțămîntul desinatorului cu care e obligatoriu să fii de acord.

Am deschis cu băgare de seamă cartea lui Pann. Am citit ceva împreună, apoi altceva și, în sfîrșit, am stat o noapte întregă amîndoi, citind și re*citindu-l pe Pann pînă la ziuă. Exploziile de rîs ale pictorului verificau sentimentul meu din belșug. El nu*și închipuia că deasupra unui mormînt uitat, de șaizeci de ani, juca vîlvătaia unei comori îngropate. Am ales vreo sută de zicale, pe care le*ăș cita cu însuflețirea din momentul culesului făcut, dar le*am pierdut.

Nu i*am citit Comitetului zicalele adunate, și oaspeții agapei, cu prozatori și poeți, au luat cunoș*tiință de ele de*abia la masă. O întrebare circula printre camarazi: cine era autorul? Binevoitorii și prietenoșii mă felicitau. Pizmașii presupuneau că inscripțiile cu care își imaginau că am de gînd să mă laud, le furasem, ca un plagiator, din cine știe ce literatură. Niciodată blestemata invidie nu*ți permite, în concepții și idei, dreptul de primo*genitură. Am lăsat masa să sofisticeze pînă ce

nvam încredințat cu detamănuntul că le*am pre* parat coWgUor, ca ultim desert, o rușine meritată. A m scos din buzunar **Povestea vorbit**, al căreia singur titlu e o bijuterie verbală, și le*am arătat subliniate cu roșu sentințele reproduse. Oameni de spirit, ei ar fi rîs inteligent. Dar nu erau oameni de spirit. Ca niște vinovați, ei au îngălbenit. Niciunul din intelectualiștii prezenți nu citise nimic din literatura obscurului cîntăreț de strană scrisă pe genunchi.

Anton Pann și Creangă se găsesc pe aceeaș linie, și în împrejurări sociale și artistice, la distanțe de sute de ani și de post, aproape identică cu François Rabelais, autorul vestiților Gargantua și Pantagruel. La Rabelais și Creangă suculenta condeiului, delicioasă, consistă mai ales în stil, în limbă, de aceea tîlmăcirea amîndorura îi deco* lorează și si face searbezi, dovadă traducerea ve* chiului text rabelaisian în franțuzeasca modernă, cît și a românului nostru din bojdeucă. Facultatea de invenție a lui Anton Pann, într*o formă pe care el însuș o recunoștea, scriind în lăbărțarea grabei, inferioară intențiilor lui, e, relativ, copleșitoare; el scrie, aleargă, se frămîntă, se sperie hîrțuit întrepasiuni rebele și nobile preocupări, terorizat de Zamfira lui, de nevestele altora, care toate au avut pesemne de ce săd iubească la nebunie, fugind de la una la alta de frica unui bărbat, negustor de porci sau a unui boier înșelat, dintrmn dulap sau pe fereastră, săracul, pînă la bătrînețe. Și, ca Jeanjacques Rousseau, mai avea și copii, mai mult sau mai puțin legitimi. Dar, ca Balzac, a murit decepționat că nu șha găsit răgazul să«și revizuiască manuscrisele literare.

După un portret desinat cu fidelitate de penița altui scriitor, Barbu Delavrancea, Anton Pann era un bărbat tare frumos. Profilul lui fin, ochiul lunguiet și visător, buza întredeschisă ca pentru

j o perpetuă sărutare, îi trădează inima amoroasă. Parul îi era lung, călugăresc.

(Pann a scris de toate, pe lîngă literatura caren face un loc însemnat între clasicii noștri. Căci năzdrăvanul nostru paraclicer, dascăl, cîntăreț, compozitor și profesor de * parlaghie », a publicat pentru străduințele slujbei și ale învățăceilor lui tot soiul de cărți, originale sau compilate. Compo» zitorul în parlaghie scrie cu note culcate, fără portativ, înșirate unele după altele, ca niște cunei' forme și chirilice orizontale, pentru opt tonuri denumite « glasuri ». în ceasurile lui de secretă pocăință, dezmințită a doua zi de scăpărarea îmbietoare a ochilor verzi ai unei credincioase, prezentată la ușa altarului cu pomelnicul, prescura și lumănărica de acatist, Pann trebuie să fi cîntat adeseori în sine entifonul pe glasul al patrulea:

**« Din tinerețile meele
Multe paatimi se luptă cu mine.»**

*

**« De prin lume adunate
Și iarăși la lume date.»**

iată două stihuri, din substanța căroră pornește **Povestea vorbit**. Ele indică pe de o parte originile profunde ale acestei povestiri, și pe de alta, meș< tețugul transpunerii din gura plugarului pe foaie de pergament, a înțelepciunii rafinate.

f Un studiu asupra lui Pann, cu numele parcă predestinat, va avea sarcina săd analizeze calitatea ironiei și satirei, susținute la nivel de la un capăt la celălalt al operei lui. Poate că trebuie adoptat, c și în ced privește, acest neologism cărturăresc, rezervat pentru etichetarea, nițeluș pedantă, a unei construcții literare omogene, masivă de la temelie la vîrf. E vorba de un scriitor realizat integral și cu pasiune, și nu de un diletant, care,

alternînd meseria de protopsalt cu vocația, »sar amuza, ca mulți dintre contemporanii noștri încă recentți, să*și adauge o floare la ureche și să sîcuc o coardă maimușărită.

«Mulți mari lucruri socotesc

Și nici mici nu isprăvesc.»

«Scriind îmi petrec vremea foarte dulce », spunea undeva omul care se îndulcea din toate și care putea foarte lesne, fără demonul interior, să rămîie lipit, ca o muscă pe altă linguriță, cu o dulceață mai apropiată de buze fi limbă decît de minte.

Pann trebuie de«abia descoperit.

Optica dascălului bisericii Olteni, e ea și senti» mentală oarecum, dar mai ales caricaturală. În felul lui, Pann a fost și un portretist, cu prefe* rințe pentru grotesc. Citiți: **Ascultă, mamă Mart ghioală**, citiți **O văduvăm vîrsta**:

«Bătrînă, zbîrcită,

Cu doi dinți în gură, barbă ascuțită,

Mas cît pătlăgeaua, la vorbămțepată,

Cu ochii ceacîră, gura lăbărțată,

Fruntea cucuiată, fața mohortă,

Peste tot negoasă și posomorită,

Umblamtunecatâ și tot înnorată,

Mu o vedea nimeni să rîză vreodată.»

îmbelșugarea variată a moșului și strămoșului de natură să mire, și ea nu vine atît « de la lume » cum îi place lui să afirme, cît din izvoarele proprii, și snoavele și înțelepciunea lui se țin întrmn stil, careci numai al lui.

Pann scrie: « Bărbatul să aducă cu sacul, muierea să scoată cu acul și tot se isprăvește », și asta pe limba lui nevorbită în tîrg șt în folclor.

« De scund este scund, dar nud dai de fund » e de Anton Pann, nu de altcineva, cît și « Omul

nu moare de cîte ori se îmbolnăvește » cît și * Omul nevoiaș semeacă și pe uscat ». Cine a mai spus că « Găina ouă atunci cînd îi vine? ». Un profesor de literatură grăiește într»altfel; el zice « momentul de creație » sau « creativitatea ».

Mă rog, în treacăt, și alte mostre de plasticitate și stil: « La copacul căzut toți aleargă să taie crăngi ». În manieră cultivată, asta se exprimă cu «lovitura măgarului » și cu « ingratitude ». Pann nu voia să fie un cultivat, făcînd abstracție de cîtă turcească, grecească și italienească știa. Dintr»unele adîncituri ale slovelor lui se zărește că el știa și mai mult.

« Te mîngîie cu ghimpi », « În față te nete » zește și în spate te cioplește », sînt ale lut Pann. Nici « După ce răstoarnă carul, atuncea vede drumul cel bun » nu poate fi expresia unui altuia. Nimeni n»a mai zis: « Lelea joacă pînă*n noapte, iar bărbatu»i e pe moarte », nici « Dacă m.am căsătorit, nu m»am și călugărit ».

Zice: « Au mîncat aguridă părinții și li s*au strepezit copiilor dinții ». Tot el zice cu mult înțeles, ca în toate aluziile și stîrniturile lui, că « Mărgăritarul stă în fundul mării și mortăciunea plutește pe deasupra apei ».

Poporul, pe care îl iubește — rădăcina lui — și care b»a răsplătit citindu»!, pe cînd lumea selectă și cărturarii ei se lepădau de el, ca de un răzleț vulgar, bun pentru băieții din piață, e unanim prezent în scrisurile lui. Citiți și **Cucul și privighet toarea**, o fabulă în care estetul, cumpărător de valori examinate, e Măgarul cu urechea subtilă.

Temele lui nu ies, prin seria filiațiilor admise, din Esop, din La Fontaine, din Homer, din pove* tirile Seherezadei. Ele sînt neîntreput originale și noi. Un ilustrator va găsi întodeauna în sentințele, în morala și imaginația lui Pann, motive și pretexte proaspete și virgine. Tot el scrie: « N»aveai para

de ac » și « paște vînt ». A tîlmâci în românește este Ia el «a români » o bijuterie. Vocabularul lui spune de un om, care se întristează, că se « meîancolește ». A șovăi se zice în Pann; « a sta în două gînduri » și cînd cu gîndul nu gîndești se zice: « gmd cînd mai ». Iți plac astăzi parth ctpiul « înzîmbit », abreviațiile nerefuzate de ge* niul limbii, ca « une », în Ioc de « unele ». Și. . . unele rime, cînd prozodia lui Pann calcă exact ritmul, accentul ideii și silaba, examinate astăzi sînt neașteptat de bune.

Plăcută mult e sfiala de sine, acea stare puțin întîlnită mai cu seamă la scriitorii de duzină și sută, și care dă artistului ceea ce se cheamă moi destie. o sinceră și cinstită modestie, șid împiedică de la înfumurare.

Desigur că dacād căutăm noduri în papură lui Pann, **a** găsim cîte poftim, dar valoarea sîmburelui le face caduce și insignifiante. Nici finul nu se ia din stoguri cu furculița, nici porumbul nu se măsoară cu țoiul și degetarul. Și vom ține strictă socoteală de epoca în care înaintașul nostru a trăit, tocmai ceea ce face din el un **primus inter pares** și un clasic adevărat.

Anton Pann a trăit șaizeci de ani.

Pe mormîntul lui și în curtea bisericii Lucaci din București se citesc și astăzi, cînd se împlinește un veac de Ia pobreganie, versurile lui, scrise în vederea morții săpate în piatră.

**«Aci sta mutat cu jale
în cel mai din urma an
Care în cărțile sale
Se citește Anton Pann.»**

9J4

ION SLAVICI

După o absență de cîteva luni de boală, de la gazetă, a pomeni un om care a fost și nu mai este, nu mi se pare discordant. In jocul de spital al vieții, morții alternează cu viii și se prezintă în horă la braț.

L>am cunoscut pe Slavici, de la om la om, de*abia într.o închisoare. Pînă atunci numai îl citisem. Se împlinesc treizeci și șapte de ani: o existență . . . Slavici era obișnuit cu pușcăria, încă demult. El trăise epoca eroică a românilor arde* leni, din care am apucat și noi un final. Rîndurile de studenți ai liceului «Șaguna » purtau trico> lorul cusut în șapcă, Ia fund, arătîndud cu sfială și pe furiș în librăria Ciurcu, unde localnicii și « regățenii » se întîlneau la cumpărături.

M>aș feri să abuzez de cifre și aproximații, însă în anul **1918** cred că scriitorul era în vîrstă apropiată de șaptezeci de ani, cărunt în bărbia de satir, tăcut, delicat și cam scurt de statură. Șovă* ielnic în hotărîri, contrariat și indecis. Deocanv dată ni se alesese un domiciliu între baionete, la un hotel rău famat, unde odăile se închiriau cu ora. Ca să ne consoleze de o arestare sîngerată după spusele unuia din miniștri care venea din cînd în cînd să ne « vadă », * din afară », stăpî> nirea, conștientă de actul ei excesiv, închidea ochii și ne lăsa să lipsim cîte două, trei zile din caricatu> raia ei închisoare. Ba, o dată, ne*a oferit și pașapoan te cu sfatul de a evada **in corpore**, în Bulgaria.

Iritat, * moșul nostru » Slavici, cu care simpatia noastră era în toate împrejurările solidară, a strigat în numele deținuților că preferă să fie împușcat și că el nu și părăsește țara-

Tărăgănându-se detențiunea și hotelierul dorind să reintre în profesiunea întreruptă, deținuții au fost mutați într*o bună zi la penitenciar. Singurul rebel la o nouă fază de arest era Slavici și el a trebuit să fie luat pe sus. La penitenciar, ni s-a dat câte o celulă pe un coridor lung. Căzuse o iarnă cumplită. Sentinela dîrdîia de frig și o auzeam în toiul nopții, cu mîna înghețată pe armă, murmu*rînd printre cucuvăile, înghețate și ele, «c Sărac de maica mea! Ce țhoi fi făcut Doamne, să mă pedepsești așa? » Pe ferestruica ușii încuiate de gardieni, le strecuram soldaților degerați câte o cană de ceai fierbinte, câte o țigară. Dar și de la temniță ne luam câte o vacanță acasă, de consolare.

Celula lui Slavici era dedesubtul coridorului de sus, pe pamînt. Iarna trecînd, el și-a făcut un petec de grădină de zarzavat în pragul celulei lui. Cultiva minuțios ceapa, usturoiul și pătlăgelele necesare. Pe cînd colegii lui de temniță se adunau la pocher, cu cărțile uneori măsluite de un parte<ner poet, la crîmpeiul lui de masă, Slavici își fierbea supa cotidian pe o feștilă cu spirt și scria. Zece ore pe zi, nemișcat de pe scaunul lui, lucra hîrtia cu penița, imperturbabil și egal cu sine. La câte trei, patru zile, strînși cu toții în jurul lui, pe coridor, el ne citea o povestire nouă, ieșită din călimara lui, o schiță, o nuvelă. Indiferent de calitatea manuscrisului, ceea ce avea însemnătate era faptul brut al muncii, dusă cu o regularitate umiitoare pentru camarazii de pușcărie mai tineri. Slavici nu suferea de nerăbdarea lor speriată și nu era niciodată « plictisit » .Rădăcină ardeleană sănă» toasă, el nu s-a văicărit niciodată că e nedreptățit, asuprit și închis, primind regimul temniței cu

bravură și cu un surîs de senin optimism. Melan<colia, vagul sufletesc, **spleenml** englez, descura» jarea, care măcinau hibriditatea morală a celor mai mulți pînă la tărîțe, îl făceau să zâmbească, sigur de tăria lui. Generațiile cuprinse în durata perso» nalității sale, ostenite la netimp, se denivelau, bolnăvicioase.

De altfel, Ion Slavici a fost, pe lîngă ceea ce se cheamă un caracter, în care putea să se refugieze și să se păstreze intact, un erudit, informat aăînc. Unele seri, petrecute laolaltă cu intelectualitatea mai multă sau mai puțină a închisorii, dovedea diversitatea agreabilă a inteligenței lui de mare cărturar. Omul ăsta, mititeluț, trăia într*o pers* pectivă a eului vastă, și prezența lui de duhovnic între noi ne dădea tăria, la cei mai mulți falimentara.

La un soroc fixat nu prea se știa cum și de ce, directorul închisorii, gătit ca de ceremonie, cu tresele de aur la chipiu și paradind din inele și briliante, a venit să ne înștiințeze că sîntem liberi. Slavici a refuzat să»și lase celula, sub cuvînt că se simte bine și aclimatizat. A fost nevoie de*o luptă de argumente. Un condamnat la douăzeci șt cinci de ani muncă silnică își isprăvisc osînda și adus la penitenciarul central i s-a dat drumul pe poartă în costumul nou pe care și-d pregăteau mîngîindud toți marii osîndiți. Bucuria ha fost omului liber atît de neașteptată încît emoția ha copleșit și bietul om a fost găsit mort la cincizeci de pași de pușcărie.

— Mai lasă«mă o zi și o noapte, domnule director, să ruga Slavici, să<mi isprăvesc o nuvelă. . .

Directorul nu aflase încă ce era o nuvelă, nu știa nici că Slavici era un Scriitor și nici că a fi scriitor constituia o profesie acceptată, neprevăzută de codul menal.

MESAJ CĂTRE CEHOV

De la piesa **Trei surori** jucată la București, cu neuitatul Gribov, n*ai mai avut nicio știre de la mine. Dămii voie să*ți mai scriu.

Pînă acum te cunoșteam de pe dinafară, adică din tipar, din cîte am apucat să te citesc, nu prea mult, dar de ajuns ca să te așez în iconografia mea. Fiecare zățuitor de cuvinte, mai mic sau mai mare (dimensiunile sînt numai verbale, nici* unul neîntrecîndu'se din pudoare cu altul), fiecare își are asceza lui, schitul fii, bisericuța lui, catape* teasma mucenicilor lui literari, de care îl leagă o slăbiciune. Nu știi dacă îți place cît mie acest cuvînt, dar pe românește slăbiciune însemnează dragoste și sentiment. Noi, acești vizitii de cuvinte, trăim întrmn cor secular de glasuri, care răsună de cînd **sta** pornit întodeauna și din care cîte o voce a tăcut, fără ca totuș să se piardă de tot; rămîne un ecou genial, încîntările ce nu se mai sting. Și nusmi pare ciudat că în isonul tuturor altarelor cîntătoare, se amestecă accentele tuturor preoților poeziei, de la Homer pînă la dumneata și pînă mai încoace, pînă azi.

Am fost la dumneata acasă, la Moscova, și m»ai primit prietenește. E o casă roșie, așa cum o lăsaseși, de aceeaș culoare, patinată de vremuri, cu aceeaș intrare strîmtă. Bătînd cu inelul din deget în ușă, am tresărit. Pe scîndura ei, neatinsă era prinsă ca pe vremuri eticheta dumitale de medic,

O placă îngustă: Dr. Cehov. Pe acolo intrase cîte un bolnav sărac, fără îndoială, venit din depărtări să fie cercetat la piept de urechea doctorului bolnav și el, și slăbănog, și să*i ceară o tămăduire neștiută pentru sine.

Leacurile de suflet ți le da condeiu. Ltam văzut pe masa de lucru, răzimat de călimara uscată, între două sfeșnice. L*am luat între aceleași trei degete cu care ai scris și dumneata, și nu<ți pot ascunde că și degetele mbau tresărit. Îți plăcea să seri la Iumînare. Vezi dumneata, ce ți sra spus în fum de candelă și feștilă, cu pana, parcăd mai bun decît ce se gîndește la becul de o sută wați, cu mașina de scris.

Surioara dumitale are nouăzeci de ani și ține custodia muzeului Cehov de la Yalta: ai aflat? Soția dumitale Knipper»Cehova a împlinit de<abia optzeci și patru și, în calitate de artistă a poporului, 1 se servește salariul Teatrului de Artă; acela care a jucat și la noi în București Iar acum, la Londra, se afla „Balșoi Teatr". Nu știi, probabil, că «au vîndut spectatorilor englezi, conservatori, lorzi și laburiști, toate biletele cu mult înnainte de pre* mieră. Iubitule, toate neamurile pămîntului iubesc arta rusă.

Ți*aș mai spune că le/am făcut cîte o vizită mai tuturor contimporanilor, mai mult sau mai puțin ai dumitale, contimporani, dacă nu exact pe orologiu, prin preocupări și idealuri; ei aduceau în ghiozdanul cu manuscrise, fiecare cu semnul lui, făgăduiala epocii leniniste. Tolstoi, Gogol, Dostoievski, Pușkin, Gorki msau primit cu aceeaș prietenie. Au binevoit să stea cu mine de vorbă. Tolstoi mba dat din grădina lui un buchet de **myo> sotis** pe care nevastămea le»a închis într*o cutie de mătase, pentru că floarea se cheamă«Nu mă uita».

Cum aș putea să uit atîtea prietenii și să nu le mărturisesc? în casa lui Gorki mi*a venit în brațe

o pisică. Poate că bunică*sa i*a stat și lai pe ge*nunchi.

îmi dai voie, doctore Cehov, să mă socotesc și eu pe măsura mea, prietenul dumitale și al tuturor prietenilor și ucenicilor dumitale?

Are să te bucure, cred, să știi că la casa dumitale se înmulțesc pelerinajele cu flori, ale poporului sovietic; că în jurul mesei unde a iscălit în tinerețe Antoșa Cehonte, muncitorii și intelectualitatea de azi, care au realizat revoluția și opera ei monu» mentală, citesc și recită în auzul adunării scrisele dumitale.

19 j 6

MIHAIL SADOVEANU

Nu cred că numai din egoismul vârstei căderea din tronul literar al celui de al treilea mare Mihai, după un domnitor și un rapsod, m*a cutremurat pînă a nu fi putut creiona săptămîna trecută, pen<tru el, care nu mai e el, un necrolog — urîță vorba de grai și dicționar. Mi<a cerut conștiința să îngăim în ultimele timpuri atîta proză atare, încît începea să mi se strecoare întrînsa impresia de cioclu.

La oștire, generația e contingentul. Din con*tingentul **1880** fuseserăm cîtiva mai mulți, căzuți cîte unul.

Eram în aceeaș tranșee cu el.

Deodată, drapelul frunțașului s»a cernit, mutat în balconul Academiei. A rămas în rînduri un gol cu zăbranicul mototolit.

— Sadoveanu Mihai! a strigat de prin văzduhuri o voce selenară.

— A plecat! Iatăd stindardul. L<a furat dum*neaei. . . cucoana cea cîrnă, cu ochii de găoci, care, nepăsătoare, trece pe dinaintea noastră în fustă murdară tîrîță prin morminte. Doamna rîn*jește fără buze, facîndume și nouă, rămașilor sin*guratici din contingent, semn de întîlnire. Semuind pe mireasa se logodește pe furiș cu cei mai tineri dintre oameni, pizmașă pe viața cu care se întrece să o biruie și, neputincioasă, se răzbună pe bucu*

riile ei, strîngîndude în fiecă cămin însuflețit de văpaia unei frumuseți.

Printre cireșii în floare canalia își ia mirii de braț, și dăuce, vals legănat, în cimitire.

Canalia știe să aleagă.

i 9 6 i

încă tremurînd în văzduhurile țării de miază) noapte, se mai aude vaierul clopotelor Drago» mirnei, Voronețului, Agapiei și Putnei. Cîntarea lor legănată a întîmpinat trecerea prin codrii mînăstirești a harului despărțit de ființa ultimului nostru cronicar.

Una cîte una, asculți și căderea frunzelor de toamnă, cum se lăsau și pe slovele lui.

Aplecat din umeri, pe trunchiul retezat al cîte unui stejar cu ghinda îngropată acum patru sute de ani, povestitorul își împletea cu ele covoarele graiului moldovenesc. De prin pătura de frunze ruginie așternută la poalele pădurii țîșneste și greierele amintirii, **KritKri:** cînd am citit întîia pagină a lui Mihai Sadoveanu?

Să fi fost cam între anii **1900** și **1903**. Și sa tot fi avut și eu vreo douăzeci și doi de ani. Lipsindu» mi o încăpere de singurătate și colțul de masă pentru caligrafia literei mai bine ghicite, mă oprisem în tihna unei chilii de paraclis. Începuse să se trezească o apucătură, de care nu s*a mai putut lepăda condeiul nici pînă la vîrsta veche a zilelor noastre.

La Panciu, prietenul de todeauna, entuziast, generos și bun camarad, Nicu Cocea, fusese numit judecător de pace. Mi*a dat o toamnă de odihnă la gazda lui, o bătrînă preoteasă, într*o casă de șindrîlă. Tînărul magistrat judeca procesele bote*

rilor moșieri cu țărani, dând, fără șovăială nici greș, dreptate numai celor ce aveau dreptul la ea, țărănimii. Era pătat încă de la început în opinia proprietarilor, arendașilor, prefectilor și ministerelor, în mîhnirea unanimă că un fiu de general regesc nu putea face pe placul stăpînirii, că nu denunța pe săteni cînd cîrteau, că nu da pedepse plugarului și sărăcimii. Sfintele acușări **ai**e jandarmeriei. Cocea le anula în ședință. Ne» simțitor la presiunile Excelențelor, a șefilor, a unchilor, a deputaților și a personalităților din preajma Majestății Sale, învoite să tempereze avîntul tînărului jude, indiferent și la făgăduieli și la amenințări.

în gospodăria preotesei, Cocea își improvizase la Panciu o schiță de gospodărie personală. Pe un Sîtec de bătătură îngrijea de un șir lung de stupi, Belgianul Maurice Maeterlinck, contemporanul poetului Emil Verhaeren, tocmai scosese o carte seducătoare, **Viața albinelor (La vie des abilles)**. Alături, Cocea încerca o cultură de **soia**. Fanaticul apostol și propagandist al plantei japoneze, chi» mistui doctor Robin, îi atribuia sumedenii de virtuți, chemate să îndestuleze plugărima flă» mînzită cu banița de mălai plătită moșiereselor în muncile unui an întreg de sudoare cu sînge. Boaba rotundă ca mazărea a noului soi de fasole, avea să dea lapte, cafea, brînză și unt, în speranța că ar mai putea să producă, poate și zahăr, țigări și chibrituri. Totuș, pînă la urmă, izbutind să dea undelemnul aflat de cîțiva ani, astăzi, în comerț.

în casa lui Cocea s'a ivit o altă simpatică mare surpriză. Dormitorul, o vastă încăpere cu două paturi de campanie, era paradisul șoarecilor mă» runți, domesticiți pană la colegialitate și prietenie. Ni se suiau în așternut, ne gîdilau pe La ceafa, îi prindeam în cămașă. Ne ronțaiu firimiturile la

masă. Cenușii roșcovani, albi șt bălțați, frumoșii lor ochi inteligenți scăpărau ca niște bijuterii în fugă. Spațiul de podină dintre paturi era o arenă de alergări. Oaspeții noștri practicau toate sporturile, familiarizați cu ele: capra, pirueta, fusul, toboganul, datul peste cap și mîngea. Erau la îndemîna și îndelăbuța lor coșurile cu struguri, pere și prune cumpărate pentru Nicu dimineața, la răs_pintia tîrgului, de către aprodul judecătorei.

între albine și șoareci, apăruse **Sămănătorul** lui Iorga care introducea în literatura pseudo»sentimentală de pînă atunci, cojocul, ițarii și opincile unui naționalism, justificat la început ca o protestare oportună împotriva unui ciocoism franțuzit la «**Afoulin Kpuge**» și degenerat cu timpul chiar pînă (a abjectul asasinat degradant al naivului mare profesor.

într*o seara la cină, Cocea adusese un număr al noii reviste. Răsfoindu»l împreună la lumina fumurie a unei lămpi de petrol, ham descoperit pe Mihail Sadoveanu, într*o schiță de neașteptat înce» pător.

— în sfîrșit! — zise Cocea sărînd de pe scaun.

Acest «în sfîrșit» anunța un început. începea noua proză românească.

i 9 6 1

CREANGĂ

Căd chema și Ion parcă ți se tulbură auzul și dispăre unicitatea. Floarea e floare. Copacul e copac și tovarășii animalii de viață ai omului, nu suferă să aibă generic două denumiri. Calul e calul, boul e boul, câinele'i clinele.

Povestitorul moldovean e un singur Creangă, Creangă. Existența lui nu o mărturisește buletinul de naștere dar pagina din literatura scrisă de mîna lui binecuvîntată, ivită din neguri și neștiut, acum o sută douăzeci și cinci de ani. Ia Humulești. în Cartea cărților răsfoită, o pagină întregă de pergament e a lui Creangă, cei care au mai scris într-dnsa de ia Facere la Apocalips și de la Alberic (al unsprezecelea veac) pînă la noi, numescăse în toate limbile orișicum. Pentru că de la stele pînă la garoafa de coala, din ulcica de pe masă, viața e vasală morții, ba fost scris (dincolo de cărți), asemenea scris neputînd niciodată să fie corectat sau șters, ba fost și Iui Creangă scris să moară, acum șaptezeci și trei de ani, în **1880**, cînd începusem și eu, copil, săd citesc pe frînturile din Cartea de Citire, pe apucate. Anul morții lui nud mai pot uita și din pricina unei coincidențe cu Eminescu; unicul și el, și prieten de inimă cu povestitorul.

Pe la vîrsta de nouă ani, nu aveam impuls nici împrejurare să fi aflat de poetul codrului legănat, dar numele lui mba intrat în auz, păstrat cu accentul de atunci.

A trecut pe stradă, pe lîngă mine, cu pasul zvăpăiat, un chipeș bărbat grăbit, cu gulerul cămășii descheiat și cu focuri în ochi. Am auzit o voce zicînd: « Uite!» pe nebunul de Eminescu! » Atît reținuse un dobitoc de cititor din semenul lui Goethe, boala nebuniei de care nud cruțase destinul. De altfel, o evocase ca o ticăloșie într-o epigramă, a căreia poantă proastă era cinică, o insultă, și un poet disprețuit pe drept cuvînt de atunci încoace. El pălmuia cu bravura lașității un om în lanțuri închis în temnița suferinței lui, neputincios să răspundă. Asemenea vitejii s'au repetat și în alte cazuri, mai apropiate de noi, cînd adversarul, mut atîta timp cît îi puteai reteza pofta nemerniciei, așteaptă să te lovească jubilînd, pe patul de spital ori la închisoare.

Publicul a știut să pedepsească asemenea înscrieri la celebritatea căutată cu orice preț chiar al infașiei, refuzîndu'i orice audiență.

O întîmplare, fără să pară stranie, ciudată, a făcut ca minunatul povestitor să poarte haina preoției. Pare ciudat într-adevăr, că strana și altarul au dat la noi, începînd cu Dositei, Antim Ivireanul și Anton Pann o seamă de valori proeminente. Ar fi de ajuns citarea lui Agârbiceanu și Gala Galac. O mînaștire janseistă, ca Port'Royal, a dat literaturii universale un spirit de înălțimea lui Blaise Pascal, unul din întemeietorii adinei ai scrisului francez și al gîndirii lapidare.

Numeri pe mîna cîte altitudini de mare frumusețe a putut atinge omul într-o singură viață. Creangă mi-a căzut pe degetul cu veriga de aur. . .

29 mai

Ascult la telefonul meu vocile clopotelor din Cluj, confundate cu șoapta emoționată a confra* telui de la **Tribuna**, Alexandru Căprariu, care*mi lovește inima subit cu spusa că Ion Agârbiceanu a murit.

Va să zică a dispărut și el. . . Va să zică basmul vieții trăitei adevărat mereu: câte unul trebuie să piară toți. . .

De la vechiul povestitor dispărut promisem de curînd o scrisoare.

Unde săd răspund și cum săd răspund? îmi cere o lacrimă condeiul dar slova lacrimilor nu se cunoaște pe hîrtie. Ce pot face mai mult decît săd dau fierbinte drumul în gol? . . .

1 96}

Cred că era prin **1913**, în război— primul răz* boi — prefață la celelalte două următoare, caii* ficate în Istorie de mondiale. Era în timpul guver. nului Titu Maiorescu, critic literar (vezi «Juni** mea », care lepădîndu*și tichia de **Magister dixit** arborase bicornul diplomatic.

S»a întîmplat în balul mascat al istoriei, că ori de cîte ori jobenul »a schimbat la garderobă cu chivără decorativă sau cu chipiul și jobenul, a rămas pe hartă, mai imediat, mai devreme sau mat tîrziu, semnul unui punct catastrofal. Inteli* gența politică luînd forma așa numitului **Jler**, de la ogari, actele de guvern se realizau, la noi, mai mult cu nasul.

Orișicum, sînt vreo cincizeci de ani de atunci.

întors de curînd acasă, dintr«o lungă peregrinare, lucrăm profesional, în lipsă de altă treabă, pentru coșnița căsniciei, la un cotidian de seară, proprietatea unei disidențe de partid latifundiar, crăpat ca un dovleac răscopt, în mai multe rupturi: carpișă, marghilomanistă, cantacuzină, takistă etc. Frații prin degenerescență colectivă, vitregie sau avort, își scoteau unit altora ochii cu condeiele de presă. Redacția gazetei complexă, calități și dis* cordanțe a durat pînă la risipirea ei provocată de două acte urîte, cu consimțămîntul și din im« pulsul patronilor politici, asociați la ele, nevăzuți însă știuți. Improvizatia hibridă număra, ca promi*

î

scuitatea ***Azilului de noapte*** al lui Gorki, o scamă de evadați din viață, refugiați, mai mult sau mai puțin mușcați de soartă; un filolog amator, un financiar subiectiv, doi filosofi în controversă, ad* vocați, diletanți, critici, demagogi, dar și talente adevărate. Un poet pasager, recoltat în drum, era în stare să scrie câte șase articole indescifrabile pe zi, în două ore, fără să trădeze gramatica și contradicțiile dintre subiecte.

Pretextînd lipsa de domiciliu, un fost căpitan, încă în uniformă, transformat în reporter de «fapte diverse», dormea în redacție pe o saltea de colecții, scotocind noaptea prin coșurile de biuro și ducînd zilnic la Siguranța Generală, manuscrise, frînturi, corecturi și scrisori primite de redactori. ..

Dar iacătă că apare un vizitator neașteptat. Bătînd sfios în ușa și salutînd redacția colectiv. Un tînăr șovăitor în călcîie pe parchetul dintre mesele de lucru ne impresionează deodată pe toți. Fruntea lui, pieptănată stufos, părea neo» btșnuit de largă. Necunoscutul purta subsuoară un teanc de petice ieroglifice, de format inegal, grămădite în scoarțele unui caiet de școală. Vorbea limbile străine. Dezordinea de boemă inteligență a foilor și a ținutei ni ba făcut imediat tuturor simpatic. După plecarea lui, delicat politicoasă. «a dat citire cu voce tare zdrențelor manuscrise, întrerupte la lectură de o punctuație încîlcită și de încolăciri de idei și fraze, tremurate.

Tînărul era poetul Adrian Maniu și chirilica lui mărturisea admirabila poezie a unui mare talent. El anula dintrmn condei, toate categoriile de poeți toboșari și trîmbițași, iritați de o nepu* tință limbută.

Sînt, va să zică, de atunci cincizeci de ani. . .

Bună veste pentru cititorii de poezie adevă* rată, de poezie poezie: manuscrisele lui Adrian

Maniu sînt la tiparul Editurii, care le*a dat de curînd plăcerea să citească și poezia lui Oetavwn Goga Cine mai poate minți că Republica Poporului Românească, nu are toată nobila ei solitudine pentru artiști, salutată pretudindenii in lumea

«Pana iui Adrian Maniu e dintr-acelea ce nu îmbătrînesc, pe cînd altele, mai tinere la vîrsta. cad în caducitate precoce și desuet.

1964

TUDOR VIANU

Dimineață cenușie. . . Un presentiment de în*
tristare, parcă, filtrează printnal doilea cenușiu,
al perdelei.

îmi intră Paraschiva în chilie șhmi pune palma
deschisă pe creștet, cum fac și eu cu prietenii mei
cîinii, cînd mă duc săd împac cu așteptările deopo»
trivă de mîhnite și pentru semenul lor cu cravată.

Oftează și tace.

— Simt că tu mi«ascunzi ceva. . .

Paraschivei i se umezesc ochii. . .

într»adevăr. . .

Către prînz, în săptărnînalul condus de confra'
tele Ivașcu, citii că Tudor Vianu s*a prăpădit. . .
O zvicnire a inimii, vulcanică, ha prăbușit din
verticală: o verticală, piatră cu piatră, relief după
relief și mozaic pe mozaic, pînă la ultimul capitel
în acantă.

— Domnule Vianu! Niciun răspuns. . .

Au căzut florile pomilor, zilele și nopțile peste
el. . .

Iată că poetul Bănuță, directorul Editurii pentru
Literatură, îmi aduce o carte apărută prin osîrdiile
sale: Tudor Vianu. **Arghezi poet al Omului** (vai
mie!). M*am sculat de la lucru, șovăind și eu pe
oblica mea verticală, ca să primesc, îndurerat și
mut, mesajul de mărturisire de dincolo de lume.

Mă uit uimit pe fereastră, cît de mult cer se
întinde peste atît de puțina noastră viață.

— Iubite Domnule Vianu! . - Nimic.

S>au isprăvit un om ales, o chemare, o metan*
colie, o eleganță. . .

Se aude dangătul înneecat în depărtări al unui
clopot, pierdut și el. . .

19*04

GOGA

Nu aş prea vroi să mă repet dar la Goga m<a emoţionat, pentru că i«acn cunoscut generozitatea, nu omul politic şi social, ispitit ca şi alţii cîţiva de o dictatură personală, nici chiar literar, ci omul Om. Colegul, prietenul, camaradul, n»au lipsit niciodată din Goga şi el s*a dăruit tuturora ca niciunul din semenii lui de condei, din nefericire flămînzi de sine şi duşmănoşi sau cel puţin nepă*sători.

E vorba de talentul adevărat, nedespărţit nicic dată de omenie, nu de aparenţele înşelătoare, cultivate de un criticism superficial, chiar atunci cînd par pornite din sincerităţi, deobicei calculate sau din nerozia sublimă.

L*am văzut pe Goga în similitudinile lui de triumf, ademenit de spiritul dictatorial şi excluşi» vist, care a precipitat două ţări contaminate de fascism în catastrofă, L»am văzut în căderile lui în gol. De două ori s»a făgăduit definitiv manuscri*selor literare, şi n<a putut să se ţie de cuvîntul dat, ademenit de influenţele partidelor guvernante sau opozante, nerăbdătoare să aibă în conducerea lor un ardelean de marcă. Mai tîrziu, au încercat să*l facă ardelean pe Camil Petrescu, dîndud o catedră la Timişoara, Agentul libăruş era diaconul Avram Imbroane.

Goga putea să lase mai mult în arhivele litera» turii decît a lăsat. Păcat! Păcatul nu*i chiar al lui

dar al vremii de harababură, de învierşunări şi contradicţii extreme, fără nicio altă speranţă, venită de la ţăranii lui masacraţi de Averescu în **1907** sau de la muncitorimea din temniţă şi lanţuri.

Nu e meseria noastră interpretarea şi analiza versurilor lui Octavian Goga. Concret şi elocvent e un singur lucru: ele se citesc şi azi cu aceeaş patimă şi dragoste din momentul primelor lui antologii. Intuiţiile publicului ţin locul de orice critică silabisită şi comentarii alambicate.

1 9 6 6

Ajungîndu'mă vestea morții acestui perpetuu tînăr mare erudit germanic, născut în România carpatină de apus, au suspinat în condei patruzeci de ani, Pe cîte undeva ne amestecasem cerneala împreună. E mult de atunci dar uitîndu*mi mei moria inima ba ținut cu dragoste minte.

Îl pierdusem din vedere. L*am regăsit la Viena în ziua premiului Herder. Ne*am reîntîlnit în Casa scriitorilor vienezi, și întors în țară mam conținut să mă gîndesc la eleganța sensibilităților lui de poet autentic.

Se zicea pe vremuri că un bărbat foarte distins, era un « domn ». Cu toată noua terminologie a foliteții au fost și mai sînt cîțiva tovarăși domni, și cunoaștem cu toții pentru ținută și extrema delicateță personală. În toată lumea pe unde călă*toresc sînt primiți ca domni. Asta vine odată cu omul, de la născare, îi simți numaidecît pe domn, încă din exterior. Cînd îl aprofundezi, ai face din el o icoană. Îl vezi, e domn. Ai nevoie de el, e domn. Domnul vine dinlăuntru, din adînc.

De aici încolo rămîne din Oscar Walter Cisek, o amărăciune: un mormînt.

Pune, condeiele, o lacrimă pe numele lui săpat într*o lespede albă de marmoră statuară.

Se împlinesc cincisprezece ani de la moartea scriitorului țaran autentic, I. C. Vissarion, uitat de toată lumea, pentru că n*a fost niciodată nici cap de listă, nici bărbat politic al cîte unui partid agreat de protipendadă a cărei stăpînire i s*a părut a fi, pentru țară, o încremenire pe loc. Va veni odată ziua în care se va examina, fără mici și mari monopolști, valoarea cîntărită a scriitorilor de circulație, puși la locul cuvenit.

Mă întreba odinioară Octavian Goga, ce părere aș avea despre un prozator, cel mai superlativ elogiât de o critică intimidată. ham răspuns:

— Cui trebuie să adresez părerea mea, minisi truluiî numit de curînd, sau confratelui? — fiecare fiind situat la un diapazon contrariu,

— Mi se pare că mai fost niciodată Ia mine Ia Ciucea. Din pridvorul conacului mă uit, în fiecare seară, la întoarcerea vacilor de la pășune, fiecare purtătoare de o saca de lichid inexprimabil în literatură. De*a latul șoselei s*ar fi zis că cireada s'a apucat de scris, cu punctuația necesară, din cînd în cînd, a unei plăcînți. Am impresia că citesc proza colegului de literatură. Atîta părere am despre ceea ce voiam să te întreb.

Mai erau de față cîțiva de*ai noștri, care s*au umflat de rîs. Nu se așteptau ca poetul să pro*feseze o părere atît de materialistă despre proza*torul trîmbițat.

Goga se opriase definitiv la proza lui Vissarion, a cărui evlavie pentru pământ, viață și om avea și alți prețuitori.

Cum a putut să fie uitat de editori acest adevărat tîlmaci de suferință al plugarului răbdător? Să lid aducem aminte, măcar cu această vinovată întîrziere.

Acasă, pe la Costeștii din Vale, au rămas, după știrea mea, o sumedenie de manuscrise, peste care zace, probabil, rogojina uitării.

Vissarion a scris mult, ca și alți mînjitori frumos ai bîrtiei.

Vissarion a trăit între tîrnăcop, lopată și mînu* scrise, fără veleități, fără ambiții nepotrivite cu condeiul, și nu s»a mișcat dintre țărani. O singură dată a cerut și el ceva; o sfoară de țărîna pentru experiențele lui tehnice și agricole.

Trebuie adaos că Vissarion era și un inginer înăscut, și un ins de factură universală. El avea în proiectele lui, pierdute pe undeva prin mucegai, zeci de mașini destinate să îndestuleze lumea de la sate.

Am fost prieteni cu Vissarion toți cei din preajma lui Gala Galaction.

Care au fost lecturile lui, nu știu, însă erau variate și fundamentale. El era medicul satelor dimprejur, și în complexitatea personalității lui cunoștea bine chimia și tot ce s»a gîndit pînă la metempsihoză. Mă surprindea uneori cu măr* turisiri ciudate, visările din somn traducîndude în lucruri vii și adevărate. Adeseori m»a surprins cu preștiințele lui, trăind în două lumi și două metode, plugar acasă la el, și fantastic în gîndirea lui. Mba spus de mai multe ori, cu tonul confidenței, că întnaltă viață el ar fi fost preot, și era de fapt și în viața trăită la Costești, un preot bun sta* tuitor, cercetat pentru soluția problemelor corn* plicate.

I. C. Vissarion e unul de»ai noștri, un rumân de mare calitate, care trebuie înviat din morți, dimpreună cu caietele lui risipite.

După deces, un deces de toate zilele, de om muncit și neluat în seamă s»a găsit cîte un mintos care să insulte și omul și literatura lui.

Am uitat multe lucruri mari. Ne trebuie un curs universitar despre uitarea de multe ori totală de noi înșine. Cît o să mai dureze uitarea de sine? E pata neagră, aruncată uneori și de multe ori peste biata noastră țărișoară și peste tradițiile noastre.

Să ne felicităm că dintre noi, ca să nu zic dintre noi toți s»a ridicat o conducere lapidară de*aci încolo în fruntea poporului nostru de mult aștep* tată care n*a uitat, și nu uită, și nu va uita.

Scriitorul I. C. Vissarion n*a avut parte cel puțin de o placă amintitoare tencuită pe casa lui, pentru a fi citită de săteni și de trecătorii prin fața bieteii lui grădini, unde a visat, a iubit și a cinstit neamul din care face parte. La final să ne mai aducem aminte și de atitudinea de cetățean luminat în timpul duratei boierești.

I. C. Vissarion e un premergător al răscoalelor din 1907.

1066

TREI DISPARIȚII AMARE

Ca trâznetul și furtuna se iscă uneori și moartea din senin. Cam în acelaș timp au pierit dintre noi trei valori adevărate: doi poeți și un tragedian.

Într-o dimineață de așteptări virginale ți*ai ridicat perdeaua și vezi în dreptul ferestrei trei mor* minte. . .

Iancovescu a făcut din teatru poezie. Alfred Margul Sperber era un mag al poeziei românești. Cu Sorbul teatrul neînsemnaților București a intrat în poezia universală, ham cunoscut pe cîteșitrei. Aș căuta trei calificative demne de acești artiști de mare har și mi*e rușine să mărtu* risesc că n*am ajuns la ele.

Cu Iancovescu făcuserăm o înțelegere îndrăz» neață, eu săd dau o piesă nouă în fiecare lună și el să o joace deasemeni. Înțelegerea n*a putut fi realizată dar dintrdntsa a ieșit un teatru nou: Teatrul Mic. Am fost amîndoi nașii acestei noutăți acum vreo patruzeci de ani. în ce privește pe Ion Iancovescu îmi permit să«mi fac un merit din singurul petec de proză ce s*a scris întrmn mo* ment de hulă dramatică generală pentru el.

Sperber aduce în literatură ceva din geniul poeziei universale, iar în Germania se bucura de un prestigiu caret puna alături de valorile clasice ale literaturii lui Schiller.

Sorbul a fost pus în evidență de un critic literar de clasă inferioară.

Ei se ivea din necunoscut întrmn timp de panică literară dramatică cînd înnafară de Caragiale, de Davila și Ronetti Roman scena românească era departe de a fi națională. Individualitatea lui acoperă și azi cea mai mare parte a repertoriului nostru.

Moartea care pîndește orbește sa secere trebuie împiedecată în drumul ei în zigzag, de tineretul noilor talente așteptate de publicul nerăbdător. Mai pe tăcute, mai cu sfiială, aceste talente, mai mult sau mai puțin exprimate există și vor contribui la evoluția din ce în ce mai afirmată a literaturii dramatice.

1967

ION VINEA

Cînd. intervine cîte o pauză a lipsei de contact mai îndelungată, îţi aduci aminte de cîte un rieten cu care ai trăit intelectualmente o mare ucată de timp — fără să fi băgat de seamă că el murise încă de mult.

La ziarul **Seara** se stabilise un fel de a gîndi în exprimare altfel decît era obiceiul. Unii redactori literari căutau o formă nouă a scrisului în expresie şi vocabular. Nu ştiu dacă mai e vreunul din ei în viaţă. Cred că în majoritatea lor au fost precb pitaţi în abisul morţii.

întrmn fel sau altul erau toţi inovatori. Unul din ei şi cel mai bizar îndrăzneţ a fost Tristan Tzara care a consternat Parisul artistic cu un așa numit **dadaism** pe care ba şi renegat în cele din urmă. Cei mai personali însă dintre ei au fost Adrian Maniu şi Ion Vinea, pe numele de familie Iova» nache.

Ultima întîlnire mentală cu Vinea s*a petrecut acum vreo patru ani, cînd mua şi împrumutat o carte polemică a lui Leon Daudet cunoscut în străinătate din campania furibundă dusă împotriva medicilor francezi <**Les Morticoles**>.

Ion Vinea prins la încrucişarea unui soi de simbolism şi «decadenţă», s»a scuturat de influenţe intrînd în inspiraţia tradiţiei româneşti. Presa a trebuit să suporte o atitudine aş zice revoluţie* nară şi finalmente de voie, de nevoie, critica a

trebuit săd accepte. Cititorii de literatură aleasă făceau cunoştinţă cu un condei rafinat şi cu o minte de mare fineţe.

în ce mă priveşte nu pot şovăi să spun că ham iubit şi admirat.

O datorie a editurilor atît faţă de scriitor cît şi faţă de limba romanească este să nu lase ascunsă moştenirea așa de recentă a manuscriselor lui Vinea, cu atît mai mult cu cît o mare parte din ele cuprind o valoroasă contribuţie la publicistica noastră. Datorie şi obligaţie certă atît morală cît şi materială.

Morţii trebuiesc inviaţi din ţărîna lor de aur. Uitatea lor ne acuză şi e o jumătate de moarte pentru clasicismul naţional.

1967

,
*

>

f

«

NOTE BIBLIOGRAFICE

- MORȚII:** *Adevărul*, an. 61, nr. 17015, 2 decembrie 1947, semnat T. Arghezi.
- T.H. CORNEL:** *Viața socială*, an. II, nr. 1, februarie 1911, semnat Tudor Arghezi.
- SCRISOARE DESCHISA LUI JEAN-JACQUES ROUS'**
SEAU: *Facla*, an. III, nr. 24, 16 iunie 1911, semnat T. A.
- II:** *Bilete de papagal*, nr. 11, 8 iulie 1918, semnat T. Arghezi.
(A apărut cu titlul: *Ceco la Rpușteau.*)
- 1. L. CARAGIALE:** *Viața Românească*, an. VII, nr. 9, septembrie 1911, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Peru tru Caragiale.*)
- II:** *Seara*, an. IV, nr. 1577, 10 iunie 1914, semnat T. Arghezi.
(A apărut cu titlul: *Cuvinte pentru Caragiale.*)
- III:** *Adevărul*, an. 61, nr. 16881, 11 iunie 1947, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Caragiale.*)
- IV:** *Gazeta literară*, an. IX, nr. 410, 7 iunie 1961, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Caragiale.*)
- V:** *Gazeta literară*, an. IX, nr. 431, 14 iunie 1961, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Pribeagul Caragiale.*)
- MIHAI EMINESCU:** *Facla*, an. IU, nr. 38, 11 septembrie 1912, semnat Block/Notes. (A apărut cu titlul: *Păduchii lui Eminescu.*)
- II:** *Seara*, an. IV, nr. 1/8, 16 iunie 1914, semnat T. Arghezi,
(A apărut cu titlul: *Admiratorii . . .*)
- III:** *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 418, 11 iunie 1919, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Cocă la Eminescu.*)
- IV:** *Secolul*, an. I, nr. 10, 17 aprilie 1911, semnat T. Arghezi.
(A apărut cu titlul: *Ce te legeni?.*)

V: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 716, 16 august 1934, semnat T. Arghezi. <A apărut cu titlul: *Poetul Eminescu.* >

VI: *Conferința ținută la 17 februarie 1943, la Ateneu, tipărită la Editura Vremea, 1943, și Editura Eminescu, 1975.* (A apărut cu titlul: *Mihai Eminescu.*)

Vil: *Tribuna*, an. VIII, nr. 3, 16 ianuarie 1964, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *La steaua care-a răsărit.*)

PANAIT CERNA: *Seara*, an. IV, nr. 1149, 2³ martie 1913, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Moartea pot etului Cerna.*)

II; *Seara*, an. IV, nr. 1111, 30 martie 1913, semnat A. (A apărut cu titlul: *Cerna.*)

ST. O. IOSIF: *Seara*, an. IV, nr. 1134, 14 iunie 1913, semnat T. Arghezi.

II: *Seara*, an. IV, nr. 1317, 17 septembrie 1913, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Impărțintire.*)

ILARIE CHENDI: *Seara*, an. IV, nr. 1137, 27 iunie 1913, semnat T. Arghezi,

II: *Hiena*, an. II, nr. 12113, 12 septembrie 1920, semnat T. A. (A apărut cu titlul: *în umbra lui Ilarion.*)

MARC A, JEANJAQUET: *Seara*, an. IV, nr. 1140, 10 iunie 1913, semnat T. Arghezi.

CEZAR BOLIAC: *Seara*, an. IV, nr. 1417, 24 decembrie 1913, semnat T.

FELIBRUL: *Seara*, an. IV, nr. 1497, 18 martie 1914, semnat T. A.

MIHAI CODREANU: *Seara*, an. IV, nr. 13*1, 13-14 mai 1914, semnat T. A.

POMPÎLIU ELIADE : *Seara*, an. IV, nr. 1366, 30 mai 1914, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Om de țarină.*)

CEI DE AZI: *Seara*, an. IV, nr. 1193, 16 iunie 1914, semnat T. A.

EMIL GIRLEANU: *Seara*, an. IV, nr. 1602, 1 iulie 1914, semnat T. A. <A apărut cu titlul: *Frunze negre.*>

MIRCEA DEMETRIAD; *Seara*, an. IV, nr. 1674, 17 septembrie 1914, semnat T. A. (A apărut cu titlul: *Mormintul* Im «Mircea».)

1
ț
ț
i
!
;
|
i
!
j
v
|
^

D. ANGHEL: *Cronica*, an. 1, nr. 1, 12 februarie 1913, semnat T. A.

II: *Adevărul*, an. 60, nr. 16734, 5 decembrie 1944, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *D. Anghel*)

ALEXANDRU DAVILA: *Cronica*, an. I, nr. 1, 12 aprilie 1913, semnat T. A.,

GALA GALACTION: *Cronica*, an. I, nr. 17, 7 iunie 1913, semnat T. A. <A apărut cu titlul: *G. Galaction.*>

II: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 378, 3 mai 1919, semnat T. Arghezi. <A apărut cu titlul: *Gala Galaction are cincizeci de ani.*>

III; *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 428, 3 iulie 1929, semnat T. Arghezi. <A apărut cu titlul: *Premiul părintelui Galaction.*>

IV: *Luceafărul*, an. II, nr. 8, 14 aprilie 1939, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Gala Galaction.*)

V: *Contemporanul*, nr. 11 (74), 14 martie 1961, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Drept necrolog. Galaction.*)

VASILE ALECSANDRI: *Cronica*, an. 1, nr. 29, 30 august 1913, semnat T. A. <A apărut cu titlul: *Mirceștii.*>

II: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 3-09,7 septembrie 1930, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Vasile Alecsandri.*)

CONSTANTIN MILLE: *Adevărul literar și artistic*, an. VIII, nr. 314, 10 februarie 1917, semnat T. Arghezi.

II: *Adevărul*, an. 61, nr. 16792, 19 februarie 1947, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Const. Mille.*)

N. SANIELEVICI: *Cronica*, an. I, nr. 47, 31 ianuarie 1916, semnat A.

C. A. ROSETTI: *Cronica*, an. 11, nr. 70, 10 iunie 1916, semnat T. A.

TOMA FLORESCU: *Hiena*, an. II, nr. 1, 31 octombrie 1910, semnat Un magazin de paltoane, pt. conf. T. A.

BEETHOVEN: *Adevărul literar și artistic*, an. VIII, nr. 329, 27 martie 1917, semnat T. Arghezi.

LEO BACHELIN: *Țara noastră*, an. VIII, nr. 20*11, 12 iunie 1917, semnat T. Arghezi.

G. TOPÎRCEANU: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 3, 4 februarie 1928, semnat T. Arghezi.

II: *Bilete de Papagal*, nr. 1(479). 1917j nesemnăat. (A apărut cu titlul: *G, Topîrceanu.*)

OTILIA CAZIMIR: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 4, j februarie 1918, semnat T. Arghezi,

II: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 704, 3 iunie 1934, semnat Coci, p* conf. T. Arghezi. (A apărut cu titlul *Biletul lui Coci.*)

III: *lațul literar*, an. XV, nr. II, februarie 1964, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Jupinița Cazimir.*)

MIHAI PÂȘCANU: *Buc te de Papagal*, an. I, nr. 6, 7 februarie 1918, semnat T. Arghezi.

N. N. BELDICEANU: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 14, 17 februarie 1918, semnat T. Arghezi.

URMUZ; *Bilete de Papagal*, an. 1, nr. 16, 19 februarie 1918, semnat T. Arghezi.

HENRIK IBSEN: *Bilete de Papagal*, an. 1, nr. 47, 16 martie 1918, semnat T. Arghezi.

GEORGE RANETTI: *BiUte de Papagal*, an. I, nr. 80, 9 mai 1918, semnat T. Arghezi.

ION DRAGOSLAV: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 81, 10 mai 1918, semnat T. Arghezi.

JEAN ZAHAREANU: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 96, 30 mai 1918, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Coco la Jean.*)

II: *Adevărul literar și artistic*, an. XI, nr. 621, 6 noiembrie 1932, semnat T. Arghezi. cA apărut cu titlul: *Jean Zahareanu.*)

ARHIBALD: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 11-8, 10 august 1928, semnat T. Arghezi.

LEON TOLSTOI: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 4pr, 9 septembrie 1928, semnat T. Arghezi.

PĂRINTELE ABRAMESCU: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. zor, 4 octombrie 1928, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Preotul Nicolae Abramescu.*)

II: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 379, 10 ianuarie 1932, semnat T. Arghezi. cA apărut cu titlul: *Părintele Abramescu.*;

1

SABIN DRĂGOI: *Bilete de Papagal*, an. I, nr. 206, j octombrie 1928, semnat T. Arghezi.

N. D. COCEA: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 308, 6 februarie 1929, semnat T. Arghezi.

II: *Contemporanul*, nr. 1 (643), 6 februarie 1939, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *N. D. Cocea.* >

ALEXANDRU DOBROGEANU.GHEREA: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 318, 17 februarie 1929, semnat T. Arghezi.

II: *Adevărul literar și artistic*, an. IX, nr. 494, 23- mai 1930, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Gherea.*)

C. ȘABAN FĂGEȚEL: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 311, 23 februarie 1929, semnat T. Arghezi.

II: *Adevărul*, an. 61, nr. 17041, 17 decembrie 1947, semnat T. Arghezi. <A apărut cu titlul: *Costacke Șaban Făgețel.*>

H. ST. STREITMAN: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 333, 7 martie 1929, semnat T. Arghezi.

II: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 46, 12 februarie 1945, semnat T. A. (A apărut cu titlul: *7^ de ani: H. Streitirum.*)

CEZAR PETRESCU: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 339, 14 martie 1929, semnat T. Arghezi.

ION GORUN: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 3/8, 7 aprilie 1929, semnat T. Arghezi.

HORIA MANIU: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 411, 24 iunie 1928, semnat T. Arghezi.

A. A. BARDESCU: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 437, ij iulie 1929, semnat T. Arghezi.

ZAMFIR ARBORE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 437, / august 1929, semnat T. Arghezi.

II: *Progresul social*, an. II, nr. 4, 10 aprilie 1933, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Zamfir Arbore.*)

MIHAIL SĂULESCU: *BiUte de Papagal*, an. III, nr. 74, 14 septembrie 1930, semnat Coci». (A apărut cu titlul: *Crochiuri din Predeal.*)

ÎN MEMORIA LUI DOSTOIEVSKI: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 3-31, 8 februarie 1931, semnat T. Arghezi

BRATZU: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 3-48, 7 iunie 1931, semnat T. Arghezi.

GEORGE ENESCU : *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 3*9, i noiembrie 1931, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul : *Un jubileu de lăută.*)

JOHANN WOLFGANG GOETHE: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 390, 27 martie 1932, semnat T. Arghezi.

PANAIT MACRI: *Secolul*, an. 1, nr. 21, 10 iulie 1931, semnat T. Arghezi.

PETRE CIORĂNEANU: *Adevărul literar și artistic*, an. XI, nr. 616, 4 decembrie 1931, semnat T. Arghezi.

POHL ANTICARUL: *Adevărul literar și artistic*, an. XII, nr. 638, 26 februarie 1933, semnat T. Arghezi.

II: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 731, 9 decembrie 1934, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Pohl.*)

M. SEVASTOS: *Adevărul literar și artistic*, an. XII, nr. 6/6, 2 iulie 1933, semnat T. Arghezi, (A apărut cu titlul: *Tabletă prieteniei. M. Sevastos.*)

MILCU: *Dimineața*, an. 29, nr. 9611, 10 septembrie 1933, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Moartea poetului.*)

PENTRU MORȚI: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 711, iulie 1934, semnat T. Arghezi.

ALEXANDRU ODOBESCU: *Convorbiri literare*, an. LXVII, nr. 719, iulie septembrie 1934, semnat T. Arghezi.

II: *Contemporanul*, nr. 16 (664), 3 iulie 1939, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Inscripție.*)

PAUL ZARIFOPOL: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 717, 1 septembrie 1934, semnat T. Arghezi.

CINCINAT: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 731, 9 decembrie 1934, semnat T. Arghezi.

DIMITRIE CANTEMIR; *Adevărul literar și artistic*, an. XIV, nr. 739, 23 iunie 1933, semnat T. Arghezi.

H. BARBUSSE: *Adevărul literar și artistic*, an. XIV, nr. 770, 8 septembrie 1933, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *în loc de prohod.*)

UN ARTIST NECUNOSCUȚ: *Muzică și Poezie*, an. I, nr. 4, februarie 1936, semnat Tudor Arghezi.

TONECARU: *Bilete de Papali*, ar. 1 (478), 19)7, nesemnat.

N. DAVIDESCU: *Bilete de Papagal*, nr. 2 (479), i «7, nat T.A. (A apărut cu titlul; *Idiosincrasii.*)

VASILE PÂRVAN: *Bilete de Papagal*, nr. 1 (479), 1937, nesemnat.

II: *Adevărul*, an. 61, nr. 16883, i) iunie 1947, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Vasile Pârvan.*)

ALEXANDRU SAHIA: *Bilete de Papagal*, voi. I, nr. 9, 19)7, nesemnat.

CAMIL PETRESCU : *KaUnde*, an. II, nr. 4-3, aprilie-mai 1943, semnat T. Arghezi.

II: *Gazeta literară*, an. XII, nr. 4 <j67>, 21 ianuarie 1963, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Camil Petrescu.*)

COȘBUC: *Informația Zilei*, an. 111, nr. 487, 13 mai 1943, semnat T. Arghezi.

11: *Gazeta literară*, an. XIII, nr. 37 (734), septembrie 1966, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Coșbuc.*)

AL. PHILIPPIDE: *Infirma Zilei*, an. III, nr. 10, 31 mai 1943, semnat T. Arghezi.

UN POET: C. IGNĂTESCU: *Vremea*, an. XV, nr. 7-3, 12 septembrie 1943, semnat T. Arghezi,

PANAIT MUȘOIU: *Revista Fundațiilor Regale*, an. XI, nr. 12, decembrie 1944, semnat T. Arghezi.

V. DEMETRIUS: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 23, 16 ianuarie 1945, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *I lei.*)

D. TOMESCU: *Revista Fundațiilor Regale*, an. XII, nr. 8, august 1943, semnat T. Arghezi.

BENJAMIN FONDANE: *Revista Fundațiilor Regale*, serie nouă, an. XII, nr. 4, decembrie 1944, semnat T. A.

CRISTIAN SÎRBU: *Revista Fundațiilor Regale*, an. XIII, nr. 1, ianuarie 1946, semnat T. A.

POMPILIU: *Adevărul vremii*: an. 60, nr. 1636, 18 mai 1946, semnat T. Arghezi.

II: *Gazeta literară*, an. VIII, nr. 1379, 11 iunie 1961, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Scrisoare.*)

CONSTANTIN GRAUR: *Adevărul*, an. 60, nr. 1638, 7 iunie 1946, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Ziaristul.*)

PROFESORUL RAINER: *Adevărul*, an. 60, nr. 1660, 6 iulie 1946, semnat T. Arghezi.

PROFESORUL NEDIOGLU, *Adevărul*, an. 60, nr. 1663-9, 10 septembrie 1946, semnat T. Arghezi.

IOSIF NĂDEJDE: *Adevărul*, an. 60, nr. 16691, 17 octombrie 1946, semnat T. Arghezi.

PAUL ADAM: *Adevărul*, an. 60, nr. 16707, j noiembrie 1946, semnat T. Arghezi.

ION LUCA: *Adevărul*, an. 60, nr. 16737, 8 decembrie 1946, semnat T. Arghezi.

EUSTAȚIU MĂCIUCESCU: *Adevărul*, an. 60, nr. 16740, 11 decembrie 1946, semnat T. Arghezi.

I. BRĂTESCU. VOINEȘTI: *Adevărul*, an. 60, nr. 16749, 11 decembrie 1946, semnat T. Arghezi.

II: *Adevărul*, an. 60, nr. 167/3, 31 decembrie 1946, semnat T. Arghezi. (A apărut cu titlul: *Comentariul*.)

ARTUR ENĂȘESCU: *Adevărul*, an. 61, nr. 1678', 6 februarie 1947, semnat T. Arghezi.

ADOLPHE DE HERZ: *Adevărul*, an. 61, nr. 16781, 7 februarie 1947, semnat T. Arghezi.

G. IBRĂILEANU: *Pygmalion*, nr. 1, ij februarie 1947, semnat T. Arghezi.

ION MINULESCU: *Adevărul*, an. 61, nr. 16836, 11 aprilie 1947, semnat T. Arghezi.

FABULĂ: *Adevărul*, an. 61, nr. 16897, 19 iunie 1947, semnat T. Arghezi.

POETUL G. TUTOVEANU: *Adevărul*, an. 61, nr. 17019, 10 noiembrie 1947, semnat T. Arghezi.

ANTON PAJWQ ^ja ^jgJ" fff£ ^n ^ILax...ix,..oai;tn-
 °^5^j^^.je^nat Tudor Arghezi

ION SLAVICI: *Contemporanul*, nr. 40 (JU), 19 iulie 1937, semnat Tudor Arghezi

MESATTATwTCETibV: *Contemporanul*, nr. 40 (JU), 3- octombrie 1937, semnat T. Arghezi; și în voi. *Din drum*, 1937; *Tablete de Cronicar*, 1960.

MIHAIL SADOVEANU: *Contemporanul*, ar. 44 (786), 3 noiembrie 1961, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Zăbranic*.)

11: *Contemporanul*, nr. 46 (788), 17 noiembrie 1961, semnat Tudor Arghezi. cA apărut cu titlul: *Kri,Kri*.)

CREANGĂ: *Tribuna*, an. VI, nr. XI «67), 13- martie 1961, semnat Tudor Arghezi.

ION AGÂRBICEANU: *Gazeta literară*, an. X, nr. 11 (481), 30 mai 1963, semnat Tudor Arghezi. {A apărut cu titlul: *Ultima secundă*).

ADRIAN MANIU: *Gazeta literară*, an. XI, nr. 3 (jip), 16 ianuarie 1964, semnat Tudor Arghezi. cA apărut cu titlul: *Amintiri*.)

TUDOR VIANU: *Contemporanul*, nr. 17 «9*», 3 »"lie 1964, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *O voce de dincolo...*)

GOGA: *Gazeta literară*, an. XIII, nr. ij 1699), }i martie 1966, semnat Tudor Arghezi.

OSCAR WALTER CISEK: *Gazeta literară*, an. XIII, nr. 2f (711), 13 iunie 1966, semnat Tudor Arghezi.

I. C. VISSARION: *Gazeta literară*, an. XIII, nr. 4; <7U>, 10 noiembrie 1966, semnat Tudor Arghezi.

TREI DISPARIȚII AMARE: *Gazeta literară*, an. XIV, nr. t (741), 12 ianuarie 1967, semnat Tudor Arghezi.

ION VINEA: *Gazeta literară*, an. XIV, nr. \$ C744>, * febru* arie 1967, semnat Tudor Arghezi.

MIT2URA ARGHEZI

CUPRINS

t

SCHITE DE PORTRET
1911-1967

I	7
Th. Cornel	9
Scrisoare deschisa lui Jeanjaques Rpusseau	16
II	10
I. L. Caragiale	11
II	12
III	
IV	
V	19
Afinai Eminescu	41
II	44
III	47
IV	50
V	
VI	5
VII	79
Panait Cerna	82
II	84
St. O. Iosif	80
II	89
Ilarie Chendi	91
II	91
Mare A. Jeanjaquet	97
Cezar Baltac	100
FeUbrut	102
Mihai Codreanu	103

<i>Pompiliu Eliade</i>	108
<i>Cei de azi</i>) 11
<i>Emil Gârleanu</i>	U 4
<i>Mircea Demetriad</i>	116
<i>D. Anghel</i>	u a
<i>Ń</i>	
<i>Alexandru Davila</i>	176
<i>Gala Galaction</i>	12,
<i>11</i>	
<i>III</i>	
<i>IV</i>	<>9
<i>V</i>	1, 1
<i>Vasile Alecsandri</i>	
<i>II</i>	• 4 r
<i>Constantin Miile</i>	' 49
<i>II</i>	• / •
<i>H. Sanielevici</i>	1/4
<i>C. A. Rpssetti</i>	<J7
<i>Toma Florescu</i>	160
	162
<i>LAo Bache/in</i>	16/
<i>G. Toptrceamt</i>	167
<i>II</i>	169
<i>Otilia Cazimir</i>	171
<i>II</i>	"7>
<i>III</i>	'77
<i>Mihai_ Pășcanu</i>	'79
<i>N. N. Beldkeanu</i>	181
<i>Urmuz</i>	182
<i>Henrik Hun</i>	186
<i>George Ranetti</i>	188
<i>Ion Dragoslav</i>	190
<i>Jean Zahareanu</i>	"9*
<i>II</i>	W
<i>Arhibald</i>	198
<i>Leon Tolstoi</i>	201
<i>Părintele Abramescu</i>	106
<i>II</i>	109

i

A

i

i

i

f

<i>/Sabin Drăgoi</i>	11}
<i>N~D. Cocea</i>	216
<i>II</i>	219
<i>Alexandru DobrogeanuiGherea</i>	212
<i>11</i>	11 \$
<i>C. Saban făgețel</i>	22S
<i>II</i>	i)t
<i>H. St. Streitman</i>	*iS
<i>II</i>	2,8
<i>Cezar Petrescu</i>	240
<i>Ion Gorun</i>	' 44
<i>Horia Maniu</i>	147
<i>A. A, Bardescu</i>	149
<i>Zamfir Arbore</i>	* r'
<i>11</i>	
<i>Mihail Săulescu</i>	2J6
<i>în memoria lui Dostoievski</i>	26a
<i>Bratzu</i>	26/
<i>jGiflrge.Jitv'&eti</i>	267
<i>Johann Wolfgang Goethe</i>	271
<i>Panait Macri</i>	17/
<i>Petre ~Ctorăneanti</i>	178
<i>Pohl anticarul</i>	181
<i>II</i>	»**
<i>M. Sevastos</i>	2S6
<i>Af. MUcu</i>	289
<i>Pentru morți</i>	291
<i>Alexandru Odobescu -</i>	294
<i>II</i>	398
<i>Paul Zarifopol</i>	,00
<i>Cincinat</i>	
<i>Dimitrie Cantemir</i>	306
<i>H. Barbutse</i>	}°9
<i>Un artist necunoscut</i>	
<i>Tonegaru</i>	
<i>M. Davidescu</i>	318
<i>Vasile Pârvan</i>	
<i>II</i>	i* 4

<i>Alexandru Sahia</i>	i*6
<i>Camil Petrescu</i>	p&
<i>II</i>	»»
<i>Coşbuc</i>	HS
<i>II</i>	ii»
<i>Ai Philippide</i>	11
<i>Un poet. C. Ignătescu</i>	11
<i>Panait Muşoiu</i>	11
<i>V^Demetrius</i>	
<i>D. Tomescu</i>	SJ*
— <i>Benjamin Fondane</i>	&
<i>Cristian Slrbu</i>	
<i>Pompiliu</i>	
<i>II</i>	
<i>Constantin Graur</i>	&
<i>Profesorul Kainer</i>	
\ <i>Profesorul Nedioglu</i>	97*
<i>IFsifNădejae——'</i>	111
<i>Paul Adam</i>	111
<i>Ion Luca</i>	111
<i>Evstafiu Măciucescu</i>	
<i>I. Brătesei Voineşti</i>	111
<i>II</i>	111
<i>Artur Enăşescu'</i>	#9
<i>Adolphe de Herz.</i>	
• <i>G. Ibrăileanu</i>	
<i>Ion Miftulescu</i>	
<i>Fabulă</i>	111
<i>Poetul G. Tutoveanu</i>	111
<i>Anton Părut</i>	111
<i>Ion Slavici</i>	
<i>Mesaj către Cekov</i>	111
<i>Mihail Sadoveanu</i>	111
<i>II</i>	111
<i>Creangă</i>	111
<i>Io» Agârbiceanu</i>	111
<i>Adrian Maniu</i>	111
<i>Tudor Vianu</i>	111

1

t

Goga

Oscar Walier Cisek.

I. C. Vissarion

Trei dispariții amare

Ion Vinea

Note bibliografice

